

NÁVRH NOVÉ RAJONIZACE **CESTOVNÍHO RUCHU ČR**

Jiří Vystoupil
Andrea Holešinská
Josef Kunc
Martin Šauer

Brno 2007

Autorský kolektiv:

RNDr. Jiří Vystoupil, CSc.
odpovědný řešitel

Ing. Andrea Holešinská
RNDr. Josef Kunc, Ph.D.
Ing. Martin Šauer

Recenzent:
Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

Tato publikace vznikla jako výstup řešeného projektu výzkumu a vývoje v rámci programu WB
– VÝZKUM PRO POTŘEBY REGIONŮ MMR
č. „WB-08-04 Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR“, CES 3010.

© Jiří Vystoupil, Andrea Holešinská, Josef Kunc, Martin Šauer, 2007
ISBN 978-80-210-4263-6

Obsah

ÚVODNÍ SLOVO	5
1 VÝZNAM RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU	7
1.1 Z HISTORIE ČLENĚNÍ TURISTICKÉHO POTENCIÁLU ČESKÉ REPUBLIKY	7
1.2 VYUŽITÍ RAJONIZACE V PRAXI	9
1.3 METODICKÝ POSTUP ŘEŠENÍ NÁVRHU NOVÉ RAJONIZACE	10
ČÁST I: ANALÝZA A HODNOCENÍ POTENCIÁLU CESTOVNÍHO RUCHU	11
2 HODNOCENÍ DÍLČÍCH POTENCIÁLŮ A PŘEDPOKLADŮ ÚZEMÍ PRO REKREACI A CESTOVNÍ RUCH	12
2.1 PŘÍRODNÍ POTENCIÁL A PŘEDPOKLADY CESTOVNÍHO RUCHU	12
2.1.1 Metodika hodnocení přírodního potenciálu a předpokladů cestovního ruchu	12
2.1.2 Potenciální rekreační plochy	13
2.1.3 Hodnocení přírodního potenciálu cestovního ruchu (ÚUR)	14
2.1.4 Velkoplošná a maloplošná chráněná území	15
2.2 KULTURNĚ-HISTORICKÝ POTENCIÁL A PŘEDPOKLADY CESTOVNÍHO RUCHU	16
2.2.1 Členění kulturně-historického potenciálu	16
2.2.2 Metodika hodnocení kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu	17
2.2.3 Hodnocení kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu	18
2.3 ZÁKLADNÍ A DOPROVODNÁ INFRASTRUKTURA CESTOVNÍHO RUCHU	19
2.3.1 Základní infrastruktura cestovního ruchu	19
2.3.2 Doprovodná a dopravní infrastruktura cestovního ruchu	20
3 HOSTÉ A NÁVŠTĚVNOST	23
3.1 HOSTÉ V HROMADNÝCH UBYTOVACÍCH ZAŘÍZENÍCH	23
3.2 PROFIL NÁVŠTĚVNÍKA	24
3.2.1 Profil domácího návštěvníka	24
3.2.2 Profil zahraničního návštěvníka	25
4 EKONOMICKÝ VÝZNAM CESTOVNÍHO RUCHU	26
4.1 PODNIKATELSKÁ AKTIVITA V CESTOVNÍM RUCHU	27
4.2 ZAMĚSTNANOST V CESTOVNÍM RUCHU	28
5 ORGANIZACE A ŘÍZENÍ CESTOVNÍHO RUCHU	29
5.1 SYSTÉM ORGANIZACE A ŘÍZENÍ CESTOVNÍHO RUCHU V ČR	29
5.2 TURISTICKÉ INFORMACE	30
ČÁST II: NÁVRH NOVÉ RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU ČR	33
6 METODICKÝ PŘÍSTUP K NÁVRHU NOVÉ RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU ČR	34
6.1 VYMEZENÍ A SPECIFIKA TURISTICKÝCH REGIONŮ A OBLASTÍ	34
6.2 METODICKÉ PŘÍSTUPY K NÁVRHU NOVÉ RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU	35
7 PRAKTICKÉ VÝSLEDKY NÁVRHU NOVÉ RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU ČR	38
7.1 NOVÁ RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU ČR	38
7.2 TYPOLOGIE CESTOVNÍHO RUCHU ČR	41
7.2.1 Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	41
7.2.2 Funkční typologie středisek cestovního ruchu	47
7.2.3 Hlavní oblasti a centra víkendové a pobytové rekreace a cestovního ruchu	48
7.3 TURISTICKO-REKREAČNÍ FUNKCE A TURISTICKO-REKREAČNÍ ZATÍŽENÍ OBCÍ	49
7.3.1 Turisticko-rekreační funkce	49
7.3.2 Turisticko-rekreační zatížení území	49
ČÁST III: RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU – PROFILY KRAJŮ ČR	51
PRAHA	52
STŘEDOČESKÝ KRAJ	55
JIHOČESKÝ KRAJ	58
PLZEŇSKÝ KRAJ	61
KARLOVARSKÝ KRAJ	64
ÚSTECKÝ KRAJ	67
LIBERECKÝ KRAJ	70
KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ	73
PARDUBICKÝ KRAJ	76
KRAJ VYSOČINA	79
JIHOMORAVSKÝ KRAJ	82
OLOMOUCKÝ KRAJ	85
ZLÍNSKÝ KRAJ	88
MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ	91
GLOSÁŘ	94
SEZNAM LITERATURY	95
SEZNAM PŘÍLOH V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ	97
SEZNAM MAPOVÝCH PŘÍLOH	98

Úvodní slovo

Cestovní ruch prožívá v posledních letech ve světě nebývalý rozvoj a růst a nejenak tomu je také v České republice. Již dávno přestal být cestovní ruch pouhým jedním ze způsobů účelného využívání volného času k odpočinku a rekreaci, ale stal se významným a dynamickým hospodářským odvětvím. Jeho rozvoj a intenzita úzce koreluje s růstem životní úrovně obyvatelstva, odbouráváním hraničních bariér a neustále se zvyšující nabídkou destinací a forem cestovního ruchu, která reaguje na rostoucí zájem (poptávku). Přispívá k němu také zcela jiné vnímání času spojeného s vlastním cestováním, tedy s technickým pokrokem a běžnou dostupností přepravních prostředků resp. se stále větší globalizací společnosti.

Česká republika vstoupila v devadesátých letech minulého století na otevřený trh cestovního ruchu a začala se vyrovnávat s jeho zákonitostmi. Na straně nabídky je naší předností velmi rozsáhlý potenciál turistických atraktivit opírající se o unikátní přírodní lokality a kulturní a historické památky. Z tohoto pohledu je Česká republika připravena přijmout rostoucí poptávku ze strany návštěvníků a turistů nejen našich domácích, ale i z celého světa. Není však již připravena poskytnout odpovídající kvalitu (někdy i kvantitu) základní a doprovodné turistické infrastruktury a služeb, kterou zejména zahraniční klientela považuje za standardní.

Za posledních 15 let došlo v České republice k mnoha závažným změnám v přístupu k cestovnímu ruchu jako jedné z významných složek národního hospodářství, a to jak ze strany ústředních orgánů, tak místních samospráv, různých organizací a sdružení. Vznikla a postupně se utváří organizační struktura cestovního ruchu v regionech, rozšiřuje se nabídka turistických produktů a programů, zvyšuje se kvalita ubytovacích kapacit a ostatní turistické infrastruktury, včetně doprovodných služeb. Přesto tento stav není zdaleka ideální, o čemž svědčí srovnání s turisticky vyspělými a exponovanými zeměmi, oblastmi či městy.

Z pohledu nabídky (přírodní a kulturní atraktivity, turistická infrastruktura), ale i poptávky (domácí a zahraniční turisté) lze sice Českou republiku považovat za jednotný trh, přesto by toto hodnocení bylo do jisté míry krátkozraké a také vzhledem ke značné regionální rozmanitosti našeho území obtížné. Navíc se region od regionu odlišuje v primárních predispozicích i v návazných aktivitách a schopnostech cestovní ruch propagovat a rozvíjet. Nehledě na to, že domácí i zahraniční návštěvník již většinou nejede „pouze“ do České republiky, ale do svého oblíbeného regionu.

Cílem předkládané publikace je snaha o komplexní posouzení problematiky cestovního ruchu a rekreace v České republice v závislosti na hodnocení přírodního a kulturně-historického potenciálu, infrastruktury, návštěvnosti, ekonomického významu organizace a řízení, hlavních forem a funkční a časové využitelnosti cestovního ruchu. Klade důraz na interpretaci územních specifik, které se promítají jednak do profilů jednotlivých regionů (krajů), jednak do samotného návrhu nové rajonizace cestovního ruchu ČR.

Publikace „Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR“ tak do jisté míry navazuje na předchozí díla obdobného názvu a zaměření ze 70. a 80. let 20. století, nikoliv však v podobě normativně územně-urbanistické a plánovací, ale spíše regionálně-geografické. Měla by najít široké uplatnění především mezi odbornou veřejností působící na různých hierarchiích veřejné správy, u orgánů, institucí, profesních svazů a sdruženích působících v cestovním ruchu; svým obsahem se může stát také pomůckou při výuce cestovního ruchu na řadě typů škol. Podrobné analytické a syntetické výstupy (textové, databázové i grafické) mohou být také nápomocny k zajištění srovnatelných podkladů, které budou sloužit k přijetí zákonných norem směřujících k podpoře rozvoje cestovního ruchu na národní, ale především na regionální úrovni.

Autoři

1 Význam rajonizace cestovního ruchu

1.1 Z historie členění turistického potenciálu České republiky

Členění území České republiky na menší celky (oblasti, regiony) z hlediska hodnocení potenciálu cestovního ruchu má u nás poměrně dlouhou tradici. Už koncem padesátých let minulého století se zrodila myšlenka vypracovat první rajonizaci cestovního ruchu u nás, a to jako odezvu na růst životní úrovně a společenského postavení lidí v naší republice, které zvýšilo poptávku po uspokojování potřeb volného času, zejména po nových možnostech domácí turistiky a cestování.

Bohatý přírodní, historický a kulturní potenciál předurčoval Českou republiku k intenzivnějšímu využívání pro turistiku a cestovní ruch. Stal se základem pro budování infrastrukturních zařízení a ubytovacích kapacit umožňujících jeho další zhodnocení. Jestliže se měl potenciál cestovního ruchu uváženě využívat a adekvátně tomu budovat potřebná zařízení, bylo nutné vyhodnotit podmínky pro cestovní ruch způsobem, který by poskytl komplexní obraz a klasifikaci území vhodných pro cestovní ruch nejen z hlediska kvality a specializace, ale i kapacitního využití.

V letech 1960–1961 vypracoval Státní ústav pro rajónové plánování (později TERPLAN) na podnět tehdejšího vrcholného orgánu řízení cestovního ruchu – Koordinačního výboru pro otázky cestovního ruchu – „*Rajonizaci cestovního ruchu*“, která se opírala o všestranný průzkum podmínek pro cestovní ruch. Rajonizace schválená vládou v roce 1962 se stala závazným dokumentem pro všechny zainteresované orgány státní správy a organizace při plánování a řízení cestovního ruchu v Československu. Metodika zpracování rajonizace vycházela ze záměru získat přehled o podmínkách rozvoje cestovního ruchu v Československu, přičemž největší důraz byl kladen na přírodní a antropogenní podmínky. Vyhodnocení uvedených podmínek ovlivnilo rozdělení celého státu na území vhodná a nevhodná pro cestovní ruch a rekreaci. Na územích vhodných pro cestovní ruch bylo v České republice vymezeno 47 oblastí cestovního ruchu. Na základě lokalizačních podmínek byly určeny pro tyto oblasti funkce ve vztahu k cestovnímu ruchu, stupně atraktivnosti funkcí a sezónnost, což byl základ pro zařazení oblastí cestovního ruchu do čtyř kategorií mezinárodního až oblastního významu.

Spolu s oblastmi byly vyhodnoceny také vztahy městských sídel a lázeňských měst k cestovnímu ruchu. V návaznosti na tyto vztahy se určily hlavní směry krátkodobé rekreace obyvatelstva městských sídel a průmyslových aglomerací, ale i směrné kapacity (přípustné zatížení území) a pořadí komplexního dobudování infrastruktury cestovního ruchu v jednotlivých oblastech. Na Rajonizaci cestovního ruchu, jejíž horizont byl stanoven k roku 1980, začaly navazovat práce do jednotlivých stupňů územně plánovací dokumentace, koncepční materiály územně technického charakteru, ale i propagace cestovního ruchu. Rajonizace nevycházela a ani nepřehlížela k administrativnímu členění státu.

S odstupem téměř dvou desetiletí byla provedena aktualizace a přehodnocení Rajonizace cestovního ruchu, a to v návaznosti na nové skutečnosti, které nastaly od jejího zpracování. Aktualizace byla vyvolána především intenzivním procesem koncentrace obyvatelstva do městských sídel, čímž vznikla větší centra poptávky po cestovním ruchu, růstem životní úrovně obyvatelstva vyvolávající stále silnější zájem o možnosti trávení volného času, ale i rostoucí poptávka po rekreaci v ČR ze zahraničí. Aktualizaci Rajonizace cestovního ruchu provedl TERPLAN a v listopadu 1981 ji schválila vláda ČSR. V lednu 1982 byla Vládním výborem pro cestovní ruch ČSR schválena Směrnice pro realizaci rajonizace cestovního ruchu ČSR. V tomto dokumentu bylo vtypováno 47 oblastí cestovního ruchu i s podoblastmi.

Ve druhé polovině osmdesátých let resp. na počátku devadesátých let vznikla pod odbornou gescí Geografického ústavu ČSAV v Brně dvě mapová díla, která se svojí komplexitou pojmání oblasti cestovního ruchu a rekreace vymykala dosavadním geografickým přístupům. Jednalo se o Atlas obyvatelstva ČSSR (1987) a jeho Mapový list č. 4 „Cestovní ruch a rekreace“, jehož datová základna se opírala o sčítání lidu, domů a bytů z roku 1981, sčítání občanské vybavenosti obcí z roku 1981 a další statistické zdroje, a Atlas životního prostředí a zdraví obyvatelstva ČSFR (1992) a jeho Mapový list č. 10 „Cestovní ruch a rekreace“, vycházející primárně ze sčítání lidu, domů a bytů z roku 1991.

Postupem času však docházelo k dalším významným změnám ve využívání krajiny, vzrostl význam služeb a doprovodných aktivit, změnil se i význam rekreace a volnočasových aktivit, výrazný růst zaznamenala mobilita účastníků cestovního ruchu; vlastní cestovní ruch procházel obdobím boomu, ale i recese. Přejít od centrálního řízení a plánování cestovního ruchu před rokem 1990 k tržním podmínkám, doprovázený otevřením hranic a dále zásadní změny ve vlastnictví materiální základny cestovního ruchu, vstup zahraničního kapitálu a v neposlední řadě nové přístupy v oblasti managementu a marketingu cestovního ruchu se staly rozhodujícími faktory, které vyvolaly nutnost dalších změn.

Teprve na konci devadesátých let byla zformulována a předložena Koncepce státní politiky cestovního ruchu ČR (1999), v níž byly stanoveny základní programové krátkodobé a střednědobé úkoly rozvoje cestovního ruchu. Některá její opatření reflektovala absenci strategií rozvoje cestovního ruchu ve většině regionů, a ukládala také zpracování metodiky regionální strategie cestovního ruchu ČR jako východiska pro tvorbu rozvojových strategií jednotlivých regionů. V následné aktualizaci Koncepce (2002) na léta 2002–2006 lze v uvedených souvislostech nalézt pouze všeobecné cíle (např. podpora aktivit cestovního ruchu v regionech se zřetelem na rozvoj malého a středního podnikání, zkvalitnění a rozvoj infrastruktury pro ekologicky šetrné formy cestovního ruchu...), v následných opatřeních se objevil požadavek dále rozpracovávat hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR, zejména s ohledem na stav životního prostředí, a získané informace využívat při plánování aktivit v území.

Dalšími strategickými a programovými dokumenty resp. konkrétními studiemi zabývajících se v celé nebo pouze dílčí šíři problematikou hodnocení územní diferenciací podmínek pro rozvoj cestovního ruchu (zejména v oblasti analytických poznatků) se staly především:

- Analýza příjezdového cestovního ruchu (1992–2001),
- Státní program ochrany přírody a krajiny (1998),
- Koncepce účinnější péče o památkový fond v České republice do roku 2005 (1998),
- Strategie regionálního rozvoje ČR (1999),
- Konzultační dokument sektoru cestovních služeb (1999),
- Státní politika životního prostředí (1999, 2001),
- Zásady regionální politiky v ČR a Zákon o podpoře regionálního rozvoje (2000),
- Státní program podpory cestovního ruchu (2000),
- Politika podpory malého a středního podnikání (2000),
- Kulturní politika (2001),
- Strategie propagace České republiky 2004–2010 (2003).

Většina uvedených a vládou ČR přijatých dokumentů, strategií a programů se stala základem pro zpracování dokumentu Operační program Cestovní ruch a lázeňství (OP CRL, 2002). Tento operační program rozpracovával 6. prioritní osu Národního rozvojového plánu 2004–2006 (NRP) s cílem vytvořit z ČR konkurenceschopnou, atraktivní a stabilizovanou evropskou destinaci, zvýšit význam a přínos cestovního ruchu a podílet se na rozvoji zaměstnanosti v tomto dynamickém hospodářském odvětví (zejména podporou malého a středního podnikání)¹. Souběžně s plošným OP CRL vznikaly na regionální či lokální úrovni další koncepční a programové dokumenty, v nichž byla problematika cestovního ruchu více či méně prosazována:

- Územně plánovací dokumentace (územní plány obcí, velkých územních celků...),
- Strategie/Programy rozvoje jednotlivých krajů ČR (1998–2003),
- Regionální operační programy jednotlivých regionů NUTS II (1999–2003),
- Návrh rajonizace cestovního ruchu ve zvláště chráněných územích (2001),
- Strategie/Programy rozvoje cestovního ruchu jednotlivých krajů ČR (2001–2003),
- Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky (2002), a další.

Určitým pokusem o systémové členění turistického potenciálu České republiky se stal projekt „**Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR**“, který pro MMR ČR zpracoval Ústav územního rozvoje v Brně v roce 2001 a v roce 2002 ho aktualizoval. Potenciál cestovního ruchu byl pro potřeby projektu chápán jako formalizovaný výsledek zhodnocení co možná největšího okruhu územních podmínek a lokalizačních předpokladů pro další možný rozvoj cestovního ruchu. Vycházel z jednoduchých segmentů jako např. cykloturistika, kulturně poznávací cestovní ruch, kongresový cestovní ruch. Celkový potenciál byl tedy složen z dílčích „odvětvových“ potenciálů, tj. možností, které v území existují pro provozování konkrétních aktivit cestovního ruchu.

Všechny uvedené studie a dokumenty mají do značné míry omezenou komplexní vypovídací schopnost, a to především z důvodů metodické nejednotnosti při řešení základních otázek – v přístupu k rajonizaci oblastí a regionů v rámci krajů ČR (vymezování marketingových turistických regionů a oblastí v letech 1998–2005 pod gescí České centrály cestovního ruchu), v absenci stanovení turistického významu obcí a středisek na základě nejen jejich potenciálu, ale i v hodnocení jejich celkové turistické nabídky (např. nabídka základní a doprovodné turistické infrastruktury, hodnocení skutečného turisticko-rekreačního využití, význam cestovního ruchu pro regionální a lokální trh práce, apod.). Při celkovém souhrnu stávajících podmínek lze konstatovat, že s odstupem čtvrtstoletí v ČR stále chybí základní koncepční dokument, který by analyzoval a hodnotil význam území z hlediska jeho turistické a rekreační

¹ Operační program Cestovní ruch a lázeňství však bohužel nebyl přijat a jeho navržené priority a opatření byly zapracovány do Společného regionálního operačního programu na léta 2004–2006, a to na národní a regionální úrovni.

funkce, vymezil by na území ČR přirozené turistické regiony a oblasti a také by analyzoval a navrhl optimální funkční využití území pro cestovní ruch. K těmto výzvám a cílům by se měl přiblížit komplexně pojatý „Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR“.

1.2 Využití rajonizace v praxi

Za jeden z nejdůležitějších výsledných aspektů nové rajonizace cestovního ruchu ČR, lze pokládat její využití při zpracovávání programů rozvoje cestovního ruchu krajů, marketingových turistických regionů či menších územních celků, při zpracovávání kvalifikovaných podkladů a žádostí o získání finančních prostředků z příslušných tuzemských národních i regionálních zdrojů a zdrojů Evropské unie. Významnou roli by měla rajonizace sehrát také jako pomocný nástroj ústředním orgánům při čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů EU, resp. sektorového operačního programu, Fondu soudržnosti a jeho realizačního orgánu – Státního fondu životního prostředí a dalších podpůrných fondů a programů.

Další možnosti návazného uplatnění výsledků rajonizace se nabízejí v oblasti edukace lidských zdrojů. Studie má charakter vzdělávací, informativní, propagační, ale i poradenský, proto může být využitelná jak pro ústřední orgány, veřejnou správu a samosprávu a širokou odbornou veřejnost (např. prezentací a objasněním nejdůležitějších výsledků, přístupů, příp. konfliktních témat na odborných fórech, seminářích, workshopech), tak ve vlastním vzdělávacím procesu, tedy výuce na vysokých a středních školách zaměřených na problematiku cestovního ruchu.

Rajonizace cestovního ruchu může také iniciovat a podpořit rozvoj turistické infrastruktury, který se v současné době účelově obrací nejen k budování a obnově lázeňských struktur, kongresových center, zábavních a sportovních komplexů, ale i k často proklamované podpoře vybavenosti turistických zařízení a středisek a zlepšení kvality, příp. k nové výstavbě ubytovacích kapacit, což je důležité především pro drobné podnikatele a malé a střední podniky. Součástí obnovy materiálně-technické základny jsou také rekonstrukce kulturních, církevních, technických a dalších památek národního i regionálního významu, obnova a budování turistických a naučných stezek, cyklotras a cyklostezek, vytváření místních informačních systémů, apod.

Výsledky a výstupy rajonizace mohou napomáhat jednak soukromému sektoru a podnikatelům při rozvaze o alokaci jejich kapitálu, jednak veřejné správě a samosprávě, a to z hlediska získávání a účelného přerozdělování potřebných finančních dotací z tuzemských i zahraničních zdrojů. Obcím, městům a regionům by mohla pomoci k racionálnější argumentaci při ochraně unikátních místních atraktivit, rozvoji volnočasových aktivit, apod.

Všechny uvedené směry využití nové rajonizace cestovního ruchu svědčí o mnohostranných možnostech její aplikace pro další rozvoj cestovního ruchu v České republice. Je třeba si však stále připomínat (ačkoliv to není primárním cílem nové rajonizace), že základní filosofie pro skutečný rozvoj cestovního ruchu je podpora tvorby, nabídky a propagace produktů a programů cestovního ruchu založená na jejich atraktivnosti a jedinečnosti.

Výzkumný projekt tak přinese nejen nové poznatky v oblasti funkčně-prostorové a organizační struktury cestovního ruchu, ale vzhledem ke své návaznosti na obdobné projekty vytvořené dříve, získá také charakter obecnosti a především nadčasovosti řešené problematiky.

Nová rajonizace cestovního ruchu by měla svou koncepcí a výsledky jednoznačně směřovat k využití v současné praxi, a to především v těchto oblastech:

- tvorba územně-plánovací dokumentace, územních plánů obcí, měst a regionů; vypracování územně-plánovacích podkladů (generely, územní prognózy, územně-technické podklady, urbanistické studie),
- tvorba koncepčních strategických a programových dokumentů cestovního ruchu na národní, regionální i obecní úrovni,
- podpora a stimulace rozvoje spolupráce na regionální úrovni, uplatňování principu partnerství veřejného a soukromého sektoru,
- tvorba podkladů pro alokaci veřejných tuzemských i zahraničních zdrojů a realizaci hospodářské politiky ve sféře cestovního ruchu,
- podpora rozvoje regionální, ale i národní politiky cestovního ruchu,
- usnadnění orientace investorů a soukromých podnikatelů (především malých a středních podniků) v odvětví cestovního ruchu,
- přispívání k uchování a zvyšování kvality životního prostředí a udržitelného rozvoje,
- podpora rozvoje zaměstnanosti v cestovním ruchu.

1.3 Metodický postup řešení návrhu nové rajonizace

Cílem předkládaného výzkumu je vytvoření návrhu nové rajonizace cestovního ruchu ČR, který zahrnuje komplexní posouzení podmínek pro rozvoj cestovního ruchu v kontextu jeho prostorové organizace. Rajonizace cestovního ruchu tak představuje určitou syntézu dílčích hodnocení lokalizačních a realizačních podmínek cestovního ruchu, jejímž výstupem je typologizace a klasifikace územních celků (hlavní formy cestovního ruchu, časová a funkční využitelnost cestovního ruchu, atd.). Tyto výstupy jsou vhodným nástrojem pro koordinaci aktivit v cestovním ruchu v území a zároveň nástrojem pro efektivní využívání jeho předpokladů.

V rámci takto definovaného cíle bylo nutno při zpracovávání projektu postupovat s logickou posloupností jednotlivých dílčích kroků. V obecné rovině je rajonizace rozdělena na část analytickou a syntetickou (návrhovou). Smyslem analytické části bylo získat nové poznatky o přírodních a zejména socioekonomických (zejm. kulturních, historických, technických, dopravních, infrastrukturních či organizačních předpokladech a možnostech rozvoje cestovního ruchu v území). Tyto poznatky byly následně setříděny a syntetizovány do jednotlivých projektových výstupů. Teoreticko-metodické souvislosti všech kroků práce jsou součástí dílčích hodnocení. Všechny níže uvedené prvky potenciálu cestovního ruchu byly hodnoceny na základě předem stanovených kritérií (statistická rozložení, balové hodnocení, kvantitativní a kvalitativní kritéria), a to většinou v územní podrobnosti obcí ČR. Tak je zachován princip územní skladebnosti do různě zvolených územních jednotek.

Prvním krokem byla vlastní analýza území ČR z hlediska lokalizačních a realizačních předpokladů rozvoje cestovního ruchu. Předmětem hodnocení lokalizačních faktorů byly přírodní podmínky (zde šlo o hodnocení potenciálních přírodních ploch, přírodních atraktivit a pozoruhodností, velkoplošných a maloplošných chráněných území, atd.) a kulturně-historický potenciál cestovního ruchu (zejm. památky UNESCO, MPR a MPR, vesnické památkové rezervace a zóny, hrady a zámky, významné církevní památky a v neposlední řadě také lázeňství). Z realizačních předpokladů byla především hodnocena základní turistická infrastruktura (pro účely rajonizace byla podrobně analyzována zejm. hromadná ubytovací zařízení, rozložení a struktura druhého bydlení – chataření a chalupaření) a doprovodná turistická infrastruktura v podobě vybrané sportovně-rekreační a turistické dopravní infrastruktury (turistické značené stezky, cyklotrasy, infrastruktura pro zimní sporty a rekreaci). Vybavenost území byla hodnocena i z pohledu lokalizace turistických informačních center. Všechny analýzy byly provedeny v územní podrobnosti obcí ČR tak, aby vznikla co nejpodrobnější databáze umožňující následnou skladebnost do jakýkoliv územních celků (okresy, turistické oblasti a regiony, kraje, apod.).

Ke zobecnění turistické atraktivity resp. využitého potenciálu území bylo přijato hodnocení územní diferenciací domácí a zahraniční návštěvnosti v ubytovacích zařízeních, hodnocení územní diferenciací zaměstnanosti a podnikatelské aktivity v ubytování a pohostinství.

Druhá a třetí část studie se soustředí především na vlastní návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR. Úvodem jsou v obecné rovině vysvětleny přístupy k rajonizaci cestovního ruchu a následně je představeno nové geografické pojetí rajonizace cestovního ruchu v ČR, které zdůrazňuje funkčně-prostorové využití krajiny (vymezuje šest základních typů rekreační krajiny – horská krajina, tři typy venkovské krajiny, urbanizované prostory, velkoplošné pískovcové skalní útvary). Tento pohled na prostorové uspořádání cestovního ruchu v území doplňuje podrobná územní analýza rozhodujících forem cestovního ruchu (městský a venkovský cestovní ruch, lázeňství, vinařská turistika, letní rekreace a turistika u vody, zimní sporty a rekreace, veletržní a kongresový cestovní ruch), jež vyúsťuje v hodnocení středisek cestovního ruchu (funkční typologie) a vymezení významných koncentračních rekreačních zón. Pro praktickou využitelnost na úrovni administrativně-správních celků je závěrem provedeno textové a statistické hodnocení rajonizace cestovního ruchu ve formě profilů jednotlivých krajů ČR.

Významnou součástí analytických prací bylo také pořízení nejrozsáhlejší turistické databáze, ať již v tabelární, tak především v grafické podobě. Jednalo se o podchycení a zmapování rozsáhlého souboru statistických dat a informací týkajících se široké problematiky cestovního ruchu (např. ubytovací kapacity, návštěvnost, turistická infrastruktura, hlavní formy cestovního ruchu, apod.) a posléze jejich účelové zpracování. Toto úsilí bylo završeno vydáním praktického výstupu v rámci výzkumného grantu Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR, a to Atlasu cestovního ruchu České republiky v roce 2006.

ČÁST I ANALÝZA A HODNOCENÍ POTENCIÁLU CESTOVNÍHO RUCHU

2 Hodnocení dílčích potenciálů a předpokladů území pro rekreaci a cestovní ruch

2.1 Přírodní potenciál a předpoklady cestovního ruchu

Analýza a hodnocení přírodních předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu je jedním z nezbytných kroků pro stanovení turistického významu obcí, středisek a regionů z pohledu jejich skutečného turisticko-rekreačního využití. Teprve na základě těchto analýz a hodnocení je možné seriózně zvažovat rozvojové šance cestovního ruchu v širším než lokálním měřítku (cestovní ruch by měl být rozvíjen tam, kde k tomu má nejlepší předpoklady).

Přírodní podmínky, resp. přírodní potenciál jsou rozhodujícími lokalizačními faktory většiny aktivit cestovního ruchu a rekreace, zejména jeho pobytových forem. Jsou také jedním ze stavebních kamenů jakékoliv rajonizace v oblasti cestovního ruchu, resp. určují základní funkčně-prostorové dimenze či diferenciaci v rekreačním využití území.

2.1.1 Metodika hodnocení přírodního potenciálu a předpokladů cestovního ruchu

Přístupy k hodnocení potenciálu cestovního ruchu lze rozdělit do dvou základních problémových okruhů. První z nich akcentuje hodnocení potenciálu z hlediska celkových přírodních podmínek území. Dosavadní výsledky výzkumu v oblasti přírodních podmínek cestovního ruchu ukazují na obecnou shodu o struktuře činitelů ovlivňujících přírodní potenciál území. Primární význam pro určení funkčního využití území mají: reliéf, klima, hydrologické poměry a biografické poměry.

Pro Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR bylo jako základ vzato hodnocení potenciálních rekreačních ploch, a to v územní podrobnosti obcí ČR. Potenciální rekreační plochy v podstatě syntetickým a přehledným způsobem generalizují vliv celkových přírodních podmínek na současný stav a intenzitu funkčně-prostorového využití území. Tento metodický přístup byl ověřen a použit např. v 70. a 80. letech v územně plánovací praxi nejen u nás (např. v Rajonizaci cestovního ruchu ČSR z roku 1981, v analytických částech Konceptu urbanizace ČSR z roku 1988), ale také v prostorovém plánování SRN a Rakouska. Samotný ukazatel potenciálních rekreačních ploch pochopitelně nezahrnuje a neřeší celou problematiku hodnocení přírodního potenciálu a předpokladů cestovního ruchu. (blíže kapitola 2.1.2)

Proto se často používá druhý přístup spočívající v hodnocení potenciálu z pohledu vhodnosti daného území pro určitou formu cestovního ruchu (sjezdové lyžování, turistika, atd.). Chceme-li tedy analyzovat přírodní potenciál pro cestovní ruch, je nutné stanovit aktivity, které mohou být v území vykonávány. Tento proces vyúsťuje v návrh funkčního využití území pro danou aktivitu.

Tento přístup byl např. zvolen ve studii ÚÚR Brno (Ústav územního rozvoje) – Hodnocení přírodního potenciálu (2001–2002). Její metodický přístup je založen na hodnocení vybraných dílčích potenciálů pro hlavní aktivity spojené mimo jiné i s přírodou. Metodicky šlo o stanovení souboru potenciálních funkčních využití území, které je následováno stanovením kritérií pro jednotlivé formy funkčního využití území. Dále bylo rozhodnuto o metodách hodnocení jednotlivých kritérií a nakonec řešena otázka syntézy parciálních hodnocení jednotlivých forem funkčního využití území. Poté následovalo vlastní vymezení funkčních forem využití území a jeho kartografická interpretace.

Pro námi zvolený účel rajonizace však tato metoda zvolena nebyla (příliš mnoho nesouměřitelných dílčích složek přírodního potenciálu a stupňů hodnocení, obtížná generalizace výsledků pro národní i regionální srovnávací úroveň). Přesto však, pro svoji cennou analytickou poznatkovou základnu pro regionální srovnání, je toto hodnocení zařazeno do analytické části Návrhu nové rajonizace cestovního ruchu ČR. (kapitola 2.1.3)

Třetím analytickým výstupem charakterizujícím atraktivitu přírodního potenciálu, resp. přírodních předpokladů pro cestovní ruch jsou zvláště chráněná území přírody. Jedná se o národní parky, chráněné krajinné oblasti, maloplošná chráněná území². Zde vycházíme z předpokladu, že drtivá většina našich nejvýznamnějších přírodních atraktivit je chráněna nějakým stupněm ochrany. (blíže kapitola 2.1.4)

² Národní přírodní rezervace a přírodní památky, přírodní rezervace a přírodní památky. Statistické a kartografické informace byly poskytnuty Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Dostupné také na <http://www.nature.cz>.

2.1.2 Potenciální rekreační plochy

Metodika sestavení ukazatele potenciální rekreační plochy je poměrně jednoduchá. Hodnota ukazatele vzniká součtem ploch rekreačně využitelných v katastrálních územích jednotlivých obcí ČR, který je poté vydělen celkovou rozlohou obce a vyjádřen relativně v % (jeho hodnota se na území ČR pohybuje od 0,8 do 98,6 %). Výchozí údaje pro sestavení uvedeného ukazatele jsou obsaženy v tzv. ÚHDP (úhrnné hodnoty druhů pozemků, nebo též katastr nemovitostí), jehož registr spravuje ČUZK (Český úřad zeměměřičský a katastrální).

Za rekreačně využitelné plochy z registru ÚHDP jsou v našem pojetí považovány plochy lesní půdy, luk a pastvin, zahrad, sadů a vodní plochy (tekoucí a stojaté vody). Pro názornou prostorovou diferenciaci uvedeného ukazatele byla zvolena následující hodnotící stupnice:

- do 20,0 % potenciálních rekreačních ploch – zemědělsky velmi intenzivně využívaná venkovská krajina, pro cestovní ruch a rekreaci jen velmi málo vhodné přírodní podmínky;
- 20,0–37,9 % potenciálních rekreačních ploch – většinou zemědělsky využívaná venkovská krajina v nížinách a pahorkatinách, pro cestovní ruch a rekreaci málo vhodné přírodní podmínky;
- 38,0–56,9 % potenciálních rekreačních ploch – venkovská krajina s průměrnými přírodními podmínkami pro cestovní ruch a rekreaci;
- 57,0–74,9 % potenciálních rekreačních ploch – podhorská a vysočinná venkovská krajina s příznivými přírodními podmínkami pro cestovní ruch a rekreaci;
- 75,0 a více % potenciálních rekreačních ploch – povětšinou horské oblasti s velmi příznivými přírodními podmínkami.

Hodnocení základního rozložení potenciálních rekreačních ploch přináší následující tabulka. Z ní je zřejmé, že rozložení ploch se blíží normálnímu rozdělení. Nejčetněji jsou zastoupeny obce s hodnotou ukazatele pohybující se okolo střední hodnoty souboru obcí (43,1 %), méně pak hodnoty extrémní s výraznou tendencí k nižší četnosti obcí s nejvyššími hodnotami ukazatele.

Tab.: Hodnocení rozložení potenciálních ploch podle obcí ČR (2003)

<i>procento potenciálních rekreačních ploch v obci</i>	<i>počet obcí</i>	
	<i>absolutně</i>	<i>relativně v %</i>
0,1 – 10,0	573	9,17
10,1 – 20,0	651	10,42
20,1 – 30,0	734	11,75
30,1 – 40,0	932	14,92
40,1 – 50,0	983	15,74
50,1 – 60,0	834	13,35
60,1 – 70,0	622	9,96
70,1 – 80,0	446	7,14
80,1 – 90,0	318	5,09
90,1 – 100,0	154	2,47
Celkem	6247	100,00

Pozn: Obec Strýčice (Jihočeský kraj) nebyla z důvodu chybějících dat do hodnocení zahrnuta

Nejatraktivnější území z hlediska rekreačního využití jsou pochopitelně naše horské oblasti (Šumava, Krušné a Lužické hory, Jizerské hory a Krkonoše, Orlické hory, Jeseníky, Beskydy), resp. jejich podhůří. Vedle horských území patří i k vysoce atraktivním oblastem i řídké osídlené území s vysokou lesnatostí (Křivoklátsko, Brdy, České Švýcarsko, Ralsko, Chříby, Moravský kras, Česká Kanada, aj.) a území s vysokým podílem vodních ploch (např. Třeboňsko). Naopak nejméně atraktivní je nížinná, intenzivně zemědělsky využívaná krajina (především Polabí, Poohří, Dyjsko-svratecký a Dolnomoravský úval).

Mezi kraje s největším podílem potenciálních rekreačních ploch patří Liberecký a Karlovarský kraj a s odstupem i Zlínský, Plzeňský a Moravskoslezský kraj. Naopak nižší zastoupení potenciálních rekreačních ploch nalezneme v kraji Středočeském a Jihomoravském. V rámci jednotlivých krajů je však prostorové rozložení podílu potenciálních rekreačních ploch významně nerovnoměrné. I v krajích s nižším zastoupením potenciálních rekreačních ploch jsou oblasti, resp. obce s vysokými hodnotami ukazatele. Územní diferenciaci hodnot podílu potenciálních rekreačních ploch v územní podrobnosti obcí znázorňuje kartogram „Potenciální rekreační plochy“ (viz příloha I).

2.1.3 Hodnocení přírodního potenciálu cestovního ruchu (ÚÚR)

Hodnocení přírodního potenciálu cestovního ruchu vychází z hodnocení vhodnosti krajiny pro určitou aktivitu cestovního ruchu. Přírodní subsystém zahrnuje aktivity založené na aktivní turistice, rekreaci, poznávání přírody nebo takové, které přírodu využívají jako prostředí pro specializované sportovní činnosti. Celkový přírodní potenciál cestovního ruchu je tedy váženým souhrnem následujících dílčích potenciálů.

Tabulka: Hodnocení potenciálu cestovního ruchu

Dílčí složka potenciálu cestovního ruchu	Počet bodů pro intenzitní stupeň		
	1	2	3
Přírodní pozoruhodnosti	10	20	45
Vhodnost krajiny pro pěší turistiku	5	10	15
Vhodnost krajiny pro cykloturistiku	10	15	20
Vhodnost krajiny pro sjezdové zimní sporty	7	15	30
Vhodnost krajiny pro lyžařskou turistiku	3	7	10
Vhodnost krajiny pro rekreaci u vody	10	20	40
Vhodnost krajiny pro rekreaci typu lesy/hory	7	13	20
Vhodnost krajiny pro venkovskou turistiku	3	7	10
Vhodnost krajiny pro vodní turistiku	3	7	15
Vhodnost krajiny pro horolezectví	2	-	-
Vhodnost krajiny pro závěsné létání	2	-	-
Vhodnost krajiny pro sportovní myslivost	2	-	-
Vhodnost krajiny pro sportovní rybolov	2	-	-
Vhodnost krajiny pro pozorování ptáků	1	-	-

Pramen: Bína, 2002

Z tabulky vyplývá, že přírodní potenciál, resp. jeho dílčí složky byly hodnoceny z hlediska intenzity jejich rozvojových předpokladů. Dále byl pomocí váhového hodnocení zohledněn jejich turistický význam (jak v rámci jednotlivých stupňů intenzity, tak v rámci vlastních složek potenciálu). Uvedené stupně intenzity potenciálu byly konstruovány následovně:

- stupeň 1 – potenciál je v základní úrovni, tj. příslušná skutečnost je v konkrétním prostoru registrovatelná,
- stupeň 2 – potenciál je ve zvýšené úrovni, tj. příslušná skutečnost vykazuje v konkrétním prostoru již dosti významný stav,
- stupeň 3 – potenciál je ve vysoké úrovni, tj. příslušná skutečnost dosahuje v konkrétním prostoru velmi významného stavu.

Pouze u některých složek (vhodnost krajiny u horolezectví, pro závěsné létání, pro sportovní myslivost, pro rybolov a pro pozorování vodních ptáků) je rozlišen pouze jediný stupeň existujícího potenciálu. Příslušná charakteristika buď na území obce je nebo není. Hodnota celkového potenciálu se rovná součtu bodů za jednotlivé aktivity, které jsou vykážány pro území dané obce a v daném intenzitním stupni. Na základě těchto hodnot byl celý soubor obcí rozdělen do pěti zón potenciálu.

Intenzitní zóny potenciálu přírodního subsystému cestovního ruchu

Bez potenciálu

Bodová hodnota: 0. Tuto zónu tvoří kromě vojenských újezdů jen několik obcí v severočeské hnědouhelné pánvi. Statistika: 12 obcí (0,2%), z toho 5 obcí jsou vojenské újezdy.

Zóna základního potenciálu

Bodová hodnota: 1–25. Jde o obce s podmínkami jen pro 1–2 aktivity cestovního ruchu. Statistika: 1 530 obcí (24,5%).

Zóna zvýšeného potenciálu

Bodová hodnota: 26–50. Obvykle je již zastoupena aktivně turistická i rekreační složka. Statistika: 2 998 obcí (48,0%).

Zóna vysokého potenciálu

Bodová hodnota: 51–80. Tyto obce jsou již velmi vhodným prostředím pro turistiku i rekreaci. Statistika: 1 468 obcí (23,5 %).

Zóna velmi vysokého potenciálu

Bodová hodnota: 81 a více. Nejvyšší rozvojové předpoklady. Statistika: 236 obcí (3,8 %).

2.1.4 Velkoplošná a maloplošná chráněná území

V České republice je síť chráněných území tvořena dvěma typy území. Prvním jsou zvláště chráněná území, která se dle velikosti člení na velkoplošná a maloplošná. Mezi velkoplošná zvláště chráněná území patří národní parky (NP) a chráněné krajinné oblasti (CHKO). Národní parky jsou nejpřísněji chráněná rozsáhlá území jedinečná v národním či mezinárodním měřítku. Poněkud méně přísný ochranný režim panuje v CHKO, které se pro potřeby ochrany přírody dělí do čtyř zón, jimiž se určují limity hospodaření a jiného využívání přírodního potenciálu. Rovněž v maloplošných zvláště chráněných územích panuje podobně přísný režim jako v první a druhé zóně národního parku či CHKO. V České republice rozlišujeme 4 druhy takových území: národní přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní rezervace a přírodní památka.

Velkoplošná zvláště chráněná území považujeme za vysoce atraktivní území, které lze chápat jako areály, jež soustřeďují vysokou koncentraci přírodních atraktivit a zároveň představují ucelené homogenní celky, kdy každý z nich je něčím charakteristický a přitažlivý. Turistická atraktivita jednotlivých území se samozřejmě liší, avšak její posouzení je do jisté míry vždy subjektivním procesem. Proto jsme se v následujícím textu omezili pouze na hodnocení lokality velkoplošných chráněných území.

Na území ČR jsou dosud vyhlášeny čtyři národní parky, které najdeme v šesti krajích – Jihočeský (28,6 %), Jihomoravský (5,3 %), Královéhradecký (20,7 %), Liberecký (9,8 %), Plzeňský (29,0 %), Ústecký (6,6 %). Celkově tvoří pouze 1,51 % rozlohy ČR. Z hlediska podílu území NP na rozloze kraje vykazují nejvyšší hodnoty kraje Královéhradecký a Liberecký. Počet obcí spadajících svým územím do národních parků (vč. ochranných pásem) je 70.

V současné době je v kategorii CHKO chráněno 25 území. Celkový podíl CHKO na rozloze České republiky činí 13,7 %. Až 30 % podílu dosahuje Zlínský kraj, vysoké podíly vykazují i kraje Liberecký a Ústecký. Naopak minimální zastoupení CHKO je logicky v Praze, dále pak v Jihomoravském kraji.

Poněkud odlišná je situace u maloplošných zvláště chráněných území. Ty sice patří k početně nejčetnějším typům chráněných území (v ČR jich nalezneme úctyhodných 2 184, jejich podíl na rozloze ČR činí 1,2 %), ale ne všechna jsou pro návštěvníka přitažlivá. Naopak většina přírodních památek a rezervací má čistě vědecký význam a pro širší veřejnost jsou tyto lokality nezajímavé. Přesto jsme na základě publikace Přírodní památky, rezervace a parky (Rubín a kol., 2004) vybrali ta maloplošná zvláště chráněná území, v nichž byly vybudovány naučné stezky nebo jsou přístupné prostřednictvím turistické stezky. Dále byl výběr obohacen o některé významné vrcholy (Sněžka, Lysá hora, Plechý) a přírodní jevy (především v národních parcích). Prostorové rozložení vybraných přírodních atraktivit je zobrazeno na mapě „Přírodní atraktivita a pozoruhodnosti cestovního ruchu“ (viz příloha na CD).

Speciální pozornost je třeba věnovat zvláštním přírodním atraktivitám, které vyvolávají velký zájem turistů. V podmínkách ČR jde zejména o dva fenomény: skalní města a podobné útvary a krasové jevy. Pískovcová skalní města jsou fenoménem, který patří k velmi oblíbeným turistickým cílům. Největší souvislá plocha skalních měst se rozprostírá na území CHKO Broumovsko. Jde o dvě na sebe navazující skalní města – Adršpašské skály a Teplické skály. V oblasti Broumova se nachází i přírodní rezervace Broumovské stěny. Největším soustředěním pískovcových skal je však Český ráj. Nejnavštěvovanější jsou Prachovské skály nedaleko Jičína a oblast Hruboskalska. Vyhlášenou oblastí pískovcových skal je České Švýcarsko. Na levém břehu Labe jsou to Tiské stěny a na pravém břehu více navštěvované oblasti v okolí Hřenska (Pravčická brána, soutěska říčky Kamenice) a Jetřichovic (Jetřichovické stěny). Pozoruhodnými skalními útvary jsou také tzv. pokličky, které nalezneme mimo jiné na Kokořínsku v Kokořínském dole.

Jedinečný typ reliéfu představují jeho krasové formy. Krasové oblasti s mohutným systémem jeskyň patří k nejatraktivnějším oblastem cestovního ruchu. Zpřístupněné jeskyně tvoří typické příklady přímého využití krasového fenoménu. Nejvýznamnějšími krasovými jeskyněmi u nás jsou jeskyně Moravského krasu (Punkevní, Sloupsko-šošůvské, Kateřinské a jeskyně Balcarka). Také v dalších krasových oblastech na Moravě najdeme jeskyně s podzemními sály.

Javořickým jeskyním (u Litovle) dominuje Dóm gigantů. Největším prostorem jeskyní Na Pomezí nad obcí Lipová-lázně je Královský dóm, v jeskyních na Turoldu u Mikulova je to Netopýří dóm.

V Čechách je nabídka krasových oblastí nepoměrně chudší. Nejrozsáhlejším jeskynním systémem v Čechách jsou Koněpruské jeskyně v masivu Zlatého koně v Českém krasu (k nejatraktivnějším patří Proškův dóm, Spallanziniho jeskyně, Vánoční jeskyně, aj.). Mimo tyto krasové jeskyně patří k atraktivním jeskyním v Čechách Boskovsko-dolomité jeskyně, ukrývající naše největší podzemní jezero a Chýnovské jeskyně s obrovským, ale zatopeným dómem.

Druhým typem ochrany je tzv. obecná ochrana. Tu požívají územní systémy ekologické stability, významné krajinné prvky, tj. ekologicky či geomorfologicky hodnotné části krajiny. Z pohledu cestovního ruchu jsou nejvýznamnějším typem obecné územní ochrany přírodní parky.

V České republice bylo k roku 2005 vymezeno 126 přírodních parků, na rozloze ČR se podílí 9,3 %. Dnes jsou přírodní parky vyhlášovány Krajskými úřady a tvoří poměrně heterogenní skupinu přírodních lokalit (výrazné rozdíly v rozloze území i v kvalitě přírodních předpokladů). Daleko největším přírodním parkem je Český les (931 km²), dnes již vyhlášený jako CHKO (nikoliv však ve stejných hranicích). Druhý největší přírodní park Džbán má už jen poloviční velikost. Více než 100 km² má u nás 19 přírodních parků.

Kromě zmíněných lze z velkých přírodních parků ještě jmenovat Českou Kanadu, Svrateckou hornatinu, Oderské vrchy, Chříby nebo Novohradské hory. Největší počet přírodních parků nalezneme v Plzeňském kraji (24), následně potom ve Jihomoravském (20) a Středočeském kraji (16). Různorodost přírodních parků dokládá příklad Hlavního města Prahy, kde se na relativně malém území nachází 11 přírodních parků. Z hlediska počtu i rozlohy má nejmenší zastoupení přírodních parků kraj Královehradecký a Liberecký.

2.2 Kulturně-historický potenciál a předpoklady cestovního ruchu

Potenciál krajiny pro cestovní ruch tvoří veškeré využitelné zdroje, ať již přírodní či antropogenní (kulturně-historické), které jsou stěžejním prvkem (předpokladem) rozmístění aktivit cestovního ruchu v území, resp. určují směr funkčního využití daného území. Obdobně jako přírodní předpoklady cestovního ruchu mají i kulturně-historické předpoklady své charakteristiky a specifika.

Předně se jedná o předpoklady, které byly vytvořeny zásahem člověka do krajiny. Další odlišností je rozmístění kulturně-historického potenciálu, který je ve srovnání s areálovým a liniovým uspořádáním přírodního potenciálu uspořádán převážně bodově. Z hlediska činitele cestovního ruchu (na straně nabídky) má kulturně-historický potenciál do určité míry (ne však absolutně) sekundární význam a spíše plní aditivní funkci atraktivitám přírodního charakteru.

V neposlední řadě je třeba se zmínit o specifickém postavení kulturně-historického potenciálu, resp. jeho jedné složky, kterou jsou kulturně-historické památky, v souvislosti s motivací návštěvníků. Právě kulturně-historické památky mají významný motivační vliv na migrační pohyb účastníků cestovního ruchu, a to jak v mezinárodním tak domácím měřítku. Klíčovým motivačním impulsem k cestovnímu ruchu zaměřenému na kulturně-historické památky je především seznámení se s historií, architekturou a kulturou konkrétního území.

2.2.1 Členění kulturně-historického potenciálu

V souvislosti s výše uvedenými motivy lze kulturně-historický potenciál členit podle toho jaké zastává funkce, jež tyto motivy naplňují. V podstatě se jedná o dvě základní funkce, a to funkci poznávací a funkci společenskou. Na základě těchto funkcí můžeme kulturně-historický potenciál členit do tří skupin.

První skupinu tvoří **kulturně-historické památky**, které plní především poznávací funkci. Do této skupiny kulturně-historického potenciálu lze zařadit architektonické objekty (hrady, zámky, historická jádra měst pod.), sakrální stavby (chrámy, kláštery, katedrály, rotundy atd.), technické památky (fortifikační památky, dopravně-technické památky, vodní stavby apod.), vojenské památky a objekty lidové architektury.

Druhou skupinu tvoří **kulturní zařízení**, která zastávají jak funkci poznávací tak funkci společenskou, což odpovídá i charakteru kulturních zařízení, tj. skanzeny, muzea a galerie, divadla, hvězdárny a planetária.

Třetí skupinu představují **společenské akce** (události), které plní společenskou funkci a zahrnují vedle kulturních a sportovních akcí i výstavní (výstaviště) a kongresové (kongresová centra) akce a v neposlední řadě i akce spojené s lidovými tradicemi.

Do kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu se dále řadí i lázeňství, které se primárně váže nejen na přírodní předpoklady (tj. minerální prameny, slatiny apod.), ale také na antropogenní předpoklady (kulturně-historické památky či kulturní zařízení). Navíc lázeňství má svoji tradici a vzhledem ke své dominantní funkci, což je léčebná a společenská, je zařazeno do kulturně-historického potenciálu.

2.2.2 Metodika hodnocení kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu

Pro účely hodnocení kulturně-historického potenciálu byla použita bodovací metoda, založená na přidělení bodů, resp. váhy jednotlivým prvkům kulturně-historického potenciálu tak, aby odražely jejich relativní důležitost. Váhy reprezentující význam kulturně-historického potenciálu vycházejí ze tří kritérií, a to z časové neměnnosti³, stupně ochrany⁴ a počtu návštěvníků⁵ či počtu akcí.

Hodnocení kulturně-historického potenciálu bylo provedeno v územní podrobnosti obcí. Určení celkové váhy dané obce z hlediska disponibility kulturně-historického potenciálu spočívalo ve několika krocích.

První krok byl založen na udělení váhy jednotlivým sledovaným kulturně-historickým atraktivitám v obci na základě výše uvedených kritérií. Sledované kulturně-historické atraktivity byly přitom rozčleněny do čtyř skupin – kulturně-historické památky, kulturní zařízení, společenské akce a lázeňství.

Dalším krokem bylo provedení součtu veškerých vah v rámci jednotlivých skupin kulturně-historického potenciálu za každou obec. Tím vznikla tzv. dílčí kategorizace jednotlivých složek kulturně-historického potenciálu.

- V případě kategorizace *kulturně-historických památek* byl primárním kritériem hodnocení stupeň ochrany památkových objektů a sekundárně také návštěvnost těchto památek.
  - Mezinárodní význam = památky UNESCO - národní kulturní památky (NKP), městské památkové rezervace (MPR) či vesnické památkové rezervace (VPR);
  - Nadnárodní význam = velká koncentrace NKP (významné hrady a zámky z hlediska návštěvnosti) a/nebo MPR, městských památkových zón (MPZ) či VPR
  - Regionální význam = velká koncentrace kulturních památek s průměrnou návštěvností, MPZ, VPR
  - Lokální význam = koncentrace kulturních památek a/nebo vesnických památkových zón (VPZ)
- U *kulturních zařízení* byla kritériem kategorizace návštěvnost či počet uspořádaných akcí.
  - Nadregionální význam = velká koncentrace muzeí a galerií, divadel či hvězdáren s vysokou návštěvností a/nebo existence skanzenu s významnou návštěvností
  - Regionální význam = velká koncentrace muzeí a galerií s průměrnou návštěvností a/nebo skanzenu, nebo existence divadel či hvězdáren s vysokou návštěvností
  - Lokální význam = existence muzea či galerie s podprůměrnou návštěvností či velkým počtem uspořádaných akcí a/nebo divadla či hvězdárny
- A konečně rozhodujícím kritériem pro zařazení dané obce do určité kategorie významnosti z pohledu pořádaných *společenských akcí* byl počet uskutečněných akcí, případně kapacita prostor (viz veletržní a kongresový cestovní ruch – kapitola 7.2.1).
  - Mezinárodní význam = existence výstaviště s velkou kapacitou, vysokým počtem uspořádaných akcí a dlouholetou tradicí, velký počet pravidelných (mezinárodních) kulturních akcí a pořádání významných konferencí (existence kapacit)
  - Nadregionální význam = existence výstaviště se střední kapacitou a počtem uspořádaných akcí za rok a/nebo velký počet významných konferencí (existence kapacit) a pravidelných kulturních akcí
  - Regionální význam = existence výstaviště s nízkým počtem pravidelných akcí a/nebo kapacity pro pořádání konferencí a pravidelné kulturní akce či dlouhodobé tradice
  - Lokální význam = průměrný počet uspořádaných kulturních akcí místního významu a/nebo dlouholeté tradice, nebo průměrné kapacity pro pořádání konferencí
- Hodnocení, resp. kategorizace, *lázeňství* je podrobněji rozepsána v kapitole 7.2.1 Hlavní druhy a formy cestovního ruchu – Lázeňský cestovní ruch.

³ „Časová neměnnost lokalizačních podmínek cestovního ruchu klesá od bodu A do bodu C. Přírodní a krajinné podmínky A jsou relativně neměnné. Nepřilíší snadno se též mění 'kamenné' kulturní atraktivity B cestovního ruchu. Naopak poměrně snadno se dají ovlivnit různé akce C.“ (Bína, 2002)

⁴ Tato dílčí kategorizace je výsledkem hodnocení významnosti atraktivit v rámci dané složky, které je založeno na konkrétních kritériích (stupeň ochrany, návštěvnost a počet akcí). Naproti tomu celková kategorizace významu kulturně-historického potenciálu jako celku je součtem jednotlivých dílčích kategorizací vážených na základě kritéria časové neměnnosti.

⁵ Informace o návštěvnosti kulturně-historických objektů byly použity z dokumentu Statistika kultury, který zpracovává útvar Centrum informací o kultuře Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (NIPOS) a jež je veřejně přístupný na http://www.ipos-mk.cz/st_statistika.asp

Třetím krokem pak bylo přidělení každé skupině kulturně-historického potenciálu váhy, která charakterizovala významnost zastoupení jednotlivých složek na celkovém kulturně-historickém potenciálu obce a která vycházela z kritéria časové neměnnosti (Bína, 2002). Největší váhu dostala složka kulturně-historické památky, kterou s výrazným odstupem následovaly složky kulturní zařízení a společenské akce. V závěrečném kroku byly tyto podílové součty sumarizovány a tím byla stanovena celková váha kulturně-historického potenciálu obce.

Suma vah kulturně-historického potenciálu tak vypovídá o relativní důležitosti dané obce. Konkrétní významnost obec⁶ nabyla až zařazením do čtyřstupňové škály kategorií významnosti obcí:

- kategorie 1 = **obce s mezinárodním významem**
- kategorie 2 = **obce s národním významem**
- kategorie 3 = **obce s regionálním významem**
- kategorie 4 = **obce s lokálním významem**

Příklady zařazení obcí do jednotlivých kategorií významnosti kulturně-historického potenciálu jsou nastíněny v následující subkapitole.

2.2.3 Hodnocení kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu

Komplexní hodnocení kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu České republiky probíhalo za obce. Nejprve byly ze souboru všech obcí České republiky eliminovány ty, na jejichž území se nenacházely kulturně-historické předpoklady (tj. kulturní památky, kulturní zařízení, společenské akce či status lázeňského místa) vedoucí k potenciálnímu rozvoji cestovního ruchu. Soubor byl tedy zúžen na 4 236 obcí, které byly následně zařazeny do jednoho z výše uvedených stupňů kategorizace kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu.

Graficky je kategorizace obcí z hlediska dostupnosti kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu zachycena na mapě v příloze II, kde je patrné, které složky kulturně-historického potenciálu se nejvíce podílely na výsledné kategorizaci obcí. Do popředí jednoznačně vystupuje složka kulturně-historické památky, která také podstatně ovlivnila výslednou kategorizaci kulturně-historického potenciálu obcí ČR. Příkladem může být obec Holašovice, která se v souhrnném hodnocení sice nedostala vysoko díky absenci složky kulturního zařízení, společenské akce a lázeňství, ale protože se na jejím území nachází kulturní památky takového významu, který přesahuje hranice regionů, byla zahrnuta mezi obce s národním významem kulturně-historického potenciálu.

V souhrnném přehledu vypadají jednotlivé kategorie následovně:

Jedinou obcí, resp. městem, s *mezinárodním významem* je bezkonkurenčně hlavní město Praha, o čemž svědčí nejen počet hodnotných kulturních památek, ale především jeho faktická návštěvnost.

Do kategorie obcí s *národním významem* kulturně-historického potenciálu se dostalo 34 obcí, které dosáhly stejně vysokého hodnocení ve všech složkách kulturně-historického potenciálu. V kategorii obcí s národním významem se však také ocitly ty obce, jež byly v rámci složky kulturně-historické památky hodnoceny jako mezinárodní (viz výše uvedené Holašovice). Nejvíce si v celkovém hodnocení polepšila Ostrava, která se díky kulturním zařízením a výstavním a kongresovým aktivitám zařadila do kategorie obcí s národním významem kulturně-historického potenciálu. Vedle Holašovic a Ostravy se do kategorie obcí s národním významem dostaly v abecedním pořádku tyto obce (města): Benešov, Brno, České Budějovice, Český Krumlov, Domažlice, Františkovy Lázně, Hluboká nad Vltavou, Hradec Králové, Cheb, Jičín, Jihlava, Jindřichův Hradec, Karlovy Vary, Karlštejn, Kroměříž, Kutná Hora, Lednice, Liberec, Litoměřice, Litomyšl, Mikulov, Olomouc, Pardubice, Pelhřimov, Plzeň, Prachovice, Tábor, Telč, Třebíč, Třeboň, Znojmo a Žďár nad Sázavou.

Podobná situace nastala i v případě obcí s *regionálním významem* kulturně-historického potenciálu (334 obcí), kam se výjimečně dostaly obce zařazené do kategorie s národním významem kulturně-historických památek, jelikož jejich potenciál z hlediska kulturních zařízení a společenských akcí neodpovídal dané kategorii celkového potenciálu. Jednalo se například o Horšovský Týn, Kadaň, Kuks, Loket, Příbor, Ústěk, Žatec atd. V ostatních případech se jednalo o obce s relativně vyváženými kategoriemi v jednotlivých složkách kulturně-historického potenciálu.

Pro přehlednost, mapa v příloze II zobrazuje také hustotu obcí s *lokálním významem* kulturně-historického potenciálu, z čehož je možné vyzorovat oblasti velké koncentrace tohoto potenciálu naznačující možný směr rozvoje cestovního ruchu.

⁶ V některých případech došlo ke kvalifikované úpravě v zařazení konkrétní obce do určitého stupně významnosti z důvodů podchycení komplexity vnímání skutečného významu atraktivity obce z hlediska cestovního ruchu v ČR.

2.3 Základní a doprovodná infrastruktura cestovního ruchu

2.3.1 Základní infrastruktura cestovního ruchu

Hromadná ubytovací zařízení

Turistický význam regionu a jeho středisek je v rámci doporučení statistického sledování v zemích EU měřen ukazateli kapacitními, jako je např. počet turistických a rekreačních lůžek (lůžka v hromadných ubytovacích zařízeních, lůžka v soukromí, lůžka v objektech individuální rekreace - chaty, chalupy) na jedné straně, na straně druhé pak ukazateli výkonovými např. počet ubytovaných hostů, počet přenocování, resp. počet pobytových dnů hostů v ubytovacích zařízeních a následně také počtem pracovních míst v cestovním ruchu a celkovým obratem (příjmy z cestovního ruchu). Vzhledem k tomu, že poslední dva ukazatele nejsou u nás zatím plně k dispozici (pozn. tím máme na mysli především informace ze satelitních účtů cestovního ruchu), bylo v rámci hodnocení použito následujících kapacitních ukazatelů.

Počet hromadných ubytovacích zařízení v roce 2004 činil podle ČSÚ 7 839 zařízení s celkovou kapacitou 439 547 stálých lůžek. Druhá skladba uvedených 7 839 hromadných ubytovacích zařízení v roce 2004 byla následující: na hotely a jim podobná zařízení připadalo 56 % (z toho na hotely^{*****} a ^{****} jen 6 %), na ostatní hromadná ubytovací zařízení 44 % (v tom 14 % kempy, 29 % chatové osady a turistické ubytovny, 57 % ostatní nespecifikovaná hromadná zařízení – často transformované rekreační zotavovny). Podíl lůžkových kapacit v uvedených druzích hromadných ubytovacích zařízeních byl následující: 53 % v hotelích a jim podobných zařízeních (z toho na hotely^{*****} a ^{****} 18 %), v ostatních hromadných ubytovacích zařízeních 47 % (z toho v chatových osadách a turistických ubytovnách 29 %). Individuální ubytování, resp. ubytování v soukromí, se podílí více než 8 % (od roku 2002 již ČSÚ celoplošně nezjišťuje).

Počtem lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních (cca 490 tis. lůžek) dominuje Praha (kolem 75 tisíc lůžek). S velkým odstupem následují Brno (11,4 tis. lůžek), Špindlerův Mlýn (9 tis.), Karlovy Vary (8,2 tis.), Pec pod Sněžkou (7,5 tis.), Mariánské Lázně (5,8 tis.), Doksy (5,6 tis.), Harrachov (4,8 tis.), Rokytnice nad Jizerou (4,8 tis.), České Budějovice (4,5 tis.), Luhačovice (3,9 tis.), Janské Lázně (3,5 tis.), Ostrava (3,3 tis.), Františkovy Lázně (3,1 tis.), Liberec (3 tis. lůžek). Za těmito významnějšími středisky následuje dalších 12 s kapacitou 2000 až 2999 lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních a dalších 43 středisek s 1 000 až 1 999 lůžky.

Z hlediska funkční struktury nabídky cestovního ruchu v ČR připadá asi 45% lůžkové kapacity na střediska městského a kulturně-poznávacího cestovního ruchu, 16-17 % na střediska letní rekreace u vody, 19-20 % na střediska horského cestovního ruchu, kolem 8 % lůžkových kapacit na lázeňská střediska a na ostatní střediska cestovního ruchu, většinou ve venkovském prostředí zůstává 10 % kapacit ubytovacích zařízení v ČR.

Rozmístění kapacit ubytovacích zařízení významně koreluje s vnímanou turistickou atraktivitou jakéhokoliv území. Je proto jedním ze základních kamenů diferenciací atraktivity území v předloženém návrhu Nové rajonizace cestovního ruchu ČR.⁷

Objekty individuální rekreace

Specifický a velmi významný potenciál v ubytovací turistické infrastruktuře ČR představuje druhé bydlení (objekty individuální rekreace), tedy zejména chataření a chalupaření. Kromě klasických chat a chalup – objekty druhého bydlení, sledovala naše statistika poprvé při Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1991 také byty v nevyčleněných rekreačních chalupách, tj. neobydlené byty z důvodu jejich užívání ke druhému bydlení.

⁷ V rámci disponibilních statistických informací poskytovaných Českým statistickým úřadem (ČSÚ) je možné zjistit v současnosti počty a lůžkové kapacity hromadných ubytovacích zařízení (tj. zařízení s 10 a více lůžky) v obcích, kde jsou lokalizována nejméně 4 hromadná ubytovací zařízení. Informace o obcích s 1 až 3 zařízeními ČSÚ z důvodů ochrany individuálních údajů neposkytuje. Z těchto důvodů lze získat relevantní údaje o přibližně 80 % lůžkových kapacit v hromadných ubytovacích zařízeních. V rámci objektivnosti srovnání byly proto provedeny šetření a analýzy jednak v obcích, které uváděly podle ČSÚ přítomnost 1 až 3 hromadných ubytovacích zařízení, jednak byla provedena revize údajů ve všech obcích se 4 a více hromadnými ubytovacími zařízeními, a to z podkladů vlastních studií a šetření na jedné straně, na straně druhé pak analýzou více než 30 nejvýznamnějších internetových zdrojů v oblasti cestovního ruchu (např. <http://www.czecot.cz>). Námí zjištěné lůžkové kapacity (490 tis. lůžek) a údaje ČSÚ o lůžkových kapacitách (430 tis. lůžek) se liší tedy v řádu o asi 15 %, což však pro naše potřeby a účely, tedy zejm. pro regionální srovnání nehraje významnější roli. Navíc je potřebné konstatovat, že evidence ČSÚ je založena na hlášení (do určité míry „dobrovolných“) podnikatelských subjektů v cestovním ruchu – poskytovatelů ubytovacích služeb, která nejsou v žádném případě kompletní, jednak jde o problém serióznosti a úplnosti informací z transformovaných zařízení bývalé podnikové rekreace (zejména těch menších). Třetím důvodem variability, resp. neúplnosti informací o hromadných ubytovacích zařízeních je velké riziko „úmrtnosti“ zejména malých podnikatelů (typu rodinný penzion).

Vysokým počtem objektů druhého bydlení a zejména úrovní vybavenosti domácností jimi zaujímá ČR v Evropě významné a specifické postavení. Masové rozšíření druhého bydlení v ČR je v podstatě poválečným jevem s významnou akcelerací jeho prostorového šíření v 70. a 80. letech (v roce 1935 to bylo 5 tis. objektů individuální rekreace, v roce 1955 – 15 tis., v roce 1965 asi 90 tis., v roce 1976 – 156 tis., v roce 1980 – 280 tis. objektů individuální rekreace). V roce 1991 bylo při sčítání lidu v ČR zjištěno téměř 430 tisíc objektů individuální rekreace (v roce 2001 lze jejich počet odhadovat řádově kolem 450 tis.).

Druhé bydlení má svoje funkční a prostorová specifika. Ve většině okresů České republiky převažuje chataření, a to zejména v příměstských rekreačních oblastech (v zázemí větších měst), dále v oblastech převážně letní rekreace u vody, tj. kolem našich nejvýznamnějších „rekreačních“ řek (např. Berounka, Sázava, Vltava, Svratka) a také jako specifický rys v některých moravských horských oblastech, kde nedošlo významněji k uvolnění bytového fondu po odsunu Němců, resp. celkově k emigracím obyvatel do měst v 60. a 70. letech (např. Beskydy, část Jeseníků). Prostorové rozložení objektů individuální rekreace je uvedeno v příloze na CD.

Pro určitou část území ČR, zejména pro „horské“ oblasti (např. Krkonoše, Jizerské hory, Šumava, Orlické hory, Vysočina, Jeseníky, Beskydy) je typické především chalupaření. Jeho počátky spadají do konce 50. let, kdy zde začíná postupná transformace obytné a výrobní funkce v dosídlených podhorských obcích, zvláště v krajinářsky (a turisticky) atraktivních horských oblastech, na funkci obytně-rekreační až rekreační.

2.3.2 Doprovodná a dopravní infrastruktura cestovního ruchu

Důležitou součástí nabídky cestovního ruchu je i doprovodná a dopravní turistická infrastruktura. Ta má charakter realizačních předpokladů, které umožňují aktivaci potenciálu cestovního ruchu. Jedná se především o sportovně-rekreační infrastrukturu, která plní sportovně-rekreační funkci.

V rámci doprovodné a dopravní turistické infrastruktury byla podrobena analýze, z našeho pohledu, nejvýznamnější sportovně-rekreační infrastruktura, a to:

- infrastruktura zimních sportů (vybavenost zimních středisek vleky, sjezdovkami a lanovkami, lyžařské běžecké trasy, zimní stadiony a kryté bazény),
- infrastruktura pěší turistiky (značené trasy pro pěší turistiku, naučné stezky),
- infrastruktura cykloturistiky (cyklotrasy a cyklostezky).

Zimní sporty

Přestože přírodní podmínky nejsou v České republice ve srovnání s některými jinými evropskými – především alpskými – státy k rozvoji sjezdového lyžování úplně ideální (nižší nadmořská výška, kratší délka potenciálně využitelných svahů, kratší doba zimní sezóny), má u nás sjezdové lyžování dlouhou tradici. To se projevuje mimo jiné tím, že na území republiky se nachází celá řada středisek sjezdového lyžování. Tato střediska jsou v převážné míře lokalizována ve vyšších horských oblastech České republiky, to znamená zejména v pohraničních pohořích jako jsou Krkonoše a Jizerské hory, dále Krušné hory, Šumava, Orlické hory, Jeseníky a Beskydy. Menší počet zpravidla méně vybavených lyžařských středisek je lokalizován i v některých nižších horských pásmech (např. Český les, Českomoravská vrchovina nebo Bílé Karpaty).

Obce s největšími lyžařskými areály (měřeno celkovou délkou v nich lokalizovaných sjezdových tratí) jsou následující:

- Špindlerův Mlýn (25 km, součet areálů Medvědí a Svatý Petr),
- Ostružná (13,5 km, součet areálů Ostružná, Petříkov a Ramzová),
- Rokytnice nad Jizerou (12,5 km),
- Pec pod Sněžkou (12 km),
- více než 10 km sjezdových tras je vytyčeno ještě v obcích Malá Morávka, Vrchlabí, Železná Ruda, Janské Lázně a Paseky nad Jizerou.

Ke komplexnímu zhodnocení kvality střediska sjezdového lyžování ovšem nepostačuje informace pouze o celkové délce sjezdových tratí. Důležitým aspektem je vybavenost vlastních lyžařských areálů rychlými a kapacitními přepravními zařízeními a další důležitou technikou (typ přepravních zařízení, systém umělého zasněžování, vybavenost pro snowboarding).

Charakteristickým rysem většiny českých lyžařských středisek je kromě relativně krátké délky sjezdových tratí zejména ve srovnání s alpskými oblastmi také jejich poměrně výrazná infrastrukturní nedovybavenost, projevující se právě nízkou kvalitou, nízkou kapacitou a zastaralostí přepravních zařízení. Instalovaná přepravní kapacita překračuje hodnotu 10 tis. osob za hodinu pouze v následujících střediscích:

- Špindlerův Mlýn (17 650 os/h, součet areálů Medvědí a Svatý Petr),
- Rokytnice nad Jizerou (14 720 os/h, součet všech lyžařských areálů situovaných v obci),
- Pec pod Sněžkou (13 501 os/h, součet všech lyžařských areálů situovaných v obci),
- Malá Morávka (13 090 os/h, součet areálů Karlov a Ovčárna),
- Železná Ruda (11 240 os/h, součet areálů Železná Ruda, Špičák a Hojsova Stráž),
- Janské Lázně (10 230 os/h).

Součástí infrastruktury pro zimní sporty je také tzv. „těžká“ infrastruktura (tj. zimní stadiony a kryté bazény), která je lokalizována především ve velkých městech a horských střediscích jako doprovodný prvek klasické turistické infrastruktury.

Pěší turistika

Značené turistické stezky pro pěší turisty lze považovat za jeden z významných nástrojů k udržování a podpoře návštěvnosti území. Jejich existence má v České republice dlouhou a zajímavou tradici.

V současné době je v České republice vyznačeno celkem 38 500 kilometrů pěších tras (údaj se vztahuje ke konci roku 2002). Z toho zhruba 1 470 kilometrů je součástí tzv. mezinárodních dálkových cest Evropského sdružení pěší turistiky (EWW). Toto sdružení vytváří prakticky ve všech evropských státech vzájemně propojené, většinou pěší turistické trasy, jejichž celková délka se v současné době pohybuje kolem 55 tisíc kilometrů. Celkem je v členských státech EWW vyznačeno 11 takových cest, z nichž dvě procházejí také územím České republiky.

Nejhustší síť značených turistických tras existuje v České republice obecně ve třech typech území: v atraktivních horských oblastech, v ostatních přírodně atraktivních územích (např. krasová území, skalní města, rozsáhlé lesní komplexy apod.), v rekreačním zázemí větších měst.

Převédeme-li výše uvedené obecné vymezení regionů s nejhustším turistickým značením do konkrétních geografických názvů, můžeme v České republice vyjmenovat následující oblasti: Beskydy, Hrubý Jeseník a Králický Sněžník, Litovelské Pomoraví a okolí, Orlické hory, Teplicko-Adršpašské skály a Broumovské stěny, Krkonoše, Český ráj, Jizerské hory a masív Ještědu, Lužické hory, Kokořínsko, Českosaské Švýcarsko, České středohoří, Krušné hory, Slavkovský les (zvláště v okolí lázní Karlovy Vary a Františkovy Lázně), Šumava, Povltaví (okolí vltavských přehrad jižně od Prahy), Český kras a Křivoklátsko, vybrané oblasti Českomoravské vrchoviny, Moravský kras a Lednicko-Valtický areál.

Existující síť klasickým způsobem značených turistických tras je doplněna sítí tzv. naučných stezek. Ty bývají v terénu značeny v místě výskytu mimořádných přírodních nebo i kulturně-historické zajímavostí, za jejich základní cíl lze považovat zvýšení atraktivity takových míst prostřednictvím poskytnutí potřebných informací. V České republice je vyznačeno celkem 339 naučných stezek.

Naučné stezky jsou v území České republiky rozmístěny relativně rovnoměrně, větší koncentrace je často charakteristická pro velká města (např. v Praze je vyznačeno osm naučných stezek, v Brně šest, v Plzni čtyři apod.) a také pro významná turistická střediska (např. v Prachaticích je vyznačeno šest naučných stezek, v Deštném v Orlických horách tři apod.).

Cykloturistika

Cyklistická doprava je fenoménem, kterému je v poslední době věnována velká pozornost vzhledem k jeho významu a atraktivitě v rámci cestovního ruchu a vzhledem k jeho rozvojovému potenciálu.

V České republice se přitom rozlišují tři základní typy cyklistických komunikací:

- cyklotrasy, které vedou po silnicích, dobrých místních a účelových komunikacích. Pro jejich značení se používají dopravní značky definované vyhláškou MDS ČR č. 30/2001 Sb., jde např. o žluté směrové tabulky s černým piktogramem kola a číslem cyklotrasy v záhlaví. Cyklotrasy jsou kromě cyklistů určeny i pro ostatní účastníky silničního provozu;

- cyklostezky – tento typ můžeme definovat podobně jako cyklotrasy, rozdíl spočívá v tom, že stezka je určena výhradně pro cyklistický provoz (tzn., že jde o nejlepší a nejbezpečnější typ komunikací pro cyklistickou dopravu, v současnosti však tuto formu má pouze zlomek – cca 500 km - z celkové délky – asi 25 tisíc km – vyznačených cyklistických stezek v České republice, stezky tohoto typu jsou navíc převážně lokalizovány pouze ve městech);
- cykloturistické trasy (tzv. terénní), které vedou převážně po horších účelových komunikacích, tedy po polních a lesních zpevněných cestách. Tento typ tras bývá značen i v území chráněných krajinných oblastí a národních parků. K jejich značení se používá pásových a tvarových značek jako u pěších tras, ale se žlutými upozorňovacími pruhy.

Podle významu můžeme cyklistické trasy rozdělit do čtyř základních kategorií:

- trasy mezinárodní – jde o trasu napojenou na systém tras v sousedních státech. Patří k nim jednak trasy začleněné přímo do hlavní evropské sítě (hlavní trasy – dle označení Klubu českých turistů (KČT) trasy I. třídy) a jednak místní trasy, které zajišťují propojení významných příhraničních turistických oblastí;
- trasy nadregionální – tyto trasy většinou propojují významná sídla na území regionu, případně propojují sousední regiony;
- trasy regionální – významné trasy propojující sídelní útvary a významné lokality uvnitř regionu;
- trasy místní – trasy nejnižší úrovně.

Problém cyklistické dopravy v České republice spočívá v tom, že na stávajících v terénu vyznačených trasách se vyskytuje velké množství závad, které ohrožují bezpečnost jak cyklistů, tak i ostatních účastníků silničního provozu. Jde zejména o vedení řady cyklistických komunikací přímo po silnicích (a to včetně dopravně intenzivně využívaných komunikací I. či II. třídy). K dalším nedostatkům lze zařadit i četné lokální poruchy ve vedení tras, jako jsou např. scházející mosty, propustky a jiné závady.

3 Hosté a návštěvnost

3.1 Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních

Návštěvnost je v České republice sledována Českým statistickým úřadem. Ten pravidelně vyhodnocuje návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních. Za hromadné ubytovací zařízení je považováno zařízení s minimálně pěti pokoji nebo deseti lůžky sloužícími pro účely cestovního ruchu. Ubytovací zařízení s nižší kapacitou (ubytování v soukromí) není předmětem sledování kapacit ubytovacích zařízení. Tento typ ubytování je sledován pouze v rámci výběrových šetření týkajících se domácího a výjezdového cestovního ruchu.

Údaje o návštěvnosti v hromadných ubytovacích zařízeních cestovního ruchu se získávají z měsíčního výběrového šetření cestovního ruchu a čtvrtletního šetření cestovního ruchu. Do statistického zjišťování jsou zahrnuta ubytovací zařízení sloužící cestovnímu ruchu provozována na komerčním principu právníky nebo fyzickými osobami. Výsledky šetření o návštěvnosti v hromadných ubytovacích zařízeních jsou přímo ovlivňovány stavem registru ubytovacích zařízení. Publikovaná data jsou tedy souhrnem zpracovaných dotazníků a statisticky dopočetných dat za ubytovací zařízení, od kterých nebyl vyplněný dotazník získán. Přehled počtu hostů, resp. přenocování v ubytovacích zařízeních je v současnosti uváděn v územní podrobnosti České republiky a krajů.

Podle předběžných údajů ČSÚ dosáhl počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2005 zhruba 12,4 mil. hostů. Domácích hostů bylo 6,03 mil, zahraničních 6,34 mil. Celkově došlo oproti roku 2004 k růstu návštěvnosti o 1,2 %, přičemž tento růst byl zajištěn růstem zahraniční návštěvnosti (index 104,5 %). Počet přenocování se však snížil o 1,1 %, z toho u domácích hostů o 4,9 %, u zahraničních hostů došlo ke zvýšení o 3,2 %. Průměrný počet přenocování klesl u všech kategorií hostů z 3,36 na 3,26 přenocování.

Nejvíce hostů, asi jedna polovina, se ubytuje v ubytovacích zařízeních kategorie „ostatní hotely a penziony“ (tedy hotely nižších tříd a penziony). Zahraniční návštěvníci tvoří více než jednu polovinu návštěvnosti těchto ubytovacích zařízení. Kategorie ubytovacích zařízení vyšší kvality (5 a 4 hvězdičkové hotely) se na celkové návštěvnosti podílejí asi 20 %. Zde je podíl zahraničních návštěvníků mnohem výraznější, dosahuje 90 %.

V mezinárodním srovnání patří ČR do první třicítky nejvíce navštěvovaných zemí světa. V roce 2003 se podle údajů Světové organizace cestovního ruchu (UNWTO) nacházela na 26. místě. Toto srovnání je však ovlivněno rozdílnými metodikami měření návštěvnosti jednotlivých zemí, které jsou vzhledem k naší metodice nadsazené a postavení ČR je tedy lepší, než umístění publikované UNWTO.

Struktura zahraniční návštěvnosti z hlediska sezónnosti vykazuje výraznou koncentraci na letní sezónu. Mezi měsíce s nejvyšší návštěvností patří červenec (12,4 %) a srpen (11,6 %). Naopak leden, únor, listopad a také prosinec patří k měsícům s nejmenšími příjezdy.

Nejvýznamnější zdrojovou zemí příjezdového cestovního ruchu ČR je dlouhodobě Německo. Němečtí turisté se na celkových příjezdech podílí necelými 26 %. Mezi další významné zdrojové země patří Velká Británie, Itálie, USA, Nizozemí a Slovensko. Vývoj struktury zahraniční návštěvnosti je charakteristický rostoucím podílem turistů z Velké Británie. Dynamicky se vyvíjí i italský a americký trh. Naopak především u polských a slovenských turistů můžeme sledovat snižování jejich podílu na celkové návštěvnosti ČR. Delší než průměrnou dobu pobytu v ČR tráví turisté z Ruska, Německa, Izraele a Nizozemí. Mezi turisty s nejkratší dobou pobytu patří Rakušané a Poláci.

Současné možnosti regionální statistiky cestovního ruchu jsou zatím velmi omezené. Podrobnější informace chybí jak o domácí, tak zahraniční návštěvnosti. V hrubých obrysech můžeme konstatovat, že domácí návštěvnost je soustředěna do horských okresů (Trutnov, Semily, Jeseník, Šumperk, Bruntál, Frýdek-Místek, Vsetín, Zlín, Žďár nad Sázavou, Klatovy), západočeských lázní, vybraných měst, resp. dalších lázní (např. Brno, Luhačovice) a na oblast Třeboňska. Návštěvnost Prahy domácími turisty je nižší než v případě zahraničních turistů.

Zahraniční turisté se soustřeďují zejména na Prahu, v roce 2005 se zde ubytovalo 58,8 % z úhrnu ČR (v hromadných ubytovacích zařízeních). Žádný ze zbývajících regionů nedosahuje ani 10 % podílu na celkové zahraniční návštěvnosti. Vyšší než 5 % podíl vykazuje Karlovarský (6,4 %), Jihomoravský (5,8 %), Jihočeský (5,2 %) a Královohradecký (5,1 %) kraj. V čase se dokonce tato diferenciací zvyšuje, a to ve prospěch Prahy. Kromě Prahy se zahraniční návštěvníci soustřeďují na západočeské lázně, Krkonoše a Jizerské hory, příhraniční oblasti jižních Čech, z velkých měst zejména na veletržní Brno.

Národnostnímu složení zahraničních turistů jednotlivých krajů dominují občané Německa. Kromě čtyř krajů (Praha, Jihomoravský kraj, Zlínský kraj, Moravsko-slezský kraj) jsou v ostatních krajích nejčastěji zastoupenými zahraničními turisty Němci. Nejpočetnější národnostní skupinou turistů v Praze jsou Britové, v Jihomoravském kraji Poláci, ve Zlínském a Moravsko-slezském kraji pak Slováci. Pro regiony mimo Prahu jsou kromě německých turistů významní turisté z Nizozemí, Slovenska a Polska. Výjimkou je Karlovarský kraj, který je velmi atraktivní pro turisty z Ruska (lázeňství).

3.2 Profil návštěvníka

3.2.1 Profil domácího návštěvníka

Profil domácího návštěvníka vychází ze statistiky, která sleduje domácí cestovní ruch, tj. pohyb obyvatel České republiky cestujících po území ČR, nikoliv za hranice státu, jak je tomu v případě výjezdového cestovního ruchu.

Metodika Českého statistického úřadu rozlišuje čtyři typy uskutečněných cest či výletů mimo trvalé bydliště v rámci území ČR. Jedná se o:

- Delší cesty, které zahrnují 4 a více přenocování.
- Kratší cesty, jež jsou definovány 1 až 3 přenocováními.
- Služební cesty, které jsou specifické svým účelem, ovšem nejsou striktně vymezeny počtem přenocování.
- Jednodenní výlety (bez přenocování).

V roce 2005 bylo v souhrnu uskutečněno 94,6 mil. cest a jednodenních výletů, a to ve složení 73 % jednodenní výlety, 19 % kratší cesty, 6 % delší cesty a 2 % služební cesty. Význam jednotlivých typů cest dobře hodnotí ukazatel výdajů na tyto cesty. Z tohoto pohledu jednoznačně převládají výdaje na jednodenní výlety (47,6 mld. Kč, tj. 55 %), následují výdaje spojené s delšími cestami (18,7 mld. Kč; 21 %), výdaje na kratší cesty (14,3 mld. Kč; 16 %) a výdaje na služební cesty (6,3 mld. Kč; 7 %). Z ekonomického hlediska, ale i z dalších důvodů, jsou pro cestovní ruch nejvýznamnější dlouhodobé pobyty, které v posledních letech stagnují a pohybují se na úrovni 5,5 mil. uskutečněných cest.

Pokud bychom měli vyjádřit profil domácího návštěvníka dle typu uskutečněných cest či výletů byly by jeho charakteristiky následující:

- Nejčastějším typem domácího návštěvníka je výletník, který realizuje jednodenní výlety, v rámci kterých v průměru utratí 6 900 Kč ročně.
- Podstatně zajímavější je profil domácího návštěvníka, který se rozhodne realizovat delší cestu. Hlavním účelem cesty je v 50 % trávení volného času a rekreace (sport). Z naprosté většiny (88 %) si návštěvník organizuje celý pobyt sám, čemuž odpovídá i volba dopravního prostředku, tj. automobil (71,8 %), a typ ubytování – u příbuzných a známých (35,6 %). Průměrná délka pobytu je 7,7 dní. Vzhledem k sezónnosti jsou oblíbené letní měsíce (červenec a srpen). Cílová destinace není jednoznačně dána. Nepatrně vyšší preference má kraj Jihočeský, Středočeský a Královéhradecký, eventuálně Liberecký. Průměrné celkové výdaje návštěvníka na jednu uskutečněnou delší cestu se pohybují kolem 3 400 Kč.
- Profil domácího návštěvníka, který uskuteční kratší cestu, odpovídá v českých poměrech tradičnímu víkendovému pobytu na chatě či chalupě. Nasvědčuje tomu nejen délka pobytu, která v průměru činí 1,9 dní, ale také typ ubytování, kdy sice stále převažuje ubytování u příbuzných a známých (56,8 %), ovšem výrazně je zastoupen počet návštěvníků, kteří jsou ubytováni ve vlastním rekreačním zařízení (25,1 %). I jednoznačná preference cílové destinace, kterou je Středočeský kraj (jedna z největších oblastí druhého bydlení v ČR), ukazuje na výše uvedený trend. Celkové charakteristiky kratších cest odpovídá i výše průměrných výdajů, které činí zhruba 830 Kč.
- V případě domácího návštěvníka, jehož důvodem cesty je služební cesta, výrazně převládají muži (80 %). Nejčastějším typem ubytování je hotel a podobná zařízení, průměrná délka pobytu se pohybuje kolem 2,7 dní, což odpovídá typu kratší cesty. Průměrné celkové výdaje činí zhruba 2 900 Kč.

3.2.2 Profil zahraničního návštěvníka

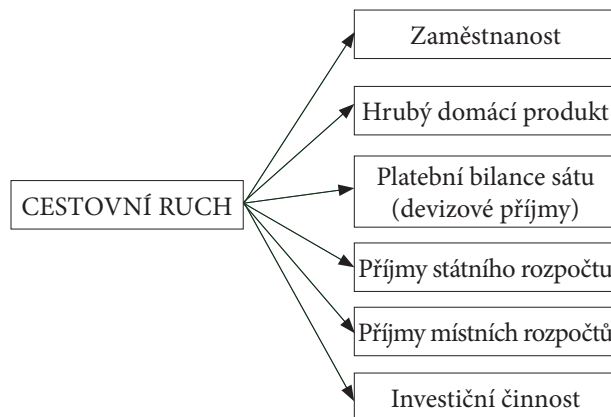
Profil zahraničního návštěvníka, který navštíví Českou republiku, je následující:

- Nejčastějším zahraničním návštěvníkem je občan Německa přijíždějící hlavně v letní sezóně za účelem odpočinku na 4,7 dní, jehož cílovou destinací je hlavní město Praha (34,1 %), nicméně patří také mezi typického turistu českých regionů. Přihlédnutím ke statistice průměrných výdajů za rok 2003 (107 USD na osobu a den), se jedná o zahraničního návštěvníka s podprůměrnými výdaji (76 USD na osobu a den).
- V současnosti novým typem, resp. profilem, zahraničního návštěvníka je občan Spojeného království, který přilétá vesměs do Prahy (91,3 %) na relativně krátkodobý pobyt, tj. 3,7 dní, za účelem zábavy. Jeho průměrné výdaje činí zhruba 114 USD na osobu a den, což odpovídá lepšímu průměru.
- Zajímavým se jeví z hlediska profilu zahraničního turistu ubytovaného v hromadných ubytovacích zařízeních občan Ruska, který přijíždí do České republiky na dlouhodobější pobyt trvající v průměru 6,6 dní za účelem dovolené či odpočinku, který tráví v Praze (60,3 %) nebo v Karlovarském kraji (22,7 %). Z hlediska výdajů se jedná o návštěvníka s nadprůměrnými výdaji, cca 144 USD na osobu a den.
- Z hlediska vývojových trendů v motivaci zahraničního návštěvníka je také zajímavý profil polského zahraničního návštěvníka, který přijíždí do České republiky na velice krátkou dobu (2,1 dní). Veskrze se jedná o přenocování, resp. tranzit, na cestě do/z jižních zemí coby cílových destinací. V rámci České republiky navštěvují především hlavní město Prahu (31,8 %), Jihomoravský kraj (22,7 %) a Královéhradecký kraj (10,5 %). Výdaje Poláků jsou hodně pod průměrem – v roce 2003 činily 68 USD na osobu a den.

4 EKONOMICKÝ VÝZNAM CESTOVNÍHO RUCHU

Ve světě je považován cestovní ruch za odvětví, které přináší významné multiplikační efekty. Často bývá označován za nejvýznamnější odvětví, ve kterém vzniká nejvíce pracovních příležitostí. Cestovní ruch má však vliv i na další klíčové oblasti hospodářství (viz následující obrázek).

Obrázek: Vliv cestovního ruchu na ekonomiku

Zdroj: Pásková, Zelenka, 2002

Cestovní ruch je v současnosti nejpozoruhodnějším a zároveň nejdynamičtějším ekonomickým a sociálním fenoménem, který v druhé polovině 20. století měl roční průměrný růst okolo 4–5 %. Podle odhadů Světové organizace cestovního ruchu (UNWTO) bude tvořit meziroční přírůstek cestovního ruchu ve světovém měřítku 2,5 až 2,8 %. V roce 1999 se ve světě cestovní ruch podílel na tvorbě HDP téměř 13 %, ve státech EU pak 14 %. Tvořil více jak 8 % hodnoty vývozu zboží a téměř 35 % inkasa obchodních služeb. Růst příjmů dosáhl meziročně 7,5 %. V této době vytvářel cestovní ruch celosvětově 11 % pracovních míst (ve vyspělých ekonomikách pak až 15 %).

Cestovní ruch představuje významné národohospodářské odvětví, které má průřezový charakter a na jehož realizaci se podílí celá řada dalších odvětví – doprava, stavebnictví, kultura apod. Je to odvětví sektoru služeb, které v ekonomikách vyspělých států představuje nadpoloviční až dvouřetinový podíl. Také v rámci služeb, které jako celek vykazují vysokou dynamiku, patří cestovní ruch k těm rychle rostoucím.

Význam cestovního ruchu nespočívá pouze v pozitivních dopadech na hospodářství dané země, ale může mít i další přínosy v podobě zachování původních tradic a kultur či ochrany životního prostředí. Z toho všeho vyplývá i význam cestovního ruchu pro rozvoj regionů. Tento regionální rozměr cestovního ruchu je současně i stabilizačním faktorem nejen ve vztahu k místnímu obyvatelstvu, ale i ve vztahu k sociálně kulturnímu zázemí, které cestovní ruch zprostředkovává pro další zájemce (návštěvníky a turisty), a tak zároveň posiluje místní identitu z hlediska hrdosti na místní tradice a kulturní specifika.

Podle výzkumů World Travel & Tourism Council (WTTC) z roku 2004, jejichž výstupem jsou tzv. fiktivní satelitní účty cestovního ruchu, vytváří sektor cestovního ruchu v ČR hodnoty v objemu 67,5 mld. Kč (2,45 % HDP) a zaměstnává 122 tis. osob (2,6 % na celkové zaměstnanosti). Bereme-li v úvahu i nepřímé efekty cestovního ruchu, pak objem produktu cestovního ruchu v ČR činí 377,9 mld. Kč (13,7 % HDP) a na zaměstnanosti se podílí 12,9 % (608 tis. zaměstnaných osob). Oproti roku 1993 se hodnota produktu cestovního ruchu v ČR v roce 2004 zvýšila 2,5násobně (2,9násobně při započtení i externích efektů). Tempo růstu produktu cestovního ruchu v ČR bylo ve sledovaném období vyšší než tempo růstu zemí EU. Měřeno výše uvedenými charakteristikami je význam cestovního ruchu v České republice nad celosvětovým i nad průměrem EU.

Význam cestovního ruchu v ČR můžeme dále deklarovat na výši devizových příjmů z mezinárodního cestovního ruchu. V roce 2004 již po druhé překročily hranici 100 mld. Kč, nicméně se stále nedostaly na úroveň roku 2000, resp. 2001. Devizové příjmy z cestovního ruchu pozitivně ovlivňují platební bilanci ČR, zejména bilanci služeb. Pozitivní saldo devizových příjmů z cestovního ruchu (49 mld. Kč) zajišťuje kladnou bilanci služeb (podíl devizových příjmů z CR na devizových příjmech ze služeb činí 43,1 %) a přispívá tak k nižšímu schodku platební bilance (na exportu se devizové příjmy z CR podílejí 6,2 %).

Z hlediska vývoje lze pozorovat klesající podíl devizových příjmů z cestovního ruchu na základních makroekonomických veličinách. Jde především o podíl na HDP, který od roku 1996 kontinuálně klesá. Dnes představuje ekvivalent devizových příjmů z cestovního ruchu na tvorbě HDP cca 3,9 % (v roce 1996 to bylo 6,7 %). Obdobný vývoj můžeme sledovat i u podílu devizových příjmů z cestovního ruchu na exportu. Tento vývoj je zapříčiněn zlepšujícím se stavem národního hospodářství (růst HDP, zlepšující se exportní schopnost ekonomiky) a do určité míry i stagnací sektoru cestovního ruchu.

4.1 Podnikatelská aktivita v cestovním ruchu

Odvětví pohostinství a ubytování zkráceně nazývané termínem Eurostatu HORECA je zařazeno v odvětvové klasifikaci odvětví (OKEČ) jako OKEČ 55. Patří mezi odvětví typická vysokým zastoupením malých podniků a v našich podmínkách je rovněž odvětvím významně diferencujícím venkovský prostor.

Vybraným ukazatelem pro hodnocení obcí České republiky byl počet podnikatelských subjektů na 1 000 ekonomicky aktivních (EA) obyvatel obce. Pro analýzu byly použity údaje o počtu podnikatelů – fyzických osob z Registru ekonomických subjektů, kdy do počtu podnikatelů byli zahrnuti všichni soukromí podnikatelé – fyzické osoby (podnikající podle živnostenského zákona, soukromě hospodařící rolníci a svobodná povolání), zapsaní i nezapsaní v obchodním rejstříku, jejichž hlavní činnost je v odvětví pohostinství a ubytování (OKEČ 55).

Údaje z Registru ekonomických subjektů z listopadu 2005 jsou přepočteny podle data vzniku firmy k 31. 12. 2004 z důvodu srovnatelnosti (údaje o počtu ekonomických subjektů jsou sbírány na okresní úrovni a v celorepublikovém registru není zcela zajištěna časová kompatibilita). Počet EA obyvatel je převzat ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2001 (k 1. 3. 2001).

Na základě analýzy průměru souboru obcí a směrodatné odchylky počtu podnikatelů na 1 000 EA obyvatel v pohostinství a ubytování byly obce kategorizovány do 5 skupin (viz kartogram v příloze na CD):

- 1 obce s velmi vysoce nadprůměrnou intenzitou podnikatelské aktivity – zde byly zařazeny obce s hodnotou ukazatele vyšší než $+1,67$ směrodatné odchylky (σ) od průměru souboru obcí,
- 2 obce s vysoce nadprůměrnou intenzitou podnikatelské aktivity – jsou to obce s hodnotou ukazatele vyšší než $+1 \sigma$ a nižší než $+1,67 \sigma$ od průměru obcí,
- 3 obce s nadprůměrnou intenzitou podnikatelské aktivity – obce s hodnotou ukazatele vyšší než $+1/3 \sigma$ a nižší než $+1 \sigma$ od průměru obcí,
- 4 obce s průměrnou intenzitou podnikatelské aktivity – jsou to obce od $+1/3 \sigma$ do $-1/3 \sigma$ od průměru souboru obcí,
- 5 obce s podprůměrnou intenzitou podnikatelské aktivity – jsou to obce s hodnotou ukazatele nižší než $-1/3 \sigma$ od průměru souboru hodnocených obcí.

V České republice připadne na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel 24 podnikatelských subjektů. Mezi kraje s nejvyšší podnikatelskou aktivitou patří Karlovarský (36), Liberecký (32) a Jihočeský (30) kraj.

Obce s nadprůměrnou intenzitou podnikání jsou soustředěny v několika oblastech. Především je to oblast krkonošsko-jizerská, tzn. Krkonoše s podhůřím a část Jizerských hor s nejvyšší intenzitou podnikání v pohostinství a ubytování v ČR.

Územně nejrozsáhlejší oblastí nadprůměrných intenzit je Šumava s přílehlou částí Českého lesa. Na jihovýchodě tato oblast volně pokračuje do jihočeské oblasti s významnými středisky jako je např. Český Krumlov.

Další oblastí významně nadprůměrné podnikatelské aktivity v tomto odvětví je oblast západočeských lázní (Františkovy Lázně, Mariánské Lázně, Karlovy Vary), kam můžeme zařadit i město Cheb. Na severu přechází do oblasti Krušných hor s hlavními středisky v karlovarském a chomutovském okrese.

Významnější soustředění podnikatelské aktivity je rovněž v Českém Švýcarsku (s velmi vysokou intenzitou podnikání v Hřensku), v oblasti Českého ráje, v Lužických a Orlických horách. V oblasti Máchova jezera je převážná většina podnikatelů soustředěna přímo v Doksech.

Ve středních Čechách jsou významnější soustředění s nadprůměrnou intenzitou především v obcích kolem Sázavy a přehradních nádrží na Vltavě, částečně také na Křivoklátsku a Karlštejsku. V Praze je sice největší počet podnikatelských subjektů v pohostinství a ubytování v ČR, ale z hlediska intenzity (počtu podnikatelů na 1 000 obyvatel) je naše hlavní město pouze na průměrné pozici.

Na Moravě a ve Slezsku je úroveň podnikání v tomto odvětví, tak jako celková podnikatelská aktivita, podstatně nižší než v Čechách. Pokles intenzit socioekonomických aktivit ve směru západ – východ (tzv. Z-V gradient) se tedy projevuje i zde. Z oblastí nadprůměrných intenzit je nejvýznamnější území Jeseníků s hlavním centrem ve městě Jeseník. Další soustředění je v oblasti Moravskoslezských Beskyd a přilehlé části Vsetínska. Na ostatním území jsou nadprůměrné hodnoty především v Luhačovicích a okolních obcích a v okolí jihomoravských přehradních nádrží – Vranov nad Dyjí a Nové Mlýny. Obecně lze říci, že situace je z hlediska regionálního rozložení podnikatelských aktivit již do značné míry stabilizovaná, neboť hlavní soustředění se prakticky shodují se stavem z roku 1999.

4.2 Zaměstnanost v cestovním ruchu

Pro hodnocení zaměstnanosti v cestovním ruchu v ČR používáme data ze Sčítání lidu, domů a bytu 2001. Data pro srovnání s EU vychází z Labour Force Survey 2004 publikovaného Eurostatem (Bovagnet, 2005).

V České republice činil v roce 2001 podíl lidí ekonomicky aktivních v odvětví pohostinství a ubytování 3,9 % z celkového počtu ekonomicky aktivního (EA) obyvatelstva. V devadesátých letech došlo k nárůstu tohoto podílu z důvodu poddimenzovanosti odvětví pohostinství a ubytování a sektoru služeb obecně před rokem 1989. V současnosti je toto odvětví do určité míry stabilizováno. Eurostat uvádí pro rok 2004 téměř totožný podíl zaměstnaných v pohostinství a ubytování (3,8 %) na celkové zaměstnanosti.

Česká republika patří v rámci EU k průměrným státům. Odvětví je typické vysokým podílem mladých lidí (téměř polovina pracovníků je mladších než 35 let), podíl žen v pohostinství a ubytování je ve srovnání s odvětvím služeb či ekonomiky jako celku nadprůměrný. Významně se Česká republika liší od zemí EU nízkým podílem zaměstnaných na částečný úvazek (26,0 % v EU-25 vs. 6,7 % v ČR).

Pro hodnocení regionálních rozdílů v rámci České republiky bylo provedeno hodnocení obcí z hlediska podílu ekonomicky aktivních v pohostinství a ubytování z celkového počtu EA obyvatelstva. Tyto údaje jsou dostupné pouze ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001.

Na základě analýzy průměru souboru obcí a směrodatné odchylky podílu ekonomicky aktivních v pohostinství a ubytování na celkovém počtu EA obyvatel, byly obce kategorizovány do 5 skupin:

- 1 obce s velmi nadprůměrnou intenzitou – zde byly zařazeny obce s hodnotou ukazatele vyšší než +1 směrodatné odchylky (σ) od průměru souboru obcí
- 2 obce s nadprůměrnou intenzitou – jsou to obce s hodnotou ukazatele vyšší než $+1/3 \sigma$ a nižší než $+1 \sigma$ od průměru obcí
- 3 obce s průměrnou intenzitou – jsou to obce od $+1/3 \sigma$ do $-1/3 \sigma$ od průměru souboru obcí
- 4 obce s podprůměrnou intenzitou – zde jsou obce s hodnotou ukazatele nižší než $-1/3 \sigma$ a vyšší než -1σ od průměru obcí
- 5 obce s velmi podprůměrnou intenzitou – jsou to obce s hodnotou ukazatele nižší než -1σ od průměru souboru hodnocených obcí

Regionální rozložení zaměstnanosti v pohostinství a ubytování do značné míry odráží regionální rozdíly v atraktivitě jednotlivých oblastí a jejich turistické návštěvnosti. Vysoké hodnoty podílu EA v tomto odvětví jsou dosahovány v turistických centrech horských oblastí (Krkonoše, Jizerské hory, Lužické hory, Orlické hory, Šumava, Beskydy, Jeseníky, Žďárské vrchy na Českomoravské vrchovině a vrcholové části Krušných hor), případně v destinacích letní rekreace u vody (Máchovo jezero, Povltaví, Posázaví, Seč, Vranov nad Dyjí, Nové Mlýny aj.).

Nadprůměrné hodnoty jsou dosahovány také v tradičních turistických destinacích (Český ráj, České Švýcarsko, Chodsko), významných lázeňských střediscích (Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně, Jáchymov, Luhačovice) a některých centrech městského turismu (Český Krumlov, Znojmo, Mikulov). Praha a další velkoměsta, která jsou destinacemi městského turismu, patří z hlediska podílu EA v pohostinství a ubytování na celkovém počtu EA obyvatelstva jen k mírně nadprůměrným.

Uvedená prostorová diferenciaci se odráží i v mezikrajském srovnání. Nejvyšší podíl zaměstnanosti v pohostinství a ubytování dosahuje kraj Karlovarský (6,4 %), následovaný Prahou (5,6 %) a Jihočeským krajem (4 %).

5 Organizace a řízení cestovního ruchu

5.1 Systém organizace a řízení cestovního ruchu v ČR

Samotné strategické dokumenty, ať již na národní (Konceptce státní politiky cestovního ruchu ČR) či na regionální úrovni (programy rozvoje cestovního ruchu kraje), poukazují na jisté rezervy v oblasti organizace a řízení cestovního ruchu v České republice. Tento fakt vede k tomu, že strategické dokumenty ve svých návrhových částech (akčních plánech) uvádějí priority týkající se vybudování řídicí organizace cestovního ruchu v konkrétním území, která by zajišťovala efektivní rozvoj cestovního ruchu v destinaci.

V České republice není bohužel význam organizace cestovního ruchu doceněn, jelikož si málo uvědomujeme skutečné funkce, které tato organizace má plnit, pokud má být destinace z hlediska cestovního ruchu konkurenceschopná. Vývoj v zahraniční (v turisticky vyspělých zemích) naznačuje, jak postupně narůstal význam a opodstatnění organizace cestovního ruchu.

Význam organizace cestovního ruchu spočívá ve spolupráci, která usnadňuje konkurenceschopnost, přičemž nejde o to být konkurenceschopným pouze v destinaci, ale i jako celek, tj. destinace vůči ostatním destinacím. Pouze funkční a strategické organizace cestovního ruchu se mohou stát konkurenčními jednotkami, přičemž nutností je existence odpovídající vnitřní rozvojové spolupráce a existence strategické orientace. Narůstající význam těchto klíčových prvků lze vypořizovat na vývoji zahraničních zkušeností s organizací a řízením cestovního ruchu.

Zahraníční zkušenosti

Zahraníční literatura (Bieger, 2000) popisuje následující tři etapy vývoje organizace a řízení cestovního ruchu v turisticky vyspělých regionech:

- Z počátku, zhruba v polovině 20. století, vznikaly tzv. reklamní spolky či sdružení, které v destinacích vytvářely společné místní a regionální prospekty, zajišťovaly účast na veletrzích a organizovaly kulturní akce. Tato činnost nebyla podložena žádnou marketingovou strategií. Jednalo se o „nejjednodušší“ formu zviditelnění destinace, což však z dlouhodobého hlediska nebylo konkurenceschopné.
- Větší potenciál k úspěchu spočíval v širší spolupráci a komplexnější nabídce destinace. O to se v 70. a 80. letech minulého století pokusily lokální a regionální turistické organizace, které sdružovaly místní poskytovatele služeb a další místní organizace. Organizace vycházely z principu neutrality vůči členům a snažily se uplatnit široké zapojení různých zájmů. Klíčovým nástrojem rozvoje byla strategie (většinou místně orientovaná). Přestože marketing byl stále ústřední náplní činnosti organizace, nešlo jen o článek propagace, ale o rozvinutější a komplexnější činnost, která vedle propagace a společné reklamy zajišťovala i podporu prodeje a organizaci informačních a dalších služeb pro destinaci. Navíc se objevila nutnost reagovat na otázku řešení externalit, tj. vlivu cestovního ruchu na životní prostředí či domácí obyvatele.
- Zhruba o deset let později (90. léta 20. století) se začíná profilovat destinační management jako specifický (a strategický) proces řízení destinace. Stěžejními principy tohoto procesu řízení je kooperace se všemi významnými subjekty cestovního ruchu a koordinace činností na úrovni regionu (destinace). Turistické organizace vypracovávají strategie rozvoje území, které nestojí pouze na marketingu, ale orientují se také na kvalitu a značku (budování image), na aktivní odbyt a přímý prodej, na výstavbu infrastruktury v destinaci a například také na vybudování informačních a rezervačních systémů.

Situace v ČR

V České republice vývoj organizace a řízení cestovního ruchu stále probíhá. Přestože některé turistické regiony již založily organizaci cestovního ruchu, která se snaží uplatňovat principy destinačního managementu, najdou se i takové oblasti, které buď teprve stojí na počátku samotného vývoje nebo se nacházejí v druhé fázi, tzv. růstové, kdy posilují vzájemnou spolupráci a začínají si uvědomovat závažnost strategie, jakožto prostředku k dosažení konkurenceschopnosti.

Důvody tak diferenciovaných vývojových etap jsou různé. Jedním z těch primárních důvodů je bezesporu prostorové vymezení turistického regionu, na jehož základě je specifikována působnost samotné organizace cestovního ruchu

a potažmo i skupina potenciálních partnerů v cestovním ruchu. S vymezením hranic turistického regionu také souvisí možnost získávání/čerpání finančních prostředků.

Dalším klíčovým problémem či důvodem odlišného vývoje organizace cestovního ruchu v České republice je vzájemná spolupráce veřejného a soukromého sektoru, kdy je často těžké „přesvědčit“ jednotlivé aktéry o smyslu spolupráce. S tím úzce souvisí důvěra mezi jednotlivými subjekty (potenciálními partnery), která do značné míry u nás absentuje. Právě ona důvěra je základním kamenem dobré spolupráce. Vhodným příkladem může být vývoj organizace a řízení cestovního ruchu v zahraničí, který probíhal postupně a byl (resp. stále je) založen na vzájemné důvěře, kterou si aktéři cestovního ruchu musí vzájemně získat, pokud opravdu chtějí, aby organizace cestovního ruchu fungovala efektivně a směřovala k rozvoji celého území.

Další možnou příčinu odlišného vývoje organizace cestovního ruchu v ČR je náplň činnosti a především strategie rozvoje cestovního ruchu v území. Pokud destinace nemá strategii rozvoje a v případě, že ji má, není tato naplňována, ztrácí založená organizace cestovního ruchu v destinaci naprosto svůj význam. Příklad vývoje systému organizace cestovního ruchu v zahraničí jednoznačně poukazuje na klíčovou pozici strategie, které udělala z destinací konkurenčně schopné jednotky.

Ačkoli je tradice organizací cestovního ruchu v ČR krátká a neustále se vyvíjí, je možné identifikovat dva způsoby vzniku organizací cestovního ruchu:

- *Shora* – organizace cestovního ruchu založená z iniciativy kraje, např. Destinační management Moravsko-slezský, Centrála cestovního ruchu jižní Moravy, Jihočeská centrála cestovního ruchu, apod.
- *Zdola* – organizace cestovního ruchu založené z iniciativy
  - jednotlivých obcí či sdružení obcí (veřejná správa), např. Region Slovácko, Sdružení Český ráj, Krkonoše – svazek města a obcí atd. či
  - podnikatelských subjektů, např. Organizace cestovního ruchu Zlatý pruh Polabí, Destinační společnost Sokolovsko, Management destinace Moravský kras a okolí aj.

5.2 Turistické informace

Jedním z nejdůležitějších faktorů, který rozhodujícím způsobem ovlivňuje návštěvnost určitého místa (obce/města, regionu, státu) je dostatek informací o komplexní turistické nabídce a možnostech trávení volného času. V současné době, kdy je cestovní ruch významným hospodářským odvětvím, je důležité důsledně a odpovídajícím způsobem prezentovat a propagovat nejen turistické atraktivity (tedy přírodní, kulturní, historické a další památky), ale i objekty materiálně technické základny (ubytovací zařízení, sportovně-rekreační a dopravní infrastruktura, apod.) a různé sportovní, kulturní a společenské akce mající vliv na cestovní ruch v území.

Základním stavebním prvkem turistických informací, v prostoru reálně uchopitelným, jsou turistická informační centra (TIC). Turistická informační centra jsou důležitým článkem praktické propagace města, regionu i celého státu. Podle Metodiky turistických informačních center vytvořené a prezentované Asociací turistických informačních center ČR (A.T.I.C. ČR)⁸ jsou TIC součástí informačního systému cestovního ruchu České republiky. TIC má tedy charakter veřejné služby poskytované na základě společenské objednávky státní správy a samosprávy.

Hlavním úkolem TIC je poskytovat komplexní bezplatný informační servis a dále nabízet služby ze všech oblastí souvisejících s cestovním ruchem pro potřeby návštěvníků a rezidentů včetně postupně realizovaných rezervací služeb cestovního ruchu. Součástí služeb TIC by měl být i prodej informačních materiálů, publikací, map, průvodců, upomínkových předmětů, apod. a poskytování dalších doprovodných služeb za úplaty (Pásková, Zelenka, 2002).

Hodnocení TIC dle kvality nabízených služeb a jejich následná kategorizace se odvíjí od dvou významných dokumentů, které byly na konci devadesátých let vypracovány A.T.I.C. ČR jako navazující materiály na výsledky předchozí spolupráce Ministerstva pro místní rozvoj ČR, tehdejší České centrály cestovního ruchu a A.T.I.C. ČR. Jedná se o:

- Minimální standard služeb a podmínek činnosti turistických informačních center,
- Kategorizaci turistických informačních center.

Minimální standard služeb a podmínek činnosti TIC je určen především pro posouzení kvality turistických informačních center, jež jsou členy A.T.I.C. ČR⁹, což však neznamená, že stanovená kritéria tohoto stále jediného

⁸ www.atic.cz

⁹ Na konci roku 2006 bylo členem A.T.I.C. ČR kolem 160 turistických informačních center a toto číslo stále roste. Osm subjektů bylo čekatelem A.T.I.C. ČR.

platného dokumentu standardizace TIC v ČR nemohou být použita i na hodnocení nečlenů asociace. Kategorizace slouží k hodnocení TIC a členění je do čtyř kategorií (A až D), v rámci nichž upravuje rozsah poskytovaných informací, otevírací dobu, minimální jazykovou vybavenost pracovníků a specifikuje činnosti, které musí TIC v dané kategorii zprostředkovávat.

Oba výše zmíněné dokumenty, jak Minimální standard služeb, tak Kategorizace TIC, jsou nastaveny na hladinu turistické informační infrastruktury v ČR pravděpodobně příliš vysoko a jejich prosazování se bude ještě řadu let setkávat s jistými obtížemi. Často je v modelovém prostoru třeba ustoupit od striktního naplnění standardů a kategorizace a s určitým nadhledem zobecnit zjištěné skutečnosti. Tato praxe není žádnou výjimkou i za hranicemi naší republiky, někteří odborníci potvrzují, že dodržování standardizace služeb cestovního ruchu je nezřídka nedosažitelné a ani není vždy žádoucí. Důvodem je nevyzpytatelnost a subjektivnost lidského faktoru a objektivnost při posuzování kvality služeb.

V České republice existuje poměrně hustá síť turistických informačních center. Jejich počet není stálý a ani nijak zvláště významný, některá TIC vznikají, jiná zanikají, obecně lze říci, že se jejich počet stále ještě mírně zvyšuje. Spíš než růst celkového počtu TIC (kvantity) by prospělo zvyšování kvality jimi nabízených informací a služeb (např. členstvím v A.T.I.C ČR a jejich postupnou certifikací). Na konci roku 2006 bylo podle dostupných zdrojů¹⁰ evidováno v ČR kolem 450 turistických informačních center. Velký počet TIC v naší republice souvisí do jisté míry s historicky podmíněnou hustou sídelní sítí se značným množstvím měst s bohatou historickou a kulturní tradicí, která na sebe existenci TIC přirozeně váží. Geografické rozložení TIC v ČR znázorňuje kartogram v příloze na CD.

V České republice dosud není dořešena charakteristika, postavení a úloha regionálních informačních center, která by koordinovala a zaštiťovala činnost turistických informačních center v krajích (regionech). Od centrálního (regionálního) TIC bude očekávána především technická a metodologická podpora lokálním a místním TIC, pomoc při aktivitách přesahujících jejich možnosti a v neposlední řadě správa a distribuce aktuální informační databáze.

Přestože by hlavní roli v organizaci turistických informací měly hrát regionální informační centra, elementárním základem sítě turistických informací v prostoru (regionu) byly a budou lokální a místní TIC. Tato centra jsou v první linii zájmu turistů a návštěvníků a je možné je považovat za určitou „nárazníkovou zónu“ při konfrontaci základní nabídky a poptávky turistických informací v daném území. Předpokladem jejich „kvalitní činnosti“ je dobrá spolupráce uvnitř i vně regionu, zejména mezi samotnými TIC, místními podnikateli a veřejnou správou (samosprávou), což u nás stále není pravidlem. Při snaze o dosažení minimální požadované kvality nabízených služeb bude nutné provázání informační základny celé sítě lokálních a místních TIC mezi sebou, ale také s regionálním informačním centrem. Tyto vazby by měly přispět k možnostem flexibilní reakce na přání a požadavky zákazníků a zajištění aktuálních a kvalitních informací.

Poskytovatelem, a tedy i zřizovatelem TIC (resp. veřejných služeb) může být stát, kraj, obec nebo jakákoliv právnická nebo fyzická osoba, která splní podmínky předepsané zákonem. Nelze striktně říci, zda je jako zřizovatel a provozovatel TIC vhodnější veřejný (obec, město, kraj...) nebo podnikatelský sektor. Soukromí provozovatelé TIC mají často větší zájem o kvalitu nabízených služeb a spokojeného zákazníka, města (obce) by se na druhé straně neměla programově bránit spolupráci s privátní sférou (např. formou Public Private Partnership).

V současné době je obecným trendem snaha vytvořit takové modelové schéma, ve kterém stát (resp. ústřední správní orgány) vytváří systémové podmínky pro zajišťování veřejných služeb (jako je legislativa a související metodická činnost, monitoring kvality a dostupnosti služeb, kontrola, mechanismus tvorby vlastních finančních prostředků územní samosprávy apod.) a kde územní samospráva (obce a kraje) odpovídá za vlastní doručování veřejných služeb dle nastavených parametrů s optimálním využitím místních podmínek, včetně jejich konkrétního financování.

To je v zásadě možné realizovat z těchto zdrojů:

- z prostředků státního rozpočtu,
- z prostředků rozpočtů samosprávných územních celků,
- z účelových dotací,
- z grantů a grantových schémat,
- ze sponzorských příspěvků,
- z ostatních soukromých zdrojů,
- a z chodu vlastního subjektu (od uživatelů služeb).

¹⁰ Česká centrála cestovního ruchu – CzechTourism, turistické informační servery a vlastní šetření.

Uživatelé veřejných služeb resp. služeb informačních center jsou v obecné rovině občané, kteří vytvářejí různé „sociální“ skupiny. Každá tato skupina má své specifické představy a požadavky, jejich oprávnění je porovnáváno zpravidla s právní normou (pokud existuje) nebo je kompromisem mezi možnostmi garanta (poskytovatele) a požadavky uživatele (zákazníka).

Turistická informační centra lze objektivně zařadit mezi subjekty materiálně-technické základny cestovního ruchu – jsou tedy součástí turistické infrastruktury. Mimo jiné by se měly do budoucna stát významným článkem organizace a řízení cestovního ruchu (destinační společnost – organizace cestovního ruchu) a podílet se výrazněji na rozvoji cestovního ruchu v regionech, než je tomu dosud.

ČÁST II NÁVRH NOVÉ RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU ČR

6 Metodický přístup k návrhu nové rajonizace cestovního ruchu ČR

6.1 Vymezení a specifika turistických regionů a oblastí

Výkladový slovník cestovního ruchu definuje region cestovního ruchu jako jeden z typů regionů, který může být vymezen jako homogenní (území relativně homogenní z hlediska předpokladů pro realizaci cestovního ruchu – atraktivit a úrovní infrastruktury cestovního ruchu) nebo jako heterogenní region. Jako příklad vymezení homogenních regionů je zde uváděna bývalá Rajonizace cestovního ruchu ČSR nebo CHKO, jako příklad heterogenního regionu např. světoznámá atraktivita Machu Picchu a její mnoho kilometrů vzdálené infrastrukturální zázemí nebo středisko zimních sportů představující vlastní lyžařský areál a jeho infrastrukturální zázemí.

Odišným pojetím turistické regionalizace je členění České republiky na marketingové regiony cestovního ruchu, iniciované ČCCR, kde hlavní kritérium spočívá v organizačně-ekonomických vazbách, v ochotě obcí a mikroregionů daného regionu komunikovat a spolupracovat na společném marketingu a rozvoji infrastruktury cestovního ruchu. Hranice regionů nejsou tedy pevně vymezeny, ale vyvíjejí se v čase.

Oblast cestovního ruchu je v tomto slovníku pojímána jako územní celek převážně stejných (homogenních) přírodních podmínek, vlastností a předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu a rekreace, bez uvedení významového rozdílu mezi oblastí a regionem cestovního ruchu.

V uvedených definicích je však, ve snaze heslovitého vyjádření a jasné definice, propojeno několik přístupů a pojetí ve velmi složité otázce regionalizace, a to jak z hlediska prostorového a funkčního, tak normativního. Pokusme se zde o stručné vysvětlení základních přístupů k problematice regionů cestovního ruchu a jejich vymezení na základě poznatků odborné zahraniční literatury.

Problematika hierarchie územních jednotek cestovního ruchu je otevřenou otázkou v teoreticko-metodických přístupech současné geografie cestovního ruchu. Otázkou k zamyšlení je především určení kvantitativních parametrů používaných při vymezení územních jednotek cestovního ruchu.

V geografické literatuře se jako základní územní jednotky cestovního ruchu nejčastěji rozlišují:

- oblast (region) cestovního ruchu,
- středisko (centrum) cestovního ruchu.

Nejvyšší hierarchickou jednotkou cestovního ruchu je oblast nebo region cestovního ruchu. V odborné literatuře jsou regiony cestovního ruchu chápány jako území, která jsou homogenní z hlediska struktury potenciálu krajiny pro cestovní ruch. Jejich regionální dimenze (velikost) jsou však velmi rozmanité (od vymezení regionů s rozlohou desítek tisíc km² a překračující hranice více států, např. Karibský region nebo Středomořský či Alpský region, až po konkrétní lokalitu, např. Karlovy Vary). Většinou se však tato regionalizace uplatňuje na úrovni jednotlivých států.

Při vymezení regionů cestovního ruchu se obvykle používají 3 přístupy:

- oblasti (regiony) cestovního ruchu respektují hranice administrativních celků (obce apod.)¹¹;
- oblasti (regiony) cestovního ruchu jsou vytvořeny jako specifické regiony, které nepokrývají celé území státu¹²;
- oblasti (regiony) cestovního ruchu pokrývají celé území státu, ale nekorespondují s aktuálním administrativním členěním.

¹¹ Z praktických důvodů, souvisejících v neposlední míře i z důvodů vazby většiny statistických údajů na administrativní členění státu, se např. při nové Regionalizaci cestovního ruchu Slovenska vytvořily regiony cestovního ruchu, které respektovaly hranice nižších administrativních jednotek – okresy, kraje, čímž došlo k rozdělení větších a přirozených přírodních celků se stejným potenciálem krajiny pro cestovní ruch do více oblastí cestovního ruchu (např. Nízké Tatry).

¹² Časté použití tohoto principu nalezneme v současnosti v marketingovém pojetí propagace významných destinací v mnoha evropských zemích, např. v Německu a Rakousku (za turistické regiony jsou označována či vymezena turisticky nejatraktivnější střediska či území mající dostatečnou ubytovací základnu, určitou návštěvnost a vybudovanou organizační strukturu jejich marketingu).

Především rozdíly v kvalitě turistické nabídky a tím i v atraktivitě potenciálu krajiny pro cestovní ruch vedou ke snahám a přístupům k jejich kategorizaci. Ani tento postup nevyužívá všeobecně platná a exaktní kritéria (důvodem jsou především různé míry atraktivity krajiny v jednotlivých zemích). Přesto však tyto přístupy umožňují rozlišit následující kategorie regionů cestovního ruchu:

- oblasti cestovního ruchu mezinárodního významu,
- oblasti cestovního ruchu celostátního významu,
- oblasti cestovního ruchu regionálního významu.

Kromě oblastí cestovního ruchu, vyčleněných na principu homogenity kvality potenciálu krajiny pro cestovní ruch, se v odborné literatuře objevily také snahy představit určité typy regionů cestovního ruchu jako územní celky vymezené na principu nodality. Tento přístup ovlivnilo především studium rekreačního zázemí měst a zejména velkoměst, jako jeden z významných badatelských směrů v oblasti geografických výzkumů cestovního ruchu.

6.2 Metodické přístupy k návrhu nové rajonizace cestovního ruchu

Hlavní trendem v regionálních studiích není až tak podrobná analýza, jako vytvoření metodologie pro zlepšení analýzy pro určité účely, např. pro administrativu, marketing, služby, dodávky zboží pro místní obyvatelstvo atd. Nemění se tedy sama regionální analýza, jako spíše regionální přístup v závislosti na cílech, použitých nástrojích a kritériích.

Úkolem rajonizace je přehledné a systematické znázornění předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu. Těmito předpoklady jsou zejména faktory na straně nabídky v podobě lokalizačních (přírodní a kulturně-historický potenciál území) a realizačních (vybavenost základní a doprovodnou infrastrukturou) podmínek. Rozvoj cestovního ruchu v území ovlivňují i faktory na straně poptávky. V tomto případě hovoříme o tzv. selektivních podmínkách cestovního ruchu (stupeň urbanizace, délka a rozložení volného času, výše příjmů, motivace).

Cestovní ruch a jeho rozvoj je ovlivněn velkým množstvím faktorů, jejichž uspořádání můžeme uskutečnit prostřednictvím vymezení relativně homogenních regionů. Nalezení takových regionů není vůbec jednoduchou záležitostí. Je zřejmé, že při vymezení regionů jsme nuceni přistoupit k více či méně intenzivnímu zevšeobecnování, jehož míra závisí na účelu, kterému má rajonizace sloužit. Při účelově zaměřených rajonizacích tak mohou některé faktory vystupovat do popředí, zatímco jiné ustupují do pozadí nebo nemusí být brány v úvahu vůbec.

Z toho pohledu můžeme definovat tři základní přístupy k rajonizaci cestovního ruchu:

- Nejstarší přístup od 50. do 70. let minulého století akcentuje především **geografický princip**, vyčleňující, resp. členící obvykle území podle významných geografických (geomorfologických) celků (např. hory, resp. horské oblasti, moře, pobřeží, velkoměsta, lázně, aj.).
- Druhý přístup akcentuje **územně-plánovací princip**, tedy delimitaci území podle diferenciací funkčního využití území a prostorového rozložení resp. významu cestovního ruchu a jeho aktivit, spojený často s přístupem normativním, určujícím jednotlivých regionům (oblastem) možnosti, resp. limity využití a zatížení, kategorizuje jejich význam, apod. Příkladem aplikace turistické regionalizace jako nástroje územně-plánovací praxe podpory rozvoje cestovního ruchu může být např. Rajonizace cestovního ruchu ČR z roku 1981 nebo Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike 2005.
- Třetí, nejmladší a v současnosti nejrozšířenější přístup, lze označit jako **marketingový přístup**. Vychází z pragmatické potřeby co nejúčelnější propagace turistické nabídky území na národní, resp. regionální úrovni na jedné straně, a významně také z požadavku přípravy konkurenceschopných turistických produktů místními a regionálními aktéry v těchto regionech a oblastech (lokální a regionální turistické regiony a turistická sdružení) na straně druhé.

V našem případě byl vybrán kompromis mezi geografickým a územně-plánovacím přístupem, založený především na funkčně-prostorové struktuře využití území a klasifikaci její vhodnosti pro pobytový cestovní ruch a rekreaci.

Zvolený přístup rajonizace diferencuje území ve dvou rovinách. První rovinou je členění území do relativně homogenních geografických celků, druhým hlediskem je pohled na území prostřednictvím bodových prvků - středisek cestovního ruchu (městská střediska, lázeňská střediska, horská střediska zimní a letní rekreace, atd.).

Za základní areály byly zvoleny následující geografické celky:

- Horská krajina,
- Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch,
- Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch,
- Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch,
- Velkoplošné pískovcové skalní útvary,
- Urbanizované prostory.

Vymezení geografických celků

Základním principem vymezení geografických celků je tvorba ucelených areálů. Problémem je, že diferenciací území podle jakýchkoliv kritérií tyto ucelené areály nevytváří. Z tohoto důvodu je nutná určitá míra generalizace podle dodatečných kritérií (převážně na základě informací z mapových podkladů). Veškerá hodnocení se prováděla důsledně za jednotlivá katastrální území obcí jako základních evidenčních jednotek.

Prvním krokem rajonizace je vymezení *urbanizovaných prostorů*. Ty svými charakteristickými vlastnostmi znemožňují jiné funkční využití. Za urbanizovaný prostor bylo považováno to území, kde hustota obyvatelstva je vyšší než 300 obyvatel na km². Dále byly do tohoto souboru zařazeny obce s počtem obyvatel vyšším než 20 tis. osob, přestože nedosahovaly požadované hustoty zalidnění. Naopak obce do 5 tis. obyvatel byly z tohoto souboru vyřazeny. Takto identifikované územní celky byly následně zcelovány do relativně ucelených geografických areálů. Tato generalizace probíhala na základě mapových podkladů a hledání těsných vazeb mezi jednotlivými objekty (např. komunikace).

Dalším geografickým celkem jsou *velkoplošné pískovcové skalní útvary*. Ty byly vymezeny na základě geomorfologického členění České republiky a mapových podkladů Turistického atlasu ČR (vrstva – skály). Identifikace do obcí proběhla promítnutím hranic geomorfologických okrsků a podcelků (Broumovské stěny, Adršsko-teplické skály, Jetřichovické stěny, atd.), popř. mapové vrstvy skály do hranic jednotlivých katastrů obcí.

Základním kritériem pro vymezení *horské krajiny* byla vertikální členitost reliéfu. Pro hodnocení reliéfu bylo využito geomorfologického členění ČR. Na základě vzhledu, geneze a stáří lze území České republiky rozdělit na 5 hlavních skupin typů reliéfu. Pod pojmem typ reliéfu rozumíme víceméně výrazně omezené území se stejnorodým souborem tvarů zemského povrchu, které se nachází v určité nadmořské výšce a vyznačuje se stejnými morfografickými rysy a stejnou genezí v závislosti na stejné geologické struktuře. Na území ČR se vyskytují následující typy reliéfu:

- Akumulační roviny, tj. území tvořená nezpevněnými usazeninami (údolní nivy, říční akumulací terasy) s relativní výškovou členitostí 0–30 m
- Sníženiny - hlavně pánve, kotliny, brázdy, úvaly, brány a prolomy s relativní výškovou členitostí 0–30 m
- Pahorkatiny, ploché pahorkatiny s členitostí 30–75 m a členité pahorkatiny s členitostí 75–150 m
- Vrchoviny – podle výškové členitosti je opět rozdělujeme na ploché 150–200 m a členité 200–300 m
- Hornatiny, ploché hornatiny s členitostí 300–450 m, členité hornatiny s členitostí 450–600 m

Za horskou krajinu tedy považujeme ty geomorfologické jednotky, které jsou hornatinami. Ve výjimečných případech jsme za horskou krajinu označili i vrchoviny (např. Žďárské vrchy).

Východiskem pro určení ostatních geografických celků bylo hodnocení území na základě potenciálních rekreačních ploch. Potenciální rekreační plochy v podstatě syntetickým a přehledným způsobem generalizují vliv celkových přírodních podmínek na současný stav a intenzitu funkčně-prostorového využití území a podávají pohled na souhrnný přírodní potenciál území pro jeho rekreační využití. Míra rekreační využitelnosti byla dána podílem vybraných složek půdního fondu na celkové rozloze obce. Kritériem výběru byla míra jejich uplatnění při rekreaci. Za potenciální rekreační plochy je brán souhrn rozlohy lesní půdy, luk a pastvin, sadů a zahrad, tekoucích a stojatých vod, a to z dat Úhrnů hodnot druhů pozemků.

Pro názornou prostorovou diferenciaci uvedeného ukazatele byla zvolena následující hodnotící stupnice:

Podíl potenciálních rekreačních ploch (%)	Popis
do 20,0	zemědělsky velmi intenzivně využívaná venkovská krajina – pro cestovní ruch a rekreaci jen velmi málo vhodné přírodní podmínky
20,0–37,9	většinou zemědělsky využívaná venkovská krajina v nížinách a pahorkatinách – pro cestovní ruch a rekreaci málo vhodné přírodní podmínky
38,0–56,9	venkovská krajina s průměrnými přírodními podmínkami pro cestovní ruch a rekreaci
57,0–74,9	podhorská a vysočinná venkovská krajina s příznivými přírodními podmínkami pro cestovní ruch a rekreaci
75,0 a více	povětšinou horské oblasti s velmi příznivými přírodními podmínkami pro cestovní ruch a rekreaci

Venkovskou krajinu s minimálními předpoklady pro CR představuje to území, kde podíl potenciálních rekreačních ploch dosahuje intervalu od 0 do 19,9 % na rozloze obce. Dále byla do tohoto geografického celku zařazena ta území, na kterých je vykonávána povrchová těžební činnost. Naopak z tohoto souboru byla vyřazena území se statutem vinařské obce I. a II. kategorie.

Obce s podílem potenciálních rekreačních ploch mezi 20 a 49,9 % považujeme za *venkovskou krajinu s průměrnými předpoklady* pro CR a obce s podílem potenciálních rekreačních ploch od 50 do 100 % za *venkovskou krajinu s velmi příznivými předpoklady* pro CR. Samozřejmě do těchto kategorií nejsou zařazeny ty obce, které jsou zahrnuty do výše uvedených geografických celků (urbanizované prostory, horská krajina, velkoplošné pískovcové skalní útvary). Jako u ostatních případů, i zde byly identifikované obce zcelovány do ucelených areálů na základě podílu orné půdy a reliéfu krajiny.

7 Praktické výsledky návrhu nové rajonizace cestovního ruchu ČR

7.1 Nová rajonizace cestovního ruchu ČR

Horská krajina

Z hlediska funkčně-prostorového využití území bylo v rámci rajonizace cestovního ruchu vymezeno šest základních typů rekreační krajiny. Přírodně nejatraktivnější oblastí cestovního ruchu je horská krajina, která zaujímá 15,1 % rozlohy území ČR. Je charakteristická velkou vertikální členitostí reliéfu a vysokým podílem souvislých lesních ploch a trvalých travních porostů. Podle registru úhrnných hodnot druhů pozemků (ÚHDP) se tyto dva druhy pozemků podílí na celkové výměře horské krajiny téměř 80 %. Zemědělské využívání těchto území je tedy minimální (podíl orné půdy dosahuje 11 % výměry horské krajiny, což je ze všech typů rekreační krajiny nejméně). Uvedená charakteristika využití půdního fondu determinuje i hodnoty ukazatele podílu potenciálních rekreačních ploch. Z tohoto hlediska jsou horské oblasti územím, která disponují největším podílem potenciálních rekreačních ploch. Horská krajina je také typická nízkou hustotou osídlení. Podobných hodnot hustoty obyvatelstva (okolo 45 obyv./ km²) dosahuje pouze krajina velkoplošných pískovcových skal.

Atraktivitu horské krajiny potvrzuje i prostorové rozložení ubytovacích zařízení. V horských oblastech je lokalizována téměř jedna třetina všech lůžek v ČR. Jejich rozmístění je velmi nerovnoměrné a výrazně koreluje s vnímanou atraktivitou jednotlivých lokalit. Největší koncentrace lůžek je v prostoru severovýchodních Čech (Krkonoše, Jizerské hory). Na poměrně malém území Krkonoš a Jizerských hor je k dispozici 55,9 tis. lůžek (Krkonoše - 42,2 tis., Jizerské hory 13,7 tis. lůžek), což je téměř 40 % všech lůžek v horských oblastech. Dobře jsou ubytovacími zařízeními „vybavena“ i další naše významná pohoří – Šumava (21 tis. lůžek), Jeseníky (15,5 tis.), Moravskoslezské Beskydy (9,9 tis.), Krušné hory (8,2 tis.) a Orlické hory (7,4 tis.). V horských oblastech jsou největší střediska cestovního ruchu logicky soustředěna především do Krkonoš (Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou, Harrachov, Rokytnice na Jizerou, Jánské Lázně), Jizerských hor (Kořenov, Janov nad Nisou), na Šumavu (Železná Ruda, Lipno nad Vltavou), do Jeseníků (Malá Morávka) či Orlických hor (Deštné v Orlických horách). Z hlediska funkční typologie středisek samozřejmě převažují horská střediska letní a zimní rekreace, nicméně v horských oblastech nalezneme i lázeňská střediska (Jánské Lázně, Jáchymov, Lipová-lázně, Karlova Studánka a další) a střediska letní rekreace u vody (hlavně Šumava – Lipno nad Vltavou, Horní Planá).

Specifickou funkci v ubytovací struktuře má i druhé bydlení (chataření a chalupaření). V horských oblastech je lokalizováno 14,8 % objektů individuální rekreace, přičemž pro tyto oblasti je charakteristický nadprůměrný podíl chalup. Fenomén chalupaření je typický pro pohraničí severních a východních Čech (Krušné hory, Lužické hory, Jizerské hory, Krkonoše a Orlické hory) a částečně i severní Moravy (Jeseníky). Důvodem tohoto prostorového rozmístění chalup je uvolnění bytového fondu po odsunu Němců a jejich přeměna na rekreační objekty. Tímto procesem neprošly některé moravské horské oblasti (především Beskydy) a tak v nich převažuje chataření nad chalupařením.

Charakteristickým znakem horských oblastí v ČR je jejich velká ochrana. Alespoň část většiny našich hor je chráněna nějakým stupněm velkoplošné ochrany (CHKO nebo národní park). Výjimkou jsou pouze Krušné hory a Novohradské hory. Tato skutečnost na jedné straně přispívá k udržení rekreační hodnoty těchto území, na straně druhé může omezovat jejich rozvoj (především co se týče turistické infrastruktury). Nalezení rovnováhy mezi zájmy ochrany přírody a mírou ekonomického rozvoje není vůbec jednoduché. Hledání konsensu musí vycházet ze specifických podmínek daného území a musí být posuzováno případ od případu.

Velkoplošné pískovcové skalní útvary

Podobně jako horské oblasti jsou turisticky atraktivní i velkoplošné pískovcové skalní útvary. Patří k formám reliéfu, který je vysoce atraktivní, působí dramaticky a má vysokou estetickou hodnotu. Nejatraktivnějšími útvary jsou velkoplošné soubory izolovaných hřbetů, bloků, věží, sloupů a pyramid zvané skalní města. Tento typ krajiny nalezneme v severní části ČR. Územně nejde o rozsáhlou oblast, tvoří pouze 1,5 % rozlohy republiky. Geograficky je řadíme do geomorfologických podcelků: Děčínské a Jetřichovické stěny (oblast Českého Švýcarska a Labských pískovců), Dokeské pahorkatiny (Dubské skály, romantický Kokořínský důl, menší skalní města a izolované skály např. u Máchova jezera), Ještědského a Kozákovského hřbetu (Suché skály – Maloskalsko), Turnovské pahorkatiny (Český ráj s Bese-

dickými a Klokočskými skalami, Hruboskalskem a Prachovskými skalami) a do Polické vrchoviny s Adršpašsko-teplickými skálami a Broumovskými stěnami. Charakter území určuje i velmi nízkou hustotu zalidnění (z vymezených typů krajiny je zde nejnižší počet obyvatel na km² – 41,1). Z hlediska využití půdního fondu převažuje nezemědělská půda (hlavně lesy) a podíl potenciálních rekreačních ploch je nadprůměrný.

Vzhledem k velmi malému podílu tohoto typu krajiny na rozloze ČR, ani celkový podíl na lůžkové kapacitě není příliš vysoký (2,2 %). Nicméně z hlediska intenzity rekreačních procesů (turisticko-rekreační funkce obcí, turisticko-rekreační zatížení území) jde o území velmi exponované. Podíl lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních na rozlohu území či ku počtu trvale bydlících obyvatel je srovnatelný pouze s horskými oblastmi. Ostatní typy krajiny podobného zatížení zdaleka nedosahují. V rámci vlastního území není diferenciací intenzity rekreačních procesů příliš vysoká (patrná je pouze menší váha pobytové funkce v případě Kokořínska). V krajině velkoplošných pískovcových skalních útvarů nalezneme, co do počtu lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních, pouze střediska malé až střední velikosti. Více než 500 lůžky disponuje pouze pět středisek cestovního ruchu (Teplice nad Metují, Jetřichovice, Adršpach, Kněžmost a Hřensko), 300 až 500 lůžek má dalších osm středisek. Z hlediska funkčního zaměření středisek převažuje orientace na vlastní specifickou nabídku území (pískovcové skalní útvary), výjimečně je doplněna o funkci rekreace u vody (Kněžmost, Holany).

Význam druhého bydlení v oblastech velkoplošných pískovcových skal není ve srovnání s ostatními typy krajiny nijak velký. Celkem se na jejich území nachází okolo 5 000 objektů individuální rekreace (1,9 % všech OIR) s nadprůměrným zastoupením chalup.

Všechny oblasti velkoplošných pískovcových skalních útvarů jsou chráněny formou zvláště chráněných území – národního parku nebo CHKO. Zároveň jde o území z vysokou intenzitou zatížení. Úkolem dalšího rozvoje území je usměrňování rekreačních aktivit v souladu s principy udržitelného rozvoje cestovního ruchu. To znamená, že v jádrovém území by měly být vykonávány pouze tzv. lehké formy cestovního ruchu (s možností její regulace) a výstavba nové základní a doprovodné infrastruktury by měla směřovat do zázemí těchto oblastí.

Urbanizované prostory

Urbanizované prostory zaujímají 9,3 % celkové rozlohy ČR a žije v nich 5 812 tis. obyvatel (56,8 %). Jsou tedy charakteristické vysokou hustotou zalidnění (792 obyv./km²) a vysokým podílem zastavěné plochy. Rozmístění urbanizovaných prostorů je determinováno velikostí jednotlivých obcí (velmi malé obce ve středních, jižních a západních Čechách a na Vysočině, naopak velké obce v severních Čechách a na jižní i severní Moravě). Výsledkem je vysoký podíl urbanizovaných prostorů v Moravskoslezském (22,7 %), Ústeckém (15,3 %), Zlínském (13,0 %) a Jihomoravském kraji (10,6 %). Velmi nízkým podílem urbanizovaných prostorů jsou charakteristické kraj Vysočina (3,6 %) a Jihočeský kraj (3,9 %).

Urbanizované prostory tvoří většinou velká až středně velká města, která koncentrují významnou ubytovací kapacitu. Její podíl na celkové kapacitě hromadných ubytovacích zařízení je kolem 39 % (nejvyšší ze všech krajinných typů). Z hlediska vybavenosti ubytovacími kapacitami je rozložení urbanizovaných prostorů velmi diferencované. Více než jedna pětina obcí nedisponuje žádným ubytovacím zařízením a další asi jedna pětina obcí má v hromadných ubytovacích zařízeních nejvýše 100 lůžek. Na druhou stranu více než 50 % všech lůžek je soustředěno pouze v čtyřech střediscích (Praha, Brno, Karlovy Vary, České Budějovice), z nichž jen podíl Prahy činí 40 %. Většina středisek cestovního ruchu v urbanizovaných prostorech má významný kulturně-historický potenciál. Asi tři pětiny lůžek připadá na 18 historických měst a středisek mezinárodního a národního významu. Vzhledem k malé rozloze urbanizovaných prostor a vysokému počtu lůžek je pro tento typ krajiny typická vysoká míra turisticko-rekreačního zatížení území, naopak turistická funkce je malá.

Prostorová organizace druhého bydlení (hlavně chatové rekreace) je mimo jiné výrazně ovlivněna rozmístěním sídelního systému. Rozhodující koncentrace chat jsou v zázemí větších měst a měst vůbec. Tato skutečnost ovlivňuje charakter urbanizovaných prostorů. V nich je totiž soustředěno nemalé množství objektů individuální rekreace – asi 36 tis. (13,5 % všech OIR v ČR). V relativním vyjádření význam druhého bydlení, resp. chatové rekreace v urbanizovaných prostorech ještě vzroste. Z hlediska intenzity chatové rekreace patří tento prostor k nejvíce zatíženým územím. Hlavními oblastmi koncentrace jsou velká města a jejich zázemí (Praha, Brno, Hradec Králové, Plzeň, Cheb, Ústí nad Labem a další), s výjimkou specifické ostravské aglomerace.

Venkovská krajina

V rámci prostorově-funkčního využití území jsme vymezili tři typy venkovské krajiny. Jednotlivé typy se vzájemně odlišují stupněm rozvinutosti předpokladů pro cestovní ruch. Pro Českou republiku je typická venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch (zaujímá 35 % rozlohy ČR) a dále venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch (29,4 %). Poslední typ venkovské krajiny – venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch – je svou rozlohou srovnatelná s urbanizovanými prostory (9,7 %).

Rekreačně nejhodnotnější venkovská krajina se nachází v podhorských oblastech (např. podhůří Krkonoš, Lužických hor, Orlických hor, Jeseníků, Šumavy), v místech vysoké koncentrace vodních ploch (např. Třeboňská pánev) a krasových jevů (Moravský kras, Český kras). Reliéf má charakter vrchoviny, popř. členité pahorkatiny. Na rozdíl od ostatních typů venkovské krajiny převažují ve struktuře druhů pozemků lesy (42,1 %) a trvalé travní porosty (15,2 %). Vysoký podíl orné půdy je typický pro méně atraktivní venkovskou krajinu. V případě venkovské krajiny s průměrnými předpoklady činí podíl orné půdy více než polovinu plochy a u nejméně atraktivní venkovské krajiny to jsou tři čtvrtiny plochy. Naopak lesnatost venkovské krajiny s minimálními předpoklady je velmi malá (6 %).

Prostorové rozložení jednotlivých typů venkovské krajiny je velmi diferencované. Zastoupení venkovské krajiny s minimálními předpoklady je největší v Ústeckém, Středočeském a Olomouckém kraji. Ve dvou krajích (Plzeňský a Liberecký) se tento typ venkovské krajiny nevyskytuje a u dalších dvou je její podíl zanedbatelný (Jihočeský a Vysočina). Venkovská krajina s průměrnými předpoklady je typická pro kraj Vysočina (57 %), jižní část Jihomoravského kraje (41,1 %) a centrální část Plzeňského kraje (40,3 %).

Přírodní rekreační zdroje a předpoklady jsou rozhodujícími lokalizačními faktory formování územní organizace venkovského cestovního ruchu. Většina hromadných ubytovacích zařízení se nachází ve venkovských oblastech s nejpríznivějšími předpoklady pro cestovní ruch (20,4 % z celkové kapacity ubytovacích zařízení v ČR). Podíl ostatních typů venkovské krajiny na celkové kapacitě ubytovacích zařízení je výrazně menší (venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro CR – 8,1 %, venkovská krajina s minimálními předpoklady pro CR – 1,5 %). Ze statistik vyplývá, že i rozložení ubytovacích zařízení uvnitř jednotlivých typů venkovské krajiny je nerovnoměrné, variabilita rozmístění roste s její atraktivitou. Tato skutečnost je dána rozlohou daného typu venkovské krajiny a koncentrací největších kapacit do poměrně omezeného počtu oblastí cestovního ruchu v případě venkovské krajiny s velmi příznivými podmínkami pro cestovní ruch. Těmi jsou především rekreační vodní plochy (např. Máchovo jezero, Seč, Třeboňsko, Vranovská přehrada, přehrada Slapy, atd.), kde je lokalizováno 36,6 % lůžek celkové kapacity venkovské krajiny s velmi příznivými předpoklady pro CR a lázeňská střediska s 11,6 % podílem lůžek (Luhačovice, Františkovy Lázně, Konstantinovy Lázně). Ve dvou třetinách obcí se nenachází žádné ubytovací zařízení.

Venkovská krajina s průměrnými předpoklady je typická nízkou mírou vybavenosti obcí ubytovacími zařízeními. V téměř 80 % obcí nenalezneme žádné ubytovací zařízení. V ostatních obcích převažují malá až velmi malá střediska cestovního ruchu (do 100 lůžek má dalších 16,2 % obcí). Nabídce hromadných ubytovacích zařízení dominují střediska letní rekreace u vody a lázeňská střediska. Typická jsou i funkčně nevyhraněná střediska.

Venkovská krajina s minimálními předpoklady je z hlediska nabídky ubytovacích zařízení nejvíce homogenním regionem. Drtivá většina obcí nemá žádné ubytovací zařízení, u ostatních obcí převažují nad turistickou funkcí funkce jiné (zemědělská, obytná).

Rozmístění druhého bydlení (především chatové rekreace) ve venkovských oblastech je ve srovnání s prostorovou organizací hromadných ubytovacích zařízení odlišné. Zatímco u hromadných ubytovacích zařízení je jejich prostorová lokalizace ovlivněna přírodními předpoklady venkovského prostoru, v případě druhého bydlení vstupují do jejich lokalizace i jiné faktory – rozmístění sídelního systému, socioekonomická struktura měst a v neposlední řadě i vzdálenost ve spojení s charakterem přírodních podmínek zázemí sídel. Výsledkem působení zmíněných faktorů je menší diferenciací rozmístění druhého bydlení v rámci jednotlivých typů venkovské krajiny.

Ve venkovském prostoru je lokalizováno téměř 70 % všech objektů individuální rekreace, z nichž necelé dvě třetiny se nachází ve venkovské krajině s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch a dalších 27 % ve venkovské krajině s průměrnými předpoklady. Oproti rozmístění hromadných ubytovacích zařízení ve venkovské krajině s minimálními předpoklady je zastoupení objektů individuální rekreace vyšší (vliv velkých sídel – Brno, Praha).

7.2 Typologie cestovního ruchu v ČR

7.2.1 Hlavní druhy a formy cestovního ruchu

Městský cestovní ruch

Historický vývoj a rozvoj cestovního ruchu v České republice vždy významně souvisel s návštěvností měst, zejména z důvodu bohaté nabídky kulturně-historických památek a stále rostoucího významu měst jakožto přirozených center obchodu, kultury a služeb. Nelze opomenout ani významné postavení lázeňských měst a městských horských středisek cestovního ruchu. Celkově významné postavení měst v cestovním ruchu ČR lze dokumentovat statistickými údaji o kapacitách a výkonech ubytovacích zařízení.

Pro hodnocení turistické atraktivnosti měst v České republice byla vybrána přítomnost nejvýznamnějších kulturně-historických památek a atraktivit (včetně nabídky významných kulturně-společenských akcí).

Hodnocenými kritérii byla přítomnost městských památkových rezervací (MPR) a městských památkových zón (MPZ), významných hradů a zámků, památek UNESCO, souborů lidové architektury, památek církevní architektury, veletrhů a festivalů mezinárodního významu a lázeňských středisek. Jako doplňkové kritérium byla použita vybavenost měst ubytovacími kapacitami a celková úroveň návštěvnosti (počet přenocování). Hodnocení bylo provedeno bodovým systémem 1 až 5 s následujícím pořadím:

- 1 Mezinárodní význam – Praha;
- 2 Národní význam – koncentrace (přítomnost) památky UNESCO, MPR, veletrhů, hradů a zámků, významných souborů lidové architektury;
- 3 Nadregionální význam – přítomnost MPR a MPZ, příp. významnějších hradů a zámků;
- 4 Regionální význam – přítomnost MPZ, souborů lidové architektury, hradu či zámku regionálního významu;
- 5 Lokální význam – jen atraktivita lokálního významu.

Ve stupni 1 je zařazena Praha, ve stupni 2 pak 21 měst (např. Brno, Olomouc, České Budějovice, Plzeň, Hradec Králové, Liberec, Karlovy Vary atd.), ve stupni 3 celkem 77 měst (např. Mariánské Lázně, Děčín, Harrachov, Broumov, Příbram, Litomyšl, Jeseník, Ostrava, Luhačovice, Mikulov, Třebíč, Písek, Sušice apod.), ve stupni 4 a 5 potom dalších 208 měst. Celkem byla provedena analýza turistické atraktivity 308 měst České republiky (podrobný kartografický přehled – viz v příloze na CD).

Veletržní a kongresový cestovní ruch

Jak veletržní, tak kongresový cestovní ruch patří mezi ekonomicky orientované druhy cestovního ruchu, které jsou bezprostředně vázány na existenci vhodných podmínek, resp. na materiálně-technickou základnu, která by zajišťovala jejich realizaci. Nejde však pouze o jednotlivá zařízení typu výstaviště či kongresové centrum a jejich vybavenost, ale také o další doprovodnou infrastrukturu spolu s navazujícími službami a zázemím – dopravní spojení, ubytovací zařízení atd. Důležitou roli zde sehrává i zkušenost v pořádání těchto akcí, která je dána především dlouholetou tradicí.

Za potenciální střediska veletržního cestovního ruchu bylo vybráno 12 měst, která disponují požadovaným druhem zařízení. O jejich reálném významu, tj. zařazení do kategorie, však rozhodla skutečnost, do jaké míry splňují následující kritéria:

- velikost kryté výstavní plochy určené pro výstavní účely
- počet pravidelných akcí v roce a
- tradice (bráno podle ročníku nejdéle pořádané akce).

Na základě výše uvedených kritérií nabývá mezinárodního významu pouze výstaviště v Brně. Do kategorie měst s národním významem veletržního cestovního ruchu se řadí hlavní město Praha. Mezi města s regionálním významem veletržního cestovního ruchu patří České Budějovice, Litoměřice, Olomouc, Lysá nad Labem a Ostrava. Lokální význam z pohledu veletržního cestovního ruchu mají města Liberec, Louny, Pardubice, Jablonec nad Nisou a Hradec Králové.

Oproti tradici veletržního cestovního ruchu je kongresová turistika relativně mladá, ovšem o to větší pozornosti je jí v současnosti věnováno. V rámci České republiky bylo vytipováno 121 obcí, ve kterých se nacházejí potenciální kongresová zařízení a která byla na základě vymezených kritérií (tj. kapacita zařízení – 100 a více účastníků, význam a počet pořádaných akcí) zařazena do jednotlivých kategorií.

Na základě vyhodnocení těchto kritérií spadá do kategorie střediska mezinárodního významu pouze Praha, jelikož disponuje nejen nejlepším potenciálem pro realizaci kongresové turistiky, tj. kapacitou zařízení a jejich vybavením, ale zároveň skutečně pořádá řadu významných mezinárodních kongresů, konferencí či sympozií. Nasvědčují tomu i mezinárodní statistiky asociace International Congress & Convention Association (ICCA).

Středisky nadregionálního významu z hlediska kongresového cestovního ruchu jsou Brno, Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Olomouc, Ostrava, Plzeň, Hradec Králové a Špindlerův Mlýn, kde kapacita zařízení pro pořádání kongresů překračuje jeden tisíc účastníků a konají se zde pravidelná domácí setkání, která jsou střídána „nepravidelnými“ mezinárodními akcemi.

Na regionální úrovni se nacházejí města, která disponují zařízeními, jež mají kapacitu v rozmezí 200 až 999 účastníků, a konají se zde akce převážně regionálního významu. Do této kategorie náleží 61 obcí, např. Český Krumlov, Liberec, Jihlava, Karviná, Zlín, Litomyšl, Františkovy Lázně, Opava či Tábor.

Za střediska lokálního významu jsou považovány ty obce, které sice mají na svém území zařízení, kde je možné uspořádat konferenci o více jak 100 účastnících, ovšem vzhledem ke skutečně uspořádaným akcím mají spíše potenciální význam pro rozvoj kongresového cestovního ruchu. Takovýchto obcí je u nás 51.

Lázeňský cestovní ruch

Tradice českého lázeňství je neoddelitelnou součástí evropského kulturního dědictví. První písemné zprávy pocházejí z 15. a 16. století, k výraznějšímu rozvoji lázeňství došlo ale až na přelomu 17. a 18. století, kdy se prvními lázněmi evropského významu u nás staly Teplice v Čechách. Přelom 19. a 20. století lze nejen u nás, ale v celé Evropě, označit za „zlatou éru lázeňství“. Došlo k plánovitým dostavbám lázeňských komplexů, vybudování moderních provozů a naše lázeňství se začíná ve světě proslavovat léčebnou účinností a kvalitou lázeňských lékařů. Nejvýznamnější lázeňská místa se také stala skutečnými středisky společenského a kulturního života a začala tak přispívat k rozvoji cestovního ruchu.

Později došlo k poklesu významu českého lázeňství, který byl zapříčiněn jak válečnými událostmi a následným odsunem německého obyvatelstva z oblasti Sudet, tak zestátněním přírodních léčivých zdrojů a lázní a postupným začleněním lázeňství do systému všeobecné zdravotní péče a utlumením nezdravotních aktivit. Úroveň zdravotní péče u nás zůstala na poměrně vysoké úrovni, doprovodné služby však srovnání s vyspělou Evropou nesnesly. Privatizace a transformace lázeňského sektoru po roce 1989 přinesla několik zásadních aspektů. Transformací vzniklo v roce 1992 z původně 12 státních lázeňských podniků více než 50 nových lázeňských organizací.

V České republice je základní funkční a prostorovou jednotkou organizace lázeňství tzv. lázeňské místo. Ve smyslu zákona č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech (lázeňský zákon)¹³ je každé lázeňské místo vymezeno územím obce (části obce) nebo více obcí, na němž se nacházejí přírodní léčebné lázně. Každé lázeňské místo má svůj režim ochrany, přidělení statutu lázeňského místa je v kompetenci vlády ČR resp. jejího nařízení. Lázeňská léčba v naší zemi kombinuje účinek přírodních léčivých zdrojů s preventivní a rehabilitační péčí a s léčbou některých chronických onemocnění.

V současnosti (2006) je v České republice 34 lokalit se statutem lázeňského místa. Několik dalších měst (obcí), na jejichž území se již budují přírodní léčebné lázně, nebo se vytvářejí podmínky pro jejich vznik - např. Klášterec nad Ohří, Lednice či Pasohlávky – o status a lázeňské místo usilují. Určité specifikum představují lázně v Lednici na Břeclavsku, které byly na podzim roku 2006 otevřeny s plným provozem, statut však zatím nemají a jsou formálně ve svazku s lázněmi v blízkém Hodoníně¹⁴. Také Ostrožská Nová Ves (okres Uherské Hradiště) a Skalka (Prostějov) nemají statut lázeňského místa, lázeňskou péči však poskytují a jsou také členy Sdružení lázeňských míst ČR. Na druhé straně v Lázních Běloves (Náchod) a Lázních Kyselka (Bílina), které jsou na seznamu lázeňských míst, byl dočasně pozastaven provoz. Lázně Železnice (okres Jičín) byly uzavřeny v roce 2003.

¹³ Lázeňský zákon také stanoví přidělení označení „lázně“, což z velké míry hraje roli při přerozdělování dotačních prostředků z domácích a zahraničních zdrojů.

¹⁴ Město Hodonín má statut lázeňského místa, samostatné lázně zde fungují od roku 1993.

K 31. 12. 2005 bylo v ČR v provozu 85 lázeňských zdravotnických zařízení, z toho 5 dětských. Tato lázeňská zařízení disponují celkem 25,2 tis. lůžky, dalších zhruba 25 tis. lůžek je k dispozici v hromadných ubytovacích zařízeních, která mohou lázeňští hosté využít. Do českých a moravských lázní přijelo během roku 2005 úhrnem 314,3 tis. klientů, z nichž 44 % bylo v lázních léčeno na náklady veřejného zdravotního pojištění. Tento počet je asi o 100 tis. osob vyšší, než tomu bylo v polovině devadesátých let. V tomtéž roce absolvovalo lázeňskou léčbu v našich lázních 120,5 tis. zahraničních hostů, což je ve srovnání polovinou minulého desetiletí více než 2,5krát více. Cizinci tvořili 38,3 % a tuzemští samoplátci 17,8 % celkového počtu léčených klientů v lázních, což znamená nadpoloviční většinu osob, kterou je možné zahrnout primárně do lázeňského cestovního ruchu. Průměrná ošetrovací doba u dospělých pacientů léčících se na náklady zdravotního pojištění byla 25 dnů, u plně platících tuzemců 7,5 dnů a u cizinců 14,3 dnů.

Kategorizace lázeňských míst dle významu a atraktivity pro cestovní ruch vychází z celé řady hodnotících ukazatelů, do jisté míry navazuje také na Rajonizaci cestovního ruchu ČR z roku 1981. Mezi lázeňská místa s prvořadým léčebným, společenským a kulturním významem, kde je lázeňství podstatnou funkcí a atraktivitou, se všeobecně vysokou úrovní služeb a vybavenosti, národního až mezinárodního významu a s uplatněním v zahraničním cestovním ruchu, radíme:

- Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Luhačovice, Janské Lázně, Františkovy Lázně, Poděbrady, Teplice a Třeboň¹⁵.

Lázeňská místa širšího léčebného, společenského a kulturního významu s dobře vyvinutou lázeňskou funkcí, s dobrou kvalitou doprovodných služeb, nadregionálního až národního významu zahrnují:

- Jáchymov, Jeseník, Lipová–Lázně, Karviná–Darkov, Konstantinovy Lázně, Bechyně, Teplice nad Bečvou, Hodonín, Lázně Kynžvart a Dubí.

Ostatní lázeňská místa v Čechách a na Moravě je možné považovat za místa s menším léčebným a společenským významem, s nižší kvalitou služeb i atraktivitou pro cestovní ruch, a regionálního významem¹⁶.

Lázeňský prostor v České republice není rozložen rovnoměrně, ale naopak je značně diferencován, což je dáno již primárními predispozicemi pro rozvoj lázeňství, přestože všechny přírodní léčivé zdroje nejsou u nás zdaleka využity. V Západočeských lázních (především Karlovarský a částečně Plzeňský kraj; proslulý lázeňský trojúhelník Karlovy Vary – Mariánské Lázně – Františkovy Lázně) je situováno 43 % všech našich lázeňských zařízení a 46 % disponibilní lůžkové kapacity.

Na dalším místě z hlediska rozsahu lázeňských kapacit je kraj Olomoucký (zejména Jeseník, Lipová–Lázně, Velké Losiny a Teplice nad Bečvou), a kraj Zlínský (Luhačovice). V Praze a kraji Vysočina nemá žádná lokalita statut lázeňského místa. Většina nejvýznamnějších lázní se nachází v Čechách, na Moravě patří k vyhlášeným a turisticky velmi vyhledávaným místům pouze Luhačovice a Jeseník.

Zimní rekreace

Zimní sezóna je ve srovnání s létem specifickým obdobím, v němž je cestovní ruch spojen především s aktivitami charakteristickými sportovním vyžitím - k nejdůležitějším zimním sportům přitom patří sjezdové a běžecké lyžování a též bruslení.

Vzhledem k lokalizační náročnosti obou klasických lyžařských zimních sportů není překvapením, že aktivity tohoto typu jsou uvnitř České republiky výrazně koncentrovány. K základním podmínkám rozvoje sjezdového lyžování patří:

- příhodná konfigurace terénu a příznivé fyzicko-geografické podmínky;
- vysoké investiční náklady spojené s výstavbou a infrastrukturním vybavením vlastních lyžařských areálů;
- k těmto problémům přistupuje i obtížná vyjednávací pozice provozovatelů skiareálů s orgány ochrany přírody, a to vzhledem k jejich vnímanému negativnímu environmentálnímu vlivu.

Běžecké lyžování je ve srovnání s lyžováním sjezdovým lokalizačně náročně méně - základní podmínkou pro jeho rozvoj je totiž pouze dostatečně dlouhé období se souvislou a dostatečně vysokou sněhovou pokrývkou, nároky týkající se ostatních fyzicko-geografických předpokladů již tak přísné nejsou. Ve srovnání se sjezdovým lyžováním je možné hovořit také o jeho nižší investiční nákladnosti a o jeho menším environmentálním vlivu na přírodní ekosystémy.

¹⁵ Všechna tato lázeňská místa vykazují více než 2 tis. disponibilních lůžek (s výjimkou Třeboň, která se této hranici značně přibližuje).

¹⁶ Je zřejmé, že každá kategorizace či typologie je do jisté míry subjektivní a je ovlivněna nastavenými parametry. Např. Fialová (2004) nebo Mígala, Szczyrba (2006) uvádějí čtyři kategorie lázeňských míst, které označují jako nadnárodního významu, celostátního významu, regionálního významu a malého významu.

Potenciál pro rozvoj běžeckého lyžování je dán dostatečnou délkou období se souvislou sněhovou pokrývkou a také některými dalšími vhodnými klimatickými podmínkami (např. nízká průměrná teplota v zimním období, vysoký počet mrazových dnů apod.). K výběru takových území byla použita mapa klimatických oblastí ČR. Vybrána přitom – vzhledem k délce zimní sezóny – byla pouze ta území, v nichž sněhová pokrývka leží každý rok průměrně alespoň zhruba po dobu dvou až tří měsíců, tj. 60–90 dnů. V podstatě jde o tato horská území: Beskydy, Nízký a Hrubý Jeseník, Rychlebské hory, Králický Sněžník, Orlické hory, oblast Broumovského výběžku, Krkonoše a část Podkrkonoší, Jizerské hory, masív Ještědu a Lužické hory, Krušné hory, Smrčiny, Slavkovský les, Český les, Šumava, Blanský les, Novohradské hory, Českomoravská vrchovina a též některá další menší území.

Skutečné využití existujícího potenciálu pro běžecké lyžování je potom významně vázáno na pravidelně strojově upravené systémy běžeckých tratí. Nejrozsáhlejší systémy upravovaných běžeckých tras jsou u nás pravidelně udržovány v Jizerských horách, v Krkonoších, na Šumavě a na Českomoravské vrchovině.

Využití podmínek pro sjezdové lyžování zohledňuje provedená kategorizace středisek sjezdového lyžování. Kategorizace zimních středisek představuje komplexní analýzu, protože kromě vhodných fyzicko-geografických předpokladů je důležitým faktorem ovlivňujícím význam zimních středisek také jejich infrastrukturní vybavení – vedle celkové délky a uspořádání sjezdových tratí je důležitá i vybavenost střediska kvalitními a zároveň kapacitními přepravními zařízeními (tj. lanovkami a vleky). Na základě zhodnocení naznačených faktorů lze mezi zimními středisky v České republice vymezit tři kvalitativně odlišné kategorie:

- 1 Střediska sjezdového lyžování národního významu: do této skupiny řadíme všechny skiareály, v nichž celková délka sjezdových tratí převyšuje 4 000 metrů a zároveň celková hodinová přepravní kapacita instalovaných vleků a lanových drah překračuje 3 500 osob. Využití tohoto typu středisek lze předpokládat na úrovni celé republiky, v menší míře pak i v rámci mezinárodního příjezdového cestovního ruchu.
- 2 Střediska sjezdového lyžování regionálního významu: do této kategorie patří ta střediska sjezdového lyžování, v nichž se celková délka sjezdových tratí pohybuje v rozmezí 1 000 až 3 999 metrů a zároveň celková hodinová přepravní kapacita instalovaných vleků a lanových drah je v intervalu 1 000 až 3 499 osob. Vzhledem k vybavenosti této kategorie středisek vyšším standardem turistických služeb lze předpokládat její využití na úrovni regionů, např. příslušných krajů.
- 3 Střediska sjezdového lyžování lokálního významu: do této kategorie patří všechna střediska, v nichž celková délka sjezdových tratí nepřekračuje 1 000 metrů a zároveň celková hodinová přepravní kapacita instalovaných vleků nepřevyšuje 1 000 osob. Kromě toho musí zároveň platit podmínka, že ve středisku neslouží potřebám lyžařů žádná lanová dráha. Klientelu středisek této kategorie budou tvořit pouze místní obyvatelé, půjde tedy o místo realizace rekreačních aktivit místních obyvatel.

Z důvodu nekonkurenceschopnosti českých středisek sjezdového lyžování se středisky v Alpách, bylo v rámci kategorizace upuštěno od vymezení samostatné kategorie středisek mezinárodního významu.

Největší koncentrace středisek sjezdového lyžování regionálního a národního významu je charakteristická pro nejvyšší pohoří České republiky, tj. pro Krkonoše, Jizerské hory, Hrubý Jeseník, Beskydy, Šumavu, Krušné hory a Orlické hory (podrobněji – viz kartogram v příloze na CD).

Letní rekreace u vody

Rekreace u vody a vodní turistika patří k tradičním formám cestovního ruchu. Jejich lokalizace je logicky vázána na vodní plochy a toky, čímž se podílí na liniovém rozmístění cestovního ruchu. Stupeň využití území je však dále podmíněn klimatickými faktory. Rekreace u vody a vodní turistika je tak výrazně orientována na letní sezónu. Česká republika jako vnitrozemský stát nemá k dispozici celé spektrum hydrologických prvků. Chybí jí především moře jako nejvýznamnější komponenta přírodních předpokladů. Ani další přirozené vodní plochy – jezera – nejsou na území České republiky příliš četná a plní zcela jinou funkci (přírodní atraktivita). Nicméně značný význam, zejména pro domácí cestovní ruch, mají uměle vybudované vodní plochy.

Předmětem analýzy bylo prostorové rozložení dvou forem cestovního ruchu. První je bodová lokalizace nejvýznamnějších vodních ploch určených ke koupání a ostatním sportovně-rekreačním aktivitám. Druhým jevem je vodní turistika, která má liniový charakter intenzivně využívaných vodních toků. Dnes je vodní turistika poměrně rozšířenou letní aktivitou. Mezi vodáky nejvyužívanější řeky patří Berounka, Otava, Lužnice, Sázava, horní toky Vltavy, Ohře, Orlice a Moravy.

Pokud jde o letní rekreaci u vody, byl hodnocen soubor vodních ploch, který vychází z databáze koupacích oblastí a koupališť ve volné přírodě (vodní plochy sledované hygienickými stanicemi z hlediska kvality vody). Tento soubor vodních ploch byl dále doplněn o další významné plochy nezařazené do výše uvedeného souboru. Celkově bylo hodnoceno 276 vodních ploch.

Vzhledem k podmínkám a charakteru rekreace u vody byly zvoleny pouze dva stupně významnosti vodních ploch. Kritérii pro diferenciaci vodních ploch byl počet středisek letní rekreace a jejich vybavenost a kapacita ubytovacích zařízení. Za vodní plochy nadregionálního významu jsou považovány ty lokality, ve kterých se nachází minimálně dvě střediska rekreace u vody s nadprůměrnou nabídkou služeb a sportovního vyžití, včetně dostatečné kapacity ubytovacích zařízení. Lokálního významu dosahují ty vodní plochy, u kterých se nachází nějaké ubytovací zařízení poskytující alespoň omezenou nabídku služeb a sportovního vyžití.

Na základě výše uvedených kritérií bylo ze základního souboru vodních ploch vybráno 104 objektů, které dosáhly na jeden z uvedených stupňů významu. Mezi vodní plochy nadregionálního významu se řadí 15 vodních nádrží či rybníků. Nižšího stupně významnosti dosáhlo 89 vodních ploch. Prostorově jsou vodní plochy relativně výrazně diferencovány. Jejich největší koncentrace je v Jihočeském a Jihomoravském kraji a kraji Vysočina. Naopak relativně málo vodních ploch vhodných k rekreaci nalezneme na severní Moravě (konkrétně v kraji Olomouckém, Moravskoslezském a Zlínském).

Uvažujeme-li pouze vodní plochy nadregionálního významu, pak pohled do regionů České republiky je ve srovnání s celkovým hodnocením poněkud odlišný. Příznačným je příklad kraje Vysočina. Ten patří ke krajům s velkým počtem vodních ploch, ale zároveň je jeden z pěti (Praha, Ústecký, Zlínský, Vysočina a Olomoucký), který nedisponuje vodní plochou nadregionálního významu. Na druhou stranu svou pozici potvrdil kraj Jihočeský, ve kterém jsou lokalizovány čtyři významné vodní plochy (Lipno, Orlický, rybník Hejtmán a Staňkovský rybník).

Hlubší pohled na rekreaci u vody podává analýza středisek u jednotlivých vodních nádrží. Základní rovinou analýzy je hodnocení jejich vybavenosti ubytovacími kapacitami. Z tohoto hlediska patří mezi nejvýznamnější střediska u vody tyto obce: Doksy (Máchovo jezero), Seč (Seč), Lipno nad Labem (Lipno), Horní Planá (Lipno), Chlum u Třeboně (Staňkovský rybník), Vranov nad Dyjí (Vranovská přehrada), Černá v Pošumaví (Lipno), Frymburk (Lipno), Pastviny (Pastviny) a Slapy (Slapy). Celkově je ve střediscích letní rekreace u vody soustředěno asi 16 % lůžkové kapacity ubytovacích zařízení v České republice, přičemž střediska u vodních ploch nadregionálního významu tvoří více než polovinu této kapacity (podrobněji – viz kartogram v příloze na CD).

Venkovský cestovní ruch

Venkovský cestovní ruch je svým způsobem velice obsáhlý typ cestovního ruchu, který je charakteristický prostředím, ve kterém je realizován. Z toho důvodu je nezbytné nejdříve prostorově vymezit venkov jakožto územní celek disponující lokalizačními předpoklady venkovského cestovního ruchu. Základem vymezení českého venkova, a potažmo venkovského cestovního ruchu v ČR, byla metodika návrhu nové rajonizace, jež je popsána výše a vychází z funkčního využití území.

Součástí venkova, resp. venkovské krajiny, však není pouze vhodný prostor pro realizaci venkovského cestovního ruchu, ale také další lokalizační předpoklady, a to kulturně-historické. V souvislosti s charakteristikami venkovského cestovního ruchu se jedná především o objekty s typickými rurálními prvky, tj. vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a skanzeny venkovského typu.

Vedle lokalizačních předpokladů jsou v případě venkovského cestovního ruchu důležité i realizační předpoklady, přesněji materiálně-technická základna, tj. zařízení, která zajišťují faktický průběh aktivit venkovského cestovního ruchu, např. hipoturistiky, agroturistiky, ekoturistiky apod.

Na základě syntézy lokalizačních a realizačních předpokladů venkovského cestovního ruchu, byla do souboru potenciálních obcí, jež těmito předpoklady disponují, zařazena ta sídla, na jejichž území se nachází nejen zařízení zajišťující služby výše vybraných forem venkovského cestovního ruchu (např. statek, stáj, farma, venkovská usedlost apod.), ale také zařízení disponující ubytovacími kapacitami. V mapě (viz elektronická příloha) je tento aspekt zachycen pomocí velikostního rozlišení značky odpovídající dané formě venkovského cestovního ruchu. Nejnižší hranice počtu lůžek byla určena na 50, což je zhruba optimum, do kterého se vejde i „velkokapacitní“ penzion.

Důležité je také zmínit, že ne vždy je lůžková kapacita v daném sídle vázána na venkovský cestovní ruch. Takovým případem jsou města Třeboň, Konstantinovy Lázně či Bechyně, která vykazují vysoký počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních, což je ovšem dáno tím, že se jedná o střediska lázeňského cestovního ruchu. Jiným případem jsou pak střediska rekreace u vody, kde je také poměrně velká koncentrace lůžkové kapacity (např. Chlum u Třeboně, Milešov aj.).

Výstupy z Rajonizace cestovního ruchu poukazují na to, že více jak 70 % území České republiky tvoří venkovská krajina. Tato skutečnost svědčí o relativně velkém potenciálu pro rozvoj venkovského cestovního ruchu. Ten je však vsutku relativní, jelikož záleží na jeho faktické využitelnosti.

Patrně největší koncentrace sledovaných aktivit, mezi které patří zejména hipoturistika, agroturistika a ekoturistika, nalezneme v Jihočeském kraji, na jehož území se také nachází velký počet kulturně-historických památek (viz vesnické památkové rezervace a zóny). Dále se vybrané formy venkovského cestovního ruchu hojně vyskytují ve Středočeském kraji, a to zejména v oblasti Orlické přehrady. Za povšimnutí stojí také Moravskoslezský kraj. Přestože také kraje Jihomoravský a Vysočina mají dobré lokalizační předpoklady pro venkovský cestovní ruch, samotný pohled na ubytovací kapacity prozradí, že tyto kraje nejsou dostatečně vybaveny pro dlouhodobější pobyty na venkově.

Vinařská turistika

Počátky vinařské turistiky je možné v České republice hledat především na jižní Moravě, kde je pěstování vinné révy tradičně svázáno se specifickou venkovskou kulturou, lidovou architekturou a tradicemi. Nachází se zde také primární predispozice pro pěstování této komodity, tedy příhodné klima, geologické podloží, půdy a georeliéf.

Vinařská turistika vzhledem ke své specifčnosti nemůže v masovějším měřítku existovat izolovaně, zvláště na tak malém prostoru, který v ČR nalezneme. V současné době je vinařská turistika úzce spjata s dalšími rozličnými formami aktivního cestovního ruchu – pěší turistikou, cykloturistikou, ale i rekreací u vody, návštěvou přírodních, kulturních, historických a dalších památek, které se ve venkovském prostředí nacházejí¹⁷. Na jižní a jihovýchodní Moravě byla např. vytvořena síť Moravských vinařských stezek, která je koncipována jako dlouhodobý projekt rozvoje vinařství, udržitelné venkovské turistiky a podpory drobného podnikání.

Vzhledem k dobrým výchozím podmínkám a předpokladům, ale i neméně důležité aktivitě místních obyvatel, podnikatelů, obcí i kraje, se vinařská turistika na jižní Moravě již stala „pojmem“ a vyhledávanou formou cestovního ruchu. Výše uvedené skutečnosti dávají vinařské turistice výrazný sezónní charakter s dominancí v letní sezóně. Snahou všech zúčastněných aktérů je prodloužení sezóny do jarního i podzimního období.

Vinařský prostor v České republice je členěn dle znění Zákona o vinohradnictví a vinařství (č. 321/2004 Sb.) na vinařskou oblast Morava a vinařskou oblast Čechy. Vinařská oblast se skládá z vinařských podoblastí a ty se dále člení na vinařské obce, na jejichž území jsou stanoveny viniční tratě nebo jejich části. Vinařskou oblast Morava tvoří čtyři podoblasti:

- Mikulovská (30 vinařských obcí),
- Velkopavlovická (75),
- Znojemská (91),
- Slovácká (116),

Vinařská oblast Čechy má dvě podoblasti:

- Litoměřická (29),
- Mělnická (37).

Na základě pevně daných kritérií tak bylo v České republice vymezeno celkem 378 vinařských obcí.

Co se týče prostorové koncentrace, nejvýznamnější oblast vinařské turistiky nalezneme na již zmíněné jižní Moravě v pomyslném trojúhelníku Novosedly (okres Břeclav) – Hodonín – Blučina (okres Brno – venkov). Patří sem tedy téměř celá podoblast Mikulovská, střední a jižní část Velkopavlovické a západní část Slovácké podoblasti. Další významné oblasti leží v okolí Znojma (Znojemská podoblast), mezi Kyjovem a Boršicemi (okres Uherské Hradiště) a v okolí Strážnice (v obou případech Slovácká podoblast). Ve jmenovaných územích se nachází nejvíce vinic, pěstitelů a výrobců vína, potřebné turistické zázemí a infrastruktura (především turisticky využitelná lůžka a větší kapacity vinných sklípků a pohostinství, vhodné pro komerční využití), vinařských stezek a v neposlední řadě blízkost přírodních, kulturních a dalších atraktivit (NP Podyjí, CHKO/biosférická rezervace UNESCO Pálava, Lednicko-valtický areál a další).

V Čechách nelze hovořit o žádném větším uskupení, jedná se pouze o jednotlivé obce, které mají určitý význam pro vinařskou turistiku; tento je však s moravským vinařským prostorem naprosto neměřitelný. Známé jsou především Mělník (Mělnická podoblast) a Velké Žernoseky (okres Litoměřice, Litoměřická podoblast).

7.2.2 Funkční typologie středisek cestovního ruchu

Odrazem specializace míst a středisek cestovního ruchu je funkční typologie středisek cestovního ruchu. Ta je vhodným nástrojem pro stanovení hlavních druhů a forem cestovního ruchu v území. Při určení funkční využitelnosti jednotlivých středisek nelze vycházet pouze z rekreačních aktivit, které lze ve středisku realizovat. V rámci tohoto procesu musí být zdůrazněny ty funkce, které jsou ve srovnání s jinými středisky typické. V našem případě byly analyzovány obce s více než 300 lůžky v hromadných ubytovacích zařízeních. Celkem tak bylo vyčleněno 9 základních funkčních typů středisek cestovního ruchu v ČR:

- střediska letní rekreace u vody
- horská střediska letní a zimní rekreace
- historická města a střediska mezinárodního a národního významu
- historická města nadregionálního významu
- ostatní města
- přírodní atraktivita (jeskyně, skalní města)
- lázeňská střediska
- ostatní turistická střediska
- nejvýznamnější střediska druhého bydlení

Celkem je na mapě Funkční typologie středisek cestovního ruchu, viz příloha IV, znázorněno 345 nejvýznamnějších středisek cestovního ruchu, reprezentující svou ubytovací kapacitou 80 % celkové kapacity hromadných ubytovacích zařízení v ČR a 267 nejvýznamnějších středisek druhého bydlení, reprezentujících více jak jednu třetinu počtu objektů individuální rekreace v ČR.

Rozložení uvedených středisek je významně územně koncentrováno. Jejich největší četnost je v kraji Jihočeském, Libereckém, Královéhradeckém a Moravskoslezském (koncentrace zejm. v horských oblastech, střediska letní rekreace u vody, historická města). V četnosti nejvýznamnějších středisek druhého bydlení dominuje jasně kraj Středočeský (příměstské rekreační zázemí Prahy), následovaný krajem Plzeňským (příměstské rekreační zázemí Plzně) a Jihomoravským (příměstské rekreační zázemí Brna).

Z hlediska uvedených funkčních typů středisek cestovního ruchu v ČR připadá zhruba 45 % lůžkové kapacity na střediska městského a kulturně–poznávacího cestovního ruchu, cca 16 % na střediska letní rekreace u vody, přes 20 % na střediska horského cestovního ruchu, 8-9 % lůžkových kapacit na lázeňská střediska a na ostatní střediska cestovního ruchu, většinou ve venkovském prostředí, asi 10 % kapacit ubytovacích zařízení v ČR.

¹⁷ Vinařskou turistiku by šlo patrně velmi snadno, vzhledem k jejím specifickým a formě, začlenit do venkovské turistiky.

7.2.3 Hlavní oblasti a centra víkendové a pobytové rekreace a cestovního ruchu

Na mapě Hlavní oblasti a centra víkendové a pobytové rekreace a cestovního ruchu, viz příloha VI, je znázorněno 345 nejvýznamnějších středisek cestovního ruchu (střediska s více jak 300 lůžky v hromadných ubytovacích zařízeních), reprezentující svou ubytovací kapacitou 80 % celkové kapacity hromadných ubytovacích zařízení v ČR.

Jeich funkční typologie (specializace) byla stanovena na základě dominující (převažující) funkce daného střediska cestovního ruchu. Celkem 345 uvedených středisek (obcí) bylo rozděleno do výše uvedených 8 základních funkčních typů středisek cestovního ruchu v ČR.

Prostorovým odrazem lokalizace objektů individuální rekreace je utváření rekreačních zázemí měst. Pomocí lokalizace objektů individuální rekreace byla pro města s více než 2 000 domácnostmi s možností rekreace ve vlastním objektu vymezena jejich příměstská rekreační zázemí.

Objekty individuální rekreace, nebo-li druhé bydlení (chaty a chalupy), sledovala naše statistika poprvé při Souhrnném sčítání objektů individuální rekreace v roce 1976, dále pak při Sčítání lidu v roce 1991, kdy k nim přidala také byty v nevyčleněných rekreačních chalupách, tj. neobydlené byty z důvodu jejich užívání ke druhému bydlení. Vysokým počtem objektů druhého bydlení a zejména úrovní vybavenosti domácností jimi zaujímá ČR v Evropě významné a specifické postavení.

Podrobněji je otázka objektů individuální rekreace a jejich rozmístění řešena v kapitole 3.2.1 Základní infrastruktura cestovního ruchu, ze které lze vyzdvihnout následující skutečnosti:

- *Chataření* převažuje především v příměstských rekreačních oblastech (v zázemí větších měst), v oblastech převážně letní rekreace u vody (nejvýznamnější řeky Berounka, Sázava, Vltava, Svratka) a v některých moravských horských oblastech, kde nedošlo k většímu uvolnění bytového fondu (Jeseníky, Beskydy).
- *Chalupaření* je specifické pro „horské“ oblasti (Krkonoše, Jizerské hory, Lužické hory, Šumava, Orlické hory) a podhorské oblasti, a to v souvislosti s postupnou transformací obytné a výrobní funkce ve zdejších dosídlených obcích.

V rekreačním systému České republiky lze vyčlenit 5 stupňů systému krátkodobé (příměstské víkendové) rekreace (co do prostorového rozsahu a intenzity využití území), a to:

- *rekreační systém Prahy* – nadregionálního významu – nejvýznamnější a prostorově nejrozsáhlejší v ČR, s více než 15ti násobnou koncentrací rekreačních lůžek proti průměru ČR,
- *rekreační systémy regionálního významu* (Brno, Plzeň, ostravská aglomerace),
- *rekreační systémy oblastního (okresního) významu* – charakteristické pro ostatní krajská a vybraná okresní města (např. České Budějovice, Karlovy Vary, Liberec, Hradec Králové, Pardubice, Olomouc, Zlín); intenzitou rekreačních lůžek představují asi čtyřnásobek průměru ČR,
- *rekreační systémy místního významu* (ostatní okresní města a v podstatě města nad 10 tis. obyvatel),
- *ostatní rozvíjející se rekreační systémy.*

Na mapě v příloze VI jsou znázorněna příměstská rekreační zázemí prvních tří významových stupňů a vybraná rekreační zázemí čtvrtého stupně. Je v nich koncentrováno více než 60 % všech objektů individuální rekreace v ČR.

7.3 Turisticko-rekreační funkce a turisticko-rekreační zatížení obcí

7.3.1 Turisticko-rekreační funkce

Jedním z významných ukazatelů prostorové diferenciacce cestovního ruchu území na národní i regionální úrovni je turisticko-rekreační funkce, vyjadřující intenzitu turistické aktivity v dané destinaci (oblasti, regionu, obci). V nejobecnější poloze ji lze vyjádřit poměrem počtu dvou populací, a to populace navštěvující (hosté) a populace navštěvované (domácí bydlící obyvatelstvo).

Vlastní funkce je potom vyjádřena poměrem počtu turistických a rekreačních lůžek¹⁸ (stálých) ku počtu trvale bydlících obyvatel (obvykle se výsledný podíl násobí stem). Výhodou tohoto ukazatele je snadná dostupnost dat, jejich interpretace však vyžaduje přihlídnutí k dalším skutečnostem - např. k míře využití lůžkové kapacity, k formám cestovního ruchu, k sezónnosti v destinaci (velká města s nevýraznou sezónností v protikladu se sezónním využitím horských ubytovacích zařízení) apod.

Pro hodnocení turisticko-rekreační funkce obcí bylo použito následujících údajů:

- počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních (ČSÚ, rok 2003),
- počet lůžek v objektech individuální rekreace (Sčítání lidu 1991, při přepočtu 4 lůžek na 1 objekt individuální rekreace),
- počet trvale bydlících obyvatel (Sčítání lidu 2001, ČSÚ).

Za významové diferenační stupně této funkce byly zvoleny následující hodnoty (viz tabulka):

<i>Kategorizace</i>	<i>Hodnota turisticko-rekreační funkce</i>
zcela dominantní	201 a více
velmi významná	101–200
významná	51–100
rozvojová	26–50
malá	25 a méně

Při interpretaci kartografického výstupu, viz příloha VII, je nutné si uvědomit, že o stanovení významu turisticko-rekreační funkce obcí ČR rozhoduje především lokalizace objektů individuální rekreace (chaty, chalupy, byty neobydlené z důvodu rekreačního využití). Podle posledních dostupných údajů ze sčítání lidu 1991 v nich bylo téměř 1,6 mil. rekreačních lůžek; srovnatelně v hromadných ubytovacích zařízeních téměř 500 tisíc lůžek v roce 2004. Významový poměr při hodnocení rekreační a turistické funkce obcí je tedy 3:1.

Z grafického znázornění (příloha VII) jsou patrné některé základní vývojové prostorové a funkční souvislosti. Jednak zde zřetelně vystupují základní koncentrační oblasti s velmi významnou či s zcela dominantní rekreační funkcí - příměstské oblasti chatové rekreace v zázemí našich velkoměst (především Prahy, Brna, Plzně, Ostravské aglomerace), jednak oblasti intenzivní letní rekreace u vody („zlatý kříž“ v okolí Vltavy, Berounky a Sázavy) a dále významně také horské oblasti (Šumava, Krušné hory, Krkonoše a Jizerské hory, České Švýcarsko, Lužické a Orlické hory, Jeseníky, Beskydy).

Na jedné straně je v příloženém kartogramu signalizována rekreační transformace sídel (chalupaření) z důvodů vysídlování horských a podhorských obcí (přinášející již s sebou problém postupného demografického stárnutí), na straně druhé i postupná transformace funkce sídel z obytně-výrobní na obytně-rekreační až rekreační funkci v mnoha oblastech českého venkova.

7.3.2 Turisticko-rekreační zatížení území

Jedním z významných problémů udržitelného cestovního ruchu je otázka rekreační, resp. turistické únosnosti území. Základním ukazatelem, kterým lze „hrubě“ vyjádřit prostorové diferenciacce cestovního ruchu na národní i regionální úrovni, je ukazatel Turisticko-rekreačního zatížení území.

Tento ukazatel je konstruován jako počet turistických a rekreačních lůžek v obci (regionu) přepočtených na 1 km². Ukazatel také částečně upozorňuje např. na nutnost speciálního režimu využití území v létě a v zimě (zvýšená potřeba zásobování, služeb, řešení dopravy v klidu, aj.).

Významové resp. diferenciační hodnoty turisticko–rekreačního zatížení byly zvoleny následovně:

<i>Kategorizace</i>	<i>Hodnota turisticko-rekreační zatížení</i>
zcela dominantní	50,0 a více
velmi významná	35,0–49,9
významná	20,0–34,9
rozvojová	10,0–34,9
malá	do 9,9

Průměrná hodnota turisticko-rekreačního zatížení za celou ČR se pohybuje kolem 25 lůžek na km².

Při interpretaci kartografického výstupu je nutné si uvědomit, že o stanovení významu turisticko-rekreačního zatížení území obcí ČR rozhoduje především lokalizace objektů individuální rekreace (chaty, chalupy, byty neobydlené z důvodu rekreačního využití). Významový poměr při hodnocení turisticko-rekreačního zatížení obcí je obdobný jako u turisticko-rekreační funkce, tedy 3:1.

Geografické rozložení turisticko-rekreačního zatížení území zatížení logicky koreluje s turistickou atraktivitou území. Nadprůměrné zatížení je charakteristické pro:

- některé *horské oblasti* – např. Krušné hory, Jizerské hory a Krkonoše, Železné hory, Orlické hory, Jeseníky a Beskydy;
- *oblasti intenzivní chatové rekreace* kolem našich nejvýznamnějších rekreačních řek a vodních ploch – např. Seč, Pastviny, Vranovská přehrada;
- atraktivní *oblasti pískovcových útvarů* – např. Český ráj a Adršpašsko-Teplické skály;
- *zázemí Prahy, Brna, Plzně, Českých Budějovic a dalších velkých měst* s výjimkou specifické ostravské aglomerace.

V souvislosti s turisticko-rekreačním zatížením území vyvstává otázka stanovení hranice turisticko-rekreační únosnosti území cenných přírodních krajinářských lokalit v národních parcích (zejména v Krkonošském národním parku) i ve vybraných chráněných krajinných oblastech.

¹⁸ Turistická a rekreační lůžka zahrnují počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních a počet lůžek v objektech individuální rekreace.

**ČÁST III RAJONIZACE
CESTOVNÍHO RUCHU –
PROFILY KRAJŮ ČR**

PRAHA

Praha, jako jedna z nejvýznamnějších turistických destinací střední Evropy, těží ze své velmi příznivé polohy ve středu Čech, je dobře dostupná nejen letecky, ale z přijatelné vzdálenosti (Nizozemí, Německo, Švýcarsko, Rakousko, Polsko, Slovensko..) také po dálnici resp. pozemní komunikaci a železnici.

Prahu si její návštěvníci (a možná i její mnozí rezidenti) spojují zejména s uceleným souborem středověkých památek v jejím centru a s denním i nočním rušným tepem velkoměsta. Praha však především ve svých okrajových částech skrývá také přírodně velice cenná a krajinně malebná území, často se statutem zvláště chráněných území. Na území hlavního města zasahuje na jihozápadě velmi nepatrně jediné velkoplošné zvláště chráněné území – CHKO Český kras. K velkoplošným územím bez zvláštního ochranného statutu patří také přírodní parky, jichž zde nalezneme celkem 11 (tvorí 18,4 % podíl rozlohy města; některé volně přecházejí do Středočeského kraje).

Ještě bohatší je naše hlavní město na výskyt maloplošných zvláště chráněných území, kterých zde napočítáme plných 89. Osm z nich je svým statutem ochrany řazeno mezi národní přírodní památky, k nejvíce turisticky navštěvovaným patří národní přírodní památka Barrandovské skály (sklaní profil – ukázky pohybů zemské kůry), Černá rokle (větší část v CHKO Český kras) a Dalejský profil (údolí Dalejského potoka). Mezi turisticky vyhledávané lokality se řadí i přírodní rezervace Divoká Šárka, Prokopské údolí, Radotínské údolí (větší část v CHKO Český kras), Údolí Kunratického potoka a Vinořský park.

Přestože jsme výše jmenovali řadu významným přírodních atraktivit ležících na území hlavního města, celosvětový turistický věhlas si Praha získala především množstvím a koncentrací kulturních, historických, církevních, technických a dalších památek. Mezi absolutní dominanty lze bez pochyby zařadit Pražský hrad a Chrám sv. Víta, Vyšehrad, Petřínskou rozhlednu a Staroměstskou radnici, k nejvíce navštěvovaným památkám patří také Chrám sv. Mikuláše, petřínské Bludiště, Loreta, Staronová synagoga, Staroměstská mostecká věž a Betlémská kaple.

Mimořádné hodnoty historického jádra Prahy a odpovědnost města i státu vůči celé civilizaci za jejich ochranu byly vyjádřeny zápisem pražské městské památkové rezervace do seznamu světového dědictví UNESCO. Mimoto se na území Prahy nachází 10 městských památkových zón, dvě vesnické památkové rezervace (Praha 5 – Stodůlky a Praha 6 – Ruzyně) a sedm vesnických památkových zón.

Na území města nalezneme desítky zámků (např. Zbraslav, Trója, Hvězda), hradů, letohrádků, tvrzí, klášterů, kostelů, kaplí, synagog, židovských hřbitovů a mnoho dalších pamětihodností. Celkem 43 objektů na území hlavního města je chráněno jako národní kulturní památka. V roce 2005 byly nejvíce turisticky vyhledávanými Pražský hrad (2,0 mil. návštěvníků), Staroměstská radnice (396 tis.), Chrám sv. Mikuláše (328 tis.) a Petřínská rozhledna (315 tis.). Více než 20 tis. turistů se při návštěvě Prahy v tomtéž roce podívalo do dalších 15 objektů. Praha má navíc největší koncentraci muzeí, galerií, divadel a dalších kulturních a společenských prostor, jejichž návštěvnost patří k největším v ČR. V roce 2005 navštívilo 20 nejvýznamnějších památkových objektů přes 4,1 mil. osob.

Praha je prostorem, kde se významně koncentrují také unikátní technické (zejména památky komunikačního stavitelství) a vojenské památky – z nich jmenujme alespoň Vítkov, pevnost Vyšehrad a vojenský hřbitov.

Mezi potenciál a předpoklady cestovního ruchu patří také další atraktivity, které udrží potenciálního návštěvníka v území. Do pražské zoologické zahrady zavítá ročně přes půl miliónu návštěvníků (je nejvíce navštěvovanou ZOO v ČR), známá je dnes již také botanická zahrada hlavního města Prahy, kde je středem zájmu především tropický skleník Fata Morgana. Tři významné rozhledny (Petřín, Cibulka a Žižkovský vysílač) lákají zájemce k výhledu na město.

Všechny tyto objekty a lokality jsou středem zájmu turistů a návštěvníků z celého světa. Praha patří k dominantním turistickým destinacím příjezdového cestovního ruchu v České republice, její podíl na návštěvnosti celé ČR je více než poloviční. V roce 2005 přijelo do Prahy a ubytovalo se zde 3,73 mil. zahraničních hostů, což znamenalo více než 90% podíl na celkové turistické návštěvnosti našeho hlavního města (4,1 mil. ubytovaných celkem). Nejvíce turistů přijíždí z Velké Británie a Německa (kolem 15 % ze všech zahraničních hostů), dále pak z Itálie a Spojených států amerických. Pouhá desetina domácích turistů je mezi regiony ČR také naprostou raritou. Celkový počet přenocování dosáhl 11,2 mil., z čehož bylo 10,4 mil. přenocování cizinců.

Turistickou infrastrukturu tvoří primárně ubytovací kapacity v hromadných ubytovacích zařízeních; tyto v Praze v roce 2003 činily kolem 75 tis. lůžek (15% podíl z úhrnu ČR, tj. 1. místo a výrazná dominance mezi kraji ČR). V přepočtu lůžek na 1 km² to představovalo rovněž jednoznačně vedoucí postavení mezi kraji ČR. Praha také dominuje nej-

kvalitnější strukturou ubytovacích zařízení s vysokým podílem hotelů (35 % lůžek je situováno v hotelech čtyř a pěti hvězdičkových). Okrajové části Prahy jsou také hojně využívány pro chataření a chalupaření, v roce 1991 (SLDB, poslední komplexní údaje srovnatelné za celou ČR) zde bylo sečteno téměř 14 tis. objektů individuální rekreace.

Přestože struktura a kvalita ubytovacích zařízení v Praze nemá s ostatními regiony ČR srovnání, v rámci mezinárodního cestovního ruchu je právě kvalita, ale i kvantita turistické infrastruktury stále nedostačující zájmu a náporu turistů, zvyklých na vysoký standard z jiných světových metropolí. A to ať již se jedná o základní turistickou infrastrukturu, tedy především ubytovací zařízení, ale i o kvalitní restaurační a pohostinská zařízení, tak ostatní infrastrukturu, kam v případě Prahy lze zařadit hlavně sportovně-rekreační (např. 3 golfové hřiště) a zábavní areály, komplexy a objekty (aquaparky, multifunkční kryté bazény, multikina, apod.). Dopravní turistickou infrastrukturu reprezentuje, kromě několika významnějších cyklostezek, především letiště Praha-Ruzyně s pravidelnými linkami do většiny zemí světa (11 mil. odbavených cestujících v roce 2006). Mezi doprovodnou turistickou infrastrukturu patří bezpochyby také nákupní centra, shopping parky a podobné prostory, jichž má Praha dostatek a na poměry ČR snad již i nadbytek.

Infrastrukturu pro cestovní ruch doplňuje v Praze také několik turistických informačních center, která slouží zahraničním i domácím návštěvníkům hlavního města jako odrazový můstek pro získání informací o městě a zajištění základních i doprovodných služeb.

Podnikatelská aktivita v odvětví pohostinství a ubytování, které je jako jediné možné spolehlivě zařadit do aktivit spojených s cestovním ruchem, je v Praze průměrná (22 podnikatelů na 1000 EA obyvatel; v ČR 24), což je dáno zejména uvedeným přepočtem. Zaměstnanost v odvětví pohostinství a ubytování z celkového počtu ekonomicky aktivních je v kontextu celé ČR již vyšší (5,6 %; v ČR 3,9 %) a zaujímá tak 2. místo mezi regiony ČR.

Při pohledu na hlavní druhy a formy cestovního ruchu, které v Praze celoročně převládají, je rozhodujícím městský cestovní ruch spojený s návštěvami kulturních a historických památek, společenských a kulturních akcí a kongresový a veletržní cestovní ruch. Ve veletržnictví a výstavnictví má Praha silnou domácí konkurenci především v Brně, naopak v kongresové turistice je dominantní lokalitou. Je o ni jako o kongresovou destinaci ve světě stále větší zájem, za což vděčí neustále se zkvalitňujícím službám v tomto odvětví, a samozřejmě také díky bohaté kulturní nabídce a historickému prostředí. Z hlediska počtu akcí závazně naplánovaných na období let 2007–2013 je se 70 kongresy dlouhodobě na šestém místě na světě, přičemž předstihla taková města jako např. Montreal, Hongkong či Berlín. Přes tyto pozitivní aspekty je neexistence skutečně velkokapacitního kongresového centra aktuálním problémem, ale na druhé straně možnosti, jak při jeho vybudování zvýšit počet kongresových turistů ze současných asi 500 tis. ročně až o polovinu.

Po dlouhé době politické a společenské izolace je Praha již více než 16 let otevřena světu a přijímá velkou vlnu zájmu turistů. Její přednosti spočívají především v koncentraci značného počtu unikátních kulturních, historických, církevních a technických památek na poměrně malém prostoru, velmi příznivá je také její poloha v centru Evropy a dobrá dostupnost po silnici, železnici i letecky. Stává se také vyhledávaným centrem vrcholných mezinárodních akcí – sportovních, kulturních, vědeckých i obchodních. Pravděpodobně největším nedostatkem je, ve srovnání s předními evropskými destinacemi, stále méně kvalitní, někdy i chybějící základní turistická infrastruktura, což by však nemusel být do budoucna neodstranitelný problém. Jako jediné město v České republice snese skutečně označení „mezinárodního významu“.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	1 170 571	Rozloha kraje v km ²	496	Počet obcí (2005)	1					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	2 360	Administrativní centrum	Praha	z toho měst	1					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky	0 %								
	CHKO	1,03 %								
Počet maloplošných zvláště chráněných území	NPR	0								
	NPP	8								
	PR	15								
	PP	66								
Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje	18,4 %									
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	23,3	min.	23,3	∅	23,3				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	1	MPR	1	MPZ	10				
	NKP	43	VPR	2	VPZ	7				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pražský hrad ▪ Staroměstská radnice ▪ Chrám sv. Mikuláše ▪ Petřínská rozhledna ▪ Bludiště 				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Loreta ▪ Staronová synagoga ▪ Staroměstská mostecká věž ▪ Vyšehrad ▪ Betlémská kaple 					
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	75 000	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	3 332	celkem	0	∅ na středisko			0			
TIC (počet a kategorizace, 2006)	celkem	7	A	1	B	4	C	0	D	2
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis., 2005)	celkem	4 109	z toho zahraniční	3 725 (90,7 %)						
Struktura zahraniční návštěvnosti	VB (16,1 %), Německo (14,7 %), Itálie (8,8 %), USA (6,7 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	0 %			Venkovská krajina I ¹	0 %				
	Venkovská krajina II ²	0 %			Venkovská krajina III ³	0 %				
	Urbanizované prostory	100 %			Pískovcové skalní útvary	0 %				
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území				Časové využití území					
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ městský cestovní ruch ▪ kongresový a veletržní cestovní ruch ▪ kulturní památky ▪ kulturně-společenské akce 				<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční 					
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Historické město				mezinárodní význam					
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	7,6	min.	7,6	∅	7,6				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	179,4	min.	179,4	∅	179,4				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

STŘEDOČESKÝ KRAJ

Středočeský kraj leží v centrální části české kotliny a je velmi dobře dostupný jak z většiny regionů České republiky, tak z okolního střeoevropského prostoru (především z Německa, Polska, ale i Rakouska). Region vytváří přirozené bezprostřední i vzdálenější zázemí hlavnímu turistickému cíli České republiky – Praze, což lze v řadě směrů považovat za výhodu, přičemž z této prostorové dimenze a konkurenčních výhod dokáže těžit jak Středočeský kraj, tak naše hlavní město.

Území kraje sice nedisponuje vysoce atraktivní horskou krajinou, ani nejvyšším stupněm ochrany areálového krajinného rázu, přesto se zde nachází několik unikátních prostor. Předně se jedná o velkoplošná zvláště chráněná území – chráněné krajinné oblasti Křivoklátsko (je současně biosférickou rezervací UNESCO), Český kras (součástí je nejrozsáhlejší jeskynný systém v Čechách – Koněpruské jeskyně s turisticky atraktivním Proškovým dómem, Spallanziniho jeskyní a Vánoční jeskyní), Kokořínsko (pozoruhodné skalní útvary, tzv. pokličky – např. v Kokořínském dole), Český ráj (pískovcové skalní útvary; větší část leží za hranicemi kraje) a Blaník, které svojí rozlohou zaujímají téměř 8 % území kraje. Přírodních parků, tedy přírodě blízkých území bez zvláštního ochranného statusu, zde nalezneme 16 (7,2 % rozlohy kraje).

Turisticky velmi atraktivní jsou také některá maloplošná zvláště chráněná území, kterých bylo na území regionu vyznačeno celkem 221 (3. nejvyšší počet ze všech krajů ČR). K nejvýznamnějším z nich – národním přírodním rezervacím - patří Karlštejn (skalnatý kaňon Berounky a monument hradu Karlštejn), ležící v samém jádru Českého krasu, Koda (krasová rokle; součást CHKO Český kras), Týřov (zachované porosty původních dřevin a bohatá společenstva rostlin a živočichů; součást CHKO Křivoklátsko), Drbákov – Albertovy skály (hluboce zaklesnutý meandr nad Slapskou vodní nádrží), Libický luh (lužní porosty mezi Labem a Cidlinou), Větrušická rokle (skalní rokle příkře spadající do vltavského kaňonu) a Voděradské bučiny (rozsáhlý lesní komplex s přirozenou skladbou dřevin). Častým turistickým cílem je také národní přírodní památka Medník, symbol počátků klasického trempingu v dolním Posázaví, první naučná stezka v Československu z roku 1965 se vzácnými endemity z čeledi liliovitých.

Nejen příroda, ale i kultura a historie má ve Středočeském kraji své pevné místo. „Jedinou“ památkou zapsanou na seznam světového kulturního dědictví UNESCO je historické jádro města Kutná Hora včetně gotického Chrámu sv. Barbory a kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci. Kutná Hora je spolu s Kolínem také městskou památkovou rezervací. Dále je v kraji vyhlášeno 34 městských památkových zón, 10 vesnických památkových rezervací a 26 vesnických památkových zón. Bohatost kulturních tradic a historie ve venkovském prostředí dokládá také pět objektů lidové architektury – Národopisné muzeum v Třebízi, Skanzen lidových staveb středního Polabí, Muzeum lidových staveb Kouřim, Skanzen Vysoký Chlumec a Hamousův statek. Celkem 23 objektů v regionu je označeno za národní kulturní památku, což je třetí nejvyšší počet v rámci všech krajů ČR.

Ve Středočeském kraji nalezneme velkou koncentraci zámků (k nejznámějším patří Veltrusy, Hořovice, Březnice, Konopiště, Kačina), hradů (Karlštejn, Kokořín, Točnick a Žebrák, Vlašský dvůr), zřícenin a tvrzí a církevních objektů - kromě již zmiňovaných např. Sázavský klášter v Sázavě, poutní areál Panny Marie – Svatá Hora v Příbrami, poutní místa a rotundy Budeč a Říp, kostely Nanebevzetí Panny Marie, sv. Václava a sv. Klimenta v Brandýse nad Labem-Staré Boleslavi a areál Chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně). Největšímu zájmu turistů se těší hrad Karlštejn, který v roce 2005 navštívilo přes 280 tis. zájemců. V pomyslném žebříčku návštěvnosti dále následují Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře (206 tis.), Zámek Konopiště (192 tis.) a Kostnice v Sedlci (188 tis.). Více než 20 tis. návštěvníků zavítalo do dalších 12 památkových objektů v kraji, přičemž 41 nejvýznamnějších objektů shlédlo téměř 1,7 mil. osob.

Z jedinečných technických památek je možné jmenovat např. rudné doly v Příbrami, které jsou součástí hornického skanzenu, hojně jsou také zastoupeny památky komunikačního a vodního stavitelství. Vojenské památky stojící za zmínku, tedy s minimálně regionálním významem, jsou městská opevnění v Nymburku, Kouřimi a Rakovníku a památník v Lidicích.

Z dalších atraktivit, které lákají turisty a návštěvníky do regionu, můžeme uvést Arboretum v Kostelci nad Černými lesy (sbírka více než tisíce druhů dřevin z celého světa), botanické zahrady v Průhonicích a Rakovníku, zoologické atraktivity v Benešově (medvědi v zámeckém příkopu), Berouně (medvědárium), Jabkenicích (vysoká zvěř) a Žehušicích (bílí jeleni), a také více než desítku funkčních rozhleden.

Celková návštěvnost Středočeského kraje, tedy počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních řadí region mezi průměr České republiky. V roce 2005 jich přijelo 770 tis., z čehož bylo 30 % (231 tis.) cizinců. Nejčastějšími zahraniční-

ními hosty jsou turisté z Německa (27 % ze všech cizinců), Slovenska a Nizozemí. Počet přenocování dosáhl 2,2 mil., z toho bylo asi 600 tis. přenocování cizinců. Nejvíce navštěvovanými okresy jsou Příbram, Benešov a Nymburk.

Základní turistická infrastruktura, tedy zejména ubytovací kapacity v hromadných ubytovacích zařízeních, čítala v roce 2003 v kraji 34,3 tis. lůžek (7% podíl z úhrnu ČR). V přepočtu lůžek na 1 km² to představovalo průměrné postavení mezi kraji ČR. Téměř třetina všech lůžkových kapacit (10,6 tis.) je soustředěna ve větších městech, téměř pětina (6,6 tis.) ve střediscích letní rekreace u vody, 1,4 tis. lůžek mají k dispozici lázeňská střediska, podobnou kvantitou disponuje také hotelová báze (čtyř a pěti hvězdičkové hotely). Středočeský kraj je nejvýznamnějším příměstským rekreačním zázemím obyvatel Prahy a zároveň i celé ČR - v roce 1991 zde bylo zjištěno 428 tis. lůžek v objektech individuální rekreace.

Další turistická infrastruktura regionu (zejména sportovně-rekreační a dopravní) se odvíjí od několika desítek značných turistických tras a naučných stezek rozsetých po celém území kraje a cyklotras; z těch významných lze jmenovat dálkovou Labskou trasu, Greenways Praha – Vídeň či Posázavskou trasu. Užší klientele slouží dvanáct kvalitních golfových hřišť, nejznámější je patrně lokalita Konopiště. „Těžkou“ infrastrukturu využitelnou v cestovním ruchu (v případě Středočeského kraje spíše pro obyvatelstvo místní a z bližšího okolí) doplňují také dvě desítky krytých či otevřených zimních stadionů a zhruba stejný počet aquaparků a krytých bazénů.

V kraji byly v roce 2006 zjištěny více než čtyři desítky turistických informačních center a při posuzování kvality jimi nabízených služeb se řadily spíše k průměrným (přiznání nejvyšší kategorie si zasloužilo pouze TIC v Příbrami).

Podnikatelská aktivita v pohostinství a ubytování je ve Středočeském kraji na průměrné úrovni (23 podnikatelů na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel; v ČR 24), zaměstnanost v tomtéž odvětví je však velmi nízká (2,8 % ze všech EA), druhá nejnižší ze všech krajů ČR.

Mezi nejvýznamnější druhy a formy cestovního ruchu v regionu patří letní rekreace a turistika u vody (především podél vodních toků Vltavy, Sázavy a Berounky; za středisko nadregionálního významu lze označit Slapy ležící u stejnojmenné vodní nádrže na Vltavě), pěší turistika (naučné stezky a trasy) a cykloturistika, spíše letní městská turistika (Kutná Hora, Kolín, Příbram, Mělník a další), veletržní a kongresová turistika (řada menších regionálních center v zázemí Prahy, např. Průhonice, Kralupy nad Vltavou, Mělník). Nikoliv bez významu je ve Středočeském kraji lázeňství, ze dvou lázeňských míst (Poděbrady a Lázně Toušeň) mají Poděbrady příznivý mezinárodní ohlas a svojí lázeňskou funkcí, atraktivitou, vysokou vybaveností a úrovní služeb se řadí mezi naše nejvýznamnější lázně. Je zde k dispozici více než 2 tis. disponibilních lůžek (tzn. nejen v lázeňských zařízeních, ale i v ostatních hromadných ubytovacích zařízeních, které mohou lázeňští hosté využít).

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Středočeský kraj typická především venkovská krajina. Nejvíce je zastoupena venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch (37,1 % rozlohy kraje), dále s velmi příznivými předpoklady (31,3 %) a s minimálními předpoklady pro cestovní ruch (23,2 %). Urbanizované prostory zaujímají pouze 6,2 % rozlohy území kraje, turisticky atraktivní pískovcové útvary pouze 2,3 % rozlohy. Touto strukturou se kraj řadí jen mezi průměrně přírodně atraktivní lokality ČR.

Obce, jejichž turisticko-rekreační funkci lze nazvat jako „zcela dominantní“ (hodnoty 201 a více rekreačních a turistických lůžek v obci na 100 obyvatel obce), nalezneme u seskupení obcí, které na mapě vytváří podobu písmene „T“ a leží pod Prahou směrem na západ, jih a východ. Jejich koncentrace souvisí zejména s přítomností turisticky vyhledávaných vodních toků Berounky, Vltavy a Sázavy, ale také s CHKO Český kras a se skutečností, že se jedná o nejvýznamnější oblast druhého bydlení v ČR. Menší uskupení obcí lze zjistit ještě na severu regionu (CHKO Kokořínsko a CHKO Český ráj). Obcí s turisticko-rekreačním zatížením území, které je možné označit za „zcela dominantní“ (více než 50 lůžek na 1 km² rozlohy obce), je ve Středočeském kraji také velký počet. Vytvářejí pod hlavním městem poměrně široký prstenec od západu na jih a východ, rozmělnující se liniově opět podél již jmenovaných vodních toků (stejně aspekty koncentrace jako v případě turisticko-rekreační funkce).

Cestovní ruch ve Středočeském kraji je strategicky zaměřen na tuzemské návštěvníky přijíždějící z celé České republiky. Významnou skupinou jsou domácí, ale zejména zahraniční turisté cestující do Prahy, kteří preferují pobyt mimo hlavní město a turisté projíždějící krajem, kteří jsou ochotni strávit v regionu určitý čas. Dále pak obyvatelé Prahy vyhledávající v časově a dopravně dostupném okolí nabídku pro krátkodobé pobyty, což je spojeno s fenoménem příměstské rekreace a druhého bydlení, který je zde, ve srovnání s ostatními regiony ČR, naprosto výjimečný. Mimo toto specifikum může Středočeský kraj nabídnout řadu přírodních i kulturních aktivit, které ho činí v kontextu ČR konkurenceschopným.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	1 144 071	Rozloha kraje v km ²	11 015	Počet obcí (2005)	1					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	104	Administrativní centrum	Praha	z toho měst	1					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky			0 %						
	CHKO			7,94 %						
	NPR			16						
	NPP			15						
	PR			78						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	PP			112						
	Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje			7,2 %						
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	98,0	min.	1,6	Ø	33,5				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	1	MPR	2	MPZ	34				
	NKP	23	VPR	10	VPZ	26				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hrad Karlštejn ▪ chrám sv. Barbory ▪ zámek Konopiště ▪ Kostnice Sedlec ▪ hrad Křivoklát 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek a arboretum Průhonice ▪ hrad Český Šternberk ▪ skanzen Kouřim ▪ skanzen Třebíz 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	34 255	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	77 024	celkem	0	Ø na středisko	0					
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	43	A	1	B	11	C	23	D	8
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis., 2005)	celkem	771	z toho zahraniční	231 (30,0 %)						
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (27 %), Slovensko (9,2 %), Nizozemí (8,5 %), Francie (7,3 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	0 %	Venkovská krajina I ¹	23,2 %						
	Venkovská krajina II ²	37,1 %	Venkovská krajina III ³	31,3 %						
	Urbanizované prostory	6,1 %	Pískovcové skalní útvary	2,3 %						
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rekreace u vody a vodní turistika ▪ pěší turistika ▪ lázeňství ▪ přírodní atraktivity ▪ městský cestovní ruch 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ letní (údolí Vltavy, Sázavy a Berounky, Křivoklátsko, Kokořínsko) ▪ celoroční s výraznou letní sezónou (historická a lázeňská města) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody			Nadregionální význam: Slapy Regionální význam: Nažlovice, Kněžmost, Jesenice, Rataje na Sázavou						
	Historická města a střediska			Národní význam: Kutná Hora, Kolín, Křivoklát, Karlštejn Nadregionální význam: Nymburk, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Mělník, Beroun, Rakovník						
	Lázeňská střediska			Národní význam: Poděbrady Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Lázně Toušeň						
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	2 014,3	min.	0	Ø	90,4				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	792,5	min.	0	Ø	47,9				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

JIHOČESKÝ KRAJ

Území Jihočeského kraje zabírá celou jižní část české kotliny, na východě volně přechází do zvlněného terénu Českomoravské vrchoviny, na jihu a jihozápadě vystupují hraniční pohoří Šumava a Novohradské hory. Kraj má velmi příznivou (hraniční) polohu vůči turisticky „silným“ zemím jako je Německo (Bavorsko) a Rakousko. Také dostupnost z hlavního města Prahy je velmi dobrá, podobně tak z většiny ostatních regionů ČR.

Jihočeský kraj patří z hlediska přírodního potenciálu a předpokladů cestovního ruchu k těm nejvíce exponovaným v rámci celé ČR. Z velkoplošných chráněných území vyniká svým významem národní park Šumava (od roku 1991), jenž je rozlohou největším národním parkem v ČR (690 km², 3,4 % rozlohy kraje; část leží v Plzeňském kraji). V nejvyšších partiích se dochovaly málo dotčené části přírody, chráněn je také charakteristický vzhled krajiny, řada volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Chráněná krajinná oblast Třeboňsko, podobně jako CHKO Šumava a její jádro národní park Šumava, byly pro svůj vzácný ekosystém vyhlášeny biosférickými rezervacemi UNESCO. Další chráněnou krajinnou oblastí je Blanský les (všechna CHKO zabírají 16,4 % rozlohy kraje). Přírodních parků je v regionu 13 (9,4 % z rozlohy kraje).

Značné množství maloplošných zvláště chráněných území, jež jsou lákadlem pro návštěvníky regionu, nalezneme v národním parku Šumava a chráněných krajinných oblastech. Celkový počet těchto území je 302, což je nejvíce ze všech krajů ČR. K turisticky atraktivním náleží zejména národní přírodní rezervace Boubínský prales (nejznámější pralesní území v ČR na hoře Boubín; součást CHKO Šumava), Červené Blato (rašelinisté se vzácnými dřevinami a bylinami), Stará řeka (meandrující tok Lužnice s lužními lesy), Velký a Malý Tisý (rybníky s ojedinělou flórou a faunou; všechny součástí CHKO Třeboňsko). Na Šumavě patří mezi vyhledávané lokality také přírodní památky Pramen Vltavy, Jezerní slat, Trojmezna hora a klidové území Trojmezna – Smrčina (Plešné jezero). Mimo velkoplošná území stojí za návštěvu také NPR Čertova stěna – Luč (žulová stěna nad hlubokým zákrutem Vltavy), Řežabinec – Řežabinské tůň (rybník a zaplavené pískovny a hnízdiště racků; nedaleko Písku) a Žofínský prales (nejstarší přírodní rezervace v Evropě, založena v roce 1838) a NPP Hojná voda (jeden z nejstarších pralesů u nás a zároveň jedna z nejstarších přírodních rezervací v Evropě), Chýnovská jeskyně (největší česká jeskyně v krystalických vápencích – mramorech) a Terčino údolí (park s řadou okrasných staveb v Novohradských horách).

Přírodní bohatství jihočeského regionu se snoubí s kulturním a historickým dědictvím a ideálně ho doplňuje. Turisticky atraktivních lokalit jsou v kraji desítky, k nejvíce navštěvovaným patří jednak památky UNESCO (historické jádro měst Český Krumlov a rezervace historické vesnice Holašovice ve stylu selského baroka), jednak historická jádra dalších města a vesnic, která jsou chráněna jako městské památkové rezervace (České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Prachatice, Slavonice, Tábor a Třeboň), městské památkové zóny (25 měst), vesnické památkové rezervace (16) a vesnické památkové zóny (54). K unikátním objektům lidové architektury se řadí také skanzen Záluží. Na seznam národních kulturních památek bylo v kraji zapsáno celkem 26 objektů, což je druhý nejvyšší počet po Praze.

Z velkého počtu kulturně-historických objektů lze jmenovat známé zámky Červená Lhota, Jindřichův Hradec, Třeboň, Kratochvíle či Hluboká nad Vltavou, hrady Zvíkov, Nové Hrady, Rožmberk nad Vltavou, Strakonice, zříceniny Kozi Hrádek a Choustník, stovky církevních objektů (např. areál kostela Nanebevzetí Panny Marie v Kájově či cisterciánský klášter ve Vyšším Brodu). Nejvíce turistů přivítají v průběhu sezóny na hradě a zámku v Českém Krumlově (335 tis.) a na zámku v Hluboké nad Vltavou (219 tis.). Třicet nejvýznamnějších objektů navštívilo v roce 2005 celkem 1,2 mil. osob (15 z nich shlédlo více než 20 tis. turistů).

Technickým památkám, které stojí v regionu za shlédnutí, dominují počtem památky komunikačního stavitelství a vodního stavitelství. Jsou rozsety po celém území kraje, největší koncentraci nalezneme v Třeboni, Českém Krumlově a Českých Budějovicích. Historická městská opevnění v Písku a Táboře, hraniční opevnění Veselka a Klášter II a památník Jana Žižky v Sodoměři lze považovat za turisticky atraktivní vojenské památky. Regionální význam pro cestovní ruch mají i další místní atraktivity, jako je např. zoologická zahrada v Hluboké nad Vltavou (ročně ji navštíví více než 150 tis. osob), medvědi v zámeckém příkopu v Českém Krumlově, botanická zahrada v Táboře (2. nejstarší v Čechách s celosvětovým významem; v současné době se rekonstruuje) a 8 rozhleden, z nichž jsou v povědomí turistů zapsány především Klet a Churáňov.

Z hlediska návštěvnosti, tj. podle počtu hostů a počtu přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních, se kraj řadí mezi nejvíce navštěvované v ČR (3. místo) V roce 2005 do regionu zavítal více než 1 mil. hostů, z nichž bylo 32 % (327 tis.) cizinců.

Nejčastějšími zahraničními návštěvníky jsou Němci (29,1 % všech zahraničních turistů), dále Holanďané (11,3 %), Rakušané a Francouzi. Počet přenocování dosáhl asi 3,5 mil., z toho bylo téměř 900 tis. přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou České Budějovice, Český Krumlov a Prachatice.

Ubytovací kapacita v hromadných ubytovacích zařízeních byla v roce 2003 v kraji vyjádřena počtem 50,5 tis. lůžek (desetina všech lůžek v HUZ v ČR - 4. místo v rámci regionů ČR; podobně také v přepočtu lůžek na 1 km²). Více než třetina všech disponibilních lůžkových kapacit (17,2 tis.) je koncentrována ve střediscích letní rekreace u vody, téměř čtvrtina (12,0 tis.) v historických městech, více než desetina lůžek (5,6 tis.) je lokalizována v horských střediscích, nezanedbatelnou kapacitu mají také lázeňská střediska. V hotelech nejvyšších kategorií bylo zjištěno téměř 2 tis. lůžek, což řadí kraj k lepším regionům České republiky.

Druhý nejvyšší počet lůžek v objektech individuální rekreace ze všech regionů ČR (152 tis. v roce 1991) dokládá, že Jihočeský kraj je velmi významnou destinací druhého bydlení, jejíž základ tvoří rezidenti z Prahy, Plzně, Českých Budějovic, ale i např. z Brna. Prostorové rozmístění OIR je oproti např. Středočeskému kraji méně koncentrované, s výraznějšími oblastmi v okolí větších měst, podél toků některých řek a u Lipenské vodní nádrže.

Sportovně-rekreační a dopravní infrastruktura se v území spojuje s upravovanými sjezdovými a běžeckými tratěmi, které nalezneme především na Šumavě, s řadou turistických a naučných stezek, které jsou do značné míry vázány na atraktivní přírodní lokality a některých významných cyklotras (Česko-rakouská příhraniční trasa, Šumavská magistrála). Sportovní a rekreační vyžití umožňuje také desítky otevřených a krytých zimních stadionů (ve větších městech), několik multifunkčních aquaparků, krytých bazénů a 7 golfových hřišť (např. v Hluboké nad Vltavou).

Turistickou infrastrukturu zastupují i turistická informační centra, kterých v regionu poskytovalo služby návštěvníkům více než tři desítky. Většina vykazovala nadprůměrnou kvalitu služeb, nejvyšší hodnocení si vysloužila TIC v Českém Krumlově, Písku a Bechyni.

Více než 30 podnikatelů v pohostinství a ubytování na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel (v ČR 24) řadí Jihočeský kraj na třetí místo v souboru krajů ČR. Na stejném místě nalezneme region při zjištění podílu ekonomicky aktivních v cestovním ruchu z celkového počtu EA (4,0 %; v ČR 3,9 %).

Rozmanitý přírodní a kulturní potenciál jižních Čech umožňuje rozvoj téměř všech hlavních forem cestovního ruchu. Nevyhledávanější formou je v regionu patrně letní rekreace a turistika u vody. Jihočeský kraj je také někdy právem nazýván „krajem rybníků“ (k turisticky využívaným patří hlavně Hejtman a Staňkovský rybník na Třeboňsku; největší středisko Chlum u Třeboně), jejichž sezónní využití doplňují také některé vodácké exponované vodní toky (Vltava, Otava a Lužnice) a zejména dvě vodní plochy nadregionálního významu – Orlík a Lipno (střediska Lipno nad Vltavou, Frymburk a Horní Planá). Městský cestovní ruch s výraznou letní sezónou reprezentují především historická města Tábor, Jindřichův Hradec, Třeboň, České Budějovice, Český Krumlov a Prachatice, atraktivní horskou turistiku Novohradské hory a Šumava (se zimními středisky nadregionálního významu Lipnem nad Vltavou a Stachy – Churáňov a Zadov). Pěší turistika a cykloturistika je vázána především na značené naučné stezky a cyklotrasy. Veletržní a kongresový cestovní ruch zastupují střediska regionálního a lokálního významu (větší města). Lázeňství je v regionu zastoupeno třemi lázeňskými místy (Třeboň, Bechyně a Vráž), z nichž Třeboň má dlouhodobou tradici i kvalitu služeb, téměř 2 tis. disponibilních lůžek a národní význam.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Jihočeský kraj typická venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady (zaujímá 45,6 % rozlohy kraje), venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch (29,7 %) a horská krajina (20,4 %). Urbanizované prostory zaujímají pouze 3,9 % rozlohy území kraje. Tímto příznivým složením typů krajiny se region řadí na 3. místo mezi kraji ČR.

Turisticko-rekreační funkce obcí s charakterem jasné dominance (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel v obci) nemá vyhraněný koncentrační charakter, určitá uskupení obcí lze nalézt u rekreačních vodních nádrží Orlík a Lipno, v centrální části Šumavy a v širším zázemí Českých Budějovic. Turisticko-rekreační zatížení území, kdy je za zcela dominantní prostor považována obec s 50 a více turistickými a rekreačními lůžky na jednom km² rozlohy, je nejvíce patrné v okolí krajského města, v obcích ležících v blízkosti vodních nádrží Lipno a Orlík, mezi Bechyní a Tábořem (podél Lužnice) a na Třeboňsku.

Území Jihočeského kraje představuje region s jedním z největších potenciálů pro rozvoj cestovního ruchu v České republice. Vedle přírodních atraktivit se návštěvnost v regionu soustřeďuje do historických měst a do míst s výskytem historických pamětihodností a kulturních aktivit. V zimním období je cílem turistů zejména oblast Šumavy. Specific-

kým kulturním bohatstvím jižních Čech jsou lidové zvyky, slavnosti, tradice, řemesla a architektura. Nejlepší předpoklady pro další rozvoj cestovního ruchu má Šumava, okolí Lipenské nádrže, tok Vltavy a Lužnice s okolím a města Český Krumlov, Písek, České Budějovice, Tábor, Prachatice, Jindřichův Hradec, Třeboň a Hluboká nad Vltavou. Tato místa jsou také turisty nejvíce navštěvována.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	625 712	Rozloha kraje v km ²	10 057			Počet obcí (2005)	623			
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	62	Administrativní centrum	České Budějovice			z toho měst	64			
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky		3,38 %							
	CHKO		16,44 %							
Počet maloplošných zvláště chráněných území	NPR		12							
	NPP		10							
	PR		100							
	PP		180							
Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje						9,4 %				
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)		max.	96,0	min.	10,2	Ø	51,1			
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	1	MPR	2		MPZ	34			
	NKP	23	VPR	10		VPZ	26			
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hrad a zámek Český Krumlov ▪ zámek Hluboká nad Vltavou ▪ zámek Červená Lhota ▪ skanzen Záluží 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ hrad a zámek Jindřichův Hradec ▪ zámek Orlík 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	50 478		Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)							
Počet objektů individuální rekreace (1991)	22 426	celkem	11 168			Ø na středisko	3 723			
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	34	A	4	B	13	C	8	D	9
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis., 2005)	celkem	1 023			z toho zahraniční		327 (32,0 %)			
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (29,1 %), Nizozemí (11,3 %), Rakousko (9,3 %), Francie (7,2 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina		20,4 %			Venkovská krajina I ¹		0,4 %		
	Venkovská krajina II ²		29,7 %			Venkovská krajina III ³		45,6 %		
	Urbanizované prostory		3,9 %			Pískovcové skalní útvary		0 %		
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území				Časové využití území					
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ pěší turistika ▪ rekreace u vody a vodní turistika ▪ lázeňství ▪ městská turistika 				<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Šumava) ▪ celoroční s významnou letní sezónou (historická a lázeňská města a střediska, Česká Kanada) ▪ letní (oblast jihočeských rybníků, horní a střední Vltava, Otava, Lužnice, Lipno) 					
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody				Nadregionální význam: Lipno nad Vltavou, Horní Planá, Frymburk, Chlum u Třeboně Regionální význam: Hluboká nad Vltavou, Orlík nad Vltavou, Týn nad Vltavou, Kunžak, Stráž nad Nežárkou, Sedlice, Nová Bystřice					
	Horská střediska				Národní význam: Stachy (Zadov) Nadregionální význam: Kvilda, Vracov, Kubova Huť					
	Historická města a střediska				Národní význam: České Budějovice, Český Krumlov, Tábor, Třeboň, Jindřichův Hradec, Prachatice Nadregionální význam: Slavonice, Soběslav, Písek, Vimperk					
	Lázeňská střediska				Národní význam: Třeboň Nadregionální význam: Bechyně Regionální význam: Vráž					
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	800		min.	0		Ø	77,3		
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	410,8		min.	0		Ø	21,5		

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

PLZEŇSKÝ KRAJ

Plzeňský kraj vyplňuje jihozápadní část české kotliny a velmi plynule navazuje svými geomorfologickými předpoklady na Jihočeský (horský a vrchovinný terén) a Středočeský kraj (pahorkatiny). Všechny části kraje jsou velmi dobře a rychle dostupné jak z hlavního města Prahy, tak i z bližších větších měst (České Budějovice, Karlovy Vary). Tato okrajovější poloha v rámci ČR je však bohatě kompenzována přirozenou horskou hraniční bariérou s Německem (Bavorskem), naopak je tato příhraniční poloha a blízkost velkého turistického poptávkového trhu (Německo, ale i Rakousko, Švýcarsko a severní Itálie) brána jako velká přednost.

Přírodní předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu je možné nalézt zejména v širším příhraničí, kde se nacházejí velkoplošná zvláště chráněná území – národní park a CHKO Šumava (větší část území leží v Jihočeském kraji) a CHKO Český les (tvoří dohromady téměř 15 % rozlohy kraje). Počtem 24 přírodních parků (14,2 % rozlohy) náleží Plzeňskému kraji 1. místo mezi regiony ČR, tato území sloužící k ochraně krajinného rázu před činnostmi snižujícími jeho přírodní a estetickou hodnotu, avšak bez zvláštního ochranného statutu, jsou lokalizována spíše při okrajích regionu, přičemž centrální část území zůstává v tomto ohledu poněkud méně atraktivní.

Také maloplošná chráněná území budeme hledat nejčastěji právě jako součásti těchto velkoplošných území, celkem jich bylo v kraji vyhlášeno 174. K turisticky nejzajímavějším patří národní přírodní rezervace Bílá strž (kaňonovitě údolí Bílého potoka – vodopád), Černé a Čertovo jezero (ledovcová jezera patřící k největším u nás; obě NPR leží v CHKO Šumava) a klidová území jezer ledovcového původu Laka a Prášílského jezera v národním parku Šumava. Několik atraktivních lokalit nalezneme také v CHKO Český les (přírodní památky Čerchov a Přimda) a mimo velkoplošná chráněná území např. přírodní rezervaci Střela (kaňonovitý úsek stejnojmenného toku u Rabštejna nad Střelou).

Kulturní a historickou hodnotu regionu dokládají mimo jiné historická jádra měst Plzeň, Domažlice a Horšovský Týn, která byla vyhlášena městskými památkovými rezervacemi. Mezi další chráněná území patří 22 městských památkových zón, 5 vesnických památkových rezervací (Dobruška, Černice, Koterov, Božkov a Ostrovec) a 44 vesnických památkových zón. Soubor staveb lidové architektury ve stylu venkovského baroka je soustředěn ve skanzenu v Chanovicích.

Bohatost a historii Plzeňského kraje dotváří množství zámků (známé a vyhledávané jsou zejména Kozel, Horšovský Týn a Manětín), hradů (např. Velhartice, Švihov), zřícenin (Přimda, Rabí, Radyně, Kašperk, aj.), tvrzí a řada církevních staveb (např. kostel sv. Bartoloměje v Plzni, benediktinský klášter a poutní místo v Kladrubech, areál kláštera v Plasech, kostel sv. Mikuláše v Čechovicích či rotunda sv. Petra a Pavla ve Starém Plzenci). Patnáct kulturních a historických objektů v kraji bylo zapsáno na seznam národních kulturních památek. Nejvíce návštěvníků v roce 2005 zavítalo na zámek Kozel (134 tis.) a hrad Rabí (77 tis.). Dvacet nejvíce atraktivních objektů navštívilo 471 tis. zájemců, více než 20 tis. turistů si prohlédlo mimo výše uvedených ještě dalších 5 pamětihodností.

Technickými památkami není region nijak zvláště přesycen, převažují památky komunikačního a vodního stavitelství, ale i památky hornictví a hutnictví a zpracování zemědělských produktů. Za zmínku stojí především areál plzeňského pivovaru Prazdroj, most s městskou věží ve Stříbře či „švédský“ kamenný most v obci Dobřív. Z vojenských památek lze shlédnout městská opevnění v Klatovech a Tachově, určitou raritou je demarkační linie 2. světové války a obnovené tradice a slavnosti k osvobození Plzně americkou armádou.

Plzeňská zoologická zahrada (více než 300 tis. návštěvníků ročně) a arboretum jsou dalšími (spíše regionálními) lákadly pro turisty, podobně tak arboretum v Chudenicích (park s více než 300 druhy dřevin, hlavně ze severní Ameriky). Jedenáct rozhleden bylo postaveno především v příhraničních horách, k nejznámějším patří Pancíř a Čerchov.

Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních dosáhl v roce 2005 v Plzeňském kraji hodnoty 469 tis. (z toho 155 tis., tj. 33 % cizinců), což ho řadilo mezi méně navštěvované kraje ČR. Více než polovinu zahraničních turistů tvoří občané z blízkého Německa (54,5 %), následují Holanďané, Poláci a Slováci. Počet přenocování turistů se v roce 2005 dostal na hodnotu 1,5 mil., z čehož bylo 450 tis. přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou město Plzeň, Klatovy a Domažlice.

Počet 22,7 tis. lůžek v roce 2003 v hromadných ubytovacích zařízeních v kraji znamenal asi 5% podíl ze všech lůžek v HUZ v ČR. V přepočtu lůžek na 1 km² to představovalo jednu z nejnižších hodnot mezi kraji ČR. Struktura ubytovacích zařízení není nijak zvláště příznivá, hotelovou bází (čtyř a pěti hvězdičkové hotely) reprezentuje necelých 500 lůžek (2,1 %). Více než pětina lůžek (5,1 tis.) je situována do okresních a dalších větších měst, o něco méně (4,4 tis.)

do horských středisek, 1,6 tis. lůžek mají střediska letní rekreace u vody, lázeňská centra asi 1 tis. Při sčítání lidu v roce 1991 zde bylo zjištěno asi 141 tis. lůžek v objektech individuální rekreace, tedy převážně v chatách a chalupách, což byl 3. nejvyšší počet mezi regiony ČR (největší koncentrace v širším zázemí Plzně a na severovýchodě regionu směrem na Prahu).

Doprovodnou turistickou infrastrukturu pro zimní sporty, tedy upravené sjezdovky a běžecké tratě, nalezneme ve větší koncentraci především na Šumavě a lokálně také v Českém lese, doplňkově pak pro sportovní i rekreační účely slouží několik krytých, příp. otevřených zimních stadionů ve větších městech. Místní obyvatelé i turisté mohou také zavítat do asi desítky aquaparků a krytých bazénů. Turistické a naučné stezky jsou rozmístěny po celém území kraje, k významnějším cyklotrasám zde patří příhraniční Šumavská magistrála a Magistrála Český les. Westernové městečko Halter Valley v Dnešicích na Plzeňsku může být v sezóně zábavným zpestřením pro dětské i dospělé návštěvníky. Pro užší a movitou klientelu mohou být lákadlem 4 kvalitní golfové hřiště (nejlépe hodnocené patrně v Břasech u Plzně).

Zhruba čtyřicet turistických informačních center nabízelo v roce 2006 služby návštěvníkům regionu. Jejich hodnocení dle kvality služeb a poskytovaných informací je většinou řadí k průměru, nejvyšší kategorie byla přiřčena pouze TIC v krajském městě Plzni.

Podnikatelská aktivita v cestovním ruchu (odvětví pohostinství a ubytování) je v kraji nadprůměrná (25 podnikatelů na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel; v ČR 24), naopak podíl ekonomicky aktivních v pohostinství a ubytování z celkového počtu EA (3,1 %) je spíše podprůměrný (v ČR 3,9 %).

Rozmanitost přírodních předpokladů předurčuje v Plzeňském kraji také hlavní druhy a formy cestovního ruchu, mezi které patří horská turistika s výraznou zimní, ale i letní sezónou (zimní střediska národního významu Železná Ruda, Špičák a Hojsova Stráž na Šumavě či menší střediska Kašperské Hory a Přimda na Šumavě resp. v Českém lese), letní rekreace a turistika u vody (především přehradní nádrž Hracholusky a vodácky atraktivní část Berounky za Plzní), pěší turistika (řada značených tras a stezek) a cykloturistika. Celoroční městský cestovní ruch s výraznou letní sezónou reprezentuje svým nadregionálním významem nejen krajské město Plzeň, ale i menší střediska, která stojí za návštěvu (Horšovský Týn, Domažlice, Sušice, Klatovy). Kongresový cestovní ruch je do značné míry vázán opět na krajské město, příp. na některá šumavská horská střediska (např. Srní). Lázeňství a s ním spojený cestovní ruch zastupují v kraji Konstantinovy Lázně s nadregionální působností.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Plzeňský kraj typická především venkovská krajina, ať již s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch (40 % rozlohy území kraje) či s velmi příznivými předpoklady (34 %) a horská krajina (20 %). Urbanizované prostory zaujímají pouze 5 % rozlohy území kraje. Touto strukturou funkčně-prostorového využití území se kraj řadí mezi průměrné v kontextu ostatních krajů ČR.

„Zcela dominantní“ turisticko-rekreační funkci obcí (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) nalezneme ve větším uskupení u obcí severozápadně (rekreační zázemí krajského města) a severovýchodně (rekreační zázemí a CHKO Křivoklátsko, vliv Prahy) od Plzně a v národním parku Šumava. Obce, na jejichž jednom km² rozlohy je lokalizováno více než 50 rekreačních a turistických lůžek („zcela dominantní“ turisticko-rekreační zatížení území), tvoří širší nesouvislé zázemí města Plzně rozšiřující se severovýchodním směrem k našemu hlavnímu městu.

Hlavními podněty pro rozvoj cestovního ruchu v Plzeňském kraji jsou přírodní hodnoty (zejména horské oblasti), relativně málo narušené životní prostředí, krajinně malebný venkovský prostor s prvky lidové a sakrální architektury, historické zázemí a kulturní památky. Významný potenciál pro vybudování specifických gastronomických turistických produktů představují známí producenti nápojů – Plzeňský Prazdroj, Stock a Bohemia Sekt. Kromě silného domácího cestovního ruchu je velkou předností pro příjezdový cestovní ruch příhraniční poloha v sousedství Německa. Převažující skladba zahraničních hostů právě z této země by se měla v budoucnu rozšířit také o další klientelu ze střední a západní Evropy, pocházející spíše ze středních a nižších příjmových vrstev, příp. využít a přilákat k návštěvě regionu hosty přijíždějící z celého světa do blízké Prahy.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	549 618	Rozloha kraje v km ²	7 561	Počet obcí (2005)	501					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	73	Administrativní centrum	Plzeň	z toho měst	67					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky			4,56 %						
	CHKO			11,10 %						
	NPR			6						
	NPP			5						
	PR			82						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	PP			81						
	Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje			14,2 %						
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	98,3	min.	8,2	Ø	50,0				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	0	MPR	3	MPZ	22				
	NKP	15	VPR	5	VPZ	44				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Kozel ▪ hrad Rabí ▪ klášter Kladruby ▪ zámek Horšovský Týn 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ hrad Kašperk ▪ hrad Velhartice ▪ hrad Švihov 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	22 696	Kapacita lyžařských středisek (převážná kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	25 080	celkem	13 780	Ø na středisko	4 593					
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	39	A	3	B	8	C	20	D	8
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	469	z toho zahraniční	155 (33,1 %)						
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (54,5 %), Nizozemí (9,8 %), Polsko (4,6 %), Slovensko (4,6 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	20,7 %	Venkovská krajina I ¹	0 %						
	Venkovská krajina II ²	40,3 %	Venkovská krajina III ³	34,3 %						
	Urbanizované prostory	4,7 %	Pískovcové skalní útvary	0 %						
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ pěší turistika ▪ rekreace u vody a vodní turistika ▪ lázeňství ▪ městská turistika 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Šumava) ▪ celoroční s významnou letní sezónou (historická a lázeňská města a střediska, Český les) ▪ letní (vodní nádrže a rybníky) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody			Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Babylon, Pňovany,						
	Horská střediska			Národní význam: Železná Ruda Nadregionální význam: Kašperské Hory, Srní						
	Historická města a střediska			Národní význam: Plzeň Nadregionální význam: Domažlice, Horšovský Týn, Klatovy, Sušice						
	Lázeňská střediska			Národní význam: 0 Nadregionální význam: Konstantinovy Lázně Regionální význam: 0						
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	800	min.	0	Ø	77,3				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	410,8	min.	0	Ø	21,5				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

KARLOVARSKÝ KRAJ

Karlovarský kraj vyplňuje nejzápadnější cíp našeho území a je nejmenším krajem České republiky. Jeho poloha v rámci ČR se může jevit jako periferní, což však v důsledku velmi dobré dostupnosti z většiny měst a větších středisek regionu do hlavního města Prahy a druhého největšího města Čech Plzně není skutečností. Potenciálně periferní polohu pak navíc odbourává (s výjimkou ašského výběžku) přilehlá spolková země Bavorsko jako velmi silný poptávkový trh a existence dvou našich nejvýznamnějších lázeňských středisek jako významný specifický nabídkový trh.

Rozlohou sice malý, avšak přírodními předpoklady velmi atraktivní, Karlovarský kraj láká turisty k návštěvě řady zajímavých oblastí. Chráněná krajinná oblast Slavkovský les, která zaujímá téměř pětinu území kraje, je známá především svou postvulkanickou činností a vzácnými vývěry minerálních pramenů – tvoří přirozené ochranné zázemí zdejších lázní a léčivých zdrojů. Jen o něco méně rozlohy kraje (17,5 %) zaujímají přírodní parky (celkem 13) situované nejvíce v hornatém příhraničí.

V regionu se nachází velké množství turisticky atraktivních lokalit, které jsou evidovány jako maloplošná zvláště chráněná území (celkem 67, nejméně ze všech krajů ČR). Součástí CHKO Slavkovský les jsou např. národní přírodní rezervace Kladské rašeliny (zachovala území v oblasti přirozené akumulace vod sytících zdrojnic minerálních pramenů), národní přírodní památka Křížky (výskyt endemických rostlinných druhů), Svatošské skály (geomorfologický útvar s historickým a osvětovým významem, biokoridor řeky Ohře s inverzním mikroklimatem) či přírodní rezervace Smraďoch (vývěry mineralizovaných vod a výrony oxidu uhličitého s příměsí sirovodíku) a Údolí Teplé (kaňonovitě údolí řeky Teplé se zaklesnutými meandry). Mimo chráněnou krajinnou oblast stojí za návštěvu např. NPR Božidarské rašelině (rašelinná ložiska vrchovištního typu), Soos (ojedinělé soustředění výskytu plynných výronů – mofet), NPP Komorní hůrka (nejmladší sopka v Čechách) a další.

Na území Karlovarského kraje se nachází také řada kulturních a historických památek, z nichž je možné vyzdvihnout především historická jádra měst Cheb, Františkovy Lázně a Locket, která byla vyhlášena městskými památkovými rezervacemi. Další 11 částí měst má statut městských památkových zón, venkovské prostředí reprezentují 2 vesnické památkové rezervace (Nový Drahov a Doubrava, kde je také stejnojmenný skanzen s ukázkami typické chebské lidové architektury s nejstarším dochovaným hrázděným statkem u nás z roku 1751) a 8 vesnických památkových zón.

Dalšími turistickými lákadly v kraji jsou desítky zámků (z těch atraktivních jmenujme alespoň Kynžvart, Bečov nad Teplou, Sokolov a Mostov), zřícenin (např. Cheb, Hartenberg), tvrzí a hradů (Locket). Církevní památky reprezentují např. známá poutní místa v Chebu (areál Lorety s poutním kostelem sv. Ducha) a Teplé, kde je také vyhledávaný premonstrátský klášter u kostela Zvěstování Panny Marie. Tři objekty (nejméně ze všech krajů ČR) jsou zapsány na seznam národních kulturních památek. Z pohledu návštěvnosti patří na přední příčky hrady Locket (93 tis. turistů v roce 2005) a Cheb (73 tis.) a zámky Kynžvart a Bečov nad Teplou a klášter v Teplé, které ročně navštíví více jak 20 tis. zájemců. Do 11 sledovaných objektů zavítalo celkem 284 tis. turistů.

Rozmanité technické památky komunikačního a vodního stavitelství (např. kolonáda v Mariánských lázních, vodovodní přivaděč v Horní Blatné), porcelánka v Horním Slavkově či mincovna v Jáchymově jsou dalšími turistickými atraktivitami regionu.

Území Karlovarského kraje je prostorem, kde především německé, ale i české turistické spolky stavěly od 80. let 19. století rozhledny jako turistické objekty i prestižní symboly. V regionu jich nalezneme několik desítek, pro návštěvníky je v sezóně otevřeno 16 objektů (např. Goethova vyhlídka a Diana v Karlových Varech, Háj, Plešivec, aj.). Regionální význam má také botanická zahrada v Dalovicích (na 700 druhů volně rostoucích rostlin) a minizoo ve Františkových Lázních.

Návštěvnost Karlovarského kraje v roce 2005 dosáhla 590 tis. hostů v hromadných ubytovacích zařízeních, čímž se řadí mezi nadprůměrně navštěvované v ČR. Počet cizinců se vyšplhal na téměř 70 %, což je druhá nejvyšší hodnota hned po Praze a v rámci ostatních krajů ČR specifická (jednoznačný vliv lázeňství). Tři pětiny veškeré zahraniční klientely tvoří hosté z Německa, následují Rusko (10 %), Nizozemí a USA. V kraji se během uvedeného roku realizovalo asi 3,8 mil. přenocování hostů, z toho téměř 2,6 mil. přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou Karlovy Vary a Cheb.

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2003 čítal 28,6 tis. (5,7% podíl z úhrnu ČR). V přepočtu lůžek na 1 km² to představovalo přední místo mezi kraji - za Prahou a Libereckým krajem. Kraj má také po Praze nejvyšší podíl hotelového ubytování (25 %; opět signifikantní spojitost s lázeňstvím). V lázeňských místech a histo-

rických městech se nalézají více než tři čtvrtiny všech lůžek, zbytek připadá na horská střediska (1,5 tis.) a střediska letní rekreace u vody. Kapacita objektů individuální rekreace byla v roce 1991 odhadnuta na 43 tis. lůžek, největší koncentrace chat, chalup a dalších individuálních rekreačních objektů je v Krušných horách resp. v jejich podhůří, v okolí vodních nádrží Skalka a Jesenice a podél toku řeky Ohře.

Sportovně-rekreační infrastrukturu kraje určenou zimním sportům (tedy upravené sjezdovky a běžecké tratě) budeme hledat zejména v Krušných horách a také Slavkovském lese (Teplické vrchovině). Především v zimním období jsou využívány kryté zimní stadiony a kryté bazény, lokalizované ve větších městech kraje, aquaparky mohou mít využití celoroční. Velmi důstojné zázemí skýtá kraj pro zájemce o golf, vyhledávanými jsou především areály v Karlových Varech a Mariánských Lázních. Řada turistických tras a naučných stezek je vázána na atraktivní lokality v chráněných horských a vrchovinných oblastech, podél toků řek i jinde. K dopravní infrastruktuře náleží kromě mezinárodního letiště (především ruská lázeňská klientela) také cyklotrasy, z těch důležitých lze jmenovat magistrálu Český les či Krušnohorskou magistrálu.

Více než 25 turistických informačních center různých kategorií členěných dle kvality nabízených služeb je rozseto po celém území kraje. K těm nejlépe hodnocených patří TIC v Mariánských Lázních, Karlových Varech a na Božím Daru.

Počtem 36 podnikatelů v odvětví pohostinství a ubytování na 1 000 ekonomicky aktivních (v ČR 24) a nejvyšším podílem ekonomicky aktivních v cestovním ruchu na celkovém počtu EA (6,4 %; v ČR 3,9 %) dominuje Karlovarský kraj všem regionům ČR.

Karlovarský kraj je z pohledu druhů a forem cestovního ruchu zaměřen velmi intenzivně na lázeňství. Výborné přírodní předpoklady, dostatečné historické, kulturní a společenské zázemí využívají návštěvníci z celého světa, protože lázeňství již zdaleka není pouze léčebnou aktivitou, ale turistickým fenoménem. V tomto kraji to platí dvojnásobně, „lázeňský trojúhelník“ Karlovy Vary – Mariánské Lázně – Františkovy Lázně je patrně ve střední Evropě nejznámějším lázeňským prostorem. Lázeňská místa doplňují ještě Jáchymov a Lázně Kynžvart. V kraji jsou situovány dvě pětiny všech lázeňských zařízení České republiky a více než 20 tis. disponibilních lůžek (asi 45 % z úhrnu lůžek HUZ v ČR).

Z ostatních forem cestovního ruchu lze uvést také městský cestovní ruch (historická města Karlovy Vary, Loket a Cheb), letní rekreaci a turistiku u vody, vyhledávanými lokalitami jsou vodní nádrže Skalka a Jesenice ležící nedaleko Chebu, pro vodáckou turistiku má význam většina dolního toku řeky Ohře. Zimní horskou turistiku reprezentují krušnohorská střediska Boží Dar, Klínovec či Bublava a Mariánské Lázně v Teplické vrchovině. Nadregionální centra kongresové turistiky se přirozeně a v souvislosti s lázeňskou atraktivitou vytvořila v Karlových Varech (např. i tradiční Mezinárodní filmový festival) a Mariánských Lázních.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Karlovarský kraj typická venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady (zaujímá 45 % rozlohy kraje) a horská krajina (38 %). Urbanizované prostory zaujímají pouze 7,5 % rozlohy území kraje. Touto příznivou strukturou funkčně-prostorového využití území se řadí na 2. místo v rámci krajů ČR (za kraj Liberecký).

Turisticko-rekreační funkci obcí, kterou je možné označit za zcela dominantní (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) nalezneme u obcí v Krušných horách, kde tvoří souvislejší uskupení. Podobný prostor zaujímají obce se „zcela dominantním“ turistickým zatížením území (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²), navíc se k němu přidávají obce ležící v blízkosti vodních nádrží na západě kraje a některé obce podél toku Ohře.

Cestovní ruch v Karlovarském kraji je zaměřen především na hledání možností optimálního rozvoje a spojení všech již existujících a nově vzniklých aktivit, zejména v oblasti lázeňství a dalších doprovodných služeb. Koncentrace lázeňských míst je s ostatními regiony nesrovnatelná, lázeňští hosté tvoří zhruba 30 % návštěvníků kraje. Tomuto významnému sektoru cestovního ruchu je proto věnována mimořádná pozornost i v přijímání opatření na jeho podporu, tzn. nutnost neustálého zvyšování kvality základních i doplňkových služeb, které náročná a movitá lázeňská klientela vyžaduje. Území Karlovarského kraje je v evropském měřítku ojedinělé počtem vývěřů minerálních vod a plynů, který dosahuje několika set. Mezi nejznámější „produkty“ patří minerální vody Mattoni či Korunní.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	304 588	Rozloha kraje v km ²	3 315	Počet obcí (2005)	132					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	92	Administrativní centrum	Karlovy Vary	z toho měst	81					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky			0 %						
	CHKO			18,04 %						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	NPR			6						
	NPP			7						
	PR			29						
	PP			25						
Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje				17,5 %						
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)		max.	97,2	min.	11,5	Ø	63,8			
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	0	MPR	3	MPZ	11				
	NKP	3	VPR	2	VPZ	8				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hrad Loket ▪ hrad Cheb ▪ zámek Kynžvart ▪ zámek Bečov nad Teplou 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ klášter Teplá ▪ skanzen Doubrava 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	28 062	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	9 577	celkem	13 858	Ø na středisko	2 772					
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	26	A	4	B	10	C	10	D	2
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	590	z toho zahraniční	406 (68,8 %)						
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (60,7 %), Rusko (10,4 %), Nizozemí (3,8 %), USA (1,8 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	38,0 %	Venkovská krajina I ¹	5,6 %						
	Venkovská krajina II ²	4,1 %	Venkovská krajina III ³	44,8 %						
	Urbanizované prostory	7,5 %	Pískovcové skalní útvary	0 %						
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ pěší turistika ▪ vodní turistika ▪ lázeňství ▪ městská turistika 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční (lázeňská střediska) ▪ celoroční s výraznou zimní sezónou (horská střediska v Krušných horách) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Horská střediska			Národní význam: Železná Ruda Nadregionální význam: Kašperské Hory, Srní						
	Historická města a střediska			Národní význam: Cheb Nadregionální význam: Loket, Ostrov						
	Lázeňská střediska			Národní význam: Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně Nadregionální význam: Jáchymov, Lázně Kynžvart Regionální význam: 0						
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	694,4	min.	0	Ø	62,5				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	186,4	min.	0	Ø	24,7				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

ÚSTECKÝ KRAJ

Ve směru jihozápad – severovýchod na západě našeho území se podél hranic se spolkovou zemí Sasko táhne Ústecký kraj. Jeho poloha je v rámci naší republiky i širšího středoevropského prostoru příznivá, dobrou dostupnost mají všechna velká města kraje i většina ostatního území (s výjimkou šluknovského výběžku) do hlavního města Prahy. Také přímá vazba s Německem (přeneseně i Nizozemskem) a Polskem se pro region jeví jako výhoda. Určitým, nikoliv však nevýznamným, negativem je člověkem zdevastovaná krajina po těžbě hnědého uhlí (pocitová souvislost s turistickou neatraktivitou kraje) a často pouze tranzitní poloha, zejména pro návštěvníky ze středozápadní Evropy.

Přestože kraj nepatří k turisticky nejvyhledávanějším, nelze mu upřít řadu přírodních pozoruhodností. Jednoznačně nejvýznamnější atraktivitou je národní park České Švýcarsko (79 km²; nejcennější část původního CHKO Labské pískovce), které volně navazuje na dříve vzniklý národní park Saské Švýcarsko na německé straně. Jedná se o náš nejmladší národní park (od roku 2000), jehož unikátnost spočívá v mimořádné pestrosti jeho povrchu, v němž se střídají horní plochy původní celistvé pískovcové tabule s hlubokými kaňonovitými údolními a skalnatými roklemi. Svěrázná je krajina skalních měst, obřích skalních stěn, sklaních věží a dalších forem makro i mikroreliefu. Dalším velkoplošným chráněným územím je CHKO České středohoří, které je botanicky nejbohatším územím u nás, typické velmi pestrým krajinným reliéfem, v kraji se nachází také menší část CHKO Lužické hory a velmi malý výběžek CHKO Kokořínsko. Chráněné krajinné oblasti zabírají celou čtvrtinu území kraje, přírodní parky (celkem 6) 6,7 % rozlohy.

Celkem 140 maloplošných zvláště chráněných území, spolu s jmenovanými velkoplošnými, poněkud „nabourávají“ předsudky o přírodní neatraktivitě Ústeckého kraje. Součástí CHKO České středohoří jsou např. národní přírodní rezervace Milešovka (nejvyšší hora se známou meteorologickou stanicí a výjimečným výhledem do okolí), Raná (množství chráněných druhů květeny; zároveň areál sportovního létání), Sedlo (vulkanické těleso – dominanta Ústecké kotliny), národní přírodní památka Borečský vrch (ojedinělé projevy postvulkanické činnosti) či Vrkoč. V CHKO Labské pískovce nalezneme velmi atraktivní přírodní památku Tiské stěny (naše nejmenší skalní město), v národním parku České Švýcarsko pak mnoho naučných stezek (Jetřichovické skály, Česko-německého přátelství..) a především národní přírodní památku Pravčická brána (největší skalní most ve střední Evropě). Mimo velkoplošná chráněná území stojí za zmínku také např. Kamencové jezero v Krušných horách (jedinečné chemickým složením bránícím růstu vodních řas a sinic – celosezónní koupání) či nejpamátnější hora naší země – Říp.

Kulturně-historický potenciál regionu tvoří mimo jiné 5 městských památkových rezervací (Kadaň, Žatec, Litoměřice, Terezín a Ústětk), řada městských památkových zón, 3 vesnické památkové rezervace (Zubrnice, Starý Týn a Rumburk), několik vesnických památkových zón, ale také např. Muzeum lidové architektury Zubrnice (nejmladší skanzen v Čechách).

Ze známých a navštěvovaných hradů lze uvést např. Vodní hrad Budyně nad Ohří (je současně i muzeem) či Střekov, z velkého počtu zámků vynikají Krásný Dvůr, Duchcov, Benešov nad Ploučnicí, Ploskovice a Libochovice. Turisticky atraktivní je také zřícenina hradu Hasištejn s krásnou vyhlídkou do okolí. Z církevních památek stojí za zmínku rotunda sv. Jiří a sv. Vojtěcha na hoře Říp, kostel sv. Mikuláše v Lounech, františkánský klášter v Kadani a cisterciácké opatství u kostela Nanebevzetí Panny Marie v Oseku. Na seznamu národních kulturních památek je v kraji zapsáno 12 objektů. Největší návštěvnost měl v roce 2005 zmiňovaný zámek Ploskovice a hrad Střekov (36 tis. návštěvníků). Více než 20 tis. zájemců vidělo také zámky Libochovice a Červený Hrádek. O 23 sledovaných objektů mělo zájem celkem 290 tis. turistů.

Technickými památkami, které se těší zájmu turistů, Ústecký kraj nijak zvlášť neoplývá, nejvíce jsou zastoupeny památky komunikačního a vodního stavitelství a zpracování zemědělských produktů. Jmenovat lze kamenný čtyřobloukový most s ozubem a sochami v Děčíně, zříceninu větrného mlýnu a pozdějšího loveckého zámečku Windsor v Siřejovicích či Zubrnickou muzeální železnici. K vojenským památkám mezinárodního významu patří pevnost a hřbitov v Terezíně, za zmínku stojí ještě vojenský skanzen lehkého opevnění v Malém Březně na břehu Labe, městské opevnění v Kadani či památník Rumburské vzpoury v roce 1918.

Desítky rozhleden jako symboly českých a především německých turistických spolků slouží svému účelu dodnes. K turisticky vyhledávaným náleží Milešovka, Děčínský Sněžník, Tanečnice či Jedlová. Návštěvníci regionu mohou zavítat také do tří zoologických zahrad, největší zájem je o ZOO v Chomutově (více než 150 tis. osob za rok), další jsou v Ústí nad Labem a v Děčíně. Menší význam má také botanická zahrada v Teplicích se stoletou tradicí.

V roce 2005 přijelo do hromadných ubytovacích zařízení regionu 385 tis. hostů, což není v souboru krajů ČR hodnota nijak vysoká. Více než dvě pětiny (167 tis.; v rámci ČR se jedná o vysoký podíl) turistů přijelo ze zahraničí, v drtivé většině z blízkého Německa (62 %), ale také z Nizozemí a Slovenska. Celkový počet přenocování dosáhl asi 1,3 mil., více než 0,5 mil. bylo přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou Ústí nad Labem a Děčín.

Zhruba 23 tis. lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních v kraji v roce 2003 představovalo necelý 5% podíl na celkové ubytovací kapacitě ČR. Největší koncentrace lůžek (42 %) je ve velkých městech (9,6 tis.), také lázeňská místa disponují nezanedbatelným potenciálem (2,4 tis.). Řádově stejný počet lůžek (1,6–1,7 tis.) nalezneme ve střediscích letní rekreace u vody a v oblasti skalních měst a útvarů. Velmi málo ubytovacích kapacit se soustřeďuje v horském prostředí, podobně slabá je hotelová báze u vyšších kategorií hotelů (asi 700 lůžek). Přes 100 tis. lůžek v objektech individuální rekreace je koncentrováno zejména v přírodně atraktivních územích – Českém středohoří, skalních městech, ale i šluknovském výběžku.

Upravované sjezdové a běžecké tratě jsou vázány na horskou oblast Krušných hor, částečně také Lužických hor. V regionu se nachází dostatečný počet krytých zimních stadionů, krytých bazénů a aquaparků (v každém větším městě) a pro sportovní i rekreační využití také 3 golfové hřiště. Turistické trasy a naučné stezky se koncentrují ve větším počtu v přírodně atraktivních oblastech národního parku České Švýcarsko a jeho skalních městech, Českém středohoří i Krušných horách. Turistickou dopravní infrastrukturu reprezentují známé cyklotrasy – Labská trasa, Krušnohorská magistrála a Krajem pískovcových skal. Pro zábavu i odpočinek slouží v letní sezóně všem zájemcům Westernové městečko v Ústí nad Labem – Střekově.

Turistická informační centra, kterých je v kraji více než 40, nalezneme jak ve větších městech, historických městech, tak také v chráněných oblastech s přírodními atraktivitami. Kvalita služeb zdejších TIC je spíše průměrná, počtem vyniká město Děčín, které je vstupní branou do vyhledávaných pískovcových skal.

Podnikatelská aktivita v cestovním ruchu je v kraji nadprůměrná, činí 26 podnikatelů na 1 000 EA obyvatel (v ČR 24). Podprůměrný je naopak v rámci krajů ČR podíl ekonomicky aktivních v cestovním ruchu z celkového počtu EA (3,0 %; v ČR 3,9 %).

Ústecký kraj není z pohledu forem cestovního ruchu nijak speciálně vyhraněn, v přírodně atraktivních oblastech převažuje aktivní poznávací turistika, nejvíce pěší a cykloturistika, svůj význam má městský cestovní ruch (Žatec, Terežín, Úštěk), horská zimní turistika v Krušných horách (nejznámějšími středisky jsou Bouřňák a Telnice) a Lužických horách (Jičtín pod Jedlovou). Celoročně jsou využívána lázeňská střediska, z nichž Teplice mají dlouholetou tradici a mezinárodní věhlas. Letní rekreace a turistika u vody (Nechranice, Chabařovice, Kamencové jezero), podobně jako veletržní a kongresový cestovní ruch (Litoměřice, Teplice, Ústí nad Labem) mají spíše regionální a místní význam.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Ústecký kraj typická jak venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch (zaujímá 27 % rozlohy kraje), tak naopak venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch (19 %), a horská krajina (15 %). Urbanizované prostory zaujímají více než 15 % rozlohy území kraje (po Praze a Moravskoslezském kraji 3. nejvyšší hodnota). Touto funkčně-prostorovou strukturou se kraj řadí mezi obecně méně přírodně atraktivní oblasti ČR, což však v konkrétních případech zdaleka neplatí.

Turisticko-rekreační funkce obcí, kterou je možné označit za zcela dominantní (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) se vyskytuje v souvislejší skupině u obcí v samotném příhraničí Krušných hor, a také v oblasti skalních měst a útvarů na Děčínsku resp. v Lužických horách. Obce se „zcela dominantním“ turistickým zatížením území (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²) se ve větší míře soustřeďují opět v oblasti labských pískovců a Lužických hor, dále v Českém středohoří a podél dolního toku řeky Ohře.

Ústecký kraj je z pohledu cestovního ruchu patrně naším nejbizarnějším prostorem. Nalezneme zde jak velké plochy člověkem přeměněné krajiny a mnoho urbanizovaných a průmyslových lokalit, stejně tak i zajímavé a turisticky nepřetížené horské oblasti, kulturně-historické památky, vhodné turistické a cykloturistické terény, přírodní nádrže i umělé vodní plochy. Jsou zde lokality s výbornými letními i zimními podmínkami pro cestovní ruch. Tento region má dobré předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu, které se budou stále zlepšovat (postupná rekultivace zdevastované krajiny), jeho určitá „neoblíbenost“ pramení zejména ze špatné pověsti a historických předsudků, jež mohou být stále spojené také s přetřhanými tradicemi a slabší identifikací obyvatel s regionem.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	822 133	Rozloha kraje v km ²	5 335	Počet obcí (2005)	354					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	154	Administrativní centrum	Ústí nad Labem	z toho měst	79					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky			1,48 %						
	CHKO			24,82 %						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	NPR			11						
	NPP			13						
	PR			54						
	PP			62						
Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje				6,7 %						
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)		max.	97,5	min.	0,6	Ø	40,5			
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	0	MPR	5	MPZ	16				
	NKP	12	VPR	3	VPZ	13				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Ploskovice ▪ hrad Střekov ▪ zámek Libochovice ▪ zámek Červený Hrádek ▪ zámek Duchcov 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ skanzen Zubnice ▪ rotunda sv. Jiří, Říp 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	23 052	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	25 080	celkem	15 440	Ø na středisko		3 088				
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	43	A	0	B	17	C	21	D	5
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	385	z toho zahraniční		167 (43,3 %)					
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (61,7 %), Nizozemí (7,8 %), Slovensko (4,8 %), Dánsko (4,3 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	18,6 %	Venkovská krajina I ¹		27,0 %					
	Venkovská krajina II ²	9,7 %	Venkovská krajina III ³		23,2 %					
	Urbanizované prostory	15,3 %	Pískovcové skalní útvary		6,2 %					
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ letní turistika ▪ rekreace u vody ▪ lázeňství ▪ přírodní atraktivity ▪ městská turistika 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční (Krušné hory, historická a lázeňská města a střediska) ▪ letní (České Švýcarsko, Labské pískovce) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody		Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Úštěk							
	Horská střediska		Národní význam: 0 Nadregionální význam: Loučná (Klínovec)							
	Historická města a střediska		Národní význam: Žatec Nadregionální význam: Děčín, Kadaň, Litoměřice, Louny, Terezín, Ústí nad Labem, Úštěk							
	Lázeňská střediska		Národní význam: Teplice Nadregionální význam: Dubí Regionální význam: Blíšina, Mšené-lázně							
Střediska v okolí specifických přírodních atraktivit (jeskyně, skalní města)		Národní význam: Hřensko, Jetřichovice								
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	1 271,4	min.	0	Ø	71,1				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	285,7	min.	0	Ø	25,2				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

LIBERECKÝ KRAJ

Liberecký kraj vyplňuje severní část české kotliny a svým Frýdlantským výběžkem (oblast modelace pevninským ledovcem) již zasahuje i mimo tuto kotlinu. Méně příznivá poloha v rámci evropské dopravní sítě, i v rámci České republiky (s výjimkou silničního spojení Liberec/Jablonec nad Nisou – Praha) je částečně kompenzována blízkostí a snadnou dostupností z Německa (především Saska) a Polska. Region není také tolik tranzitním jako např. sousední Ústecký kraj, je častou cílovou destinací hostů z Německa, Polska i Nizozemí.

Na území kraje leží asi třetinou své rozlohy náš nejstarší národní park – Krkonošský národní park (od roku 1963; volně navazuje na stejnojmenné chráněné území na polské straně). Hlavním předmětem ochrany je zachování jedinečné horské krajinné scenérie s pozůstatky čtvrtohorního zalednění a bohatá rozmanitost rostlinstva. Přestože původní skladba lesů byla lidskou činností značně pozměněna, patří Krkonoše k největším klenotům naší přírody a v roce 1992 byly zahrnuty do mezinárodní sítě biosférických rezervací UNESCO.

Spolu s plochou národního parku zabírají velkoplošná chráněná území v regionu téměř třetinu rozlohy. Patří k nim jednak CHKO Jizerské hory, jako výrazná tektonická hrást na východě hraničící Novosvětským průsmykem a údolím dolní Mumlavy s Krkonošemi, jednak největší část CHKO Český ráj (naše nejstarší chráněná krajinná oblast od roku 1955; další části leží v okolních krajích) se známými pískovcovými skalními městy, jejichž tvarová pestrost u nás nemá obdoby. Na počátku tohoto desetiletí byl dán podnět k zařazení pískovcového území do seznamu přírodního dědictví UNESCO. Dále se na území kraje nachází stěžejní část CHKO Lužické hory a z okolních krajů sem přesahují také CHKO Kokořínsko a České středohoří. Velkoplošná území doplňují 3 přírodní parky (nejnižší počet ze všech regionů ČR; 4 % rozlohy).

Velký počet a rozloha velkoplošných chráněných území na sebe váže řadu turisticky atraktivních maloplošných chráněných území (v kraji celkem 111). K nejvyhledávanějším lokalitám patří přírodní rezervace Hruboskalsko, Klokočské skály a národní přírodní památka Suché skály (skalní města a útvary, všechny součást CHKO Český ráj), národní přírodní památka Kozákov (naleziště drahých kamenů – odrůd křemene; velkolepá vyhlídka do okolí), národní přírodní rezervace Rašeliniště Jizerky (vrchovištní rašeliniště s někdejší sklářskou osadou) a Jizerskohorské bučiny (mimořádně cenný lesní komplex původního bukového lesa; vodopády Velký a Malý Štolpich; obě v CHKO Jizerské hory), přírodní památka Bílé kameny (skalní skupina modelovaná pevninským ledovcem), národní přírodní památka Zlatý vrch (odkryté čedičové sloupce; obě v CHKO Lužické hory) či Panská skála (naše nejznámější „kamenné varhany“ – čedičové sloupce; v CHKO České středohoří). Výraznou dominantou kraje je hora Ještěd (přírodní památka Terasy Ještědu); za zmínku stojí také Boskovské dolomitové jeskyně blízko Semil (křemenné římsy a lišty; vzácná krápníková výzdoba).

Bohatost přírodních atraktivit se v Libereckém kraji úzce pojí s množstvím kulturně-historických památek, které nalezneme spíše ve „venkovském“ prostředí. Jako jediný kraj v ČR nemá na svém území vyhlášenou žádnou městskou památkovou rezervaci, nalezneme zde však 8 vesnických památkových rezervací a řadu městských (15) a vesnických památkových zón (10). Venkovskou kulturu a tradice dokládá velký počet dochovaných památek roubené architektury (např. Bičíkův, Boučkův a Dlaskův statek v Pojizeří).

Turisticky velmi atraktivní jsou zdejší hrady (např. Bezděz, Kost), zámky (Zákupy, Lemberk, Frýdlant, Sychrov, Hrubý Rohozec) a zříceniny (Trosky). Církevním pamětihodnostem dominuje poutní místo a zároveň kostel sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí a Hejnice (nejvýznamnější poutní místo Jizerských hor s barokní bazilikou Navštívení Panny Marie). Osm historických objektů je zapsáno na seznam národních kulturních památek. Návštěvníky nejvíce láká zámek Sychrov, kam v roce 2005 zavítalo 113 tis. zájemců, k dalším vděčným objektům patří zřícenina hradu Trosky (97 tis.) a hrad Valdštejn u Turnova. Dalších 8 objektů v kraji navštívilo více než 20 tis. turistů, celková návštěvnost 16 vybraných památek dosáhla téměř 600 tis. osob.

Tradiční řemeslná a manufakturní výroba v regionu se odráží také v pestrosti technických památek – zejména textilní a sklářské výroby, vodního (přehradní nádrže Mšeno a Harcov) a komunikačního stavitelství (funkční ozubnicová železnice Tanvald – Kořenov, železniční viadukt v Sychrově). Patrně nejznámější a nejvyhledávanější technickou památkou je televizní vysílač a hotel Ještěd z roku 1973, tvořící dominantu celých severních Čech.

Vyhlášenou zoologickou zahradou v národním měřítku je ZOO v Liberci, kam ročně zavítá více než 300 tis. návštěvníků. Také Botanická zahrada Liberec (nejstarší v ČR z roku 1876) má vysokou návštěvnost – kolem 200 tis. osob. Regionální zajímavostí jsou medvědi v zámeckém příkopu v Zákupích a arboretum (lesní park) Hrubá Skála. Velké množství rozhleden, typických pro toto území, je koncentrováno především v horském prostředí Jizerských hor a Ještědsko-kozákovského hřbetu (např. Královka, Ještěd, Špičák Tanvaldský, Kozákov).

Liberecký kraj v roce 2005 přilákal do svých hromadných ubytovacích zařízení 768 tis. hostů, což ho řadí mezi nejvíce navštěvované v ČR. Podíl cizinců dosáhl téměř třetiny, nejvíce jezdí tradičně Němci (62 %), Holanďané a Poláci. Počet přenocování dosáhl zhruba 2,7 mil., z toho téměř 1 mil. přenocování cizinců. Preferovanými okresy jsou Jablonec nad Nisou a Semily.

Počtem lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních (53 tis.; 11 % úhrnu ČR) se Liberecký kraj řadí v roce 2003 na 3. místo mezi regiony ČR. V přepočtu lůžek na 1 km² to představovalo 2. místo mezi kraji (za Prahou). Zhruba polovina všech lůžkových kapacit (26 tis.) je soustředěna v horských střediscích, téměř 7 tis. lůžky disponují střediska letní rekreace u vody a historická města. Daleko méně možností na ubytování nalezneme v oblastech skalních měst a v lázeňských střediscích. Vzhledem k velkému počtu lůžek je v kraji velmi malý podíl nejkvalitnějšího ubytování v hotelích, velmi pestrá je však nabídka individuálního ubytování. Objekty individuální rekreace (92 tis. lůžek v roce 1991) se koncentrují v Lužických a Jizerských horách a v okolí Máchova jezera. Specifikem zdejších horských oblastí je většinový podíl chalup.

Sportovně-rekreační infrastruktura pro zimní sporty (sjezdovky a běžecké tratě) se přirozeně koncentruje do prostoru Krkonoš, Jizerských a také Lužických hor. Délky sjezdovek přesahují v řadě středisek 20 km, existuje zde jedna z nejlepších ucelených sítí upravovaných běžeckých tras v ČR. Zimní infrastrukturu doplňují kryté zimní stadiony, celoročně lze využít krytých bazénů, lokalizovaných ve velkých městech i největších zimních střediscích, a aquaparků (liberecký Babylon – největší kryté tematické vodní centrum u nás). Nejlépe hodnocené golfové hřiště je v Liberci. Spíše sezónní využití mají turistické trasy a naučné stezky, nejvíce jich nalezneme v přírodně atraktivních oblastech Jizerských hor, Krkonoš, Lužických hor, Českého ráje a v oblasti Máchova jezera. Z významnějších cyklotras lze jmenovat např. Jizersko-krkonošskou magistrálu.

Turistická informační centra sloužící jako primární informační základna pro turisty se nacházejí jak ve větších městech, tak ve všech významnějších střediscích (více než 30). V rámci hodnocení kvality nabízených služeb patří nejlepší postavení TIC v krajském městě Liberci a v Turnově.

Liberecký kraj má vysoce nadprůměrnou úroveň podnikatelské aktivity v oboru pohostinství a ubytování. Na 1000 obyvatel působí v tomto oboru 32 podnikatelů, což je po Karlovarském kraji nejvíce v celé ČR (24). Podíl ekonomicky aktivních ve stejném odvětví z celkového počtu EA je také nadprůměrný (3,94 %; v ČR 3,9 %).

Dominantní formou cestovního ruchu v regionu je horská turistika s rozhodující zimní, ale i velmi významnou letní sezónou. Zdejší střediska patří k těm nejznámějším a nejvíce navštěvovaným v ČR (Rokytnice nad Jizerou a Harachov v Krkonoších; Bedřichov, Severák a Tanvaldský Špičák v Jizerských horách). Všechny lyžařské svahy jsou standardně uměle zasněžovány, přepravní kapacity vleků a lanovek překračují 5 000 osob/hod. Přestože má region do značné míry horský terén, je letní rekreace u vody další významnou formou cestovního ruchu. Oblast Máchova jezera a středisko Doksy patří mezi nejvyhledávanější lokality v ČR. Městský cestovní ruch reprezentuje celoročně především krajské město Liberec, veletržní a kongresový cestovní ruch (Liberec, Jablonec nad Nisou, Turnov, Harrachov), podobně jako lázeňství (Lázně Kundratice a Lázně Libverda) mají spíše regionální význam.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Liberecký kraj typická venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady (zaujímá 47 % rozlohy kraje) a horská krajina (34 %). Atraktivní velkoplošné pískovcové útvary (skalní města a stěny) tvoří téměř 9 % území kraje. Urbanizované prostory zasahují na 9 % rozlohy území. Touto příznivou strukturou se kraj řadí na 1. místo v rámci celé ČR.

„Zcela dominantní“ turisticko-rekreační funkci obcí (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) nalezneme ve větší koncentraci u obcí (středisek) v Krkonoších a Jizerských horách, méně pak v Lužických horách, je tedy jednoznačně vázána na atraktivní horské prostředí. Obce se „zcela dominantním“ turistickým zatížením území (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²) vytvářejí velký souvislý prostor (2. největší v ČR po zázemí Prahy) od Liberce přes Jizerské hory a Krkonoše na východ a do oblasti Českého ráje na jih. Menší uskupení těchto obcí zjistíme také v Lužických horách a v okolí Máchova jezera.

Výborné přírodní předpoklady pro rozvoj aktivní zimní i letní turistiky řadí Liberecký kraj mezi naše nejvíce exponovaná území. Zdejší horská střediska v Krkonoších a Jizerských horách patří k nejvyhledávanějším, podobně také skalní města a útvary v Českém ráji. Máchovo jezero je jednou z nejvýznamnějších oblastí letní rekreace u vody u nás. Kraj se může pochlubit bohatou historií a kulturou a tradiční řemeslnou výrobou, která přetrvala do současnosti. To vše, spolu s blízkostí silného německého a polského poptávkového trhu, i s tradiční vazbou na hlavní město Prahu (její druhé nejvýznamnější rekreační zázemí), má vliv na velmi vysokou podnikatelskou aktivitu v cestovním ruchu a staví kraj do pozice „turistického území č. 1“ v celé ČR.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	427 563	Rozloha kraje v km ²	3 163			Počet obcí (2005)	215			
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	135	Administrativní centrum	Liberec			z toho měst	78			
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky					3,69 %				
	CHKO					26,80 %				
	NPR					7				
	NPP					8				
	PR					36				
Počet maloplošných zvláště chráněných území	PP					60				
	Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje					4,2 %				
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	96,8	min.	17,6	Ø	63,7				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	0	MPR	0	MPZ	15				
	NKP	8	VPR	8	VPZ	10				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zřícenina hradu Trosky ▪ zámek Sychrov ▪ hrad Bezděz ▪ hrad Valdštejn ▪ hrad Frýdštejn 				<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Frýdlant ▪ zámek Hrubý Rohovec ▪ vysílač Ještěd 					
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	53 279	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	12 872	celkem	65 677			Ø na středisko	4 104			
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	33	A	1	B	10	C	18	D	4
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	768			z toho zahraniční	242 (31,6 %)				
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (62,4 %), Nizozemí (12,6 %), Polsko (5,3 %), Dánsko (3,4 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	34,2 %			Venkovská krajina I ¹	0,0 %				
	Venkovská krajina II ²	0,7 %			Venkovská krajina III ³	46,5 %				
	Urbanizované prostory	9,8 %			Pískovcové skalní útvary	8,8 %				
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území				Časové využití území					
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ letní turistika ▪ rekreace u vody ▪ lázeňství ▪ přírodní atraktivita ▪ městská turistika 				<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Jizerské hory, Krkonoše) ▪ letní (Máchovo jezero, Český ráj) 					
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody				Nadregionální význam: Doksy Regionální význam: Hamr na Jezeře, Holany					
	Horská střediska				Národní význam: Bedřichov, Benecko, Desná, Harrachov, Janov n. Nisou, Josefův Důl, Kořenov, Rokytnice na Jizerou, Vítkovice Nadregionální význam: Albrechtice v Jizerských horách, Jablonec nad Jizerou, Lučany nad Nisou, Sloup v Čechách, Vysoké nad Jizerou					
	Historická města a střediska				Národní význam: Liberec Nadregionální význam: Česká Lípa, Frýdlant, Jablonec na Nisou, Turnov					
	Lázeňská střediska				Národní význam: 0 Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Lázně Libverda, Osečná					
	Střediska v okolí specifických přírodních atraktivit (jeskyně, skalní města)				Národní význam: Hrubá Skála, Malá Skála					
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	1040	min.	0,4	Ø	98,4				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	247	min.	0	Ø	47,0				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ

Severovýchodní část české kotliny zabírá geograficky velmi rozmanitý Královehradecký kraj. Hraniční pohoří, kterými jsou jak Krkonoše a Orlické hory, tak Broumovské stěny a Javoří hory, tvoří přirozenou přírodní bariéru. Přesto je kraj poměrně dobře komunikačně dostupný z Polska i Německa, velmi příznivé dopravní spojení (silniční i železniční) má z větší části Čech (zejména středních - Prahy, severních a východních), ale také např. ze střední Moravy.

Přibližně dvě třetiny rozlohy má v kraji náš nejstarší a neznámější národní park – Krkonošský národní park (celkem 550 km²), který tvoří se stejnojmenným národním parkem na polské straně jeden přírodní celek. Hlavním předmětem ochrany je zachování jedinečné horské krajinné scenérie s pozůstatky čtvrtohorního zalednění a bohatá rozmanitost rostlinstva. Přestože původní skladba lesů byla lidskou činností značně pozměněna, patří Krkonoše k největším klenotům naší přírody (od roku 1992 biosférická rezervace UNESCO). Dalšími velkoplošnými chráněnými územími kraje (zabírají i s Krkonošemi pětinu území kraje) jsou chráněné krajinné oblasti Český ráj (pouze menší část), Orlické hory a Broumovsko, jež je bohaté na rozličné zajímavosti neživé přírody – turistickému zájmu se těší zejména pískovcová skalní města. Velkoplošné útvary doplňuje ještě 5 přírodních parků, jejichž podíl na rozloze regionu je však minimální.

Turisticky velmi atraktivní jsou přírodní lokality, z nichž je většina chráněna jako tzv. maloplošná chráněná území (113 v kraji). V Krkonošském národním parku jich bylo vyhlášeno 13, nejvyhledávanější jsou právě ty, které leží v „královehradecké“ části Krkonoš – přírodní památky Prameny Labe, Prameny Úpy, Černohorská rašelina a Rýchory (váže se na ně několik naučných stezek). V CHKO Broumovsko stojí za návštěvu národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály (nejrozsáhlejší skalní seskupení ve střední Evropě) a Broumovské stěny (výrazné skalní věže s vyhlídkami). Pro CHKO Orlické hory jsou typická maloplošná území určená pro ochranu pralesovitých porostů (např. národní přírodní rezervace Bukačka či přírodní rezervace Komáří vrch a Sedloňový vrch). Znamé skalní město Prachovské skály patří k místům s nejstaršími tradicemi turistiky a horolezectví u nás (součást CHKO Český ráj). Z dalších lokalit, které by návštěvník kraje neměl přehlédnout, můžeme vyzdvihnout národní přírodní památku Babiččino údolí (niva řeky Úpy; území pozoruhodné z kulturně-historického i přírodovědného hlediska) či přírodní památku Čertovy hrady (pískovcové skalní útvary).

Kulturu a historii reprezentují v kraji dochovaná jádra některých měst (Hradec Králové, Jičín, Jaroměř a Nové Město nad Metují), která jsou vyhlášena městskými památkovými rezervacemi. Další koncentrace kulturních a historických objektů jsou chráněny jako městské památkové zóny (20), vesnické památkové rezervace (Vesec a Křinice) a vesnické památkové zóny. Tradiční místní architekturu mohou zájemci shlédnout v Podorlickém skanzenu v Krňovicích.

V kraji nalezneme několik známých hradů (např. Kost, Pecka), velké množství zámků (Kuks, Hrádek u Nechanic, Náchod, Ratibořice, Opočno a další), zřícenin a tvrzí. K církevním dominantám kraje náleží hospital u kostela Nejsvatější trojice v Kuksu, betlém v Třebechovicích pod Orebem, Broumovský klášter s kostelem sv. Vojtěcha a několik významných poutních míst (Smiřice, Stanovice, Broumov). V Rychnově nad Kněžnou se dochovala židovská synagoga (slouží jako židovské muzeum Podorlicka). Národní kulturní památkou bylo vyhlášeno 11 objektů. Nejvíce navštěvovanou památkou je zámek Dětenice na Jičínsku (132 tis. osob v roce 2005), dále zámek Ratibořice (102 tis.) a hrad Kost (61 tis.). Dalších 10 pamětihodností vidělo v jednom roce více než 20 tis. zájemců, celkový počet návštěvníků u 17 sledovaných objektů dosáhl 636 tis.

Technické památky jsou v kraji zastoupeny zejména památkami komunikačního a vodního stavitelství. Za zmínku a shlédnutí stojí např. dřevěný most s věžovým objektem v zámecké zahradě v Novém Městě nad Metují, přehradní hráz Les Království v Bílé Třemešné či známý vodní mlýn v Ratibořicích resp. České Skalici. Z velkého množství vojenských památek lze jmenovat známou dělostřeleckou tvrz Dobrošov (součást našeho pohraničního opevnění), pevnost Josefov z 18. století v Jaroměři či městské opevnění v Jičíně.

Naše největší a neznámější zoologická zahrada – safari (s největší kolekcí zvířat u nás) ve Dvoře Králové nad Labem je terčem návštěvnosti více než 500 tis. domácích i zahraničních turistů ročně. Mezi místní zoologické atrakce patří také stádo bílých Daňků v Častolovicích, v Hradci Králové lze navštívit obří akvárium a botanickou zahradu. Několik funkčních rozhleden (např. Černá hora, Chlum, Dobrošov) nabízí návštěvníkům rozhled do širokého okolí.

Téměř milión hostů (972 tis.) v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2005 řadí Královehradecký kraj k nejvíce navštěvovaným v ČR. Třetinu (325 tis.) hostů tvořili zahraniční návštěvníci, kteří do regionu přijeli v největším počtu tradičně z Německa (54,5 %), Nizozemí a Polska. Z asi 3,9 mil. přenocování bylo 1,3 mil. přenocování cizinců. Nejvíce navštěvovanými okresy jsou Trutnov a Náchod.

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních (54 tis.; 11 % z celkového počtu) zařadil kraj na druhé místo hned za hlavní město Prahu (nutno dodat, že s velkým odstupem). V přepočtu na 1 km² to znamenalo také přední postavení mezi kraji ČR. Polovina veškeré ubytovací kapacity (27 tis. lůžek) je koncentrována v horských střediscích, asi 15 % všech lůžek nalezneme ve větších (historických) městech. Poměrně vysoký počet (4,5 tis.) lůžek nabízejí lázeňská střediska, menší počty jsou k dispozici v ubytovacích zařízeních v oblastech skalních měst (2,8 tis.) a ve střediscích letní rekreace u vody. Vzhledem k vysokému počtu lůžek v HUZ je v kraji velmi malý podíl hotelové báze (asi 950 lůžek). Při sčítání lidu v roce 1991 bylo zjištěno na území kraje asi 105 tis. lůžek v objektech individuální rekreace, které se koncentrují v horských oblastech Krkonoš, Orlických hor, na Broumovsku a v nejbližším zázemí Hradce Králové. Pro zdejší horské prostředí je, podobně jako např. v Libereckém kraji, typické většinové zastoupení chalup.

Pro zimní sporty a rekreaci slouží v kraji především upravené sjezdové a běžecké tratě v Krkonoších a Orlických horách. Délky sjezdovek přesahují v řadě středisek 25 km, jsou zde nejlepší lyžařské a jedny z nejlepších běžkařských terénů u nás. Kryté či otevřené zimní stadiony se nacházejí ve všech větších městech, podobně také kryté bazény a aquaparky, které jsou navíc k dispozici ve všech významnějších horských střediscích. Pro specializovanou klientelu slouží několik golfových hřišť, nejkvalitnější z nich je v Jaroměři. Návštěvníci kraje se mohou vydat za přírodními i jinými krásami po řadě naučných stezek a tras, které se ve větší míře koncentrují v atraktivních oblastech Prachovských skal, Broumovských stěn, Krkonoš, Orlických hor, ale i v jiných lokalitách. Z významnějších cyklotras jmenujme alespoň Jizersko-krkonošskou magistrálu, Jesenicko-orlickou magistrálu a Labskou trasu.

Téměř 50 turistických informačních center nalezneme ve všech větších městech kraje, významných střediscích v horách, skalních městech, apod. Kvalita jimi nabízených služeb je standardní, žádné z TIC nelze nijak výrazněji vyzdvihnout.

Podnikatelská aktivita v odvětví pohostinství a ubytování, stejně jako zaměstnanost v tomto odvětví je v kraji v kontextu ČR nadprůměrná. Počet podnikatelských subjektů na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel dosáhl hodnoty 26 (v ČR 24), podíl EA obyvatel zaměstnaných v cestovním ruchu činil podobně jako v ČR 3,9 %.

Rozhodující formou cestovního ruchu v regionu je horská turistika s hlavní zimní, ale i velmi významnou letní sezónou. Horská střediska, jako jsou Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou a Janské Lázně v Krkonoších, patří v oblasti zimních sportů a rekreace k nejvytíženějším u nás, na poměry ČR mají nadstandardní nabídku služeb i např. největší přepravní kapacitu vleků a lanovek (více než 10 tis. osob/hod). V Orlických horách se k vyhlášeným horským lokalitám řadí Deštné a Říčky. Celoroční městský cestovní ruch reprezentují především historická centra některých měst (Hradec Králové, Jičín), významné je také lázeňství, kde lze vyzdvihnout Janské Lázně, jež mají silnou mezinárodní klientelu (další lázeňská místa s regionální působností jsou Lázně Běláhrad, Velichovky a Lázně Běloves). Veletřní a kongresový cestovní ruch má nadregionální význam především ve Špindlerově Mlýně a Hradci Králové. Letní rekreace a turistika u vody je soustředěna u vodní nádrže Rozkoš (u České Skalice), vodácký je často využíván také střední a dolní tok Orlice (resp. Tiché a Divoké Orlice).

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Královéhradecký kraj typická venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch (zaujímá 32,3 % rozlohy kraje), venkovská krajina s průměrnými předpoklady (28 %) a atraktivní horská krajina (12 %). Velmi působivé jsou velkoplošné pískovcové skalní útvary (7 % rozlohy kraje). Touto příznivou strukturou se kraj řadí na přední místo mezi kraji ČR.

„Zcela dominantní“ turisticko-rekreační funkci obcí (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) nalezneme ve větší koncentraci pouze u obcí v Krkonoších a Orlických horách; je tedy jednoznačně vázána na atraktivní horské prostředí. Obce se „zcela dominantním“ turistickým zatížením území (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²) nalezneme v souvislejší pásu opět v obou horských oblastech, ke kterým se přidává navíc prostor skalních měst na Broumovsku, Jičínská pahorkatina a Hradec Králové s nejbližším zázemím.

Velmi rozmanitá krajina Královéhradeckého kraje na relativně malém prostoru představuje koncentraci odlišných přírodních atraktivit a lze ji považovat za významný faktor rozvoje cestovního ruchu v území. Patří sem jak naše turisticky nejvýznamnější hory Krkonoše se svými nadstandardně vybavenými středisky (zejména Špindlerův Mlýn a Pec pod Sněžkou), tak skalní města na Broumovsku a Jičínsku. Důležitým kulturním, ale i např. kongresovým centrem, je Hradec Králové, lokalitou národního významu je také ZOO ve Dvoře Králové nad Labem.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	547 296	Rozloha kraje v km ²	4 758	Počet obcí (2005)	448					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	115	Administrativní centrum	Hradec Králové	z toho měst	68					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky			5,16 %						
	CHKO			14,92 %						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	NPR			6						
	NPP			1						
	PR			38						
	PP			68						
	Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje			1,4 %						
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	97,0	min.	3,4	Ø	43,0				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	0	MPR	4	MPZ	20				
	NKP	11	VPR	2	VPZ	13				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Dětenice ▪ zámek Ratibořice ▪ hrad Kost ▪ hospital (zámek) Kuks ▪ zámek Opočno 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Náchod ▪ zámek Hrádek u Nechanic 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	53 754	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	12 872	celkem	82 813	Ø na středisko	4 871					
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	47	A	0	B	22	C	19	D	6
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	972	z toho zahraniční	325 (33,5 %)						
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (54,5 %), Nizozemí (14,7 %), Polsko (8,4 %), Slovensko (3,9 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	12,0 %	Venkovská krajina I ¹	9,6 %						
	Venkovská krajina II ²	28,0 %	Venkovská krajina III ³	32,3 %						
	Urbanizované prostory	11,1 %	Pískovcové skalní útvary	7 %						
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ letní turistika ▪ rekreace u vody ▪ lázeňství ▪ přírodní atraktivita ▪ městská turistika 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Krkonose, Orlické hory) ▪ letní (Rozkoš, Adršpašsko-teplické skály, Broumovské stěny, Český ráj) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody			Nadregionální význam: Rozkoš Regionální význam: 0						
	Horská střediska			Národní význam: Černý Důl, Deštné v Orlických horách, Malá Úpa, Pec pod Sněžkou, Strážné, Špindlerův Mlýn, Vrchlabí Nadregionální význam: Horní Maršov, Dolní Dvůr, Zdobnice, Rokytnice v Orlických horách						
	Historická města a střediska			Národní význam: Jičín, Hradec Králové Nadregionální význam: Broumov, Dvůr Králové, Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Trutnov						
	Lázeňská střediska			Národní význam: Jánské Lázně Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Lázně Bělohrad, Náchod, Velichovky						
	Střediska v okolí specifických přírodních atraktivit (jeskyně, skalní města)			Národní význam: Adršpach, Teplice nad Metují						
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	1 810,4	min.	0	Ø	72,4				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	264,2	min.	0	Ø	26,5				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

PARDUBICKÝ KRAJ

Východní část Čech a částečně již také historické území Moravy zabírá Pardubický kraj. Jeho poloha není nijak zvlášť exponovaná, přitom je však komunikačně (silnice i železnice) poměrně dobře dostupný z větší části Čech i Moravy. Oblast Podorlicka a Králického Sněžníku lze označit již za periferní, navíc zde hraničí s prostorem nepříliš silného poptávkovým trhu polského Kladska.

Velkoplošná chráněná území Pardubického kraje (8,7 % rozlohy) mají statut chráněných krajinných oblastí a kraj si je „dělí“ s dalšími regiony (s krajem Vysočina a Královehradeckým krajem). Jedná se o CHKO Železné hory (nepříliš vysoké pohoří typické velkou členitostí a výskytem zajímavých rostlinných společenstev), Žďárské vrchy (jeden z nejdělejších turistických cílů v ČR – příznivá nadmořská výška, klima, harmonická krajina a tradice) a velmi malý výběžek Orlických hor na severovýchodě regionu. Mozaiku velkoplošných přírodních území doplňuje deset přírodních parků (7 % území kraje).

Turisticky atraktivní lokality, které jsou většinou chráněny jako maloplošná zvláště chráněná území (celkem v kraji 97), nalezneme jak v Železných horách - např. národní přírodní rezervace Lichnice – Kaňkovy hory (řada lesních typů s druhově bohatým ptactvem), přírodní rezervace Oheb (zřícenina hradu Oheb nad mohutným obloukem Chrudimky) či přírodní památka Kaštanka (sad jedlých kaštanů v Nasavrkách), tak ve Žďárských vrších, ale i mimo tato chráněná území. Zde lze vyzdvihnout přírodní rezervaci Třebovské stěny (výrazně asymetrický pískovcový hřbet), národní přírodní památku Semínský přesyp (písečný přesyp s endemitickou květenou), přírodní památku Nedošinský háj (řada vzácných chráněných rostlin) či jednu z nejvyšších hor v ČR, která je zároveň hlavním evropským rozvodím – Králický Sněžník.

Nejvýznamnější kulturně-historickou památkou kraje je zámek v Litomyšli, od roku 1999 zapsaný na seznam památek UNESCO, mj. také národní kulturní památka. Historická jádra měst Pardubice, Litomyšl a Moravská Třebová byly pro svoje hodnoty vyhlášeny městskými památkovými rezervacemi, dalších 19 měst má na svém území městskou památkovou zónu. Soubory památek lidového stavitelství reprezentují zejména vesnická památková rezervace Hlinsko – Betlém, tři památkové zóny a skanzen Soubor lidových staveb Vysočina (Hlinsko).

Z několika desítek zámků lokalizovaných v regionu stojí za zmínku zámek a hřebčín v Kladrubech nad Labem či zámek ve Slatiňanech, z hradů např. Kunětická hora a Svojanov. Znamé a atraktivní jsou také zříceniny hradů Lichnice, Žumberk a Košumberk. K významným církevním památkám patří např. kostely sv. Bartoloměje v Kočích na Chrudimsku a sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě, raně barokní poutní kostel v Lužích a synagoga a bývalá židovská škola v Heřmanově Městci. Celkem 6 objektů, z nichž žádný není církevní, bylo zařazeno na seznam národních kulturních památek. Na prvním místě v návštěvnosti památek stojí Skanzen Vysočina na Veselém kopci u Hlinska se 71 tis. návštěvníky v roce 2005, na dalších místech jsou zámek Litomyšl (33 tis.) a hrady Kunětická hora a Svojanov, které vidělo také více než 20 tis. zájemců. Do 17 sledovaných objektů přišlo v roce 2005 téměř 300 tis. turistů.

Turisticky atraktivní technické památky naleznou zájemci především v západní části kraje. Nejvíce památek poukazuje na historii vodního stavitelství (např. Opatovický vodní kanál, novorenesanční vodní mlýn v Dašicích), zpracování zemědělských produktů, hornictví a hutnictví. Vojenské památky stojící za shlédnutí nalezneme v Ležákách (památník resp. pietní území), ve Vysokém Mýtě a Poličce (městská opevnění). Několik zajímavých rozhleden se nachází na severovýchodě území v příhraničních horách. Veřejnosti přístupné je také arboretum (školní zahrada) v Letohradu.

Celkovou návštěvností podle počtu hostů a počtu přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních se kraj řadí mezi nejméně navštěvované v ČR (329 tis. v roce 2005). Zahraničních hostů přijelo do Pardubického kraje pouhých 53 tis. (16 %), z nichž dvě pětiny tvořily turisté z Německa a Slovenska, dále pak z Polska a Nizozemí. V uvedeném roce bylo v kraji realizováno asi 1,1 mil. přenocování, z toho asi 170 tis. přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou Ústí nad Orlicí a Pardubice.

Ubytovací kapacity v hromadných ubytovacích zařízeních kraje čítaly v roce 2003 pouhých 21 tis. lůžek (4,3 % podíl z úhrnu ČR; 3. místo od konce mezi kraji ČR). V přepočtu lůžek na 1 km² to představovalo rovněž zadní příčky pomyslného žebříčku našich krajů. Čtvrtina všech lůžek (5,1 tis.) je soustředěna ve střediscích letní rekreace u vody, necelá pětina (3,9 tis.) ve větších městech kraje. V horském prostředí je k dispozici asi 1,1 tis. lůžek, o něco méně pak v lázeňských střediscích. V Pardubickém kraji je nulový podíl hotelové báze vyšší kategorie. V roce 1991 bylo při sčítání lidu zjištěno zhruba 78 tis. lůžek v objektech individuální rekreace, které se výrazně koncentrují v oblasti Železných hor a Žďárských vrchů.

Upravené sjezdové a běžecké tratě jako hlavní součást sportovně-rekreační infrastruktury pro zimní sporty nalezneme především v Orlických horách, v oblasti Králického Sněžníku a Žďárských vrchů. Především kryté zimní stadiony, kryté bazény a aquaparky jsou doplňkem infrastruktury pro zájemce v obou hlavních sezónách. Nalezneme je ve všech větších městech kraje, vodní centra pak spíše v krajském městě Pardubicích, v Hlinsku je zájemcům k dispozici golfový areál. Turistické trasy a naučné stezky se v kraji do značné míry váží na chráněné krajinné oblasti, tedy Orlické hory a jejich podhůří, Žďárské vrchy a Železné hory, nalezneme je však také v dalších atraktivních lokalitách. Turistickou dopravní infrastrukturu zastupují známé cyklotrasy Labská trasa, Jesenicko-orlická magistrála či Česko-moravská trasa; šancí na zviditelnění kraje v rámci mezinárodního cestovního ruchu je přítomnost letiště v Pardubicích využívaného především k charterovým letům do několika turistických destinací v letní sezóně.

Turistická informační centra rozmístěná po celém území kraje jsou také určitým druhem turistické infrastruktury. Téměř tři desítky TIC je možné většinou, dle kvality jimi nabízených služeb, hodnotit nadprůměrně, nejvýše lze ocenit TIC v Pardubicích.

Velmi nízká podnikatelská aktivita v odvětví pohostinství a ubytování (18 subjektů na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel) řadí Pardubický kraj na předposlední místo v souboru krajů ČR. Podobně podprůměrná je zaměstnanost ekonomicky aktivních v cestovním ruchu z celkového počtu EA (3 %; v ČR 3,9 %).

Žádná ze základních forem cestovního ruchu není v kraji zcela dominantní, což odpovídá i velmi rozmanitému reliéfu a množství krajinných typů. Přesto je možné za nejvýznamnější formu patrně označit letní rekreaci u vody – v kraji se nacházejí dvě vodní plochy nadregionálního významu (Seč v Železných horách a Pastviny v Orlických horách), vodácky atraktivní jsou také části toků Tiché a Divoké Orlice. Zimní horskou turistiku zabezpečují zejména střediska na pomezí Orlických hor a Králického Sněžníku (Čenkovice a Dolní Morava) a některé regionálně významné lokality ve Žďárských vrších a Železných horách (např. Bystré – Hamry, Na Stráni). Celoroční městský cestovní ruch zde nemá nijak velký význam, jedná se spíše o jednotlivá centra (Pardubice, Litomyšl), lázeňství reprezentují regionální Lázně Bohdaneč.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Pardubický kraj typická venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady (zaujímá 40 % rozlohy kraje), venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch (29 %) a horská krajina (12 %). Urbanizované prostory zaujímají 9 % rozlohy území kraje. Touto strukturou funkčně-prostorového využití území se kraj řadí jen mezi průměrné z hlediska atraktivity cestovního ruchu mezi kraji ČR.

Obce s turisticko-rekreační funkcí označovaná jako „zcela dominantní“ (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) nalezneme ve větším uskupení pouze v oblasti Železných hor. Tento prostor se rozšiřuje o méně souvislé území Žďárských vrchů a Orlických hor v případě turisticko-rekreačního zatížení území obcí s pozicí „zcela dominantní“ (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²).

Masovější forma cestovního ruchu v Pardubickém kraji je v současnosti vnímána spíše jako možnost než realita. Nejvýznamnější postavení z pohledu realizované návštěvnosti i ubytovacích kapacit mají vybraná turistická centra regionu – město Pardubice a střediska u vodních nádrží Seč a Pastviny. V zhruba deseti největších turistických střediscích je soustředěno více než polovina ubytovacích zařízení a lůžkových kapacit celého území. Toto rozmístění tak významně koreluje s odlišně vnímanou turistickou atraktivitou regionu. Přesto má území kraje značné množství předností (pestitost a rozmanitost krajinného rázu, kvalitní nabídka přírodních i kulturně-historických atraktivit, dobrou dostupnost z ostatních regionů ČR, Německa i Polska, rostoucí zájem zahraniční klientely a další), které ho k rozvoji cestovního ruchu do budoucna předurčují. Nemalým kladem je v tomto ohledu také existence jedné z nejlépe fungujících organizací cestovního ruchu u nás – Sdružení Východní Čechy.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	505 285	Rozloha kraje v km ²	4 519	Počet obcí (2005)	452					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	112	Administrativní centrum	Pardubice	z toho měst	61					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky			0 %						
	CHKO			8,70 %						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	NPR			3						
	NPP			2						
	PR			39						
	PP			53						
Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje				6,9 %						
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	93,0	min.	2,3	Ø	42,3				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	1	MPR	3	MPZ	19				
	NKP	6	VPR	1	VPZ	3				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Litomyšl ▪ skanzen Vysočina ▪ hrad Kunětická Hora ▪ hrad Svojanov ▪ zámek Slatiňany 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek a hřebčín Kladruby nad Labem 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	20 961	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	10 176	celkem	16 515	Ø na středisko	1 032					
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	29	A	1	B	15	C	9	D	4
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	329			z toho zahraniční	53 (16,0 %)				
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (22,8 %), Slovensko (18,5 %), Polsko (10,7 %), Nizozemí (7,6 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	12,5 %			Venkovská krajina I ¹	9,5 %				
	Venkovská krajina II ²	28,5 %			Venkovská krajina III ³	40,4 %				
	Urbanizované prostory	8,7 %			Pískovcové skalní útvary	0 %				
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ letní turistika ▪ rekreace u vody ▪ lázeňství ▪ městská turistika 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční (historická a lázeňská střediska) ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Orlické hory, Králický Sněžník) ▪ letní (Pastviny, Seč, Železné hory) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody			Nadregionální význam: Pastviny, Seč Regionální význam: Horní Bradlo						
	Horská střediska			Národní význam: 0 Nadregionální význam: Čenkovice, Dolní Morava						
	Historická města a střediska			Národní význam: Litomyšl Nadregionální význam: Chrudim, Moravská Třebová, Pardubice, Svitavy, Vysoké Mýto						
	Lázeňská střediska			Národní význam: 0 Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Lázně Bohdaneč						
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	875,0	min.	0	Ø	51,1				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	269,4	min.	0	Ø	22,2				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

KRAJ VYSOČINA

Kraj Vysočina představuje určitý hraniční předěl mezi Čechami a Moravou resp. českou kotlinou a moravskými úvaly, přestože geomorfologicky celý patří do provincie Česká vysočina. Územím kraje prochází historická hranice mezi oběma zeměmi, z čehož pramení i v rámci ČR výhodná středová poloha s dobrou dostupností prakticky ze všech ostatních regionů. Velmi dobře přístupný (po silnici i železnici) je kraj jak z obou největších měst republiky – Prahy a Brna, tak i z okolních zemí, zejména Rakouska (přestože není hraničním krajem). Určitou nevýhodou, pro dlouhodobější formu cestovního ruchu, může být jeho tranzitní poloha vyplývající z uvedených skutečností.

Území kraje představuje patrně nejhomonější formu georeliéfu, kterou při určité generalizaci u nás nalezneme. Prakticky celý jeho prostor je možné označit za oblast Českomoravské vrchoviny s nejvyššími partiemi ve Žďárských a Jihlavských vrších, které však nijak dramaticky nepřevyšují okolní zarovnaný reliéf. Východní část kraje je typická hlubokými zaříznutými údolími řek, které odvádějí vody dále do jihomoravských nížin. Chráněná území velkoplošného charakteru se nacházejí na severu kraje, jedná se o chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy a Železné hory (8,8 % rozlohy), o něž se kraj dělí s krajem Pardubickým. Nižší stupeň ochrany představuje také 9 přírodních parků s o něco menším podílem na rozloze kraje (7,1 %).

Přírodně atraktivní lokality se nejčastěji (ale nikoliv zcela) váží na tzv. maloplošná zvláště chráněná území, jichž bylo v kraji vyhlášeno 170. V CHKO Žďárské vrchy patří k vyhledávaným např. národní přírodní rezervace Dářko a Radotínské rašeliniště (cenná rašeliništní společenstva s porosty borovice blatky) a Žákova hora (nejzachovalejší prales na Českomoravské vrchovině) či přírodní památky Devět skal a Milovské perničky (skalní komplexy modelované mrazovým zvětráváním). Na území Železných hor zaujme především kaňonovité údolí říčky Doubravy s vodopádem. Mimo chráněná území stojí za návštěvu NPR Mohelenská hadcová step (světově proslulá lokalita s výskytem trpasličích forem rostlin i živočichů, vázaná na živinami chudou horninu – hadec) a některé turisticky zajímavé vrcholové partie se skalními výchozy a kamennými moři (Čeřínek, Křemešník, Javořice – nejvyšší hora kraje).

Pro kraj Vysočina charakteristická venkovská krajina skrývá unikátní kulturně-historické památky, a to nejen ve venkovském prostředí. V kraji se nacházejí tři lokality, které byly zapsány na seznam světového dědictví UNESCO, což je nejvíce ze všech krajů ČR. Jedná se o Telč (historické jádro města ve stylu italské renesance), Žďár nad Sázavou (barokní poutní kostel sv. Jiří z Nepomuku na Zelené hoře) a Třebíč (židovská čtvrť Zámostí, židovský hřbitov a románská bazilika sv. Prokopa). Bohatou historii městských útvarů dokládají také statuty městských památkových rezervací v Telči, Jihlavě a Pelhřimově a 23 městských památkových zón, venkovské kulturní prostředí je chráněno v Dešově, Krátké a Křižánkách jako vesnická památková rezervace resp. v dalších 5 obcích jako památková zóna.

Velký počet hradů, zámků, zřícenin a tvrzí je nedílnou součástí zdejší historie, určitou zajímavostí může být, že ty významnější nenalezneme v centrální části kraje, ale spíše po jeho okrajích. Turisticky vyhledávanými hrady jsou především Lipnice nad Sázavou a Kámen, ze zámků Telč, Jaroměřice nad Rokytou a Náměšť nad Oslavou. Známa je také zřícenina hradu Orlík nedaleko Humpolce. Z nejmenovaných církevních památek stojí rozhodně za návštěvu premonstrátský klášter a poutní místo v Želivě, židovská čtvrť ve Velkém Meziříčí či židovský hřbitov a synagoga v Golčově Jeníkovu. Z mnoha kulturních památek je 9 objektů zapsáno na seznam národních kulturních památek ČR. Turistickému zájmu se v kraji nejvíce těší zámek v Telči (75 tis. návštěvníků v roce 2005). Více než 20 tis. návštěvníků se podívalo do dalších tří objektů, celková návštěvnost 16 hodnocených památek činila téměř 270 tis. osob.

Dochované technické památky v regionu jsou orientované v převážné míře na komunikační stavitelství (např. „malý moravský Karlův most“ v Náměšti nad Oslavou, tříobloukový kamenný most přes Sázavu v Přibyslavi či dálniční most ve Velkém Meziříčí), v Dalešicích je lákadlem pro turisty areál obnoveného pivovaru, v Bělé – Tasicích ukázka místní tradiční řemeslné výroby – sklářská huť. Z méně frekventovaných vojenských památek lze vyzdvihnout vojenské opevnění v Jihlavě či památník Jana Žižky u Přibyslavi. Dále je možné zavítat do jihlavské zoologické zahrady, čehož využije v průběhu roku více než 150 tis. návštěvníků. Na území kraje nalezneme také několik rozhleden, z těch známějších jmenujme alespoň Křemešník a Karasín.

V roce 2005 navštívilo kraj Vysočina a ubytovalo se v některém typu hromadného ubytovacího zařízení asi 390 tis. hostů, což znamená jednu z nejnižších návštěvností ze všech krajů ČR. Pouze 15% podíl cizinců (59 tis.) je druhý nejnížší v ČR, nejvíce zahraničních hostů přijíždí z Německa (28,1%) a Slovenska, dále pak z Nizozemí a Rakouska. V kraji bylo v tomtéž roce zjištěno asi 1,2 mil. přenocování, z toho téměř 200 tis. přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou Žďár nad Sázavou a Jihlava.

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních roce 2003 dosáhl hodnoty 19 tis. (3,7 % úhrnu), což bylo nejméně ze souboru krajů ČR. V přepočtu lůžek na 1 km² to rovněž představovalo jedno z posledních míst mezi našimi kraji. Asi třetina lůžkových kapacit (6,1 tis.) se nachází v okresních a dalších větších městech, pětina (3,5 tis.) v horských střediscích, významnější ubytovací kapacity jsou k dispozici také ve střediscích letní rekreace u vody (2,5 tis. lůžek). Podobně jako v Pardubickém kraji zde nejsou žádná zařízení kvalitního hotelového typu. Více než 100 tis. lůžek v objektech individuální rekreace tvoří významnější koncentrační areály, o větších uskupeních lze hovořit snad v zázemí Jihlavy a při hranicích s Jihomoravským krajem (blízkost Brna).

Sportovně-rekreační infrastruktura pro zimní sporty se ve formě sjezdovek a běžeckých tratí koncentruje v oblasti Žďárských vrchů, kde především ucelená síť upravovaných běžeckých tras patří k nejlepším a nejvyhledávanějším v ČR. Těžkou turistickou infrastrukturu využitelnou především v zimní sezóně a ve větších městech reprezentuje několik krytých stadionů a krytých bazénů, aquaparky v Jihlavě a Třebíči mohou mít využití celoroční. Pro zájemce o golf je k dispozici např. areál ve Svatce. Turistické trasy a naučné stezky jsou rozmístěny po celém území kraje, váží se přirozeně na nejatraktivnější lokality, zejména přírodní. Poměrně hustá síť cyklostezek (mezinárodních i dálkových) vede napříč celým územím kraje (např. Trasa Jeseník – Znojmo, Trasa Jihlava – Český Těšín). Určitým specifickým Vysočiny je několik zábavních komplexů, známých jako westernová městečka, k těm již turisticky povědomým patří především Šiklův Mlýn ve Zvoli.

Více než 35 turistických informačních center je situováno ve všech významnějších turistických střediscích a lokalitách. V rámci hodnocení kvality jimi poskytovaných služeb se jedná o zařízení spíše průměrná, nejvyšší kategorii si vysloužilo TIC v Telči.

Podnikatelská aktivita a zaměstnanost v cestovním ruchu, tedy počet podnikatelských subjektů v pohostinství a ubytování na 1 000 ekonomicky aktivních (17; v ČR 24) resp. podíl ekonomicky aktivních v tomtéž odvětví z celkového počtu EA (v kraji 2,6 %; v ČR 3,9 %) je v kraji Vysočina nejnižší ze všech krajů ČR.

Co se týče forem cestovního ruchu, není kraj Vysočina nijak výrazněji zaměřen a orientován. Poměrně silná je v regionu horská turistika v obou hlavních sezónách s mírně převažující zimou. K vyhlášeným střediskům zimních sportů patří především Nové Město na Moravě (sjezdovka na Harusově kopci; mj. i závody světového poháru FIS v běžeckém lyžování), dále je zde několik středisek regionálního významu (Karasín, Svatka, Luka nad Jihlavou). Městský cestovní ruch s celoroční intenzitou (přesto však s daleko silnější letní sezónou) můžeme najít pouze v Jihlavě a Telči, letní rekreace a turistika u vody se opírá o několik středisek vázaných na zdejší rozsáhlou síť rybníků a menších vodních nádrží (např. Velké Dářko, Sykovec, Medlov, Trnávka) a také vodácky zajímavou část horního toku Sázavy. Kongresový cestovní ruch zastupují některá střediska (Jihlava, Třebíč, Žďár nad Sázavou) s regionálním významem.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro kraj Vysočina typická venkovská krajina s průměrnými předpoklady (57 % rozlohy kraje) a venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch (33 %), horská krajina zaujímá 5,5 %. Urbanizované prostory se nacházejí pouze na 3,6 % rozlohy území kraje. Touto příznivou strukturou se kraj řadí na 5. místo mezi kraji ČR.

„Zcela dominantní“ turisticko-rekreační funkci obcí (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) nalezneme spíše v menších shlucích ve Žďárských vrších a na Jihlavsku. Obce se „zcela dominantním“ turistickým zatížením území (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²) nalezneme ve stejných oblastech, a to také v nikterak koncentrované podobě.

Kraj Vysočina je, podobně jako např. Pardubický kraj, regionem s otevřenými možnostmi rozvoje cestovního ruchu do budoucna, zatím nepřilíživě využívanými. Rozvojový potenciál je možné spojovat zejména s žádanými formami klidné a ekologicky čisté pobytové turistiky (venkovská turistika, agroturistika), pro kterou existují předpoklady na naprosté většině území kraje. „Zdravé pobyty“ na Vysočině lze považovat za jednu z hlavních příležitostí rozvoje cestovního ruchu v kraji. Významné šance má také poznávací turistika spojená s návštěvou kulturně-historických památek a cykloturistika spojená s budováním dalších tras (vč. doprovodných služeb). Důležitou oblastí zájmu bude snaha o zvýšení zahraniční návštěvnosti, odbourání velmi výrazné sezónnosti a zvýšení délky pobytu v území.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	510 114	Rozloha kraje v km ²	6 796	Počet obcí (2005)	704					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	75	Administrativní centrum	Jihlava	z toho měst	58					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky			0 %						
	CHKO			8,79 %						
	NPR			7						
	NPP			3						
	PR			68						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	PP			92						
	Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje			7,1 %						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	max.	95,2	min.	4,6	∅	43,9				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	3	MPR	3	MPZ	23				
	NKP	9	VPR	3	VPZ	6				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Telč ▪ areál na Zelené Hoře ▪ Zadní synagoga ▪ hrad Lipnice nad Sázavou ▪ zámek Jaroměřice nad Rokytou 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Náměšť nad Oslavou 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	18 782	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	15 436	celkem	10 750	∅ na středisko	672					
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	36	A	1	B	12	C	19	D	4
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	389	z toho zahraniční			59 (15,2 %)				
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (28,1 %), Slovensko (18,7 %), Nizozemí (5,8 %), Rakousko (5,1 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	5,7 %	Venkovská krajina I ¹			0,8 %				
	Venkovská krajina II ²	57,0 %	Venkovská krajina III ³			33,0 %				
	Urbanizované prostory	3,6 %	Pískovcové skalní útvary			0,0 %				
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ letní turistika ▪ rekreace u vody ▪ městská turistika ▪ kulturně-historické památky 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční s významnou letní sezónou (historická města) ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Žďárské a Jihlavské vrchy) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody			Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Světlá nad Sázavou, Želiv, Žirovnice						
	Horská střediska			Národní význam: Nové Město na Moravě Nadregionální význam: Fryšava pod Žákovou horou, Sněžné, Svratka						
	Historická města a střediska			Národní význam: Jihlava, Telč Nadregionální význam: Havlíčkův Brod, Pelhřimov, Třebíč, Žďár nad Sázavou						
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	577,0	min.	0	∅	53,0				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	248,9	min.	0	∅	16,7				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

JIHOMORAVSKÝ KRAJ

Jihomoravský kraj se nachází na jihovýchodě České republiky, přičemž jeho územím probíhá hranice mezi základními geomorfologickými soustavami – Českou vysočinou (starší) a Západními Karpaty (mladší flyšová pohoří, úvaly). Území kraje ve velmi dobře přístupné právě díky úvalům, navíc leží na historické evropské dopravní a obchodní (dnes i turistické) ose Balt – Jadran. Po silnici i železnici má velmi dobré spojení s většinou oblastí Moravy i Čech, hraniční poloha s Rakouskem i Slovenskem se v tomto prostoru projevuje také jako přednost.

V kraji nalezneme snad všechny stupně ochrany velkoplošných území. Jedná se v první řadě o náš nejmenší národní park Podyjí (63 km²; zřízený v roce 1999), na jehož území se nachází nejzachovalejší, nezalidněný, člověkem téměř nedotčený prostor s místy 100–200 m hluboko zaříznutým údolím, jaký bychom ve střední Evropě marně hledali. Na tomto stavu má však významný podíl skutečnost, že území bylo v letech 1948–1989 jako hraniční pásmo veřejnosti nepřístupné. Nejcennější částí je patrně kaňonovitě a meandrující údolí Dyje s velmi strmými svahy a pestrou flórou a faunou, k níž přispívá střídající se expozice svahů vůči světovým stranám a slunečnímu záření. Na rakouské straně volně navazuje dříve vyhlášený NP Thayatal.

K dalším velkoplošným zvláště chráněným územím (6 % území kraje; nejméně ze všech krajů ČR) patří chráněné krajinné oblasti Pálava (ojedinělé vápencové vrchy s úpatními lesy, stepmi a teplomilnými doubravami) a Bílé Karpaty (větší část leží mimo území kraje) – obě byly pro unikátnost svých ekosystémů vyhlášeny také biosférickými rezervacemi UNESCO – a Moravský kras. Tato největší a nejvýznamnější krasová oblast České republiky s vyvinutými formami povrchového a podzemního krasu, ale i unikátní živé přírody a archeologickými památkami, v sobě skrývá především turisticky atraktivní jeskyně (např. Balcarka, Punkevní, Sloupsko-šošůvské jeskyně) a další krasové jevy s hustou sítí tras a naučných stezek. Dvacet přírodních parků (2. nejvyšší počet po Plzeňském kraji) zaujímá více než desetinu rozlohy kraje

Nejvíce turisticky přitažlivá jsou maloplošná chráněná území (v kraji 279 – 2. nejvyšší počet v ČR), tedy lokality vázané z velké části na velkoplošná chráněná území. V Moravském krasu můžeme obdivovat národní přírodní rezervace Josefské údolí (krasové jevy ve spojení s unikátními technickými památkami) a vývěry Punkvy (vyhledávané a dokonale zpřístupněné Punkevní jeskyně, Kateřinská jeskyně a propast Macocha), NPP Býčí skála, jeskyni Pekárnu či Rudické propadání (podzemní tok spojený s jeskynní soustavou) a další. Součástí CHKO Pálava je NPR Děvín, Kotel a Soutěska (hlavní vrcholy Pavlovských vrchů a tektonická rokle), v I. zóně národního parku Podyjí nalezneme mj. několik přitažlivých vyhlídkových míst na údolí Dyje (např. Hardeggská vyhlídka, Sealsfieldův kámen, Králův stolec). Mimo chráněná území stojí za zmínku také NPP Stránská skála (sídlíště pravěkého člověka ležící na okraji Brna).

Na seznam světového kulturního dědictví UNESCO byly zapsány dvě lokality v kraji, a to rozsáhlý Lednicko-valtický areál (180 km² kulturní krajiny s množstvím památek a atraktivit) a vila Tugendhat v Brně (unikátní ukázka funkcionalistické architektury). Historická jádra měst Brna, Znojma a Mikulova mají statut městských památkových rezervací, dalších 11 měst a obcí má na svém území městskou památkovou zónu. V Pavlově, Petrově-Plžích a Blatnici-Staré hoře nalezneme vesnické památkové rezervace, v 9 obcích pak vesnické památkové zóny. Skanzen lidového stavitelství Slovácka lze navštívit ve Strážnici.

Bohatá kultura a historie kraje se váže do jisté míry také na centra pravěkého (např. slovanské hradiště v Mikulčicích – národní kulturní památka) a středověkého osídlení, která zde patří k nejvýznamnějším v ČR. Spíše k těm středověkým centrům se řadí velké množství hradů (např. Pernštejn, Špilberk, Bítov), zámků (Vranov nad Dyjí, Kunštát, Rájec nad Svitavou, Milotice, Bučovice), zřícenin (Nový Hrádek na Znojemsku) a tvrzí. V kraji se nachází velké množství církevních památek, k těm nejvíce exponovaným patří kostel sv. Petra a Pavla v Brně, rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě, poutní kostel Panny Marie ve Křtinách, poutní kaple sv. Šebestiána na Svatém kopečku v Mikulově či židovská čtvrt se synagogou v Boskovicích. Celkem 23 objektů (z toho 7 v Brně) je na seznamu národních kulturních památek. Novogotický zámek v Lednici s přílehlými zahradami a tropickým skleníkem náleží k nejnavštěvovanějším místům v ČR (téměř 300 tis. zájemců v roce 2005). Turisticky atraktivní jsou také hrady Špilberk a Pernštejn (kolem 100 tis.) a zámek Vranov nad Dyjí (73 tis.), více než 20 tis. osob zavítalo do dalších 6 pamětihodností. Více než 30 sledovaných objektů navštívilo asi 785 tis. turistů.

Velká koncentrace technických památek se v kraji spojuje především se zpracováním zemědělských produktů (např. větrné mlýny v Rudici, Kloboukách u Brna a Kuželově, vodní mlýn ve Slupi), komunikačním stavitelstvím (zámecký most v Miloticích, závěsná lávka ve Vranově nad Dyjí) a vodního stavitelství (Baťův kanál či přehradní hráz v Jevišo-

vicích). V kraji se nachází jediná „technická“ památková rezervace v ČR – Stará huť v Josefském údolí u Olomučan v Moravském krasu (historie hornictví a hutnictví). Vojenské památky zastupuje především Mohyla míru u Slavkova (světoznámá bitva tří císařů), brněnská vojenská pevnost Špilberk či dochované hraniční opevnění v Šatově a Novosedlích. Jihomoravský kraj se může pochlubit třemi zoologickými zahradami – brněnskou navštíví ročně více než 150 tis. zájemců, menší ZOO je také v Hodoníně a Vyškově. Z několika rozhledem stojí za zmínku především Babí lom u Kuřimi a Minaret v Lednici, kde je také mořské akvárium.

V hromadných ubytovacích zařízeních kraje se v roce 2005 ubytovalo 1,06 mil. hostů, což řadí kraj na druhé místo v návštěvnosti v rámci celé ČR. Z tohoto počtu byla více než třetina (367 tis.) cizinců, přičemž struktura zahraničních turistů je na poměry ČR vyrovnaná (nejvíce jezdí Poláci, Němci, Slováci a Italové). V uvedeném roce se realizovalo 2,3 mil. přenocování, z toho téměř 0,7 mil. přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou Brno-město, Znojmo a Břeclav.

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2003 činil 35,6 tis. (asi 7 % celkové kapacity v ČR). V přepočtu lůžek na 1 km² to představovalo podprůměrné umístění. Více než dvěma pětinami lůžek (15,6 tis.) disponují větší města, poměrně významnou kapacitu mají také střediska letní rekreace u vody (5,9 tis.). Hotelová báze nejvyšší kvality je třetí nejvyšší ze všech krajů ČR (2,8 tis. lůžek). Asi 123 tis. lůžek v objektech individuální rekreace (sčítání lidu 1991) je soustředěno především v širším zázemí Brna a v oblasti Vranovské přehrady.

Sportovně-rekreační infrastrukturu pro zimní sporty zastupuje několik lokálních sjezdovek umístěných i ve velmi malých nadmořských výškách (Němčičky u Hustopeče) a asi desítky krytých i otevřených zimních stadionů. Ve větších městech nalezneme také kryté bazény a aquaparky (celoroční využití). Golfová hřiště pro specifickou klientelu jsou zastoupena kvalitními komplexy v Jinačovicích (blízko Brna) a ve Slavkově u Brna. Velká koncentrace turistických tras a naučných stezek je vázána na dvě CHKO – Moravský kras a Pálavu resp. Lednicko-valtický areál. Dopravní infrastrukturu představuje velké množství dálkových i regionálních cyklotras, ale také mezinárodní letiště v Brně-Tuřanech s odlety do mnoha evropských turistických destinací. Především pro mladší klientelu jsou určena zábavní centra, z nichž lze vyzdvihnout westernové městečko Wild West City v Boskovicích.

Turistická informační centra spíše průměrné kvality (nejlepší hodnocení má TIC v Brně) jsou rozmístěna po celém území kraje (asi 35), více center pohromadě je návštěvníkům k dispozici v nejatraktivnějších oblastech, tedy v Moravském krasu a v Lednicko-valtickém areálu.

Podnikatelskou aktivitu v cestovním ruchu (odvětví pohostinství a ubytování) reprezentuje podprůměrných 20 subjektů na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel (v ČR 24). Také zaměstnanost ve stejném odvětví je nízká a činí 3,3 % ze všech EA (v ČR 3,9 %).

Žádná z forem cestovního ruchu nemá v kraji výraznější dominanci, celoroční městský cestovní ruch se uplatňuje především v Brně a Znojmě, letní rekreace u vody má dvě významná nadregionální střediska (Vranov nad Dyjí resp. Vranovská přehrada a Nové Mlýny; pro příměstskou rekreaci je důležitá také Brněnská přehrada). Brno je naším největším centrem veletrhů a výstav, na brněnském výstavišti je pořádáno ročně několik desítek mezinárodních akcí. Je také významným kongresovým centrem. Lázeňství reprezentují regionální lázně v Hodoníně s reálným potenciálem vzniku v dalších lokalitách (Lednice, Pasohlávky). V posledních letech se na jižní Moravě stala velmi žádanou vinařská turistika, se stále rostoucím zájmem domácí i zahraniční klientely. V této formě cestovního ruchu se spojují jak místní tradice pěstování a výroby vína, tak návštěva přírodních a kulturních památek, cykloturistika a další aktivity.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Jihomoravský kraj typická venkovská krajina s průměrnými předpoklady (41 % rozlohy kraje) a s velmi příznivými předpoklady (33 %), horská krajina zabírá pouze 1 %, urbanizované prostory 11 % rozlohy kraje. Touto strukturou se kraj řadí mezi málo atraktivní ve srovnání s ostatními kraji ČR.

„Zcela dominantní“ turisticko-rekreační funkci obcí (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) se vyskytuje v souvislejším uskupení pouze u obcí v okolí Vranovské přehrady. Ve stejném prostoru, a také v zázemí města Brna (velmi významná oblast druhého bydlení a příměstské rekreace), je možné hovořit o „zcela dominantním“ turisticko-rekreačním zatížení obcí (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²).

Přestože Jihomoravský kraj nedisponuje atraktivní horskou krajinou, má pro rozvoj cestovního ruchu velmi příznivé předpoklady. Jeskynní systém v Moravském krasu je nejrozsáhlejší u nás, podobně unikátní je prostor Lednicko-valtického areálu. Město Brno má potenciál kulturního a společenského centra (s mnoha památkami, muzei, galeriemi

a divadly), podobně jako centra veletrhů a výstav střeoevropského významu. Velký rozmach zaznamenal v jižní části kraje fenomén vinařské turistiky se sítí Moravských vinařských stezek, který u nás v žádném jiném regionu nevznikne. Rozvojové šance do budoucna má také lázeňský cestovní ruch.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	1 130 240	Rozloha kraje v km ²	7 196	Počet obcí (2005)	672					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	157	Administrativní centrum	Brno	z toho měst	63					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky			0,89 %						
	CHKO			5,02 %						
	NPR			18						
	NPP			13						
	PR			95						
Počet maloplošných zvláště chráněných území	PP			153						
	Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje			11,4 %						
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	94,5	min.	2,0	Ø	34,9				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	2	MPR	3	MPZ	11				
	NKP	22	VPR	3	VPZ	9				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Lednice ▪ zámek Vranov nad Dyjí ▪ hrad Pernštejn ▪ hrad Bítov ▪ zámek Valtice 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek Slavkov u Brna ▪ zámek Lysice ▪ zámek Milotice ▪ klášter Rosa coeli ▪ vila Tugendhat 						
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	35 270	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	24 041	celkem	1 110	Ø na středisko		550				
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	35	A	1	B	12	C	14	D	8
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	1 056	z toho zahraniční		367 (34,8 %)					
Struktura zahraniční návštěvnosti	Polsko (16,2 %), Německo (15,1 %), Slovensko (10,6 %), Itálie (7,3 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	0,7 %	Venkovská krajina I ¹			14,4 %				
	Venkovská krajina II ²	41,1 %	Venkovská krajina III ³			33,2 %				
	Urbanizované prostory	10,6 %	Pískovcové skalní útvary			0,0 %				
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ letní turistika ▪ rekreace u vody ▪ městská turistika ▪ přírodní atraktivita ▪ kulturně-historické památky ▪ vinařská turistika ▪ veletržní cestovní ruch 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ letní ▪ celoroční (Brno) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody			Národní význam: Pasohlávky, Vranov nad Dyjí Nadregionální význam: Bítov, Jedovnice, Štířaty						
	Historická města a střediska			Národní význam: Brno, Znojmo Nadregionální význam: Boskovice, Mikulov, Slavkov u Brna, Strážnice						
	Střediska v okolí specifických přírodních atraktivit (jeskyně, skalní města)			Národní význam: Blansko, Lednice, Sloup, Valtice						
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	1 902,6	min.	0	Ø	42,5				
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	476,6	min.	0	Ø	21,3				

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

OLOMOUCKÝ KRAJ

Olomoucký kraj vyplňuje v severojižním směru severozápadní část Moravy (okresem Jeseník také část historického Slezska) a především celou oblast střední Moravy. Jižní část kraje, kterou zabírají nížiny a úvaly je velmi dobře dostupná (po silnici i železnici) z celého Moravského prostoru i větší části Čech, což však zdaleka neplatí o severozápadním výběžku kraje (oblast Rychlebských hor), který je jednou z našich nejperifernějších příhraničních oblastí. Východní částí kraje prochází jeden z hlavních evropských dopravních a turistických tahů (Balt – Jadran), což znamená poměrně příznivou exponovanost v prostoru střední Evropy.

Nejvýznamnější turistickou oblastí kraje je naše druhé nejvyšší pohoří – Hrubý Jeseník, jehož centrální masív byl vyhlášen chráněnou krajinnou oblastí Jeseníky (celkem 740 km²; menší část leží v Moravskoslezském kraji). Jeseníky jsou mohutné pohoří se širokými hřbety a hlubokými údolními, modelované čtvrtohorním zaledněním s pozůstatky vzácné flóry (alpínské i karpatské) i fauny (např. rys ostrovid); nalezneme zde i vývěry minerálních vod. Druhým velkoplošným zvláště chráněným územím je CHKO Litovelské Pomoraví (niva řeky Moravy s rozsáhlými lužními lesy s bohatou flórou a faunou - např. bobr evropský; Mladečský kras). Chráněné krajinné oblasti zabírají 11 % rozlohy kraje, 6 vymezených přírodních parků pak dalších 6 %.

Turisticky přitažlivé lokality jsou často chráněny jako tzv. maloplošná chráněná území, kterých bylo v kraji vyhlášeno 137. V Jeseníkách patří k těm nejvýznamnějším např. národní přírodní rezervace Rejvíz (souvislé lesy a vrchovištní rašeliniště se dvěma jezírky – pramen Černé Opavy), Šerák – Keprník (zachovalé pralesovité horské smrčiny, hole a vrchoviště s výhledy z obou vrcholů) či přírodní rezervace Vysoký vodopád (soustava kaskád a proudů v délce 45 m). V CHKO Litovelské Pomoraví návštěvníky láká systém Mladečských jeskyní chráněný jako NPP Třesín (naše největší jeskynní sídliště cromagnonského člověka; 350 m dlouhá podzemní cesta s archeologickými nálezy). Mimo chráněná území se v kraji nachází další přístupné atraktivní jeskynní systémy – NPP Jeskyně na Pomezí a Jeskyně na Špičáku (SZ okraj Hrubého Jeseníku), NPR Špraněk (součást Javoříčského krasu v Bouzovské vrchovině) a NPP Zbrašovské aragonitové jeskyně (unikátní termální jeskyně) s blízkou Hranickou propastí (nejhlubší propast u nás; součást NPP Hůrka u Hranic). Za zmínku stojí také NPP Venušiny misky (žulové skalní útvary modelované ledovcem).

V Olomouckém kraji lze obdivovat řadu kulturních a historických památek, které se primárně váží na krajské město Olomouc. Na seznam kulturního dědictví UNESCO byl zapsán monumentální barokní morový sloup Nejsvětější Trojice na Horním náměstí, historické jádro Olomouce a Lipníka nad Bečvou bylo vyhlášeno městskou památkovou rezervací. Městskou památkovou zónu má na svém území dalších 15 historických měst a obcí, část obce Příkazy je zapsána jako vesnická památková rezervace a nalezneme zde také Hanácký skanzen (minulost hanácké vesnice v tematických blocích). Devět obcí je vesnickou památkovou zónou.

Z desítek hradů, zámků, zřícenin a tvrzí nelze v regionu přehlédnout hrady Bouzov, Šternberk a přemyslovský hrad v Olomouci, zámky Velké Losiny, Janský vrch či Plumlov, známá je zřícenina hradu Helfštýn. S trochou nadhledu lze za jednu velkou církevní památku považovat arcibiskupskou Olomouc (mj. kostel sv. Václava a sv. Mořice, barokní kostel Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku – poutní místo), k významným poutním místům se řadí také Zlaté Hory, hranice a Dub nad Moravou. Z deseti národních kulturních památek kraje jsou 4 lokalizovány v Olomouci. Největšímu zájmu turistů se těší původně gotický hrad Bouzov, který v roce 2005 navštívilo více než 100 tis. osob. Do dalších 5 objektů zavítalo více než 20 tis. zájemců, celkový počet návštěvníků 14 sledovaných objektů dosáhl 262 tisíc.

Významnými technickými památkami Olomoucký kraj nijak neopývá, za zmínku stojí ruční papírna ve Velkých Losinách (národní kulturní památka; žádost o zápis do seznamu památek UNESCO), větrný mlýn ve Skaličce nebo přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně v Loučné nad Desnou. Na severu kraje se dochovaly lokality zbylé po těžbě barevných a vzácných kovů (např. Zlaté Hory). Vojenské památky v kraji reprezentuje např. městské opevnění v Olomouci, lesní vojenský hřbitov z napoleonských válek ve Veselíčku, památník obětí 2. světové války v Javoříčku (obec Luká) a několik pevností pohraničního opevnění.

Nadregionální význam má olomoucká zoologická zahrada, kterou ročně navštíví více než 300 tis. zájemců; minizoo (zoopark) se nachází v Rapotíně. V kraji jsou také dvě veřejnosti přístupné botanické zahrady (v Olomouci a Prostějově), několik arboret (nejznámější je Arboretum v Bílé Lhotě v areálu zámku – národní přírodní památka) a rozhleden (Zlatý Chlum, Háj, Čechy pod Kosířem, Svatý Kopeček).

Návštěvnost Olomouckého kraje v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2005 dosáhla 415 tis. hostů, čímž se řadí mezi méně navštěvované kraje ČR. Cizinci tvořili necelou čtvrtinu (100 tis.), přičemž největší zastoupení měli

turisté z Německa (23 %), Polska (16 %), Slovenska a Rakouska. V kraji se realizovalo 1,8 mil. přenocování, z toho bylo asi 290 tis. přenocování cizinců. Nejvíce navštěvovanými okresy jsou Šumperk, Olomouc a Jeseník.

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních v kraji v roce 2003 činil 21 tis., což znamenalo 4 % podíl na celkové kapacitě ČR. V přepočtu lůžek na 1 km² to představovalo jedno z posledních míst mezi kraji ČR. Třetinu všech lůžek (5,9 tis.) mají k dispozici větší historická města, necelou čtvrtinou disponují horská (4,9 tis.) resp. lázeňská místa kraje (4,8 tis.). Daleko menší počty vykazují střediska letní rekreace u vody, velmi malý je také podíl lůžek v hotelích se 4 a 5 hvězdičkami (asi 450 lůžek). V objektech individuální rekreace se nacházelo (sčítání 1991) asi 58 tis. lůžek koncentrovaných jednak do zázemí Olomouce, jednak do oblasti Bouzovské vrchoviny. Jeseníky nepředstavují (na rozdíl od jiných pohoří) typickou oblast druhého bydlení.

Upravované sjezdovky a běžecké tratě nalezneme především v oblasti Hrubého Jeseníku s návazností na masív Králického Sněžníku a Rychlebské hory. V největších městech kraje mohou v zimě místní obyvatelé i turisté využít několik krytých zimních stadiónů a krytých bazénů, méně se vyskytující aquaparky jsou navštěvovány celoročně. V Olomouci – Dolanech je pro specifické hosty připraven golfový komplex. Velké množství naučných stezek a turistických tras se váže na atraktivní horskou oblast Jeseníků, výskyt krasových jevů, vodní tok řeky Moravy (Litovelské Pomoraví) a další atraktivní lokality. Poměrně hustá síť cyklotras je vedena jak horskou krajinou, tak úvaly (např. Moravská stezka, Trasa Jeseník – Znojmo).

Téměř tři desítky turistických informačních center nabízejí služby domácí i zahraniční klientele v mnoha městech i v blízkosti atraktivních přírodních lokalit. Spíše podprůměrné je jejich hodnocení v obecnější rovině, kvalitou převyšuje ostatní zejména TIC v Olomouci.

Podnikatelskou aktivitou v odvětví pohostinství a ubytování (22 podnikatelských subjektů na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel) se kraj přibližuje průměru ČR (24), výrazně podprůměrný je však v zaměstnanosti v cestovním ruchu – podíl ekonomicky aktivních ve stejném odvětví z celkového počtu EA činí 3 % (v ČR 3,9 %).

Nejvýznamnější formou cestovního ruchu v regionu je horská turistika s celoročním využitím, avšak výraznější zimní sezónou. K vyhledávaným střediskům patří především ta v Jeseníkách – Ostružná (Ramzová, Petříkov), Bělá pod Pradědem (Červenohorské sedlo), Staré Město (národního význam; přepravní kapacita vleků více než 5 tis. osob/hod), ale i menší lokality Lipová-lázně a Klepáčov v Hanušovické vrchovině. Celoroční městský cestovní ruch reprezentuje zejména dominantní Olomouc (příp. Prostějov), Olomouc je také nadregionální centrum veletržního a kongresového cestovního ruchu. Velmi silné je v kraji lázeňství – střediska Jeseník, Lipová-lázně, Velké Losiny, Teplice nad Bečvou a Bludov. Vodní rekreace a turistika u vody je spojena s vodáckou atraktivním horním tokem Moravy, příp. Plumlovskou přehradou.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Olomoucký kraj typická venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady (zaujímá 33 % rozlohy kraje), venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch (22 %), venkovská krajina s minimálními předpoklady (19 %) a atraktivní horská krajina (19 %). Urbanizované prostory zasahují na 7,1 % rozlohy kraje. Touto příznivou strukturou se kraj řadí na přední místa v rámci celé ČR.

Obce s turisticko-rekreační funkcí, kterou označujeme jako „zcela dominantní“ (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce), ve větším uskupení v kraji prakticky nenalezneme (jen jednotlivé obce v oblasti Hrubého Jeseníku). Turisticko-rekreační zatížení území obcí se „zcela dominantní“ funkcí (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²) se v kraji nachází ve větších uskupeních v Bouzovské vrchovině a v SV zázemí Olomouce.

Olomoucký kraj má velmi dobré předpoklady pro turistické využití jako region s bohatou kulturní a folklórní tradicí, nabídkou významných kulturních a historických památek a krajinnou různorodostí. Poskytuje možnosti pro rozvoj mnoha různých typů cestovního ruchu, od poznávacího a rekreačního v horské oblasti Jeseníků a krasových jevů, přes lázeňský, městský a církevní až po incentívni. Předností regionu je jeho geografická resp. dopravní poloha na jednom z hlavních tahů mezi severní a jižní Evropou. Historická Olomouc je významným centrem vzdělávání, mnoha nadregionálních institucí, včetně církevních. Kraj patří také mezi regiony s nejdelší průměrnou délkou pobytu turistů (především domácích), což je dáno především dlouhodobějšími lázeňskými pobyty.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	639 423	Rozloha kraje v km ²	5 267			Počet obcí (2005)	397			
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	121	Administrativní centrum	Olomouc			z toho měst	58			
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky				0 %					
	CHKO				10,86 %					
	NPR				11					
	NPP				11					
	PR				51					
Počet maloplošných zvláště chráněných území	PP				64					
	Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje				6,4 %					
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	97,5	min.	2,6	Ø	35,6				
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	1	MPR	2	MPZ	15				
	NKP	10	VPR	1	VPZ	9				
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ morový sloup, Olomouc ▪ hrad Bouzov ▪ zámek Jánský vrch ▪ hrad Šternberk ▪ skanzen Příkazy 				<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek a papírna Velké Losiny ▪ kostel Navštívení P. Marie, Svatý Kopeček 					
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	20 849	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	10 231	celkem	30 340			Ø na středisko	5 057			
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	28	A	2	B	6	C	15	D	5
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	415			z toho zahraniční	100 (24,0 %)				
Struktura zahraniční návštěvnosti	Německo (23,3 %), Polsko (15,5 %), Slovensko (14,5 %), Rakousko (6,1 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	18,8 %			Venkovská krajina I ¹	19,2 %				
	Venkovská krajina II ²	21,9 %			Venkovská krajina III ³	33,0 %				
	Urbanizované prostory	7,1 %			Pískovcové skalní útvary	0,0 %				
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území				Časové využití území					
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ letní turistika ▪ lázeňství ▪ kulturně-historické památky ▪ městská turistika 				<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Jeseníky) ▪ celoroční s výraznou letní sezónou (lázeňská a městská střediska) 					
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Horská střediska				Národní význam: Loučná nad Desnou, Ostružná, Staré Město Nadregionální význam: Bělá pod Pradědem, Oskava					
	Historická města a střediska				Národní význam: Olomouc Nadregionální význam: Prostějov					
	Lázeňská střediska				Národní význam: 0 Nadregionální význam: Jeseník, Lipová-lázně, Teplice nad Bečvou Regionální význam: Bludov, Slatinice, Velké Losiny					
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	1075,6		min.	0		Ø	30,3		
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	362,8		min.	0		Ø	16,0		

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

ZLÍNSKÝ KRAJ

Zlínský kraj zaujímá polohu na východní hranici České republiky a přestože jeho územím prochází jedna z hlavních evropských dopravních (a dnes i turistických) os, je možné jeho polohu v rámci celé republiky označit za spíše periferií. Poměrně dobře dostupná (po silnici i železnici) je jeho západní část, především však z moravských krajů. Paradoxně příznivější se může jevit poloha regionu v kontextu středoevropského prostoru, blízkost slovenského a polského poptávkového trhu je (a bude) však daleko méně významná než např. bavorského na západě ČR.

Rozlohou největší chráněné území České republiky – chráněná krajinná oblast Beskydy – zasahuje na území Zlínského kraje zhruba polovinou své rozlohy (geomorfologické jednotky Vsetínské vrhy a Javorníky). Jedná se o přírodní (horské masivy s lesními komplexy a loukami, hluboká údolí) i krajinářsky (kulturní krajina – lidové stavby, valašské pastevectví a kolonizace) ojedinělý prostor celé ČR. CHKO Bílé Karpaty (menší část leží v Jihomoravském kraji) byly, vzhledem k vzácnému ekosystému, vyhlášeny také biosférickou rezervací UNESCO. Podobně jako v Beskydech je i zde v krajině znát výrazný vliv člověka (rozptýlená zástavba – kopianice, vysoký podíl luk a pastvin), který je možné považovat za velmi pozitivní. Velkoplošná zvláště chráněná území zabírají celých 30 % rozlohy kraje, 8 vymezených přírodních parků téměř další pětinu, což je v rámci ostatních krajů zcela výjimečné.

Turisticky atraktivní jsou v rámci velkoplošných útvarů zejména lokality, které se označují jako maloplošná chráněná území (v kraji 170). V CHKO Beskydy můžeme navštívit národní přírodní rezervace Radhošť (zbytky jedlobukového pralesa; socha pohanského boha úrody Radegasta; poutní dřevěná kaple sv. Cyrila a Metoděje), Pulcín – Hradisko (skalní bloky, archeologické naleziště) nebo známé turistické cíle, kterými jsou vrcholy Vsetínských vrchů Cáb a Tanečnice. K turisticky nejvděčnějším lokalitám Bílých Karpat patří NPR Javořina (vrchol a přilehlé svahy nejvyšší hory Velké Javořiny s bukovým pralesem) a další hraniční areály Velký Lopeník a Moravské kopianice. Mimo obě CHKO lze zmínit národní přírodní památku Chropynský rybník (zámecký areál s rybníkem a pobřežními porosty), přírodní památky Čertovy skály (horolezecký terén ve Vizovické vrchovině) a Kazatelna (výrazná izolovaná skála na hlavním hřbetu Chřibů).

Kultura a historie se ve Zlínském kraji odráží od řady pamětihodností, z nichž lze v první řadě uvést raně barokní arcibiskupský zámek s Květnou zahradou v Kroměříži (památko UNESCO) a historické jádro stejného města s Podzámeckou a Květnou zahradou (městská památková rezervace). Dalších 14 částí měst a obcí má statut městské památkové zóny, Vlčnov, Rymice a Veletiny vesnické památkové rezervace a 3 obce jsou chráněny jako vesnická památková zóna. Venkovské tradice a kulturu spojenou především se specifickým etnografickým prostředím Valašska a Hané dokumentují skanzeny v Rožnově pod Radhoštěm (nejvýznamnější a největší skanzen v ČR) a ve Velkých Karlovicích, dřevěné stylové stavby na Pustevnách a soubor lidových staveb východní Hané v Rymicích.

Národní kulturní památka Buchlov je nejvýznamnějším hradním objektem kraje. Z desítek zámků stojí za zmínku především Buchlovice, Vizovice či Chropyně, známé jsou zříceniny Cimburk a Brumov. Církevní památky a lokality reprezentují jedny z nejvíce vyhledávaných poutních míst u nás - kostel Nanebevzetí Panny Marie (Svatý Hostýn) v Bystřici pod Hostýnem, bazilika minor a lapidárium na Velehradě a dřevěná kaple sv. Cyrila a Metoděje na Radhošti. V Holešově se dochoval židovský hřbitov se synagogou (dnes i muzeum židovské kultury), v Osvětimanech velkomoravské hradisko sv. Klimenta. Celkem 9 objektů v kraji má statut národní kulturní památky. Turisté v roce 2005 nejčastěji zavítali do arcibiskupského zámku a přilehlých zahrad v Kroměříži (148 tis. osob), zámku v Buchlovicích (téměř 100 tis.) a na hrad Buchlov (78 tis.). Ostatní objekty navštívilo méně než 20 tis. zájemců, celková návštěvnost 10 sledovaných památek činila 406 tisíc.

Nevelký počet technických památek, které stojí za shlédnutí, představují zejména památky zpracování zemědělských produktů (např. větrné mlýny v Rymicích, Velkých Těšanech a Rožnově pod Radhoštěm) a vodního stavitelství (kamenná hráz vodní nádrže Bystřička). Památník protifašistického odboje na Ploštině (u Valašských Klobouk) je patrně nejvýznamnější vojenskou památkou regionu. Turisté přijíždějící do regionu se mohou zastavit také v zoologické zahradě Zlín – Lešná (více než 300 tis. ročně), na Svatém Hostýnu je zajímavostí spojení kaple s funkční rozhlednou.

V hromadných ubytovacích zařízeních kraje se v roce 2005 ubytovalo asi 490 tis. hostů, což ho řadí mezi méně navštěvované regiony ČR. Z celkového počtu 71 tis. zahraničních hostů (pouze 14,5 %; nejnižší podíl ze všech krajů) přijela čtvrtina ze Slovenska, pětina z Německa, dále pak z Rakouska a Polska. V kraji se realizovalo zhruba 1,8 mil. přenocování, z toho kolem 260 tis. přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou Zlín a Vsetín.

V roce 2003 bylo na území Zlínského kraje zjištěno asi 25 tis. lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních (5% úhrnu ČR). V přepočtu na 1 km² to představovalo průměrnou hodnotu mezi kraji. Čtvrtinou lůžkové kapacity (6,2 tis.) disponují zdejší horská střediska, o něco méně (5,9 tis.) zařízení ve větších městech. Lázeňská střediska (zejména Luhačovice) obsazují necelou pětinu lůžek v HUZ (4,3 tis.), střediska letní rekreace u vody mají asi 2 tis. lůžek. Hotelová báze nejvyšší kvality nabízí zhruba 700 lůžek. V objektech individuální rekreace bylo při sčítání lidu v roce 1991 odhadnuto asi 60 tis. lůžek. Nejvýznamnější koncentrace chat a chalup je v Beskydech a v zázemí Zlína.

Sportovně-rekreační infrastruktura pro zimní sporty (upravené sjezdové a běžecké tratě) se opírá o střediska situované hlavně v Beskydech, ale i Bílých Karpatech. „Těžkou infrastrukturu“ pro sportovní i rekreační využití doplňuje několik krytých zimních stadionů ve větších městech, podobně jako kryté bazény, multifunkční aquaparky lze v zásadě využívat celoročně. Golfové areály ve Slušovicích a v Rožnově pod Radhoštěm jsou nejlépe vybavené v kraji. Skutečně velké množství turistických tras a naučných stezek je úzce provázáno s atraktivními přírodními i kulturními lokalitami v Beskydech a Bílých Karpatech, nalezneme je však také např. v oblasti přírodních parků. Beskydsko-Karpatská magistrála a trasa Jihlava – Český Těšín patří k páteřním cyklotrasám kraje (součást turistické dopravní infrastruktury).

Turistická informační centra, kterých v kraji nalezneme přes 20, jsou rozmístěna jak v horských oblastech (střediscích), tak ve významnějších centrech osídlení. Kvalitou poskytovaných služeb se řadí spíše k podprůměru, nejvyšší hodnocení bylo možné vztáhnout na TIC v Holešově a Uherském Hradišti.

Podnikatelskou aktivitou v odvětví pohostinství a ubytování (21 subjektů na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel) se Zlínský kraj řadí k podprůměru v souboru krajů (v ČR 24). Podílem ekonomicky aktivních zaměstnaných v cestovním ruchu z celkového počtu EA sice patří kraj do první poloviny pomyslného žebříčku (3,4%), ve srovnání s průměrem ČR však zaostává (3,9%).

Rozhodující formou cestovního ruchu v regionu je celoroční horská turistika s výraznější zimní sezónou; k největším střediskům nadregionálního významu v Beskydech patří Prostřední a Horní Bečva (Pustevny), Velké Karlovice (Kyčerka, Razula), Nový Hrozenkov (Portáš, Kohútka), Hutisko-Solanec (Soláň), v Bílých Karpatech lze jmenovat Mikulčin vrch a Strání, izolovanou místní lokalitou je např. i Stupava v Chříbech. Městský cestovní ruch, který zde má daleko silnější letní sezónu hledíme zejména v Kroměříži a Zlíně, kde je památkově a ochrannářsky nedocenen komplex průmyslových, obytných i kulturních objektů ve funkcionalistickém slohu (architekti Le Corbusier, Gahura, Kotěra a Karfík), jehož duchovním otcem je Tomáš Baťa, a jenž nemá v této polyfunkční skladbě ve světě obdoby. Luhačovice jsou evropsky známé lázeňské středisko a chloubou kraje, dalšími lázeňskými místy jsou Pozlovice (navazují na areál Luhačovických lázní), Kostelec u Zlína a Ostrožská Nová Ves. Letní rekreace u vody se váže na lokální vodní nádrže Bystřičku, Luhačovice a jiné, význam kongresového cestovního ruchu také nepřesahuje hranice regionu. Na Slovácko (okres Uherské Hradiště) zasahuje Moravská vinařská oblast s intenzivní a aktivní formou vinařské turistiky.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Zlínský kraj typická venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady a horská krajina (obě představují 31% rozlohy). Následuje zastoupení venkovské krajiny s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch (19%). Urbanizované prostory zaujímají 13% rozlohy kraje. Touto příznivou strukturou se kraj řadí na 4. místo mezi kraji ČR (za kraj Liberecký, Jihočeský a Karlovarský).

Obce s turisticko-rekreační funkcí označovanou jako „zcela dominantní“ (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) ve větším uskupení v kraji prakticky nenalezneme (jen jednotlivé obce ve Vsetínských vrších a Bílých Karpatech). Turisticko-rekreační zatížení území obcí se „zcela dominantní“ pozicí (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²) se v kraji nachází ve větší koncentraci (oproti turisticko-rekreační funkci) v centrálních Beskydech, Hostýnských vrších, Chříbech, Vizovické vrchovině i Bílých Karpatech.

Rozlohou nevelký Zlínský kraj je regionem tří tradičních, významných národopisných celků – Valašska, Hané a Slovácka. Již tato skutečnost znamená velmi působivou kulturní a historickou rozmanitost s množstvím místních tradic a folklóru, k čemuž se přidává velmi atraktivní horská krajina s mnoha významnými středisky zimní i letní rekreace, ale také např. ojedinělé urbanistické řešení městské aglomerace Zlín – Otrokovice ve funkcionalistickém slohu či manýristická zahradní architektura v Kroměříži. To vše vytváří silný potenciál návštěvnické atraktivity kraje jako celku. Nevýhodou je poněkud odloučená poloha větší části území a vazba na slabší poptávkový trh Slovenska a Polska, což se projevuje i nízkou zahraniční návštěvností.

Obecná charakteristika										
Počet obyvatel (2005)	590 706	Rozloha kraje v km ²	3 964	Počet obcí (2005)	304					
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	149	Administrativní centrum	Zlín	z toho měst	61					
Přírodní předpoklady										
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje			Národní parky	0 %						
			CHKO	29,90 %						
Počet maloplošných zvláště chráněných území			NPR	6						
			NPP	3						
			PR	38						
			PP	123						
Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje			17,1 %							
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)		max.	97,1	min.	3,4	∅	50,6			
Kulturně-historické předpoklady										
Památková ochrana (počet památek)		UNESCO	1	MPR	1	MPZ	14			
		NKP	9	VPR	3	VPZ	3			
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)		<ul style="list-style-type: none"> ▪ zámek a zahrady v Kroměříži ▪ zámek Buchovice ▪ hrad Buchlov ▪ Lapidárium Velehrad ▪ Zámek Vizovice 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ skanzen Rožnov pod Radhoštěm ▪ Pustevny 					
Základní a doprovodná infrastruktura										
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	25 253	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)								
Počet objektů individuální rekreace (1991)	9 681	celkem	19 139	∅ na středisko	2 127					
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	21	A	2	B	3	C	12	D	4
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)										
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	489		z toho zahraniční		71 (14,5 %)				
Struktura zahraniční návštěvnosti	Slovensko (24,9 %), Německo (20,3 %), Rakousko (8,2 %), Polsko (7,7 %)									
Turistická regionalizace a rajonizace										
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	31,3 %			Venkovská krajina I ¹	5,6 %				
	Venkovská krajina II ²	19,1 %			Venkovská krajina III ³	31,0 %				
	Urbanizované prostory	13,0 %			Pískovcové skalní útvary	0,0 %				
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území						
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ letní turistika ▪ rekreace u vody ▪ lázeňství ▪ kulturně-historické památky ▪ městská turistika 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Beskydy, Javorníky) ▪ celoroční s výraznou letní sezónou (lázeňská a městská střediska) 						
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody			Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Pozlovice						
	Horská střediska			Národní význam: Horní Bečva, Velké Karlovice Nadregionální význam: Dolní Bečva, Hutisko-Solanec, Prostřední Bečva, Rajnochovice						
	Historická města a střediska			Národní význam: 0 Nadregionální význam: Kroměříž, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Valašské Meziříčí, Zlín						
	Lázeňská střediska			Národní význam: Luhačovice Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Ostrožská Nová Ves						
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	636,6		min.	0		∅	28,8		
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	175		min.	0		∅	17,5		

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ

Severovýchodní část České republiky vyplňuje Moravskoslezský kraj, který zabírá část historického území Moravy i Slezska. Středem kraje (Moravská brána) vede jeden z nejvýznamnějších dopravních, obchodních i turistických tahů ve střední Evropě (trasa Balt – Jadran), což v tomto kontextu představuje poměrně exponovanou (avšak značně tranzitní) polohu. V rámci České republiky se jedná o nejvíce periferní region (především SV a SZ výběžky), dobře dostupný pouze z moravských krajů. Specifikem je náš nejrozsáhlejší urbanizovaný a průmyslový prostor ostravské aglomerace, který však není turisticky příliš atraktivní a nemá ani odezvu na polské straně (obdobná zaměření hornoslezské aglomerace).

Na území kraje se nacházejí 3 velkoplošná zvláště chráněná území (17 % rozlohy kraje), z nichž se o Beskydy a Jeseníky kraj „dělí“ s jinými regiony, celým prostorem leží v kraji pouze chráněná krajinná oblast Poodří (unikátní mokřadní společenstva a lužní lesy v nivě meandrující Odry). CHKO Beskydy je v kraji vyplněna především geomorfologickou jednotkou Moravskoslezské Beskydy, tedy nejmohutnějším masivem s nejvyššími vrcholy celé oblasti, lesními komplexy, hlubokými údolními s několika vodními nádržemi a také s rozptýleným valašským osídlením. CHKO Jeseníky jsou naše 2. nejvyšší pohoří s velmi výraznou svahovou i vrcholovou ledovcovou modelací a hluboce zaříznutými údolními s největšími výškovými rozdíly ze všech pohoří ČR. Třináct procent rozlohy kraje zaujímá 5 vyhlášených přírodních parků.

Turisticky nejpřitažlivější přírodní lokality jsou často na seznamu tzv. maloplošných zvláště chráněných území (celkem 141). Součástí CHKO Beskydy je národní přírodní rezervace Mazák (vzácná lesní společenstva různých typů; oblast nejvyšší hory Beskyd – Lysé hory), v Jeseníkách je to zejména NPR Praděd (unikátní ekosystém přírodních složek v několika výškových stupních; oblast nejvyšší hory Hrubého Jeseníku s údolím a vodopádem Bílé Opavy), v Poodří také NPR Polanská niva (vzácný ekosystém s lužními lesy a nivními loukami). V Nížkém Jeseníku nalezneme NPP Rešovské vodopády (největší vodopády s obřími hrnci v kraji), NPP Jeskyně Šipka (u Štramberka) je archeologickým nalezištěm neandertálského člověka), blízko leží také PP Hradní vrch Hukvaldy (komplex starých bukových lesů a areál hradu). Pozůstatkem pevninského zalednění v pánevních oblastech je např. Liptáňský a Kunčický bludný balvan, sopečné činnosti pak Uhlířský vrch, Venušina sopka a Velký Roudný.

Kulturní zázemí v kraji představují mimo jiné dochovaná historická jádra měst Nový Jičín, Štramberk a Příbor (městské památkové rezervace), dalších 18 městských památkových zón, 2 vesnické památkové rezervace (obce Lipina a Heřmanovice) a 6 vesnických památkových zón. Komplexem lidové architektury s převážně dřevěnými stavbami je Národopisný areál v Dolní Lomné (u Jablunkova).

V kraji je možné navštívit několik hradů (nejznámější jsou Sovinec, Starý Jičín či Hukvaldy), desítky zámků (např. Hradec nad Moravicí, Bruntál, Raduň, Nový Jičín a Fryštát u Karviné), zřícenin (Štramberská trúba) a tvrzí. Bratrský sbor ve Fulneku a gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie s kaplí sv. Kříže v Opavě jsou církevní dominanty regionu. Za národní kulturní památku bylo prohlášeno jedenáct památek. Z pohledu návštěvnosti je nejvyhledávanějším objektem zřícenina hradu Štramberská trúba (54 tis. turistů v roce 2005) a dále zámky v Hradci nad Moravicí a ve Frýdku (zhruba 35 tis.). Více než 20 tis. zájemců zavítalo do dalších 3 objektů, celkový počet návštěvníků 14 vybraných památek dosáhl 226 tisíc.

Technickými památkami je dominantní Ostrava, kde je vzpomínána tradice hutnictví (důl Michal a důl Hlubina – národní kulturní památky), za zmínku stojí také historická rozvodna. Památky zpracování zemědělských produktů představují větrné mlýny v Litultovicích (u Opavy) a ve Staré Vsi u Bílovce. Vojenskou historii dokládají např. pevnosti pohraničního opevnění v Milosticích a Darkovičkách, vojenské hřbitovy v Bruntále a Opavě, městské opevnění v Bruntále a několik památníků z 2. světové války.

V Ostravě je možné navštívit zoologickou zahradu (ročně sem zavítá přes 300 tis. zájemců), v Karviné je veřejnosti přístupná botanická zahrada, ve Štramberku a Štěbořicích arboreta. Několik funkčních rozhleden (např. Praděd, Strážště, Landek, Prašivá, Štramberská trúba) láká k výhledu do širokého okolí.

V roce 2005 přijelo do hromadných ubytovacích zařízení kraje téměř 600 tis. turistů, čímž se kraj řadí mezi průměrně navštěvované v ČR. Ze 108 tis. zahraničních hostů (18 %) přijela více než pětina ze Slovenska, značnou část zahraniční klientely tvoří také Poláci a Němci. V kraji se uskutečnilo asi 2,1 mil. přenocování, z toho bylo 310 tis. přenocování cizinců. Nejnavštěvovanějšími okresy jsou Frýdek-Místek, Bruntál a Ostrava-město.

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2003 dosáhl hodnoty 30,6 tis. (6,2 % úhrnu ČR). V přepočtu lůžek na 1 km² to znamenalo průměrné postavení mezi našimi kraji. Více než třetinu kapacit HUZ vykazují horská střediska (10,6 tis. lůžek), o něco méně větší a střední města (9,4 tis.). Střediska letní rekreace u vody disponují asi 2,5 tis. lůžek, lázeňská střediska 2 tisíci. Nejvyšší hotelová báze není nijak rozsáhlá, tvoří ji necelý 1 tis. lůžek. V roce 1991 byla při sčítání lidu odhadnuta kapacita objektů individuální rekreace na 86 tis. lůžek, většina chat a chalup je soustředěna do oblasti Moravskoslezských a Slezských Beskyd (široké zázemí druhého bydlení pro celou ostravskou aglomeraci), v méně exponovaných Jeseníkách je poměrně vysoký podíl chalup.

Sportovně-rekreační infrastruktura určená zimním sportům se opírá především o upravované sjezdovky a běžecké tratě, které jsou k dispozici v horských oblastech Moravskoslezských a Slezských Beskyd a Jeseníků. „Těžkou“ zimní infrastrukturu doplňují kryté zimní stadiony umístěné ve větších městech a dále kryté bazény a aquaparky s možností celoročního využití. Z několika golfových hřišť v kraji je možné vyzdvihnout ta v Šilheřovicích a Čeladné. Naučné stezky a turistické trasy se největším počtem nacházejí v oblasti Beskyd a Jeseníků, v Poodří a na Opavsku, do značné míry jsou vázány na přírodní atraktivní lokality. Dopravní turistickou infrastrukturu představuje jak hustá síť cyklotras (dálkové a mezinárodní zejména v Beskydech, podél toku Odry a v příhraničí), tak mezinárodní letiště v Ostravě-Mošnově s pravidelnými linkami do Prahy a Vídně.

Vysoká koncentrace turistických informačních center (celkem přes 50) se vytvořila zejména v širokém prostoru ostravské aglomerace (větší a střední města, historická města), méně TIC nalezneme v horském prostředí kraje. Z průměrné kvality nabízených služeb vystupuje např. TIC v Ostravě, Havířově, Kopřivnici a Novém Jičíně.

Podnikatelskou aktivitou v odvětví pohostinství a ubytování (18 podnikatelských subjektů na 1 000 ekonomicky aktivních obyvatel) patří Moravskoslezský kraj na třetí místo od konce v souboru krajů (v ČR 24). Podílem ekonomicky aktivních zaměstnaných v cestovním ruchu z celkového počtu EA je kraj sice v polovině pomyslného žebříčku (3,2 %), ve srovnání s průměrem ČR však dosti zaostává (3,9 %).

Preferovanou formou cestovního ruchu je v Moravskoslezském kraji jednoznačně celoroční horská turistika s výraznou zimní sezónou. K vyhlášeným střediskům především zimních sportů patří v Jeseníkách Malá Morávka (Karlovy Pradě, Ovčárna; nejvýznamnější lyžařské centrum na Moravě s přepravní kapacitou vleků a lanovek více než 10 tis. osob/hod), v Beskydech Bílá (Mezivodí), Staré Hamry (Grůň), Velké Karlovice (Třeštík-Bumbálka) a Krásná (Visalaje), ve Slezských Beskydech je známým lyžařským areálem Javorový vrch u Třince. Významná je také letní rekreace u vody (koncentrace vyhledávaných vodních nádrží mezi Havířovem a Frýdkem-Místkem – Žermanice, Těrlicko, Baška), celoroční městský cestovní ruch má zástupce snad pouze v Ostravě, a to ještě s ohledem na nadregionální působnost veletrhů a kongresů. Poměrně silné je v kraji lázeňství se středisky v Karvině, Karlově Studánce a Klimkovicích.

Z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je pro Moravskoslezský kraj charakteristická velmi rozmanitá struktura krajiny. Převažuje venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch (zaujímá 33 % rozlohy kraje), horská krajina (22 %) a venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch (19 %); urbanizované prostory tvoří 23 % rozlohy kraje (nejvíce po Praze). Touto funkčně-prostorovou strukturou využití území a krajinnou atraktivitou se kraj řadí mezi první polovinu pořadí krajů ČR.

Obce s turisticko-rekreační funkcí označované jako „zcela dominantní“ (201 a více turistických a rekreačních lůžek na 100 obyvatel obce) se ve větším souvislém uskupení nacházejí v oblasti Moravskoslezských Beskyd. Turisticko-rekreační zatížení území obcí se „zcela dominantní“ funkcí (50 a více rekreačních a turistických lůžek na 1 km²) nalezneme ve větší koncentraci opět pouze v Beskydech, menší počet obcí je možné zjistit také na západ od krajské Ostravy.

Moravskoslezský kraj lze z pohledu rozvoje cestovního ruchu označit za region „kontrastů a příležitostí“. Podobně jako např. Ústecký kraj je dlouhodobě a podvědomě spojován s těžbou nerostných surovin a výraznou koncentrací průmyslových měst, a tedy zdevastovanou krajinou; zásadní rozdíl je však v zachovalé přírodě a kvalitním životním prostředí Jeseníků, Beskyd a Oderských vrchů. Horská krajina tak představuje nejvýznamnější rozvojový potenciál kraje, ke kterému přispívá také image lyžařského regionu č. 2 v České republice. Vhodné předpoklady pro rozvoj má také vodní pobytová turistika, poznávací turistika a cykloturistika. Ostrava je důležitým centrem veletrhů, výstav a kongresů a paradoxně může v budoucnu těžit ze své periferní polohy vůči např. hlavnímu městu Praze, Plzni a Liberci, protože leží na jedné z hlavních středoevropských dopravních i turistických os (je tu však také stále riziko tranzitní polohy).

Obecná charakteristika						
Počet obyvatel (2005)	1 253 257	Rozloha kraje v km ²	5 427	Počet obcí (2005)	299	
Hustota zalidnění (obyv./km ²)	231	Administrativní centrum	Ostrava	z toho měst	77	
Přírodní předpoklady						
Podíl velkoplošných zvláště chráněných území na rozloze kraje	Národní parky	0 %				
	CHKO	16,85 %				
Počet maloplošných zvláště chráněných území	NPR	10				
	NPP	6				
	PR	70				
	PP	55				
Podíl plochy přírodních parků na rozloze kraje	12,8 %					
Podíl potenciálních rekreačních ploch na rozlohu obce (v %)	max.	97,6	min.	5,0	Ø	50,5
Kulturně-historické předpoklady						
Památková ochrana (počet památek)	UNESCO	0	MPR	3	MPZ	18
	NKP	11	VPR	2	VPZ	6
Významné památky (z hlediska návštěvnosti)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hrad Štramberk – Štramberská Trúba ▪ zámek Hradec nad Moravicí ▪ zámek Kravaře ▪ hrad Hukvaldy 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ důl Michal, Ostrava ▪ zámek Bruntál (muzeum) 		
Základní a doprovodná infrastruktura						
Počet lůžek v ubytovacích zařízeních (2003)	30 647	Kapacita lyžařských středisek (přepravní kapacita lanovek a vleků v os./hod., 2005)				
Počet objektů individuální rekreace (1991)	16 766	celkem	50 590	Ø na středisko		2 300
TIC (počet a kategorizace, 2005)	celkem	54	A	4	B	20
				C	26	D
						4
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních (2005)						
Počet hostů v hromadných ubytovacích zař. (v tis.)	celkem	596	z toho zahraniční		108 (18,0 %)	
Struktura zahraniční návštěvnosti	Slovensko (21,6 %), Polsko (16,6 %), Německo (16,2 %), Itálie (4,0 %)					
Turistická regionalizace a rajonizace						
Rajonizace cestovního ruchu (podíl jednotlivých typů krajiny)	Horská krajina	21,5 %	Venkovská krajina I ¹		4,2 %	
	Venkovská krajina II ²	18,6 %	Venkovská krajina III ³		32,8 %	
	Urbanizované prostory	22,7 %	Pískovcové skalní útvary		0,0 %	
Hlavní druhy a formy cestovního ruchu	Funkční využití území			Časové využití území		
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zimní sporty ▪ letní turistika ▪ rekreace u vody ▪ lázeňství ▪ městská turistika 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ celoroční s významnou zimní sezónou (Jeseníky, Beskydy) ▪ celoroční (lázeňská a městská střediska) 		
Funkční typologie středisek a jejich kategorizace	Střediska letní rekreace u vody		Nadregionální význam: 0 Regionální význam: Vítkov			
	Horská střediska		Národní význam: Malá Morávka, Ostravice, Staré Hamry Nadregionální význam: Bílá, Čeledná, Kunčice pod Ondřejníkem, Morávka, Trojanovice			
	Historická města a střediska		Národní význam: 0 Nadregionální význam: Frenštát pod Radhoštěm, Opava, Ostrava, Štramberk			
	Lázeňská střediska		Národní význam: 0 Nadregionální význam: Karviná Regionální význam: Karlova Studánka, Klimkovice			
Turisticko-rekreační funkce obcí	max.	465,6	min.	0	Ø	39,1
Turisticko-rekreační zatížení území	max.	1 717,2	min.	0	Ø	26,7

¹ Venkovská krajina I – Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch.

² Venkovská krajina II – Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch.

³ Venkovská krajina III – Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch.

Glosář

E

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo (EA) = obyvatelé v produktivním věku

F

Funkční typologie středisek = proces zařazování rekreačních lokalit (středisek) do jednotlivých typů podle dominantní funkce využití z hlediska cestovního ruchu.

H

Hromadná ubytovací zařízení (HUZ) = ubytovací zařízení poskytující přenocování v pokoji nebo v jiné ubytovací jednotce, přičemž počet poskytnutých míst musí být větší než určené minimum pro skupiny osob přesahující jednu rodinnou jednotku a všechny ubytovací jednotky musí podléhat stejnému řízení.

K

Kapacita ubytovacích zařízení = celkový maximální počet osob, který může být ubytován v daném ubytovacím zařízení.

L

Lokalizační předpoklady cestovního ruchu = předpoklady cestovního ruchu zahrnující obvykle přírodní předpoklady a kulturně-historické předpoklady.

M

Materiálně-technická základna = souhrn hmotných prostředků, které slouží k realizaci účasti na cestovním ruchu a k tvorbě a realizaci služeb pro účastníky cestovního ruchu (ubytovací zařízení, stravovací zařízení, letiště, dopravní infrastruktura, doprovodná infrastruktura atd.).

O

Objekt individuální rekreace (OIR) = rekreační objekt ve vlastnictví účastníka cestovního ruchu (resp. jeho přátel či příbuzných), který umožňuje realizaci rekreačních aktivit spadajících mimo veřejné formy cestovního ruchu. (viz též objekty druhého bydlení, chaty, chalupy atd.)

P

Potenciál cestovního ruchu = faktory, která mají předpoklady umožňující vznik cestovního ruchu v daném území.

Potenciální rekreační plochy = součet ploch využitelných pro rekreaci (lesní půda, louky a pastviny, sady a zahrady, tekoucí a stojaté vody) v katastrálních územích jednotlivých obcí vydělený celkovou rozlohou obce. Vyjadřuje se v %.

Předpoklady cestovního ruchu = souhrn přírodních a antropogenních aspektů včetně jejich mnohoúrovňových vazeb, které vytvářejí předpoklady pro realizaci cestovního ruchu.

R

Regionalizace = vymezování hranic území pro účely jeho spravování, řízení – německý původ (latina); proces členění území na regiony, tj. vymezování na základě zvolených kritérií nebo v rámci administrativního členění – regionální diferenciaci.

Rajonizace = rozdělování na určité celky, oblasti (rajony) – francouzský původ (latina); vymezování oblastí podle potřeb cestovního ruchu/podle vhodnosti pro cestovní ruch.

Realizační předpoklady cestovního ruchu = předpoklady cestovního ruchu zahrnující komunikační předpoklady a infrastrukturu cestovního ruchu.

Rekreačně využitelné plochy = plochy lesní půdy, luk a pastvin, zahrad, sadů a vodních ploch (tekoucí a stojaté vody).

S

Středisko cestovního ruchu = sídelní útvar, jehož hlavním funkčním využitím a ekonomickým přínosem je cestovní ruch. Jedná se o lokalitu nabízející relativně komplexní infrastrukturu cestovního ruchu.

T

Turisticko-rekreační funkce = počet turistických a rekreačních lůžek v obci na obyvatele obce $\times 100$.

Turisticko-rekreační zatížení území = počet turistických a rekreačních lůžek v obci na km^2 rozlohy obce.

V

Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch = území, kde podíl potenciálních rekreačních ploch dosahuje intervalu od 0 do 19,9 % na rozloze obce, nebo je na území vykonávána povrchová těžební činnost. Výjimkou je území se statutem vinařská obec.

Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch = území, kde podíl potenciálních rekreačních ploch na rozloze obce je mezi 20 a 49,9 %.

Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch = území, kde podíl potenciálních rekreačních ploch na rozloze obce je v intervalu 50–100 %.

Seznam literatury

- [1] Analýza cestovního ruchu v kraji Vysočina. Jihlava: Vysočina, 2006. Zpracoval: Vystoupil, J., Kunc, J., Šauer, M., Masarykova univerzita, Brno.
- [2] BIEGER, T. (2000). Management von Destinationen und Tourismusorganisationenn. Mnichov: Oldenburg Wissenschaftsverlag.
- [3] BIČÍK, I., FIALOVÁ, D., VÁGNER, J. (2002). Druhé bydlení v Česku. Praha: PŘF UK.
- [4] BÍNA, J. (2002). Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky. Urbanismus a územní rozvoj, ročník V, č. 1/2002, Praha, s.2-11
- [5] BOHÁČ, P. (1996). Vyšší geomorfologické jednotky České republiky. Praha: ČÚZAK.
- [6] BOVAGNET, F. (2005). Employment in hotels and restaurants in the enlarged EU still growing. Statistics in focus. Industry, trade and services – population and social conditions. No. 32/2005. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2005.
- [7] DEMEK, J. (1987). Obecná geomorfologie. Praha: Academia.
- [8] DOHNAL, V. a kol. (1981). Rajonizace cestovního ruchu ČSR. Praha: Merkur.
- [9] FIALOVÁ, D. (2004). České lázeňství. Geografické rozhledy, roč. 13, č. 3, Terra, s. 76–77.
- [10] HOLEŠINSKÁ, A. (2004a). Organizace turistických informačních center. In MendelNET 2004 – Sborník příspěvků z konference studentů doktorského studia na CD. Brno: Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, provozně ekonomická fakulta, 132s. ISBN 80-7302-088-2.
- [11] HOLEŠINSKÁ, A. (2004b). Kvalita poskytovaných služeb turistickými informačními centry. In VII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: MU Brno, 27-33s. ISBN 80-210-3549-8.
- [12] HOLEŠINSKÁ, A. (2005). Nástin hodnocení kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu. In VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: Masarykova univerzita, s. 247-253 ISBN 80-210-3888-8.
- [13] HOLEŠINSKÁ, A. (2006). Venkovský cestovní ruch v České republice. In IX. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: ESF MU, s. 251-255, ISBN 80-210-4155-2.
- [14] HOLEŠINSKÁ, A., SEIDENGLANZ, D. (2006). Dopravní dostupnost významných horských oblastí ČR. (www.tourisms.cz).
- [15] HORNER, S., SWARBROOKE, J. (2003). Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času. Aplikovaný marketing služeb. Praha: Grada Publishing,a.s., 486 s. ISBN 80-247-0202-9.
- [16] KŘÍŽOVÁ, B. (2000). Koncepce rozvoje cestovního ruchu ve vztahu k územnímu plánování. Urbanismus a územní rozvoj, ročník III, č. 2/2000, Praha, s.14-15
- [17] KUNC, J. (2005). Turistické informace – hodnocení, regionální struktura, institucionální a finanční podpora. In Sborník referátů ze semináře „Geografie, cestovní ruch a rekreace“ (CD ROM). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie, s.27-36 ISBN 80-244-1221-7.
- [18] KUNC, J. (2006). Lázeňský cestovní ruch v České republice. In Česká geografie v evropském prostoru. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta.
- [19] KUNC, J., VYSTOUPIL, P. (2005). Vinařská turistika v České republice – regionálně geografické aspekty. In VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: MU, s. 265-269 ISBN 80-210-3888-8.
- [20] LEDNICKÝ, V. (2004). Technické památky v cestovním ruchu. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 126s. ISBN 80-248-0611-8.
- [21] MARYÁŠ, J. (2001). Hodnocení podnikatelské aktivity fyzických osob jako významného faktoru regionálního rozvoje na příkladě Brněnského kraje. In The Case Study – Případová studie k problémům regionálního rozvoje ČR. Brno: ESF MU, s. 79-91.
- [22] MARYÁŠ, J. (2002). Regionální difference podnikatelské aktivity fyzických osob v pohostinství a ubytování. In V. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: ESF MU, s. 317-322.
- [23] METELKOVÁ, P. (2005). Regulace cestovního ruchu ze strany veřejného sektoru (teoretické zamyšlení). In VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: MU, s. 277-283 ISBN 80-210-3888-8.
- [24] MIGALA, M., SZCZYRBA, Z. (2006). Spas and spa tourism in the Czech Republic. Zeszyty Naukowe, Nr. 312/2006, z. 1, seria Turystyka i Rekreacja, Politechnika Opolska, Opole, s. 147-162.
- [25] PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. (2002). Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha: MMR, 448 s.
- [26] PERLÍN, R. (1998). Typologie českého venkova. Zemědělská ekonomika, ročník 44, č. 8, s. 349-358
- [27] QUITT, E. (1971). Klimatické oblasti Československa. Brno.
- [28] Regionalizácia cestovného ruchu v SR. Bratislava: MH SR, 2005.

- [29] SEIDENGLANZ, D. (2005). Hodnocení vybrané turistické dopravní infrastruktury – příklad zimních středisek. In VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: MU, s. 289-294 ISBN 80-210-3888-8.
- [30] SLEPIČKA, A. (1989). Proměny venkova: venkov našeho věku. Praha: Svoboda, 388 s. ISBN 80-205-0019-7.
- [31] SMOLOVÁ, I., SZCZYRBA, Z. (2005a). České lázně - tradiční produkt marketingu turistické destinace Česká republika. In Fňukal, M., Ptáček, P. (eds.): Geografie, cestovní ruch a rekreace (sborník referátů z mezinárodního semináře). Olomouc: PŘF UP, s. 57-64.
- [32] SMOLOVÁ, I., SZCZYRBA, Z. (2005b). Lázeňství v České republice – tradice a nový rozměr. Veřejná správa, č. 45, Praha, s. XI-XII (příloha).
- [33] SMOLOVÁ, I. (2004). Lázně v ČR. Velký atlas světa, č. 31, Amercom, Praha, s. 149–152.
- [34] Statistiky kultury 2005. Praha: NIPOS, Centrum informací o kultuře, 2006.
- [35] STRÁNSKÝ, K. (1973). Geografie cestovního ruchu. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 240s.
- [36] ŠAUER, M. (2005). Přírodní předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu: metodické poznámky. In VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno MU, s. 307-315 ISBN 80-210-3888-8.
- [37] ŠAUER, M., HOLEŠINSKÁ, A. (2006). Tourism Regionalization in the Czech Republic. In 4th International Conference for Young Researchers of Economics. Volume II. Gödöllő: Szent István University, s. 355-360, ISBN 963-9483-68-0.
- [38] ŠÍP, J., VYSTOUPIL, J. (2005). Metodika analýzy hodnocení území venkovského prostoru v intencích trvale udržitelného rozvoje cestovního ruchu jako základní nástroj nové rajonizace ČR. In Recenzovaný sborník + CD ROM referátů z 10. mezinárodní konference na téma: Cestovní ruch, regionální rozvoj a školství – Trvale udržitelný rozvoj a turismus. Tábor: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, Katedra cestovního ruchu v Táboře, ISBN 80-7040-766-2.
- [39] TOUŠEK, V. a kol. (2005). Česká republika Portréty krajů. Praha: MMR, 136s. ISBN 80-239-6305-8.
- [40] VITURKA, M. (2005). Územní hodnocení kvality podnikatelského prostředí z hlediska rozvoje cestovního ruchu a rekreace. In VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: MU, s. 321-331 ISBN 80-210-3888-8.
- [41] VONDRA, J. (1970). Přehled technických památek v českých zemích. Praha: Národní technické muzeum v Praze, 123s.
- [42] [43] VYSTOUPIL J (2000).: Problematika cestovního ruchu v současných programových dokumentech regionálního rozvoje v ČR. In: II mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno, ESF MU, ISBN 80-210-2317-1. s. 131-143.
- [43] VYSTOUPIL, J. a kol. (2006). Atlas cestovního ruchu České republiky. 1. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 156 s. ISBN 80-239-7256-1.
- [44] VYSTOUPIL, J., ŠAUER, M. (2005a). Návrh nové rajonizace cestovního ruchu České republiky. In Sborník referátů ze semináře „Geografie, cestovní ruch a rekreace“ (CD ROM). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie, s.65-74 ISBN 80-244-1221-7.[45] VYSTOUPIL, J., ŠAUER, M. (2005b). Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR. In VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: MU, s. 341-349 ISBN 80-210-3888-8.
- [46] VYSTOUPIL, J., ŠAUER, M. (2005c). Proposal of New Regional Division of Tourism in the Czech Republic. In Recenzovaný sborník + CD ROM referátů z 10. mezinárodní konference na téma: Cestovní ruch, regionální rozvoj a školství – Trvale udržitelný rozvoj a turismus. Tábor: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, Katedra cestovního ruchu v Táboře, s.117-123 ISBN 80-7040-766-2.
- [47] VYSTOUPIL, J., ŠAUER, M. (2006a). Atlas cestovního ruchu České republiky. In IX. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: ESF MU, s. 263-267, ISBN 80-210-4155-2.
- [48] VYSTOUPIL, J., ŠAUER, M. (2006b). Models of Spa Tourism in the Czech Republic. In 9th International Conference Conditions of the Foreign Tourism Development in Central and Eastern Europe – Contemporary Models of Spa Tourism. Polanica Zdrój: University of Wrocław.
- [49] Zákon č. 321/2004 Sb. o vinohradnictví a vinařství (nový vinařský zákon).
- [50] Zákon č. 115/1995 Sb. o vinohradnictví a vinařství, ve znění pozdějších předpisů.
- [51] Zákon č. 164/2001 Sb. o přírodních léčebných zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech (lázeňský zákon).

Seznam příloh v elektronické podobě

Databáze

Velkoplošná a maloplošná chráněná území – databáze
 Ukázka kategorizace kulturně-historického potenciálu cestovního ruchu obcí ČR
 Dopravní turistická infrastruktura ČR – databáze
 Databáze hromadných ubytovacích zařízení ČR
 Databáze objektů individuální rekreace v ČR
 Databáze Rajonizace cestovního ruchu – geografické celky v členění za obce ČR
 Databáze obcí – turisticko-rekreační funkce a turisticko-rekreační zatížení obce
 Databáze lázeňských středisek ČR
 Databáze vinařských obcí ČR
 Kategorizace turistických informačních center ČR – databáze

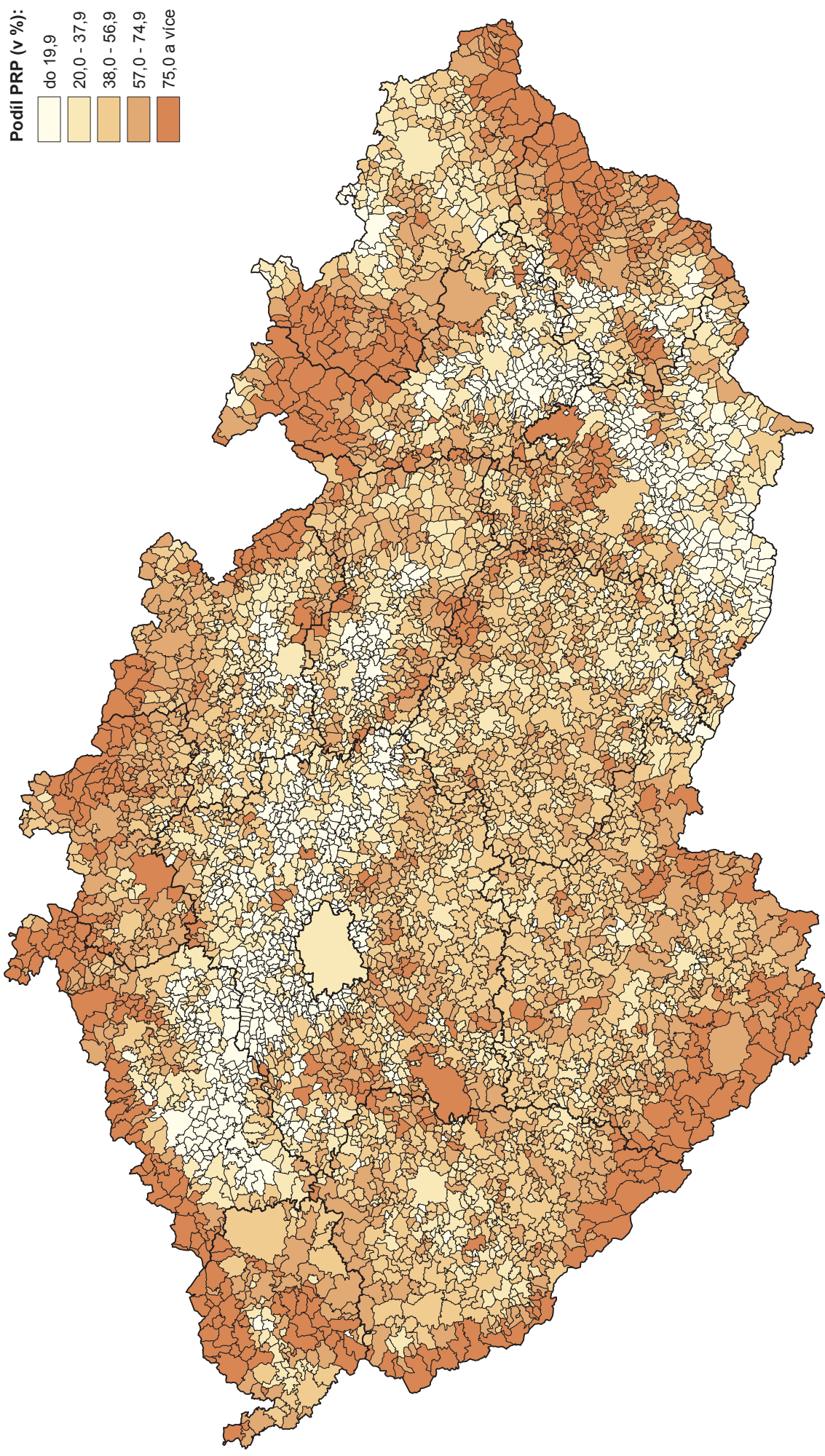
Kartogramy

Kartogram Přírodní atraktivita a pozoruhodnosti cestovního ruchu
 Kartogram Návštěvnost nejvýznamnějších památek
 Kartogram Turistické trasy a naučné stezky
 Kartogram Podnikatelská aktivita v cestovním ruchu
 Kartogram Zaměstnanost v cestovním ruchu
 Kartogram Druhé bydlení v ČR
 Kartogram Domácí hosté v hromadných ubytovacích zařízeních
 Kartogram Zahraniční hosté v hromadných ubytovacích zařízeních
 Kartogram Lázeňství
 Kartogram Turistická informační centra ČR
 Kartogram Letní rekreace a turistika u vody
 Kartogram Zimní sporty a rekreace
 Kartogram Venkovský cestovní ruch
 Kartogram Veletržní a kongresový cestovní ruch
 Kartogramy profilů krajů – rajonizace krajů (Praha a Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj, Karlovarský kraj, Ústecký kraj, Liberecký kraj, Královéhradecký kraj, Pardubický kraj, Kraj Vysočina, Jihomoravský kraj, Olomoucký kraj, Zlínský kraj, Moravskoslezský kraj)

Seznam mapových příloh

Potencionální rekreační plochy	I
Kulturně-historický potenciál České republiky	II
Hromadná ubytovací zařízení	III
Funkční typologie středisek cestovního ruchu	IV
Rajonizace cestovního ruchu	V
Hlavní oblasti a centra víkendové a pobytové rekreace a cestovního ruchu	VI
Turisticko-rekreační funkce obcí	VII
Turisticko-rekreační zatížení území	VIII

POTENCIÁLNÍ REKREAČNÍ PLOCHY

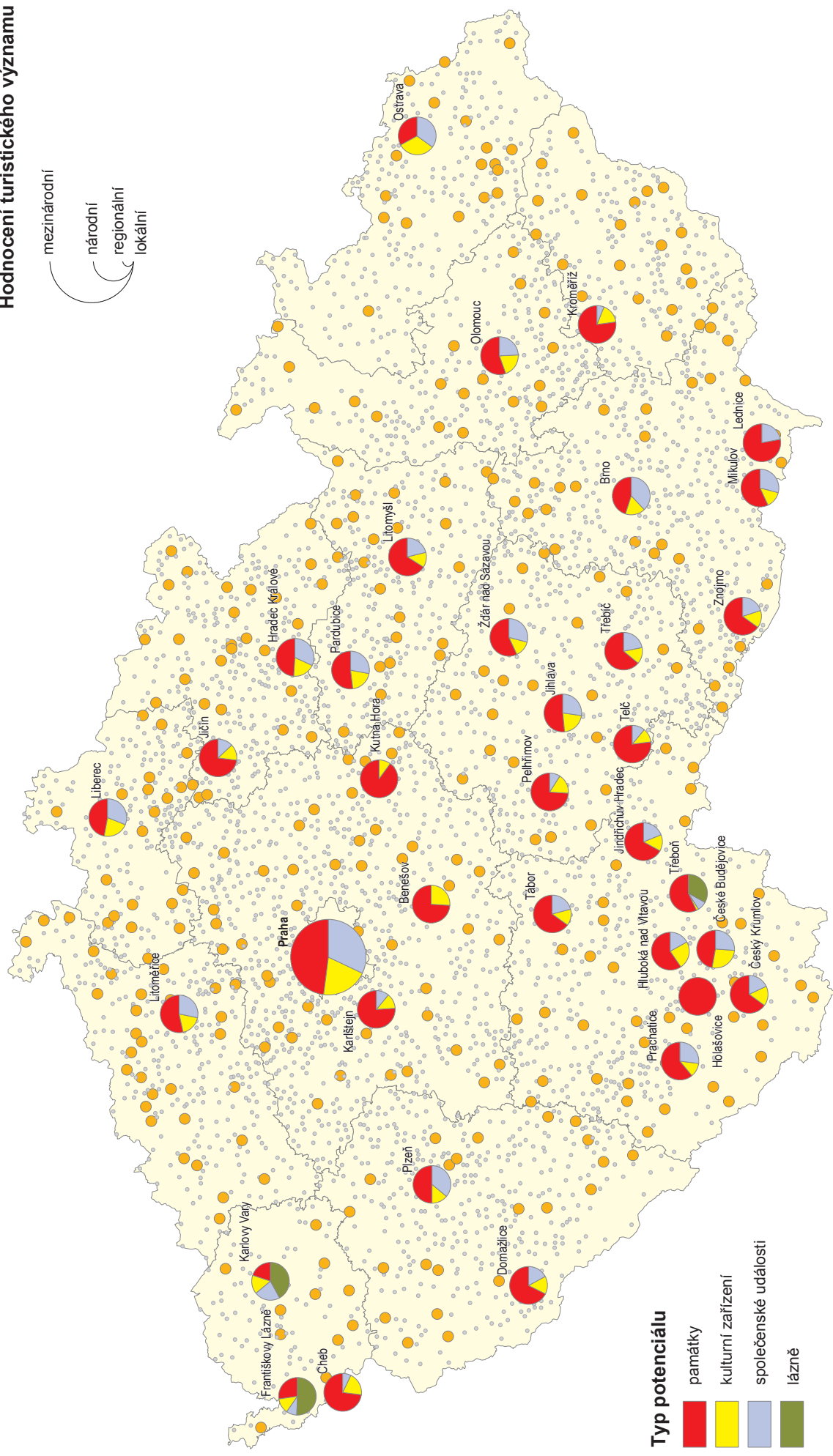
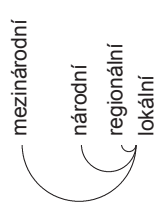
Zdroj dat: Úhrnné hodnoty druhů pozemků, ČÚZK, 2005
vlastní výpočty

Mapový podklad: ArcOR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

KULTURNĚ - HISTORICKÝ POTENCIÁL ČESKÉ REPUBLIKY

Hodnocení turistického významu

Typ potenciálu

- památky
- kulturní zařízení
- společenské události
- lázně

Zdroj dat: NPÚ, NIPOS, vlastní šetření, 2005

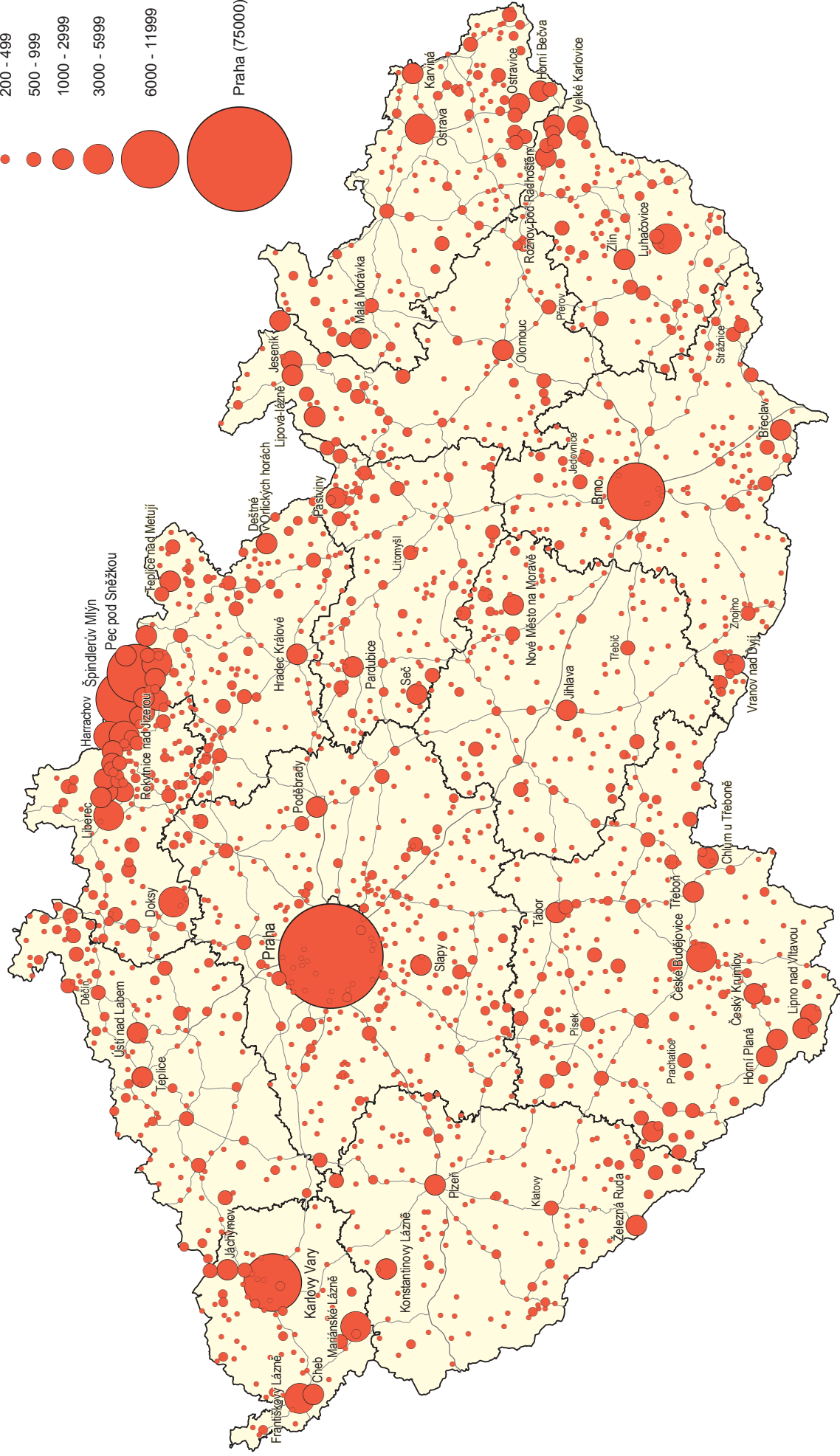
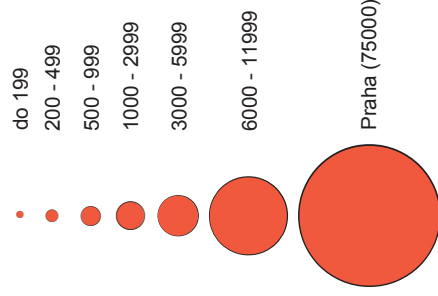
Mapový podklad: ArcČR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
 Tematický obsah: ESF MU BRNO

HROMADNÁ UBYTOVACÍ ZAŘÍZENÍ

Počet lůžek:

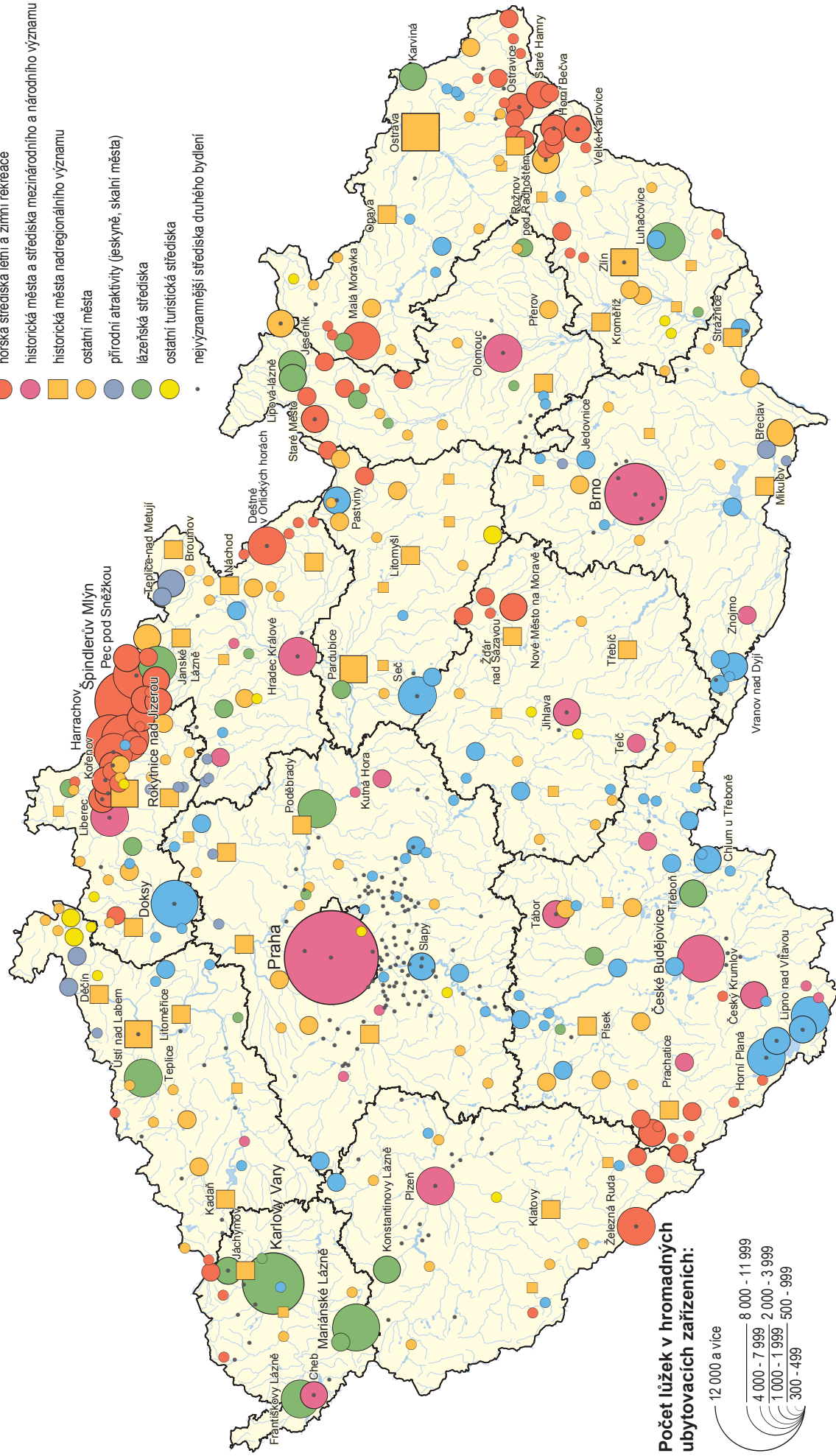
Zdroj dat: ČSÚ, 2004 a 2005; vlastní šetření

Mapový podklad: ArcCR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

FUNKČNÍ TYPOLOGIE STŘEDISEK CESTOVNÍHO RUCHU

Typologie:

- střediska letní rekreace u vody
- horská střediska letní a zimní rekreace
- historická města a střediska mezinárodního a národního významu
- historická města nadregionálního významu
- ostatní města
- přírodní atraktivity (jeskyně, skalní města)
- lázeňská střediska
- ostatní turistická střediska
- nejvýznamnější střediska druhého bydlení

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních:

Zdroj dat: ČSÚ, 2004 a 2005; vlastní šetření

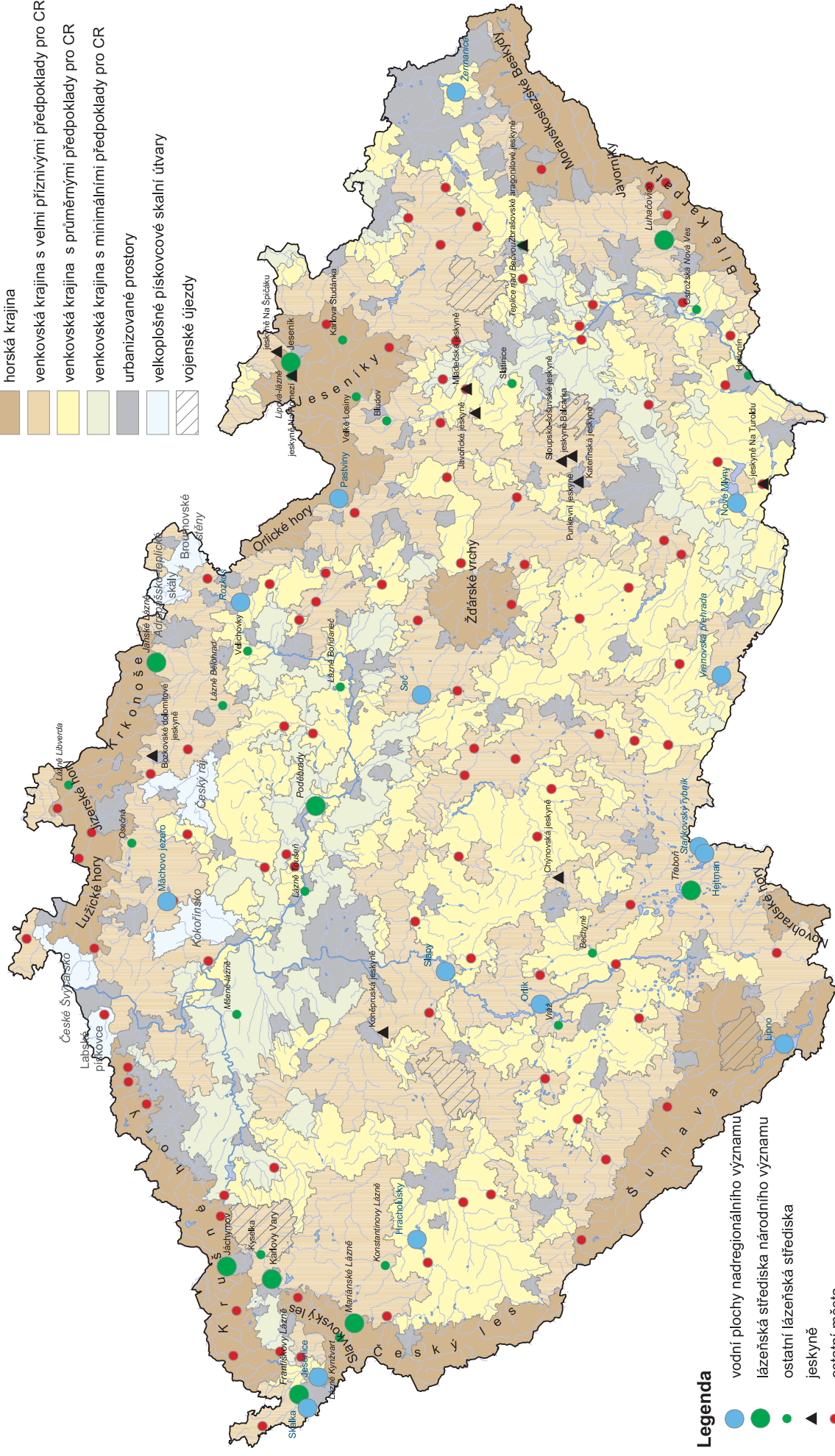
0 20 40 60 80 100 km

Mapový podklad: ArcCR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

RAJONIZACE CESTOVNÍHO RUCHU

Legenda

- horská krajina
- venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro CR
- venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro CR
- venkovská krajina s minimálními předpoklady pro CR
- urbanizované prostory
- velkoplošné pískovcové skalní útvary
- vojenské újezdy

Legenda

- vodní plochy nadregionálního významu
- lázeňská střediska národního významu
- ostatní lázeňská střediska
- jeskyně
- ostatní města

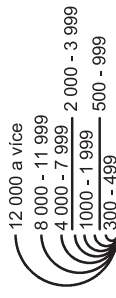
Zdroj dat: ČSÚ, 2003
 ČUJZK, 2004
 Vyšší geomorfologické jednotky ČR, 1996

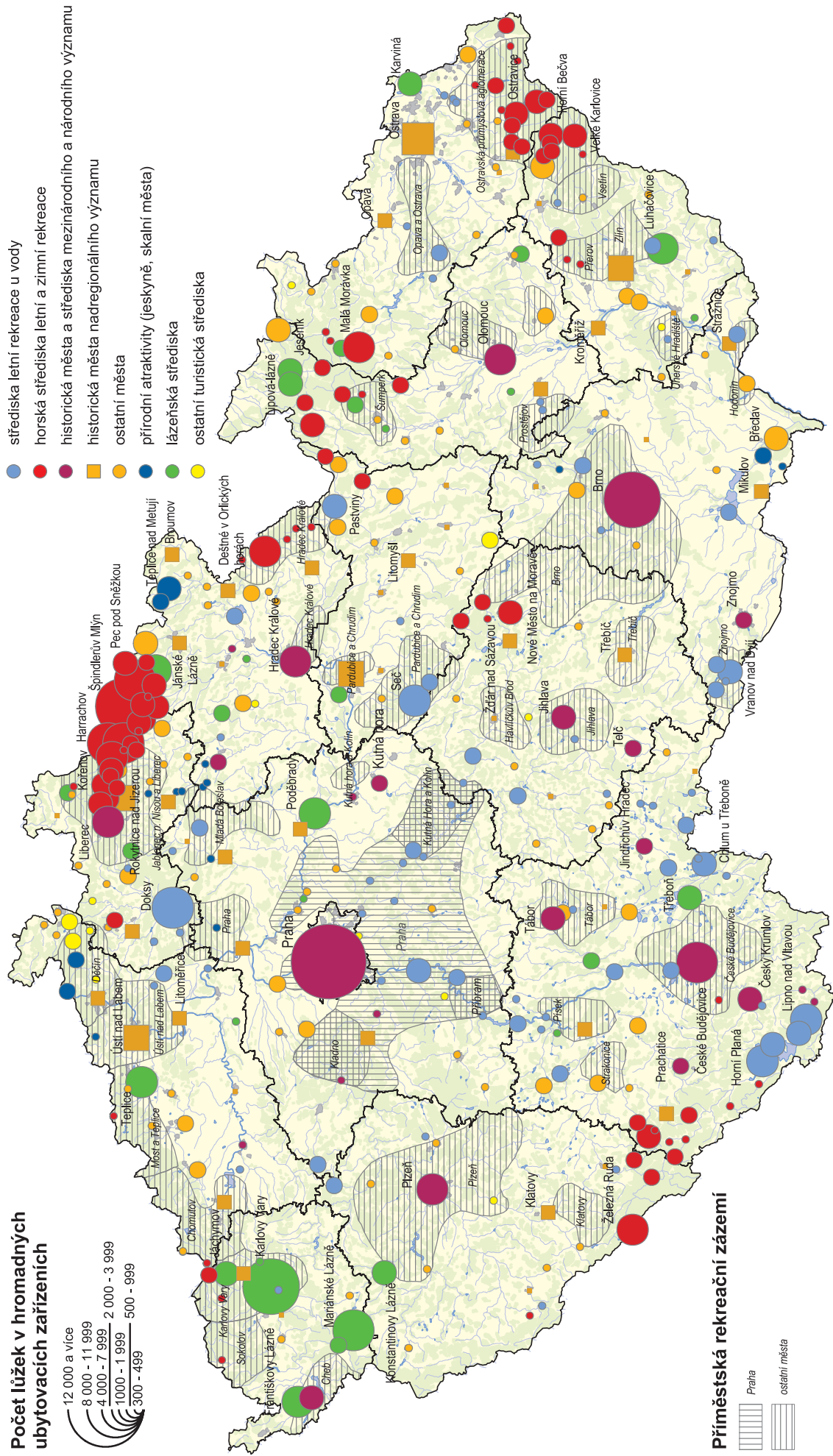
HLAVNÍ OBLASTI A CENTRA VÍKENDOVÉ A POBYTOVÉ REKREACE A CESTOVNÍHO RUCHU

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních

Typologie

- střediska letní rekreace u vody
- horská střediska letní a zimní rekreace
- historická města a střediska mezinárodního a národního významu
- historická města nadregionálního významu
- ostatní města
- přírodní atraktivity (jeskyně, skalní města)
- lázeňská střediska
- ostatní turistická střediska

Příměstská rekreační zázemí

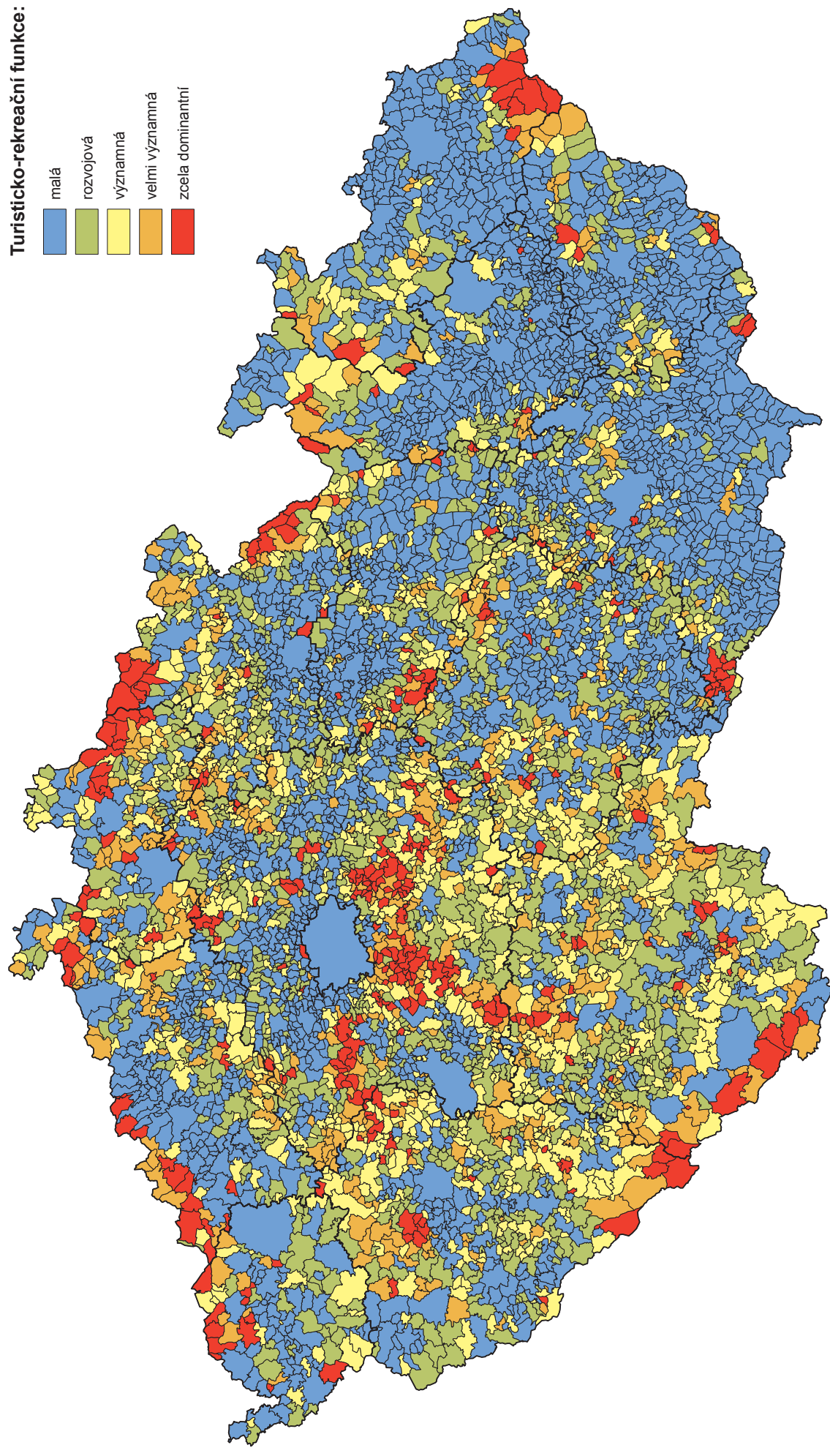

Zdroj dat: ČSÚ, 2003

Mapový podklad: ArcCR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
 Tematický obsah: ESF MU BRNO

TURISTICKO-REKREAČNÍ FUNKCE OBČÍ

Zdroj dat: ČSÚ, 2005; vlastní šetření

Mapový podklad: ArcCR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

TURISTICKO-REKREAČNÍ ZATÍŽENÍ ÚZEMÍ

Zdroj dat: ČSÚ, 2004; vlastní šetření

Mapový podklad: ArcČR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta
Katedra regionální ekonomie a správy
Doc. RNDr. Milan Víturka, CSc.
vedoucí katedry

Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR

RNDr. Jiří Vystoupil, CSc., Ing. Andrea Holešinská, RNDr. Josef Kunc, Ph.D., Ing. Martin Šauer

Ediční rada: L. Bauer, L. Blažek, H. Hušková, F. Kalouda, M. Kvizda,
L. Lukášová, R. Lukášová, J. Nekuda, J. Rektořík (předseda),
A. Slaný, J. Šedová, V. Žítek

Vydala Masarykova univerzita roku 2007

1. vydání, 2007, náklad 100 výtisků
Tisk: Epava, a.s., Chválkovická 5, Olomouc

55-967-2007 02/58 3/ESF

ISBN 978-80-210-4263-6

Tato publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou
v redakci vydavatele.

